

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**İBNÜ'L-ESİR'E GÖRE KUTALMIŞOĞULLARININ
ANADOLU'DA BİRLİĞİ SAĞLAMA YÖNÜNDE DİĞER
BEYLİKLERLE MÜCADELESİ (1071-1192)**

Pelin AYDOĞDU ÇOLAK

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK**

**YÜKSEK LİSANS
TARİH ANABİLİM DALI
ORTA ÇAĞ BİLİM DALI**

EYLÜL- 2019

**İBNÜ'L-ESİR'E GÖRE KUTALMIŞOĞULLARININ ANADOLU'DA BİRLİĞİ
SAĞLAMA YÖNÜNDE DİĞER BEYLİKLERLE MÜCADELESİ
(1071-1192)**

Pelin AYDOĞDU ÇOLAK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTA ÇAĞ BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL 2019

Pelin AYDOĞDU ÇOLAK tarafından hazırlanan “İbnü'l-Esir'e Göre Kutalmışoğullarının Anadolu'da Birliği Sağlama Yönünde Diğer Beyliklerle Mücadelesi (1071-1192)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ/ ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında Ortaçağ Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK

Tarih Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.....

Başkan: Prof. Dr. İlhan ERDEM

Tarih Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.....

Üye: Prof. Dr. Mustafa EKİNCİKLİ

Tarih Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.....

Tez Savunma Tarihi: 05/09/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAİF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Pelin AYDOĞDU ÇOLAK

15.07.2019

İbnü'l-Esir'e Göre Kutalmışoğullarının Anadolu'da Birliği Sağlama Yönünde Diğer Beyliklerle

Mücadelesi (1071-1192)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Pelin AYDOĞDU ÇOLAK

Eylül 2019

ÖZET

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Anadolu, MÖ IV. yüzyıldan itibaren Sibirler, Avrupa Hunları, Hazar ve Oğuzlar gibi Türk topluluklarının akınlarına uğramıştır. Türkistan'dan Anadolu'ya doğru uzanan bu ilk Türk akınları burayı yurt edinme ve yerleşme amacı taşımamaktaydı. 1071 Malazgirt Savaşı sonrası Anadolu'ya yapılan akınlar burayı yurt edinme amacı taşımasıyla ilk Türk akınlarından farklı özelliğe sahip olmuştur. Büyük Selçuklu Devleti Türklerin son hudut kalesi Anadolu'da, Malazgirt Savaşı'nı izleyen süre içerisinde fetihlerde bulunarak Türk-islâm dünyasına yeni topraklar katmışlardır. Türk beyleri ve milleti bu hudut kalesini vatan kabul ederek Anadolu'ya fetihler yapmış ve bura da kendi isimleriyle anılan beylikleri kurmuşlardır. Malazgirt Savaşı sonrası Anadolu'da fetihlerde bulunan beylerden biri olan Kutalmışoğlu Süleymanşah'ın 1075 yılında İznik merkezli Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurması ve Anadolu'da bulunan beylikleri siyasi bir teşkilat ile birleştirmesi Anadolu'nun Türkleşme sürecine daha geniş bir mahiyet kazandırmıştır. Türkiye tarihinde yeni bir dönem olarak görebileceğimiz bu dönem de Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan itibaren başa geçen hükümdarlar bir yandan Anadolu'da siyasi otoriteyi tek elde toplamaya çalışmış, diğer yandan ise devleti doğal sınırlarına ulaştırmayı hedeflemişlerdir. Bu hedefleri doğrultusunda Selçuklu hükümdarları kimi zaman siyasi kudretini arttırmak için beyliklerle ortak düşmana karşı iş birliği yaparak onlarla akrabalık bağı kurmuşlar, kimi zaman ise çıkarları doğrultusunda bu beyliklerle mücadele ederek önlerindeki engeli kaldırmışlardır. Türklerin Anadolu'daki varlığını kabullenmeyen Bizans ve Avrupalı devletler bu durum karşısında Haçlı Seferlerini başlatsa da başarılı olamamışlar ve II. Kılıç Arslan zamanında 1176 yılın da Bizanslılar'a karşı kazanılan Miryokefalon zaferi ile bu ümitleri son bulmuştur. Miryokefalon Savaşı Anadolu'daki siyasî dengeyi bir daha değişmemek üzere Türklerin lehine çevirmiştir ve Anadolu'nun bir Türk yurdu olduğunu herkese göstermiştir. Türkiye Selçuklu Devleti askerî ve siyasî hâkimiyeti sağlamanın yanında bir ülkeyi yurt edinecek olan diğer unsurları da ihmal etmeyerek nüfus ve kültürel egemenliği de kurup buraya yerleşmişlerdir.

Bilim Kodu : 112409

Anahtar Kelimeler : Türk, Türkmen, Anadolu, Anadolu'nun Fethi, Selçuklular, Beylikler

Sayfa Adedi : 173

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK

ACCORDING TO IBNU'L-ESIR, THE STRUGGLE OF KUTALMISOGULLARI WITH OTHER
PRINCIPALITIES IN ORDER TO ENSURE UNITY IN ANATOLIA (1071-1192)

(MASTER THESIS)

Pelin AYDOĞDU ÇOLAK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

GRADUATE EDUCATION INSTITUTE

September 2019

ABSTRACT

Anatolia, IV. century, the Siberians, the European Huns, Caspian and Oghuz Turks have flocked to such communities. These first Turkish raids extending from Turkestan to Anatolia did not aim to acquire and settle here. After the 1071 Malazgirt War, the invasions to Anatolia were different from the first Turkish raids with the aim of acquiring the country. The Great Seljuk State, the last border castle of the Turks, conquered in Anatolia within the period following the Battle of Manzikert and added new lands to the Turkish-Islamic world. The Turkish gentlemen and the nation accepted this border castle as a homeland and conquered Anatolia and established the principalities named after them. Battle of Manzikert after Kutalmışoğlu, one of the gentlemen present in the conquest of Anatolia to establish Iznik based in Turkey Seljuk Empire in Suleymanshah 1075 and principalities in Anatolia has gained a wider nature to merge Turkicization process of Anatolia with a political organization. We can see a new era in the history of Turkey this period, Turkey Seljuk Empire deal since its establishment last monarchs tried to one-picking the one hand political authority in Anatolia, on the other hand, they aim to deliver to the state of the natural limits. In line with these goals, the Seljuk rulers sometimes cooperated with the principalities against the common enemy in order to increase their political power and established kinship with them, and sometimes they removed the obstacles in front of their interests by fighting these principalities. Although the Byzantine and European states did not accept the existence of the Turks in Anatolia, they started the Crusades in the face of this situation and they did not succeed. With the victory of Miryokefalon against the Byzantines in 1176 during the time of Kılıç Arslan, these hopes ended. The Miryokefalon War turned the political balance in Anatolia to the advantage of the Turks, and has shown to everyone that Anatolia is a Turkish homeland. Turkey Seljuk State military and political domination of the country set up next to the dorm to get the population and cultural domination by neglecting the other elements that are also providing they have settled here.

Science Code : 112409

Key Words : Turks, Turkoman, Anatolia, the conquest of Anatolia, Seljuks, principalities

Page Number : 173

Supervisor : Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında etkili olan temel kaynakları ilim dünyasına kazandırarak, akademik hayatımızın her anında bizlere büyük katkı sağlayan ve her zaman örnek aldığımız Osman Turan, M. Fuat Köprülü, Mürsel Öztürk, Işın Demirkent, Ali Sevim ve Erdoğan Merçil hocalarımızı anarak teşekkürü borç bilirim. Tezin hazırlanmasında ve düzenlenmesinde emeği geçen, fikirleri ve yol göstericiliği ile çalışmamda her an desteğini hissettiğim, tarihçilik ruhumu kazanmamda etkili olan danışman hocam **Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK'e** teşekkürü bir borç bilirim. Kendilerini ihmal etmekten hep hicap duyduğum ama gerek eğitim hayatımda gerekse bu çalışmanın hazırlanması aşamasında desteklerini benden esirgemeyen başta, eşim **Emre Çolak'a**, babam **Sadi Cihan Aydoğdu'ya**, annem **Şengül Aydoğdu'ya** ve kardeşim **Yüksel Furkan Aydoğdu'ya** teşekkür ederim.

Pelin AYDOĞDU ÇOLAK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	x
İBNÜ'L-ESİR VE DİĞER KAYNAKLARA DAİR	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ'NİN KURULUŞU	13
2.1. Süleyman Şah'ın Soyu ve Hakkındaki İlk Bilgiler	13
2.2. Kutalmışoğullarının Anadolu'ya Gelişleri ve Süleyman Şah'ın Türkiye Selçuklu Devleti'ni Kurması	14
2.3. Süleyman Şah'ın Diğer Faaliyetleri	19
3. İBNÜ'L-ESİR'E GÖRE KUTALMIŞOĞULLARI'NIN TÜRK DEVLETLERİ VE BEYLİKLERİ İLE İLİŞKİLERİ.....	27
3.1. Büyük Selçuklu Devleti İle İlişkiler	27
3.1.1. Süleyman Şah Dönemi	27
3.1.2. I.Kılıç Arslan Dönemi.....	32
3.1.3. I.Mesut Dönemi.	35
3.2. Danışmendli Beyliği İle İlişkiler.	36
3.2.1. Süleymanşah Dönemi	36
3.2.2. I.Kılıç Arslan Dönemi	42
3.2.3. Şahinşah Dönemi.....	46
3.2.4. I.Mesud Dönemi.....	48
3.2.5. II. Kılıç Arslan Dönemi.....	56

3.3. Artuklular İle İlişkiler	63
3.3.1. Süleymanşah Dönemi	63
3.3.2. I. Kılıç Arslan Dönemi	65
3.3.3. I. Mesud Dönemi	66
3.3.4. II. Kılıç Arslan Dönemi	66
3.4. Çaka Beyliği İle İlişkiler	68
3.4.1. I. Kılıç Arslan Döneminde Çaka Beyliği İle İlişkiler	68
3.5 Saltuklular İle İlişkiler	73
3.5.1. II. Kılıç Arslan Döneminde Saltuklular İle İlişkiler	73
3.6. Mengücekliler İle İlişkiler	74
3.6.1. II. Kılıç Arslan Döneminde Mengücekliler İle İlişkiler	74
3.7. Türkiye Selçuklu Devletinin Diğer Beylik Ve Devletler İle İlişkileri	75
3.7.1. I. Mesud Döneminde Zengiler İle İlişkiler	75
3.7.2. II. Kılıç Arslan Döneminde Eyyübiler İle İlişkiler	79
4. İBNÜ'L ESİR'E GÖRE GAYRİMÜSLİM TEŞEKKÜLLER İLE İLİŞKİLER	83
4.1. Bizans İle İlişkiler	83
4.1.1. Süleymanşah Dönemi	83
4.1.2. I. Kılıç Arslan Dönemi	84
4.1.3. Şahinşah Dönemi	86
4.1.4. I. Mesud Dönemi	91
4.1.5. II. Kılıç Arslan Dönemi	102
4.1.5.1. Miryokefalon Savaşı öncesi gerçekleşen olaylar	109
4.1.5.2. Miryokefalon Savaşı'nın geçtiği yer ile ilgili görüşler	112
4.1.5.3. Savaş öncesi durum	113
4.1.5.4. Miryokefalon Savaşı	113
4.1.5.5. Miryokefalon Savaşı'ndan sonra II. Kılıç Arslan ve Bizans	

ilişkileri	115
4.2. Haçlılar İle İlişkiler	117
4.2.1. I. Kılıç Arslan Döneminde Haçlılar İle İlişkiler	117
4.2.1.1. Merzifon Savaşı	132
4.2.2. I. Mesud Dönemi ve II. Haçlı Seferi	135
4.2.3. II. Kılıç Arslan ve III. Haçlı Seferi	148
4.3. Ermeniler İle İlişkiler	150
4.3.1. I. Mesud Dönemi	150
4.3.2. II. Kılıç Arslan Dönemi	151
4.4. Süryaniler İle İlişkiler	153
4.4.1. II. Kılıç Arslan Döneminde Süryaniler İle İlişkiler	153
4.5. Gürcüler İle İlişkiler	155
4.5.1. II. Kılıç Arslan Döneminde Gürcüler İle İlişkiler	155
4.6. Kutalmışoğulları'nın Anadolu'daki Beylik ve Devletlerle İlişkilerinin Değerlendirilmesi	156
5. SONUÇ	163
KAYNAKLAR	167
ÖZGEÇMİŞ	173

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

a.g.e

Adı geçen eser

Bkz

Bakınız

C.

Cilt

Çev.

Çeviren

Dip

Dipnot

İÜEFTD

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi

Nşr.

Neşreden

s.

Sayfa

Sy.

Sayı

trc.

Tercüme

TTK.

Türk Tarih Kurumu

Yay.

Yayınevi, yayınları, yayınlayan

yy.

Yüzyıl

İBNÜ'L-ESİR VE DİĞER KAYNAKLARA DAİR

İbnü'l-Esir: 12 Mayıs 1160 yılında Cizre'de doğdu. Bu nedenle Cezeri nisbesiyle bilinmektedir. Babası Esuriddin unvanıyla tanındığı için İbnü'l-Esir künyesini taşımaktadır. Babasının gerçek ismi ise Ebu'l-Kerem'dir. Babası Ebu'l-Kerem, İmâdüddin Zengî döneminde vezir Cemâleddin'in Cizre'deki naipliğini ve Mevdûd b. İmâdüddin Zengî devrinde ise Dîvânü'l-Harâc reisliği gibi devlet görevlerinde bulunmuştur. Bir diğer yandan ise ticaretle ve çiftliğinde tarımla uğraşmayı sürdürmüştür. Aile Bekir b. Vâil kabilesinin Şeybânoğulları koluna mensuptur. Babaları ileride "İbnü'l-Esir" lakabını taşıyacak olan oğulları¹ Mecdüddin, İzzeddin ve Ziyâeddin'in öğrenimiyle yakından ilgilendi. İyi bir öğrenim görmeleri için daha sonra Musul'a çekilerek onları en yetkili hocalara gönderdi. Her biri İslâmî ilimlerde bu lakapla meşhur oldular.² İbnü'l-Esir (İzzeddin) ömrünün son yıllarında kendini hadis ilmine adanarak bu alanda ilerlemiş yaşına rağmen hadis alanında öğrenci yetiştirip özellikle sahabe biyografilerine ve hadis râvilerinin nisbelerine dair eserler verdi. 6 Haziran 1233 tarihinde Musul'da vefat etti. Musul'daki kabrinin üzerinde bugün 1939 da yaptırılan büyük bir türbe bulunmaktadır.

Tahsiline Musul'da başlayıp Şam, Kudüs ve Haleb'te devam etti. Daha sonra Bağdat'a gelerek burada çeşitli âlimlerden dil, hadis, edebiyat ve tarih alanlarında dersler aldı. Bağdat'taki tahsilini tamamlayarak Musul'a geri döndü.³ Burada tarihle uğraşmaya başladı. Kudüs'ün fethinden sonra 1188 yılında Dımaşk'ta Selâhaddîn-i Eyyûbî ile bizzat görüşen ve Hittîn Savaşı'nın gerçekleştiği alanı gezen İbnü'l-Esir; Antakya Prinkepsliği topraklarını ele geçirmek için girişilen sefere, Musul askerlerinin yanında, tarihçi olarak katıldı. Yirmi bir yaşında iken hacca gitti ve Haremeyn'de bazı âlimlerle görüşüp onlardan hadis öğrendi. Dönüş yolunda bir süre Bağdat'ta kalarak Şâfî fakihî Şeyh Ebu'l-Kâsım Yaîş ile hadisçi İbn Sükeyne'nin derslerine devam etti. Hayatının geri kalan kısmında kitap telifi ile meşgul oldu.

İbnü'l-Esir, Muhammed Cerîr et-Taberî'nin izleyicisidir. Taberî ve Mesûdî gibi en büyük İslâm tarihçilerindendir. Tarih sahasında dört önemli kitabı zamanımıza ulaşmıştır. Bunların en önemlisi 10 büyük cilt halinde telif ettiği El-Kâmil' fi't-Târih adlı büyük İslâm Tarihi'dir. Bu eseriyle haklı bir şöhrete kavuşan İbnü'l-Esir, tarihini yalnız rivayete değil,

¹ Sandıkçı, S. Kemal (1992). "İbnü'l-Esir Kardeşler", OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Samsun, sa. 6, s.61-78

² Kılıç, H. (1999). "Ziyâeddin İbnü'l-Esir" DÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Diyarbakır, C. I, s.31-40

³ Şeşen, R. (1998). Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı, İslam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma, s.137

aynı zamanda gözlemlere de dayandırmak için birkaç kez Hicaz bölgesine kadar gitmiştir. Aynı zamanda hadiste hafızlık derecesine ulaşmış, usûl-i hadis, siyer, edebiyat, ensâb ve eyyâmü'l-Arab'da da üstad sayılmış, evi her zaman âlim ve ediplerle dolup taşmıştır.

Hafızası çok kuvvetli, zeki ve mütevazı bir insandı. Makam ve mevki sahibi olmayı istememiş, kendisine itibar gösteren Zengîler'in ve Eyyûbîler'in yaptıkları bütün devlet görevi tekliflerini geri çevirmiştir. İbn Hallikân, Halep'e yaptığı ziyaret sırasında, İbnü'l-Esîr'in 1229'da El-Melikü'l-Azîz'in atabeği Şehâbeddin Tuğrul tarafından saygın bir misafir olarak ağırlandığını bizzat gördüğünü söyler ve onu mütevazı, ahlâk ve fazilet âbidesi bir âlim olarak tanıtır. Kendisinin de onun ilminden istifade ettiğini belirtir. Aynı zamanda onu hadis usulü ve hıfzında da “imam” olarak tasvir etmektedir. Eserleri:

el-Kâmil fi't-Târîh: İbnü'l-Esîr'e ortaçağın en büyük ve en güvenilir tarihçilerinden biri olma vasfını kazandıran umumi tarih kitabıdır. Bu kitap ilk defa Carolus Johannes Turnberg tarafından yayımlanmış, daha sonra çeşitli baskıları yapılmış ve Türkçeye Prof. Dr. Ahmet Ağırakça⁴ ve Prof. Dr. Mertol Tulum⁵ tarafından çevrilmiştir. Çalışmamızda ise Abdülkerim Özeydın'ın tercümesinden yararlandık.⁶

El-Kâmil, dünyanın yaratılışıyla başlar. Peygamberler Tarihi'nden sonra Roma, Yunan, Selevkiler, Yemen ve Cahiliye devri Arapları anlatılır. Eyyamu'l-Arab hakkında ayrıntılı bilgi verilir. Bir ciltte bunlar anlatıldıktan sonra Hz. Peygamber ile İslâm Tarihi başlar. Hicretten sonra olaylar yıl yıl anlatılarak 628/1231 yılı sonuna kadar gelir. İbnü'l-Esîr'in bu eseri, kendi devrinden itibaren dünya çapında haklı bir şöhret kazanmış, bundan sonra İslâm ve Türk tarihiyle uğraşanların başlıca kaynaklarından biri olmuştur. Bu özelliğini bugün de korumaktadır.

⁴ İÜ Edebiyat Fakültesi Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı Öğretim üyesidir. Asıl çalışma alanı İslam Tarihi'dir. Çalışmaları: Şamil İslam Ansiklopedisinin editörlüğü, Hz. Ebu Bekir Devri İslâm Tarihi, İstanbul 1998; Hz. Ömer (Kısa Biyografi) İstanbul 1984 ve 1994; Hz. Osman (Kısa Biyografi) İstanbul 1984 ve 1994; Emeviler Devrinde Kıyâmlar, İstanbul 1994 ve 1996, eserlerin telifi; Bunun yanında El-kâmil fit-Tarih (İbnü'l-Esîr'den) 1.3, 7,8,12 Ciltler, İstanbul 1986-1987; Komutan Peygamber (Hz. Muhammed'in Askeri Dehası) İstanbul 1988; İslâm'ın Tarih Yorumu, (İmadüddin Halil'den), İstanbul 1988; Hz. Muhammed'in Risaleti, (Emile Dermenghaim)İstanbul 1997 eserler olmak üzere Türkçeye tercümesini yaparak ilim dünyasına kazandırmıştır.

⁵ Afşin Ünal, “İbnü'l-Esîr'in “El-Kamil fi't-Tarih” Adlı Eseri'nin “Selçuklu Kültür ve Medeniyeti” Bakımından Bir Değerlendirilmesi”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 8, yıl: 1999; Hacı Mehmet Altuntaş, İbnü'l-Esîrin (1160-1232) el-Kamil fi't-Tarih Adlı Eserine Göre Haçlı Seferleri, (Yüksek Lisans Tezi 2007), Harran Üniversitesi SBE, Şanlıurfa; Yernar Mahzen, Ya'kûbî'nin Târîhu'l-Ya'kûbî ve İbnü'l-Esîr'in El-Kâmil fi't-Târîh'ine göre Emevî Halifelerinin Kişilikleri, (Yüksek Lisans Tezi 2010), Selçuk Üniversitesi SBE-Konya.

⁶ İbnü'l-Esîr, el Kâmil fi't-Târîh, neşr. Carolus Johannes Tornberg, Beyrut 1386/1966, 475; Türkçe çev., Abdülkerim Özeydın, İstanbul 1987

Eser ana hatlarıyla siyasî-askerî bir İslâm tarihidir. İslam tarihçiliği için önemli bir eserdir. Önemini ve değerini artıran nedenlerden biri de, Batı İslâm dünyasına dair birçok bilgiler vermiş olmasıdır. Çünkü kendi zamanına kadarki doğuda yetişmiş tarihçiler, batıdan hiç söz etmemiş veya pek az bilgi vermişlerdir. El-Kâmil'in biçimi Târih el-Umem ve'l-Mülûk'u andırmaktadır. Fakat El-Kâmil, birçok konuda daha toplayıcı ve daha canlıdır. Müellif üslûptaki kuruluğa rağmen, konunun uygun düştüğü yerlerde gerçek birer dram levhası oluşturmak gücünü göstermiştir.⁷ El-Kâmil batı ilim dünyasında da referans kabul edilmiş, ilim dünyasının en çok müracaat edilen eserleri içinde yerini almıştır.

Tarihçi İbnü'l-Esir, eserinin girişinde, zamanında tarihe karşı rağbet gösterilmemesinden, kültürlü olduklarını iddia eden kimselerin bilgisizliğinden acı bir dille yakınır ve bu anlayışı çürütmek için tarihin gerekliliği ve önemine ilişkin anlamlı görüşler ortaya koyar.⁸ O zamana kadar tarih yazarlarının izledikleri metodu eleştirdikten sonra, el-Kâmil fi't-Târih'i yazarken izlediği metod konusunda önemli açıklamalar verir: "İşte bundan dolayı hadisenin tamamını, konuyu bozmadan bir araya topladım. Bunları ardı ardına bir birini takip eder şekilde sıraladım. Eğer herhangi bir yörede kısa süreli hâkimiyet kuran bir hâkimden bâhsettiysem, onun tüm haberlerini baştan sona kadar anlattım. Çünkü onunla ilgili haberler birbirinden ayrılırsa bir şey anlaşılmaz. Yine her senenin sonunda, sene içinde vefat eden bilgileri, toplumun ileri gelenlerini adlarıyla zikrettim. Lafızda ve okunuşta şüpheli isimleri şüpheyi giderecek şekilde not ettim. Eserin çoğunu yazdıktan sonra, ortaya çıkan ve peşi sıra gelen bir takım olaylar sebebiyle uzun müddet ondan ayrı kaldım. Bununla beraber yine de kusurlarım vardır. Bu kusurların kalemimden çıktığını ve onun sebebiyet verdiğini söyleyemem. Aksine bilmediklerimin bildiklerimden çok olduğunu itiraf ediyorum. Kitabımın anlamına uygun bir isim aradım ve ona el-Kamil fi't-Tarih adını verdim."⁹ İbnü'l-Esir eserinin müsveddesini 1203 tarihinde El Müstaksa fi't Tarih olarak tamamlamıştır. Ancak daha sonra eklemelerek yaparak 1231 tarihine kadar getirmiştir. İbnü'l-Esir'in ölümünden sonra tarihçiler onun eserini hayrül-tevarih, ahsenüt-tevarih, kamilüt-tevarih olarak adlandırmıştır.

Et-Târîhu'l-Bâhir fi'd-Devleti'l-Atâbekiyye (Târîhu'd-Devleti'l-Atâbekiyye fi'l-Mevsıl): İbnü'l-Esîr bu eserini Zengîler'in İslama, Müslümanlara, ailesine ve şahsına

⁷ Günaltay, M. Şemsettin, (1991). İslam Tarihinin Kaynakları-Tarih ve Müverrihler, Endülüs Yayınları,s. 155

⁸ Günaltay, M. Şemsettin, (1991). İslam Tarihinin Kaynakları-Tarih ve Müverrihler, Endülüs Yayınları,s. 154

⁹ İbnü'l Esir, (1987). El- Kamil Fi Tarih, (trc. Abdülkerim Özeydin), İstanbul: Bahar Yayınları, C. 1, s.403

yaptıkları iyilikleri vefa duygusuyla dile getirmek, isimlerini ebedileştirmek ve onları dünyaya örnek bir hanedan olarak tanıtmak amacıyla yazmıştır.

Üsdü'l-Gâbe fî Marifeti's-Sahâbe (Ahbârü's-Sahâbe): Sahâbîlerin hayatı hakkında yazılmış olup bu tür eserler arasında çok seçkin bir yere sahiptir. Alfabetik olarak tertip edilmiştir. Eser ilk defa Mısır'da yayımlanmış (1863-1869), daha sonra çeşitli baskıları yapılmıştır.

El-Lübâb fî Tehzîbi'l-Ensâb: Semânî'nin Kitab el-Ensâb'ının ilaveli ve tashihli muhtasarıdır. Üç cild halinde tertip ettiği bu kitabın mukaddimesinde, telif esnasında göz önüne aldığı kuralları dokuz madde halinde sıralamıştır. Sahasındaki önemli müracaat kitaplarından. Wüstenfeld tarafından 1835 yılında Göttingen'de, 1358 (1356) yılında Kahire'de, daha sonra Beyrut'ta olmak üzere defalarca yayımlanmıştır. İbn Hallikân'ın, kendi zamanında çok yaygın olarak kullanıldığını belirttiği eser İslâm toplumunun sosyal yapısı açısından zengin malzeme içerir. Suyûtî de kitabı Lübbü'l-Lübâb fî Tahrîri'l-Ensâb adıyla ihtisar etmiştir.

İbnü'l-Esîr'in bunlardan başka Târîhu'l-Mevsîl adlı tamamlanmamış bir çalışması bulunmakta, ayrıca diğer bazı eserler de ona nisbet edilmektedir.

İbnü'l-Esîr rivayetleri değerlendirirken ihtiyatlı davranmasıyla, haberleri tahlil ve tenkit süzgecinden geçirdikten sonra kullanmasıyla ve yalnız güvenilir kaynaklara başvurmasıyla tanınmıştır.¹⁰ Bir tarihçi sıfatıyla geçmişe ait bilgilerden, örnek hadise ve tecrübelerden faydalanılması gerektiğini, tarihin iyi ve kötü yönleriyle tekerrürden ibaret olduğunu, dolayısıyla insanların ondan ibret alarak kendilerine yön vermelerini ve ahiret hayatı için de azık hazırlamalarını tavsiye eder.

Sıbt İbnu'l-Cevzî: 1185-1257 yılları arasında yaşayan Sıbt İbnu'l-Cevzî'nin *Mir'âtu'z-Zemân fî Târîh'il Â'yân*¹¹ adlı eseri büyük bir İslâm tarihidir. Kitabın ilk kısmı genellikle eski eserlerin özeti şeklinde olup pek fazla değer taşımaz. 1055 tarihinden sonra ve özellikle 1055-1079 yılları arasındaki olaylar hakkında verdiği bilgiler Garsunnime'nin 'Uyûn et-Tevârîh' adlı eserinden alınmış olması bakımından son derece önemlidir. Eserin bir diğer önemli tarafı yazarın kendi dönemine ait olayları canlı bir şahit olarak ele almış olmasından kaynaklanmaktadır. Malazgirt Savaşı öncesinde Anadolu'ya düzenlenen Selçuklu akınları,

¹⁰ Günaltay, M. Şemsettin, (1991). İslam Tarihinin Kaynakları- Tarih ve Müverrihler, Endülüs Yayınları, s. 154-156

¹¹ Sıbt İbnü'l Cevzî, (1968), *Mîr'âtu'z-Zeman fî Tarih'il Âyan*, yay. Ali Sevim, Ankara

Malazgirt savaşı ve sonuçları, Türkiye Selçukluları hakkındaki bilgiler için eserden Ali Sevim'in Selçuklu tarihi ile ilgili bölümleri seçerek yaptığı çeviriden yararlandık.¹²

Arapça yararlandığımız bir diğer kaynak ise 1225/26 yılında Malatya'da doğan Ebül Ferec'dir. Ehrun adlı Yahudi bir hekimin oğlu idi. Babası her ne kadar sonradan vaftiz edilerek Hristiyanlığı kabul etmişse de Ebulferec babasının aslında bir Yahudi olması sebebiyle İbnülibrî (Yahudi oğlu) diye anılmıştır. Hayatı boyunca pek çok eser yazan İbnülibrî'nin kitaplarının bir kısmı Arapça çoğunluğu ise Süryanîcedir. Hayatının son dönemlerinde daha önce Süryanîce olarak kaleme aldığı tarihini Arapça'ya çevirmiş ve bu esere İslâm ve Moğol devletleri hakkında yeni bölümler ilave etmiştir. Genel bir dünya tarihi olan *Tarihi Muhtassarüddüvel*'in Arapça metni Latince tercümesi ile birlikte ilk defa 1663 yılında Edward Pocock tarafından Oxford'da basılmış, daha sonra 1783 yılında Bower tarafından Almanca'ya çevrilmiştir. Eserin Arapça ikinci nüshası 1890 yılında Cizvit papazlarından Anton Salhani tarafından Beyrut'ta basılmıştır. Hz. Adem'den başlayarak kendi dönemine kadar olayların anlatıldığı eser on bölüm halinde yazılmıştır. Moğol hâkimiyeti dönemi Anadolu'sunda meydana gelen olaylar hakkında yararlandığımız eserin Ömer Rıza Doğrul'un çevirisini kullanarak çalışmamızı gerçekleştirdik.¹³

Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah: Kullandığımız diğer önemli Arapça kaynak Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah'ın *Câmiu'd-Düvel* adlı eseridir. XVII. yüzyılda yetişen ve başta tarih olmak üzere tefsir, mantık, tıp, sayılar teorisi, geometri ve müzik alanlarında önemli eserleriyle ün yapmış bir Osmanlı âlimidir. Tam adı Ahmed b. Lütfullah el Mevlevî es-Selânîkî el-Karamanî'dir. Münecimbaşı'nın kitabı Hz. Adem (a.s.)'den 1673 yılına kadar olan dönemi kapsayan genel bir dünya tarihidir. Geç dönemde yazılmış olmasına rağmen birçok kaynaktan yararlanılarak yazılmış olması sebebiyle önemli bir eserdir. Çalışmamız sırasında eserin Ali Öngül tarafından hazırlanan yapılmış çevirisini kullandık.¹⁴

Aksaraylı Kerimüddin Mahmud: XIII. yüzyılın ikinci yarısıyla XIV. yüzyılın ilk çeyreğinde Anadolu'da yaşamış olan Aksaraylı Kerimüddin Mahmud'un kaleme aldığı *Müsâmeretü'l-Ahbâr ve Müsâyeretü'l-Ahyâr* adlı eseri Türkiye Selçuklu Devleti ile ilgili yazılan önemli bir Farsça kaynaktır. Üst düzey devlet görevlerinde bulunan Aksarayî'nin

---

¹² Sıbt İbnü'l Cevzî, (1968), *Mîr'âtü'z-Zeman fî Tarih'il Âyan*, yay. Ali Sevim, Ankara. Eserin birinci cildi İhsan Abbas'ın tahkikiyle 1985 yılında Kahire'de, 495-654 yılları arasındaki kısmı tahkiksiz olarak 1951 yılında Haydarabad'da basılmıştır. Ayrıca Jewet tarafından 1907 yılında Chicago'da grafik ile bir baskısı daha yapılmıştır.

¹³ Ebu'l-Ferec (1987). *Ebu'l-Farac Tarihi*, (çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara: TTK, CI-II

¹⁴ Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah, (2001). *Câmi'üd-düvel, Selçuklular Tarihi, Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, yay. Ali Öngül, İzmir, II

eseri dört kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde Hicrî, Rûmî, Yezdgerd ve Celâlî takvimlerinden, ikinci bölümde Hz. Peygamber, dört halife, Emevîler ve Abbasîlerden, üçüncü bölümde kuruluşundan yıkılışına kadar Büyük Selçuklular ile II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanına kadar olan Türkiye Selçukluları ve dördüncü bölümde ise XIII. yüzyılın ikinci yarısıyla XIV. yüzyılın ilk yarısındaki Türkiye Selçukluları tarihi anlatılmaktadır. Araştırmamızla ilgili bölümler için eserden 2000 yılında Mürsel Öztürk tarafından yapılan Türkçe çevirisini ve 1943 yılında M. Nuri Gençosman tarafından tercüme edilmiş metnini kullandık.¹⁵

Anonim Selçukname: Çalışmamızda kullandığımız bir diğer kaynak olan yazarı bilinmeyen *Anonim Selçukname*, 1363 yılında Selçuklu şehzadelerinden biri adına kaleme alınmıştır. Genel olarak Selçuklular tarihinden bahseden eserde Türkiye Selçukluları hakkında diğer kaynaklarda olmayan önemli bilgiler yer almaktadır.¹⁶

Anna Komnena: Tarih süresince çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türkler hakkında bilgi veren en önemli kaynaklar Çin, Arap, İran, Rus, Bizans, Ermeni, Süryanî ve Latin kaynaklarıdır. Fakat özellikle Türkiye Selçuklu Devleti, Beylikler ve Osmanlı tarihi ile ilgili yapılan araştırmalar açısından, XI. yüzyıldan itibaren Anadolu Türk tarihi hakkında verdikleri bilgiler göz önüne getirildiğinde Bizans kaynakları ayrı bir öneme sahiptir. Çalışmamız sırasında yararlandığımız XI. yüzyıla ait önemli bir Bizans kaynağı Anna Komnena'nın, babası I. Aleksios Komnenos'un hayatını anlattığı *Aleksiad* adlı eseridir.¹⁷ İmparator I. Aleksios Komnenos'un (1081-1118) imparatorluğu döneminde Selçuklu-Bizans ilişkileri ile ilgili olarak bilgi veren en önemli kaynak durumundaki bu eserde Anna, 1069-1118 yılları arasındaki olayları anlatmıştır. I. Aleksios Komnenos'un saltanatı boyunca Selçuklular ile olan münasebetleri, 1096 yılında başlayan I. Haçlı seferi sırasında Haçlıların, Bizans ve Türklerle olan temasları konusunda sık sık başvurduğumuz *Aleksiad*, ayrıca Çaka Bey'in ortaya çıkışı, ilk faaliyetleri ve I. Kılıç Arslan tarafından ortadan kaldırılması

---

¹⁵ Hasan Fehmi Turgal tarafından kitabın Anadolu Selçuklularıyla ilgili kısmı Türkçeye tercüme edilmiş ve 1937'de Konya mecmuasında yayınlanmıştır. Ayrıca Fikret Işıltan eser üzerinde doktora çalışması yapmış ve çevirisini *Die Seldochuken geshichte des Aksarâyî* adıyla 1943 yılında Leipzig'de yayınlamıştır. Yine aynı yıl içinde M. Nuri Gençosman kitabın Türkçe çevirisini ve Osman Turan'da metnin tamamının tenkitli neşrini yapmıştır.

¹⁶ Anonim Selçukname, (1952). nşr. ve trc. Feridun Nafiz Uzluk, Ankara

¹⁷ Eserin ayrıntılı bir yorumuyla birlikte Fransızca çevirisi: Anna Komnena, *Aleksiad*, Collection Byzantine de'l Association Guillaume Bude, I-III, nşr. B. Leib, Paris 1937, 43, 45; diğer baskısı: Ducange, R.H.C.G., I, bir diğer baskısı: A. Reifferscheid, I-II, Leipzig 1884'de yapılmıştır. Ayrıca İngilizce çevirisi Elizabeth A. S. Dawes, *The Alexiad of Princess Anna Komnena*, London 1928, 1967; Almanca tercümesi Köln 1995; Türkçe çevirisi Bilge Umar, *Alexiad, Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi Malazgirt'in Sonrası*, İstanbul 1996

hakkında ayrıntılı bilgiler içermektedir. Türklere karşı düşmanlık içinde olan Anna'nın taraflı anlatımı, kronoloji bakımından mevcut olan karışıklıklar ve anlatılan olayların tarihlerinin net olarak verilmemesi gibi eksikliklerin dışında *Aleksiad*, diğer kaynaklarda belirtilmeyen hadiseleri ayrıntılı bir biçimde anlatması bakımından oldukça önemlidir. Çalışmamız sırasında eserin Bilge Umar tarafından yapılan Türkçe çevirisini kullandık.

Niketas Khoniates: Önemli bir diğer Bizans kaynak ise 1155-1157 yılları arasında Denizli yakınındaki Khonai'de doğan *Niketas Khoniates*. Genç yaşta ailesi tarafından İstanbul'a gönderilerek iyi bir eğitim alması sağlanmıştır. Bundan sonra bir süre avukatlık yapan Niketas, ardından Angelos hanedanlığı (1185-1204) döneminde saraya girerek saray ve devlet idaresinde önemli görevlere yükseltilmiştir. 1204 Nisan'ında İstanbul'un Latinler tarafından işgal edilmesinin ardından şehri terk ederek İznik'e sığınan Niketas, son yıllarını I.Theodoros Laskaris'in himayesinde saray hizmetinde geçirdikten sonra 1213 yılında bu şehirde ölmüştür. Niketas'ın, İznik'te geçen son yıllarında kaleme aldığı *Tarihi*, 1118-1206 yılları arasındaki dönem ile ilgili en önemli kaynaklardan birisidir. Özellikle Sultan I. Mesud (1116-1155) ve II. Kılıç Arslan (1155-1192) dönemi Selçuklu tarihi hakkında verdiği ayrıntılı bilgiler, Türk tarihi açısından son derece önemlidir. İlk olarak Rönesans dönemi bilginlerinden Hieronymus Wolf tarafından 1557 yılında yayınlanan Niketas'ın eseri, bundan sonra kısmen ya da tamamen çeşitli dillere çevrilerek defalarca basılmıştır¹³. Çalışmamızın pek çok yerinde kullandığımız Niketas'ın bu eserinden Fikret Işıltan tarafından yapılan Türkçe çeviriyi kullandık.¹⁸

Ioannes Kinnamos: XII. yüzyıl Bizans tarihçilerinden biri de 1143 yılından sonra doğan *Ioannes Kinnamos*'tur. Onun 1118-1176 yılları arasındaki dönemi kapsayan *Tarihi*, II. Ioannes Komnenos (1118-1143) ve I. Manuel Komnenos (1143-1180)'un saltanatları zamanında geçen olayları içermektedir. Kinnamos, görgü tanığı olmadığı II. Ioannes Komnenos dönemi olaylarını oldukça kısa bir şekilde anlatmaktadır. Asıl ağırlık verdiği dönem, I. Manuel Komnenos'un devletin başında olduğu dönemdir. Özellikle I. Manuel Komnenos zamanında Selçuklu-Bizans münasebetleri ile ilgili verdiği bilgilerden yararlandığımız eserin, Işın Demirkent tarafından yapılan Türkçe çevirisini kullandık.¹⁹

Urfalı Mateos: Doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmemekle birlikte XI. Yüzyılın sonlarıyla XII. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan *Urfalı Mateos'un Vekayinâmesi* 952'den 1136 yılına kadar olan olayları içermektedir. Bu esere Papaz Grigor tarafından zeyl yapılarak

¹⁸ Işıltan, F. (1995). *Histoire*, Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri, Ankara

¹⁹ Demirkent, I. (2001). *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı* (1118-1176), Ankara

1163 yılına kadar meydana gelen olaylar anlatılmıştır. Yakın Doğu ve Türk tarihi hakkında önemli bilgiler veren Ermenice kaynaklar arasında Urfalı Mateos'un *Vekayinâmesi* diğer kaynaklarda bahsedilmeyen birçok olayı ayrıntılı bir şekilde anlatması bakımından özel bir yere sahiptir. Müellifin eseri başlıca üç kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlarda kronolojik sıra ile 952-1052 yılları arasındaki olaylar birinci kısımda, 1053-1102 yılları arasındaki olaylar ikinci kısımda ve son olarak 1102-1136 yılları arasındaki olaylar üçüncü kısımda kaydedilmiştir.²⁰ Mateos'un bu eserinden Selçukluların Bizans ile olan münasebetleri ve Haçlılar ile olan savaşları konusunda Hrant D. Andreasyan'ın yaptığı Türkçe çeviriyi kullanarak istifade ettik.

Süryanî Mikhail: 1126 yılında Malatya'da doğan Süryanî Mikhail'in kaleme aldığı *Vekayinâme* Anadolu Türk Tarihi açısından en önemli Süryanî kaynağıdır. 1166 yılında Süryanî kilisesi Patriği olan Mikhail'in yazdığı bu eser, Süryanî kilisesi tarihi etrafında 1195 yılına kadarki olayları içermesi açısından bir dünya tarihidir. İslâm tarihi ve özellikle Selçuklu tarihi ile ilgili olarak önemli bilgiler içermektedir. Anadolu'ya düzenlenen ilk Türkmen akınları, Malazgirt savaşı ve Türkiye Selçukluları ile ilgili bilgiler için Hrant D. Andreasyan tarafından yapılan fakat henüz basılmamış olan Türk Tarih Kurumu'ndaki nüshayı kullandık.²¹

Araştırma Eserler: Ülkemizde her ne kadar doğrudan Selçuklu-Bizans ilişkilerini konu alan müstakil bir çalışma yapılmamışsa da gerek Büyük Selçuklu Devleti gerekse Türkiye Selçuklu Devleti ile ilgili çok fazla eser yazılmıştır. Bu alandaki ilk çalışmalar Fuad Köprülü ile başlamış daha sonra Mükrimin Halil Yınanç, Osman Turan, M. Altay Köymen ve İbrahim Kafesoğlu tarafından devam ettirilmiştir. Bugün de başta Ali Sevim ve Erdoğan Merçil olmak üzere Selçuklu tarihi üzerine araştırmalar yapan birçok tarihçi bulunmaktadır. XI. yüzyılın başlarından itibaren etkileşime geçen ve Anadolu'da bağımsız bir Selçuklu Devleti'nin kurulmasının ardından aynı toprakları paylaşan iki toplumun tarihi ayrılmaz bir bütün halinde olduğundan Selçuklu tarihini konu alan eserlerde sık sık Bizans ile olan ilişkilere de değinilmiştir. Söz konusu eserlerin başında hiç şüphesiz Osman Turan'ın

---

²⁰ Mateos'un bu eserinin Haçlı seferleri ile ilgili kısmını ilk önce Fransız Ed. Dulaurier, 1850'de çevirmiş ve yayınlamıştır. Aynı yazar eserin tamamını 1858'de Paris Milli kütüphanesindeki üç yazma nüshadan çevirerek yayınlamıştır. Ed. Dulaurier daha sonra 1869'da aynı eserin Haçlı seferi ile ilgili kısmını "Recueil des Historiens de la Croisades" adlı serinin "Documents Arméniens" bölümünün birinci cildinde yayınlamıştır. Eserin Ermenice metni ise 1869'da Kudüs Ermeni manastırı matbaasında daha eski üç yazma nüsha üzerinden basılmıştır. Eserin diğer dillere çevirisi için bkz. Hrant D. Andreasyan, "Türk Tarihine Aid Ermeni Kaynakları", *Tarih Dergisi*, 1/1, İstanbul 1950, s.108, Mateos, U. (2000). Urfalı Matheos Vakayı-Namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162). (Türkçe'ye çev. Hrant D. Andreasyan), Ankara: TTK

²¹ Ermenice metni 1871'de Kudüs'te basılan eser ayrıca V. Langlois ve Ed. Dulaurier tarafından 1848'de, Shabau tarafından 1924'te Fransızcaya çevrilmiştir.

Selçuklular Zamanında Türkiye adlı kitabı gelmektedir. XIV bölümden oluşan bu eserinde yazar, Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye (1071-1318) kadar olan dönem içerisinde Türkiye Selçuklularının tarihini ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Olayların kronolojik sıraya göre anlatıldığı eserde siyasî olayların yanında Selçuklu Devleti'nin komşu devletlerle olan münasebetlerine, XI-XIV. Yüzyıl Anadolu'sunun sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerine temas edilmektedir. Ali Sevim ve Erdoğan Merçil'in **Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür** adlı eseri ise yine Selçuklu tarihi için oldukça önemli bir kaynaktır. Mükrimin Halil Yınanç'ın uzun yıllar önce kaleme aldığı **Türkiye Tarihi: Selçuklular Devri Anadolu'nun Fethi** başlıklı eseri, erken dönem Selçuklu- Bizans münasebetleri ile ilgili olarak başvurduğumuz diğer önemli bir çalışmadır. Eserine Abbasiler döneminde Türklerin Anadolu'ya düzenlediği akınlara kısaca değinerek bir giriş yapan Mükrimin Halil Yınanç, daha sonra Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulmasından önceki Türkmen akınlarından başlayarak I. Süleymanşah döneminin sonuna kadar Bizans ile yapılan mücadelelere anlatmıştır. Yine Mükrimin Halil Yınanç'ın eseri ile aynı başlığı taşımakla birlikte daha kapsamlı çalışmalar olan Ali Sevim'in **Anadolu'nun Fethi** adlı eseri de çalışmamız sırasında devamlı başvurduğumuz eserler arasındadır. Bu genel tarihlerin dışında Büyük Selçuklu veya Türkiye Selçuklu Devletlerinin belirli bir dönemini ele alan müstakil çalışmalar da yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında M. Altay Köymen'in, **Tuğrul Bey ve Zamanı, Alp Arslan ve Zamanı**; Ali Sevim'in, **Anadolu Fatihisi Kutalmışoğlu Süleymanşah**; Işın Demirkent'in **Sultan I. Kılıç Arslan**; Muharrem Kesik'in **Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)**; Abdulhalûk Çay'ın **II. Kılıç Arslan ve Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası Sultan II. Kılıç Arslan ve Karamıkbeli (Myriokefalos) Zaferi (17 Eylül 1176)** adlı eserlerini sayabiliriz. Çalışmamızın Eyyübiler dönemine ait kısmında Süleyman Özbek'in Türkiye **Selçukluları-Eyyübi ilişkileri** adlı eserinden yararlandık. Olayların kronolojik olarak verilmesinden ve farklı kaynaklardaki bilgilerin burada bir arada toplanmasından dolayı dönemin aydınlatılması açısından oldukça faydalı bir kaynak oldu. Mustafa Kafalı'nın **Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi**, Abdullah Kaya'nın **Başlangıcından 1071'e Kadar Türklerin Anadolu'ya Akınları**, İlhan Erdem'in **Doğu Anadolu Türk Devletleri**, Ebru Altan'ın **Haçlı Seferleri** ile ilgili eserleri çalışmamızda yararlandığımız diğer önemli kaynaklardandır. Selçuklu Devleti Türk tarihi, ülkemizdeki araştırmacıların dikkatini çektiği kadar olmasa da yurt dışındaki yabancı araştırmacıların da dikkatini çekmiştir. Claude Cahen'in, siyasî tarihin yanı sıra XIII. yüzyılda Anadolu'nun ekonomik, kültürel ve

demografik yapısı üzerinde durduğu **Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler** isimli kitabından da çalışmamızda yararlandık. Viladimir Gordlevski'nin kaleme aldığı **Anadolu Selçuklu Devleti** adlı kitabı da yararlandığımız yabancı araştırmacıların başında gelen isimlerdendir.

1. GİRİŞ

Medeniyet tarihinde en önemli faktörlerden birisi de ticaret yollarıdır. Anadolu'dan geçen ticaret yolları kimi dönemlerde siyasi nedenler veya coğrafi şekillerden ötürü yön değiştirmiştir.²² Anadolu'da tarihte kullanıldığı bilinen en eski yol ise İran'dan Batı Anadolu'ya doğru uzanan İran yoludur. Anadolu'da Roma döneminden kalma pek çok yol da bulunmaktadır. Roma'dan kalan bu yollar uzun bir dönem kullanılmıştır. Türklerin Anadolu'ya giriş yaptıkları en önemli yer ise Doğu Anadolu idi. Bu yollar kimi zaman ticaret amaçlı kullanıldığı gibi kimi zaman da Anadolu'ya yapılan akınlar için kullanılmaktaydı. Kafkaslardan ve Kuzey İran'dan batıya doğru veya da Karadeniz ve Akdeniz'e doğru giden yollar buradan geçmiştir. Türk akınlarının en önemli yollarından olan Aras Nehri boyunca devam eden bir kısmı, Anadolu'nun iç kısımlarına doğru devam etmektedir. Türkler bu yollar üzerinden Anadolu'ya girerek Rumlarla savaşmışlardır. Türkmenlerin Anadolu'ya yaptıkları akınlar milattan öncelere kadar gitmektedir. Buraya gelen ilk Selçuklu Türkmenleri ise Anadolu'da hayvanları için otlak ve kendi hayatlarını sürdürmek için de kışlak arayışı için gelmişlerdir.

Bugün vatan olarak nitelendirdiğimiz toprakların bu hale gelmesi kısa bir süreçte olmamış, Anadolu farklı zamanlarda pek çok topluluk tarafından istilaya uğramıştır.²³ Bu topluluktan biri olan Oğuzlar da Anadolu'yu ele geçirmek isteyen diğer topluluklar gibi bu uğurda çok uğraşmışlar²⁴ ve Rum, Ermeni, Moğol, Haçlılar ile büyük mücadeleler vermişlerdir. Bu uzun mücadeleler sonucunda Anadolu'nun fethi uzun bir süreç sonrasında gerçekleşebilmiş ve Anadolu Türk yurdu haline gelmiştir. Bu uzun süreci ise Anadolu'ya ilk Türkmen akınları, Büyük Selçuklu Devleti'nin Anadolu'ya yaptığı akınlar ve Anadolu'da kurulan beylikler şeklinde inceleyebiliriz.²⁵ Türklerin Anadolu ile tanışma zamanları eskiye dayanmaktadır. Bazı tarihçiler Türklerin ilk defa Anadolu'ya gelmelerini MÖ 3000-2000 götürse de, genel olarak kabul gören görüş IV. yy sonuna doğrudur.

Anadolu'ya ilk Türk girişi Asya Hunları'nın devamı olarak bilinen Avrupa Hunları'dır. Kalabalık ordusuyla Karadeniz'in kuzeyinde bulunan Alan, Vizigot,

²² Kaya, A. (2014). 'Başlangıcından 1071'e Kadar Türklerin Anadolu'ya Akınları Hakkında Değerlendirme', Ekev Akademi Dergisi, Sy.59, s. 212

²³ Yınanç, M. H. (2009). Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, İstanbul: TTK, s.16

²⁴ İbnü'l-Esir'de Horasan tarihçilerinden birinin Oğuzlar hakkında söylediği bilgi verilmiştir. Bu bilgiye göre Oğuzlar Türklerin olduğu en uzak yerlerden Maveraünnehir'e göç etmiş ve İslamiyeti benimsemişlerdir. Bkz. İbnü'l Esir, (1987). El- Kamil Fi Tarih, (trc. Abdülkerim Özeydin), İstanbul: Bahar Yayınları, C. 11, s.155

²⁵ Köymen, M. A. (1962). "Anadolu'nun fethi ", 1961 Yılı DİB. Dergisi, Ankara, s.67-68; Sevim, A.- Merçil, E. (2014), Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür, Ankara: TTK, s. 19

Ostrogotlar'ı ilk saldırdıklarında yenmişlerdir.²⁶ Bundan sonra ise Batı Roma ve Bizans topraklarına saldırı düzenlemeye başlamışlardır. Hunlar Batı Roma imparatoru olan I. Theodosios'un ölümünden sonra bunu fırsat bilerek yayılmalarını daha da hızlandırdılar. Bir kol Balkanlar üzerinden Trakya'ya doğru ilerlerken, diğer kol ise Kafkas Dağları'nı aşarak Anadolu'ya saldırıya başlamışlardır. Bu saldırı Batı Hunlarının doğu kolu tarafından yapılmıştır. Hunlar Erzurum'dan Karasu ve Fırat havzalarını geçerek Malatya'ya gelerek sonrasında Çukurova'ya saldırdılar. Urfa ve Antakya'yı da kuşattılsa da başarılı olamadılar. Biraz zaman geçtikten sonra Hunlar Suriye'ye inerek ordan Kudüs ve çevresindeki şehirlere saldırdılar. Fakat Hunlar bura da uzun süre kalmadılar. Buradan tekrar Kafkas Dağları'nı aşarak Karadeniz'in kuzeyinde kendi topraklarına geri döndüler. Geri döndükten iki yıl sonra ise tekrar bu bölgelere akınlara başladılar. Fakat Hunların bu akınları yerleşme amacı taşıymıyordu. Anadolu'ya düzenledikleri bu akınlar ile Bizans hem doğudan hem e batıdan saldırıya uğruyordu.

Hunların akınlarından sonra Anadolu'ya ikinci Türk saldırıları Sabarlar tarafından olmuştur.²⁷ Sabarlar Tanrı Dağları'nın batı bölgeleri ile İli ırmağı civarında Hunların hakimiyeti altında yaşamaktaydılar. 6. yüzyılda Doğu Avrupa yönüne doğru genişlemeye çalıştılar. İlerleyen zamanlarda ise Sabarlar İtil, Don ve Kuban ırmakları arasına yerleşerek Hun hakimiyetinden kurtulup bağımsız bir devlet haline geldiler. Kuruldukları yer itibarıyla Bizans ve Sasanilerle ilişkiler de bulunan Sabarlar, Sasanilerle birlik olarak Bizans ile mücadeleye başladılar. Sabarlar önce Kafkasların güneyindeki Bizans topraklarına, ardından Kayseri, Konya, Ankara ve civarına akınlar yaparak değerli ganimetler ele geçirdiler. Bu saldırılardan sonra ise Sabarlar kendi topraklarına geri döndüler. Sabarlar topraklarına geri dönseler de Bizans'a yapılan saldırılar ile Bizans yıpranmıştır.

Selçuklulardan önce Anadolu'ya saldırılar düzenleyen Türk kavimlerinin başında Hazar Türkleri gelmektedir.²⁸ 7. Yüzyılın başlarında Bizans'a saldırılar yapmaya başlamışlar, sonrasında ise Kafkasları aşarak Anadolu'ya gelmiş ve bura da bulunan Arap emirliklerine son vermişlerdir. Selçuklulardan önce akınlar yapan Türkler sadece Kafkaslar üzerinden değil, aynı zaman da Balkanlar üzerinden de geçerek Anadolu'ya gelip bura da akınlar yapmışlardır. 6. Yüzyılda Bizans'ın yendiği Bulgarlar, Trabzon ve Fırat çevresine yerleşmişlerdir. Avar Türkleri de yine Bizans ile savaşmak için İran sınırına yerleştirilmiştir.

---

²⁶ Sevim, A. (2014). Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi, Ankara: TTK., s.27

²⁷ Sevim, A. (2014). s.28

²⁸ Alpaslan, İ. (1984). Ağrı Anadolu'nun Girişi kapısı, Türk Kültürünün Araştırma Enstitüsü, Ankara: Ayyıldız Matbası, s. 35; Kaya, A. (2014). Sy. 59, s. 214

755 yılında Bizans imparatoru Araplarla savaşması için Bulgar Türkleri'ni Anadolu'ya getirmiştir.²⁹ Bulgar Türkleri'nin dışında Avar, Peçenek, Uz, Kuman-Kıpçak Türkleri de Bizans'a hizmet etmişlerdir. Ancak bunlarda daha sonralar da göç etmişlerdir.³⁰ Bu Türkler Fars, Arap ve Ermenilerle savaşmaları için Bizanslılar tarafından Anadolu'ya getirilerek değişik bölgelere yerleştirilen Hristiyan Türklerdir. Oğuzlardan önce Anadolu'ya gelmişlerdir. Selçukluların Anadolu'ya akınlarının olduğu dönemde de Hristiyan Türkler Anadolu'ya gelmeye devam etmişlerdir. Başlayan Türk göçleri Peçeneklerin de yer değiştirmesine sebep olmuştur. Bunun üzerine Peçenekler önce Tuna'nın kuzeyine gelmişler, sorunların başlaması üzerine Bizans topraklarına yönelmişlerdir. Bir süre sonra ise Hristiyan olmuşlardır. Hristiyan olan Peçeneklerden bir kısmı Selçukluya karşı savaşmak amacıyla Anadolu'ya doğru gönderilse de onlar Balkanlarda aynı milletlerle birlik olarak Bizans'a yönelmişlerdir. Uzlar ise 1065 yılın da Tuna'yı geçmişlerdir. Selçuklular Kayseri'yi aldıklarında Hristiyan Türkler Kapadokya ve Toros civarında çok fazlaydı. Buradaki Hristiyan Türkleri Bizans, Müslümanlar ile savaşmak için kullanmıştır.

XI-XIII yüzyıllarda Orta Doğu'da Büyük Selçuklu Devleti, Bizans, Abbasi ve Fatimi halifelikleri, Büveyhoğulları, Türkiye Selçuklu Devleti, Eyyübiler ve Memlük Devleti bulunmaktaydı. Bu devletler dışında Kuzey Irak, İran, Doğu ve Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'de Müslüman ve Müslüman olmayan büyük küçük devletler bulunmaktaydı. Buralarda kurulan küçük devletler, emirlikler büyük devletlerin vassalı durumundaydı. Özellikle de burada bulunan küçük devletler Selçukluların giderek hakimiyetlerini güçlendirmesi ile onların egemenlikleri altına girmişlerdir.³¹

VIII. yüzyıldan itibaren Anadolu'ya Müslüman Türkler gelmeye başlamışlardır. Emevi ve ardından da Abbasilerin hizmetinde olan Türkler, Araplar ile Bizans'a karşı mücadele etmiştir. Anadolu'ya Abbasiler zamanında Bizans'a karşı savaşması için gaziler getirilmiştir. Bu dönem de Bizans'ın idaresinde bulunan Suriye, El Cezire ve ardından Doğu Anadolu ve Azerbeycan İslam orduları tarafından sırasıyla ele geçirilmiştir. Bunun ardından Tarsus, Malatya ve Erzurum civarında Müslüman- Bizans arasında savaşlar başlamıştır. Bu civarda bulunan bazı şehirler şunlardır: Tarsus, Adana, İskenderun, Maraş, Kemah, Adıyaman, Amid, Malatya, Bitlis, Malazgirt, Ahlat, Erciş.³² Abbasi halifesi bu yerlere gönüllü birlikleri yerleştirmiştir. Bu şehirler de ticaret, ziraat yapılarak, pek çok medrese

²⁹ Kaya, A. (2014). s.214

³⁰ Turan, O. (2017). Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul: Ötüken Yayınları, s.22; Kaya, A. (2014). s.215

³¹ Sevim, A. (2014), s.1

³² Kaya, A. (2014). s.217

kurularak bura da bulunan şehirlerin gelişmesi ve zenginleşmesi sağlanmıştır. Bu bölgelere Türklerin yerleştirilmesi özellikle Harun Reşid, Memun ve Mutasım döneminde olmuştur.³³ Arap kaynaklarında bu bölge Bilad ur-Rum, Diyarı Rum veya sadece Rum olarak adlandırılmaktaydı ve burayı Roma ülkesi olarak görmekteydiler. Bu yüzden Selçuklu döneminde de bu ismi kullanmışlardır.³⁴ Özellikle Abbasi Halifesi Mütevekkil döneminde ordunun büyük bir kısmını Türkler oluşturuyordu. Türk komutanlar yazın ve kışın olmak üzere yılda iki kez Bizans topraklarına saldırıyordu. Yapılan saldırılar Makedonya sülalesinin Bizans devletinin başına geçmesine kadar devam etti. Bu tarihten sonra ise artık İslam orduları büyük zararlar vererek savunmaya geçmek zorunda kaldılar. Buldukları yerlerden ise X. yüzyılın ikinci yarısından itibaren geri çekilmeye başladılar. Bizans topraklarına yapılan bu Türk- Arap seferleri Türkmenlerin düzenlediği akınlardan farklıydı.

Araplar Bizans topraklarına büyük zararlar verse de, istedikleri başarıyı elde edemedikleri için geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Geldikleri yol güzergahıyla tekrar çekilmişlerdir. Araplardan sonra buraya gelen Türkmenler, Araplardan farklı olarak buraları yurtları haline getirmişler ve Türkleştirmişlerdir. Arapların Anadolu'ya düzenledikleri seferlerinin başarısız olmasının en önemli nedeni Anadolu'nun coğrafi konumuydu. Buraya gelen Araplar Suriye ve el-Cezire arasında bulundan dağların arasından geçmek zorundaydı. Buralardan geçmeyi başarsalar bile dönüş yolunda Bizans ordusu buralarda pusu kurmaktaydı. Bundan dolayı da buralardan geçerken şehirlere zarar veriyorlar ve halkı buralardan kovuyorlardı. Anadolu Türk- Arap akınlarına uğradığı için halk yıpranmış, bu bölgelerden göçler başlamış ve pek çok yer zarar görmüştür. Bu da daha sonra başlayacak olan Selçuklu akınlarını kolaylaştırmıştır.

Türklerin 1071 tarihinden önce Anadolu'ya yaptıkları akınlar burayı yurt edinme ve yerleşme amacı taşımamaktaydı. Anadolu'nun adı X. yüzyıla kadar Küçük Asya olarak anılıyordu. Yunanlılar'da Ege'den başlayarak Kafkaslara kadar giden topraklara Küçük Asya diye adlandırmaktaydı. Ancak Bizans imparatoru Herakleios döneminde Anadolu'da idari anlamda değişiklikler oldu. Herakleios Anadolu'yu thema adını verdiği yirmi bir bölgeye ayırdı.³⁵ Bizanslılar Anadolu'da bulunan Ermenileri Anadolu içerisinde göçe zorunlu tuttu. Bu Ermeniler göçe tutulmalarının yanında Bizans'ın baskısına da uğradılar. Aralarında bulunan mezhep farklılığından dolayı, Ermeniler Bizans'dan büyük sıkıntı

---

³³ Sevim, A. (2014). s.29

³⁴ Turan, O. (2017), s.25; ³⁴ Kaya, A. (2014). 'Başlangıcından 1071'e Kadar Türklerin Anadolu'ya Akınları Hakkında Değerlendirme', Ekev Akademi Dergisi, Sy.59, s. 216

³⁵ Yınanç, M. H. (2009). s.32-34

çekmiştir. Bizans'ın uyguladığı ekonomiden dolayı da halk sıkıntı çekmeye başlamış, hatta buldukları yerlerden göçler ve isyanlar başlamıştır. Oğuzlar Anadolu'ya akınları başladıkları zaman buralar da çok zorlanmamıştır. Anadolu'da bulunan halk gelen Türklerin, Bizans'dan farklı olduklarının farkındaydılar. Türklerin Anadolu'ya gelmek için izledikleri yol ya batıdan doğuya ya da doğudan batıya olmuştur.³⁶ Gelirken genelde su kenarlarından geçmişlerdir. Belli başlı kullandıkları güzergahlar vardı.³⁷ Türkler şu yol güzergahlarını kullandılar: Aras nehrinden başlayarak Orta Anadolu'ya doğru giden yollar, Aras'dan başlayarak Fırat'tan devam ederek Konya'ya batıya doğru giden güzergah, Kura ırmağından Kastamonu, Çankırı ve batıya doğru giden yollar, Çoruh'dan Karadeniz'e doğru giden yollar, Hoy- Bargiri (Muradiye)- Ahlat yolu ile Van bölgesine. Bunları verseyte yapılan akınlar hep aynı yol üzerinden olmamıştır.³⁸ Türklerin Anadolu'ya gelmek için izledikleri bu güzergahlar da oluşan göçler bu bölgeler de gelişmiş uygarlıkların oluşmasını engellemiştir. Bu bölgelerde göçebe hayat yaşayan topluluklarla, yerleşik hayat yaşayan topluluklar arasında mücadeleler yaşanmıştır.

Oğuzların Kınık boyuna mensup Selçukluların bilinen en eski atası Dukak Bey'dir. Sahip olduğu kuvvetinden dolayı demir yaylı olarak bilinmektedir.³⁹ Lakabından anlıyoruz Dukak Bey Oğuzlar arasında sevilen ve sözü dinlenen biridir. Rivayete göre Oğuz yabgusunun Türkler üzerine sefere çıkmak istemesiyle Oğuz yabgusuyla iyi giden ilişkiler bozulmuştur.⁴⁰ Daha sonra araya diğer Türklerin girmesiyle durum düzelmiştir. İlerleyen zamanlarda Dukak'ın ölümü üzerine oğlu Selçuk subaşılığına getirilmiştir. Selçuk'unda babası gibi yine bir anlaşmazlık yaşamasıyla Oğuz Yabgu Devleti'nden ayrılarak Cent bölgesine yerleşen Selçuklular bir yandan tam bağımsız olarak devletlerini kurmaya çalışmışlar diğer yandan ise çevrede bulunan Gazneliler, Karahanlılar gibi devletlerle mücadeleye başlamışlardır.⁴¹ Selçukluların yurt arayışı onların batıya yönelmesine neden olmuştur.⁴² Türklerin yönlerini batıya çevirmesi Türk tarihinin önemli olaylarından biridir.⁴³ Anadolu'nun jeopolitik konumu, coğrafi konumu diğer devletlerin buraya yönelmesindeki en önemli etkenlerden olmuştur. Türklerin buraya gelişi uzun bir süreçte ara ara olmuştur.

³⁶ Kaya, A. (2014). s.219

³⁷ Yınanç, M. H. (2009). s.185

³⁸ Yınanç, M. H. (2009). s.143; Kaya, A. (2014). s.219

³⁹ İbnü'l Esir, (1987). C. 9, s.361

⁴⁰ Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, Ötüken Yay,İstanbul 2003,s.64 ; Kafesoğlu, İ. (1992). "Selçuklular" Türk Dünyası El Kitabı,2.Baskı Ankara, C.1 s.248

⁴¹ Turan, O. (2017). s.45; Öngül, A. (2014). Selçuklular Tarihi: Anadolu Selçukluları ve Beylikler, C. 2, Çamlıca Yay., İstanbul: Çamlıca Yayınları, C. I, s.27*28

⁴² Köymen, M. A. (1963). Selçuklu Devri Türk Tarihi, Ankara: Ayyıldız Matbaası, s.32

⁴³ İbnü'l Esir, (1987). s.75-77

İlk zamanlarda yapılan akınların düzenli olmadığı düşünülse de planlı programlı hedefi olan akınlardı. İlk akınların amaçları Bizans'ın önemli kalelerine zarar vermek ve önemli yolları ele geçirmektir.

Tuğrul Bey dönemindeki ilk akınlar kardeşi Çağrı Bey tarafından yapılmıştır. Çağrı Bey beraberindeki askerlerle keşif amacıyla Doğu Anadolu topraklarına oradan da Azerbeycan'a gelmiştir. Ardından ona katılanların sayısı giderek artmıştır. Azerbeycan'dan devam ederek Nahçıvan üzerinden Van'a geldiler.⁴⁴ Çağrı Bey Gürcistan ve Ani birliklerini yenilgiye uğrattı. Van Gölü çevresinden başka Nahçıvan ve Nik'de ele geçirildi. Çağrı Bey beraberindeki birlikle burada dört yıla yakın kaldı ve geri geldikleri yoldan döndüler. Çağrı Bey'in dönüşü Tuğrul Bey'e ve diğer Oğuz beylerine yeni bulunan vatanın haberini getiriyordu.⁴⁵ Çağrı Bey Tuğrul Bey'e " Bu topraklarda ilerlememize engel olabilecek bir güç ile karşılaşmadım. Buradaki mücadelelerde başarılı olamıyoruz ancak keşfetmiş olduğum Anadolu'da ilerlememiz daha kolay olacağından oraya gidebiliriz." demiştir. Yurtsuz kalan Selçuklu beylerine Türk vatanının keşfedildiğini söylüyor ve onları da ümitlendiriyordu.⁴⁶ Çağrı Bey'in keşfinden sonra anlattıkları üzerine önemli Türkmen beyleri de Anadolu'ya akınlar yapmaya başladı. Fakat Malazgirt Savaşı öncesi Anadolu'ya yapılan bu akınlar Gazneliler ve Büyük Selçuklu Devleti arasında yapılan Dandanakan Savaşı'na kadar yavaş olmuştur.⁴⁷ Bu dönem de Selçukluların büyümesini istemeyen Gazneliler, Selçuklulara engel olmaya çalışıyordu.⁴⁸ Türklerin akınları giderek hız kazanmıştır. Bu Türkmenler 1071 Malazgirt Savaşı öncesinde Anadolu'ya gelen Türkmenlerdi. Bu Türkmenlerin Selçuklular ile arası çok iyi değildi.⁴⁹ Bu Türkmenler önlerine çıkan yerleri yağmalıyorlardı.

Türklerin 1018 yılından itibaren olan Anadolu'ya yaptıkları akınlar düzensiz bir şekilde artarak devam etti. Bizans topraklarına ilk akınlar düzenleyen burada Bizans'ın oluşturduğu düzeni bozmaktan çok kendilerine yurt edinebilecek yer arayışı içerisindeydiler. Malazgirt Savaşı'ndan önce Anadolu'ya yapılan akınlar daha çok Selçuklu ile bağları zayıf olan Türkmenler tarafından yapılmaktaydı. Bu Türkmenlerin çoğu kendi beylerinin sözünü dinlemekten çok bağımsız istedikleri gibi hareket ediyorlardı. Hayatta kalabilmek için

---

⁴⁴ Sevim, A. (2014). s.34

⁴⁵ Kafalı, M. (2002). Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi, Genel Türk Tarihi, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s.13-40

⁴⁶ Turan, O. (2017). s.46

⁴⁷ İbnü'l-Esir, (1987). C.9, s.368

⁴⁸ İbnü'l-Esir, (1987). C. 9, s.364

⁴⁹ Wittek, P. (1944). Mentşe beyliği, (trc. Şaih Gökyay), Ankara: TTK, s.27-28

kullanabilecekleri ne varsa yağmalıyorlardı. Bu Oğuz/Türkmen akınları karşısında Diyârbekir Mervâni Emir'i Nasruddevle Tuğrul Bey'e şikayette bulundu. Tuğrul Bey ise şikayet üzerine şu cevabı verdi: "Kullarımın senin olan topraklara geldiğini işittim. Sen bir uç beyisin. Onlara mal verip Bizanslılar karşısından onlardan faydalanmalısın. Onların hedefi de zaten Ermeni topraklarıdır." demiştir. Tuğrul Bey'in cevabında görüyoruzki Anadolu'nun fethedilmesinin önemli olduğunu belirtmiştir.

Önce, Türkler Azerbeycan üzerinden Anadolu'ya geliyordu. Bu nedenle Azerbeycan Anadolu'ya açılan bir üs haline geldi. Türkmenler bu yollardan Anadolu'ya geliyor, fakat Bizans karşısında başarılı olamayarak yine bu yolları kullanarak geri dönüyorlardı. Azerbeycan dışından Ahlat ve Halep'te Anadolu'ya gelmek için önemli üs haline gelmişlerdi. 1037'li yıllarda İran'dan çıkan Türkmenler iki kol halinde ayrılmışlardı. Bir kol Rey'de kalmış, diğer kol ise önemli beylerin beraberinde Azerbeycan'a gelmiştir. Fakat burada da istediklerini bulamamışlar ve Azerbeycan hükümdarı verdiği sözlerde durmayınca buradan da ayrılmak zorunda kalmışlardır. Buradan ayrıldıktan sonra bir kısmı Acem Irak'ına, bir kısmı Kazvin'e, bir kısmı ise Rey'e gitmişlerdir.⁵⁰ Bu Türkmenler Anadolu sınırlarını aşmışlardır. Bir kısım ise Hakkari civarına gelmişlerdir. Burada doğu bölgesinde akınlar yapmışlardır. Ardından uğradıkları ihanet üzerine geri dönmüşlerdir.

Büyük Selçuklu Devleti kurulduktan sonra daha düzenli hale gelen akınlar 1071 Malazgirt Savaşı ile başka bir boyut kazanmıştır. 1041 yıllarında ilk Oğuz akınları El-Cezire ve Musul civarına yapılmıştır.⁵¹ Türkmenler burada Selçuklu vassalı emirlerle birlikte ilerliyorlardı. Türkmenler El-Cezire'de Ebu Nasır'ın oğlu Süleyman ile karşı karşıya gelmiş ve Musul hükümdarını iki kez yenmişlerdir. Türkmenler kendi beyleri idaresinde bağımsız hareket ediyor, geçimlerini sağlayabilmek ve bir yurt edinmek için Müslüman topraklarına saldırılar düzenliyordu. Türkmenler tarafından topraklarına saldırı olan beyler, Tuğrul Bey'den bu akınlara engel olmasını istemişlerdir. Dönemin Abbasi halifesi Kaim bi-Emrillah alim Maverdi'yi elçi olarak Tuğrul Bey'e göndermişti ve şunu iletmişti: "Ey Tuğrul! Aldığın topraklar sana yeter. Diğer İslam topraklarına ve bu toprakların sahibi olan hükümdarlara dokunma sakın."⁵² demiştir. Abbasi halifesi Türkmen saldırılarını Tuğrul'un emri olduğunu sanıyordu. Tuğrul Bey Türkmenleri şu şekilde uyarıyordu: "İslam topraklarına saldırılarda bulunmayın. Azerbeycan'a yerleşerek burayı yurt edinin. Burada

---

⁵⁰ İbnü'l-Esir, (1987). C.9, s.455

⁵¹ İbnü'l-Esir, (1987). C.9, s.475

⁵² Turan, O. (2017). s.47

ise Bizans üzerine seferler düzenleyecek komutanlara katılm.” demiştir.⁵³ 1045-1046 yıllarında ise Kutalmışoğlu Bizans’ı yenilgiye uğratmıştır ve Selçuklular Van’a kadar gelmişlerdir. Anadolu’nun fethi için Tuğrul Bey devletin merkezini batıya kaydırmıştır. Bu da Anadolu fetih hareketlerinin sistemli bir şekilde olduğunu göstermektedir. Büyük Selçuklu Devleti’nin merkezinin Rey olmasından sonra Selçuklu şehzadeleri de batıya doğru seferlere çıkmıştır. Bu şehzadeler Hemedan, Hazar Denizi, İsfahan, Azerbeycan ve Anadolu’nun doğusundan Kafkasların güney kısımlarına kadar ilerlemişlerdir. Ancak Zap Suyu civarında şehzade Hasan şehit edilmiştir.⁵⁴ Şehzade Hasan’ın şehit edilmesinin ardından Anadolu’ya yapılan akınlar önceki akınlardan daha ciddi akınlardı. 1048 yılında Bizans ile yapılan savaşta Bizans yenilmiş ve başkomutan Liparit eser alınmıştır. Bu zaferden sonra 100.000 esir ve 10.000 araba yüklü ganimet ile döndüler.⁵⁵ Bizans imparatoru ise bir elçi göndererek barış yapmak istemiş ve bunun üzerine antlaşma yapılmıştır. Oğuz Türkleri ise Selçuklu hakimiyetinde toplanmışlardır. Önce Horasan, Azerbeycan daha sonra Irak, Anadolu ve Suriye’ye geldiler. Buralar Türklerin ikinci yurdu haline geldi.

Anadolu’yu ele geçirmek için buraya akın yapan ilk Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey’dir.⁵⁶ Tuğrul Bey Van’ın kuzeydoğusunda bulunan Muradiye’yi ele geçirdi. Ardından Erciş’i aldı ve Malazgirt’i kuşattı.⁵⁷ Tuğrul Bey üç koldan ilerliyordu. Bir kol Kafkas, Canik, Tercan, Sasun dağları ve Erzincan’a ilerledi. Diğer kol ise Samsun’a doğru harekete geçti. Bir diğer kol ise Pasinler ve Erzurum’a kadar ilerledi.⁵⁸ Tuğrul Bey bu kolun başında bulunmaktaydı. Tuğrul Bey 1054-55 yılları arasında Azerbeycan’a gitti ve Tebriz üzerine yürüdü. Şehrin hakimi Emir Ebu Mansur Vehsuzan b. Muhammed er-Ravvadi Tuğrul Bey’e itaatini bildirdi ve onun adına hutbe okuttu. Buradan ayrılan Tuğrul Bey Gence üzerine yürüdü ve burayıda ele geçirerek kendi adına hutbe okuttu. Bu yöre de bulunan diğer şehirlerin hakimleri de elçiler göndererek Tuğrul Bey’e itaatini bildirdi. Buradan önce Armenia’ya oradan da Malazgirt’e geldi. Burada şehri kuşattı ve yaptığı yağmalarla halkı zor duruma düşürdü. Tuğrul Bey buradayken Diyabekir hakimi ona elçilerle birlikte hediyeler gönderdi. Tuğrul Bey Anadolu’da büyük işler başardı ve pek çok şey elde etti. Bu gazasında Erzurum’a kadar gelse de kışın başlamasıyla Malazgirt alınamayınca Azerbeycan’a dönmek zorunda kaldı. Buradan da tekrar Rey’e dönerek 1055 yılına kadar

---

⁵³ Kaya, A. (2014). s.223

⁵⁴ Sevim, A. (2014). s.47; Öngül, A. (2014). C. I, s.21-22; Köymen, M. A. (1976). Tuğrul Bey ve Zamanı, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 55

⁵⁵ Turan, O. (2017). s.48

⁵⁶ İbnü’l-Esir, (1987). C.9, s.454

⁵⁷ Sevim, A. (2014). s.49

⁵⁸ Kaya, A. (2014). s.224

burda kaldı.⁵⁹ Tuğrul Bey, Rey'e döndükten sonra şehzade ve komutanlar Anadolu'ya akınlara devam etmiştir.⁶⁰ Bu dönem de yapılan akınlar sayesinde Türkler, Kızılırmak vadisini de keşfedebilmişlerdir. Tuğrul Bey 1062 senesinde Azerbeycan ve Erran'a gelerek buralara yapılan akınlar için destek olduğunu söyledi. Çağrı Bey'in oğlu Yakuti buralarda akınlar yapmaktaydı. Bundan sonra ise Tuğrul Bey Irak'a gitti. Anadolu'ya geçerek Dicle ve Fırat havzalarına saldırılar düzenledi. Bu dönemde Kars'tan Sivas'a kadar ilerlemişler ve bura da Bizans büyük kayıplara uğratılmıştır.

Tuğrul Bey'den sonra devletin başına Alp Arslan geçmiştir. Tuğrul Bey'in kardeşi Çağrı Bey 1059 senesinde yaklaşık yetmiş yaşında öldü. Çağrı Bey Horasan hakimiydi ve ölümü üzerine yerine oğlu Alp Arslan geçmiştir. Çağrı Bey'in dört oğlu bulunmaktaydı.⁶¹ Kardeşlerini devletin başına geçmek için bertaraf eden Alp Arslan merkezi otoritesini kuvvetlendirdikten sonra fetihlere başlamıştır. Bazı fetihlerin başında bizzat katılmıştır. Alp Arslan 1064'lü yıllarda Gürcistan ve Ermeniyeye bölgelerine seferler yapmıştır. Tiflis ve Çoruh ırmağı arasındaki yerlere saldırarak buradaki yerleri ele geçirdi. Ardından Kars civarındaki Akşehir ve etrafını aldı. Daha sonra da Kars ve Ani'yi ele geçirdi.⁶² Burası önemliydi. Çünkü Anadolu'nun doğu kilidi olarak görülmekteydi.⁶³ Burayı ele geçirmesi sonucunda burada kalan Ermeni Bagratuni hanedanlığının kalıntılarına da son vermiş oldu.⁶⁴ Alp Arslan'ın birlikleri Anadolu'ya sürekli akınlar yapmaya devam ediyordu. Alp Arslan'ın komutanlarından Afşin, Ahmetşah ve Gümüştekin'de Anadolu'da akınlar yapıyordu.⁶⁵ Komutan Afşin Antakya'yı yağmalayarak Kayseri'ye kadar ilerledi ve Halep'e geldi. Gümüştekin Nusaybin'i kuşattı. Alp Arslan 1068 senesinde ikinci kez Gürcistan'a girdi ve burada bulunan önemli kent ve kaleleri aldı. Alp Arslan Anadolu'da büyük bir zafer kazanmak istiyordu. Ancak doğu da yaşanan gelişmelerden dolayı buradan tekrar ayrılmak zorunda kaldı. Buradan ayrılırken Yakuti, Süleyman, Afşin gibi önemli komutanları burada fetihlere devam etmesi için bıraktı. Bu dönem de Bizans'ın başında bulunan Romen Diogenes ise Türk akınlarına engel olmaya çalışıyordu.

1070 senelerinde Alp Arslan'ın eniştesi Erbasan isyan etti ve Anadolu'ya gitti. Alp Arslan ise Afşin'i Erbasan'ı sürekli takip etmesi ve ona haber vermesi için görevlendirdi.

⁵⁹ İbnü'l- Esir, (1987). C. 9, s. 455

⁶⁰ Köymen, M. A. (1976). s. 55-56

⁶¹ İbnü'l-Esir, (1987). C. 10, s.43-44

⁶² İbnü'l-Esir, (1987). C. 10, s.51-52

⁶³ Alexiad, (1996). Malazgirt Sonrası, (çev. B. Umar), İstanbul: İnkılap Kitabevi, s.118

⁶⁴ Ebu'l- Ferec, (1987). Ebu'l- Ferec Tarihi, (trc. Ömer Rıza Doğrul), Ankara: TTK, C. I, s.316-318

⁶⁵ Sevim, A. (2014). s.60

Bunu anlayan Erbasan ise Bizans'a kaçarak onlara sığındı. Afşin, Anadolu'da pek çok Bizans topraklarına zarar verdikten sonra Erbasan'ın Bizans'ta olduğunu öğrenince Ahlat'a geldi. Afşin Anadolu'da Amuriye'ye kadar olan topraklara saldırmış ve Antalya'yı vergiye bağlamıştı. Alp Arslan'ın önemli komutanlarından biri olan Afşin Anadolu'yu baştanbaca istila ederek Amuriye'yi tekrar ele geçirdi.⁶⁶ Afşin'in bu fetihleri dört yıl sürmüştü. Alp Arslan'ın 26 Ağustos 1071 tarihinde Bizans imparatoru Romen Diogenes'e karşı kazandığı Malazgirt Savaşı ile Kars, Kağızman, Tuzluca, Iğdır toprakları Selçukluların olmuştur.⁶⁷ Malazgirt Savaşı Türk tarihi için bir dönüm noktasıdır denilebilir. Türk birlikleri büyük bir direnişle karşılaşmadan Adalar Denizi, Marmara'ya kadar ilerlediler.⁶⁸ Artık Türkler yağma için değil, kitleler halinde ele geçirdikleri yerlere yerleşmek için geliyorlardı. Malazgirt Savaşı'ndan sonra Alp Arslan komutanlarını Anadolu'ya göndererek ele geçirdiği topraklarda kendi beyliklerini kurmasını istemiştir. Böylece Anadolu'nun Türkleşme ve Müslümanlaşma süreci daha hızlı olacaktı. Bunun üzerine Erzurum merkez olarak Saltuklular, Erzincan-Kemah ve Divriği civarında Mengücekliler, Sivas merkez olmak üzere Danişmendliler, Diyarbakır- Mardin civarında Artuklular, İzmir çevresinde Çaka isimlerinde beylikler kurulmuştur.⁶⁹ Bu savaştan sonra Anadolu'nun etnik yapısında da büyük değişim yaşanmaya başlamıştır.

Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulmasından Malazgirt Savaşı'na kadar geçen otuz yıllık sürede Türkmenler daima bir akış halinde Anadolu'ya gelmeye devam etmişlerdir. Fakat burayı yurt olarak görmemişlerdi. Daha sonraları bu akınlar kesinleşmiş ve göçebe topluluklar otuz yıl boyunca Azerbeycan'dan Anadolu'ya, Suriye ve Irak taraflarına doğru yayılmışlardır.⁷⁰ Fakat bu bölgelere yerleşen Türkler Bizanslıların saldırıya geçmesi üzerine sürekli yer değiştiriyorlardı. Ancak Malazgirt Savaşı'ndan sonra burada kurulan Türk beylikleri sayesinde burası Türk yurdu haline gelmeye başlamıştır. İslam ülkelerinde yurt bulamayan Türkler buraya ailelerini, hayvanlarını, kültürlerini de beraberinde getiriyorlar, yeni yutlarına adeta koşuyorlardı.⁷¹

Malazgirt Savaşı'ndan sonra Bizans tahtını ele geçiren Miheal Doukasile Kapadokya'da saklanan Romen Diogenes arasındaki taht için olan çekişme Anadolu'nun

---

⁶⁶ Sıbt İbnül Cevzi, (1988). S. Mir'at uz-zaman, yay. Ali Sevim, Ankara, s.15

⁶⁷ Kaya, A. (2014). s.227

⁶⁸ Sevim, A. (2014). s.84

⁶⁹ Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.75

⁷⁰ Turan, O. (2017). s.65

⁷¹ Yınanç, M. H. (2009). s.18

Türkler tarafından ele geçirilme sürecini hızlandırdı. Romen Diogenes Miheal tarafından ele geçirildi ve öldürüldü. Böylece Mihael Bizans tahtındaki yerini sağlamlaştırdı. Malazgirt Savaşı'nın sonucunda, Romen Diogenes ile imzalanan antlaşmada onun ölümü ile geçerliliğini yitirdi. Bunun üzerine çok sinirlenen Büyük Selçuklu hükümdarı Alparslan Bizans imparatoru Mihael'den intikam almak için yeminler etti. Bu olaydan sonra Türkmen akınları hep Anadolu'ya yönlendirildi. Türkler akın akın Anadolu'ya gelmeye başladılar.⁷² Bundan sonra Alp Arslan'ın emriyle Mansur, Kutalmışoğlu Süleymanşah, Artuk, Tutak gibi Selçuklu emirleri Orta Anadolu'da fetihlere devam etmiştir.⁷³ 1074 yıllarında Bizans'da kendi iç sorunlarıyla uğraşmaktaydı. Bundan yararlanan Selçuklular Bizans topraklarına aralıksız olarak saldırılara başlamışlardır. XI. yüzyıl başlarında Bizans mezhep farklılıklarından dolayı Doğu Anadolu'da bulunan Ermeni prensliklerine son verdikten sonra onları Orta Anadolu ve Çukurova bölgesine sürmüştür. Burada Bizans baskısına uğrayan Ermeniler Selçukluları bir kurtarıcı olarak görmeye başladılar. Ermeni kökenli Bizans General Flaretos Brachamios Bizans'ın hakimiyetini kabul etmemiştir. Toprak almaya Maraş'tan başlamıştır. Çukurova'dan Güneydoğu Anadolu bölgesine kadar burada Ermeni Prensliği'ni kurmuştur. Flaretos Bizans'a tabii gözüksede, Selçuklu Devleti'ne vergi veriyor ve tabiiyetini bildiriyordu. Flaretos Brachamios bu sayede varlığını sağlıyordu.⁷⁴ 1086 yılın da Alp Arslan'dan sonra devletin başına geçen Melikşah Gürcistan'a sefer yaparak burayı kesin olarak olarak Selçuklu hakimiyetine almıştır. Melikşah döneminin önemli olayı Güneydoğu Anadolu bölgesinin Mervani ailesinin idaresinden alınarak Selçuklu hakimiyetine girmesidir. Melikşah burayı Büyük Selçuklu Devleti'nin bir eyaleti haline getirmiştir. Melikşah döneminde Kutalmışoğlu Süleymanşah'ın İznik'i ele geçirip Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurması büyük göçe geniş bir önem katmıştır.⁷⁵ Kutalmışoğullarının tarih sahnesine çıkışıyla ilgili en güvenilir bilgilere Sıbt ul- Cevzi tarafından elimize ulaşmaktadır.

Sonuç olarak ilk Selçuklu akınları ile Anadolu ve Bizans'ın gücü tanındı. İlk zamanlarda yapılan akınlar başarılı olmasaydı devamında yapılan akınlarda da büyük başarılar sağlanmazdı. O dönem de Anadolu'nun içerisinde bulunduğu durumda buranın fethini kolaylaştıran nedenler arasındadır. Selçukluların artan şöhreti üzerine diğer Türk boyları da hızla Selçuklu himayesine girmeye başlamıştı. Giderek artan Selçuklu nüfusu

⁷² İbnü'l-Esir, (1987). C. 10, s.73

⁷³ Sevim, A. (2014). s.89; Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.77

⁷⁴ Sevim, A. (2014). s.91

⁷⁵ Turan, O. (2017). s.67

buldukları bölgeye sığamamaları durumunda batı yönünde akınlar arttı. Türklerin ilerlemesini istemeyen Bizanslılar, Türklerle mücadelelerinde başarısız olunca Avrupalı devletlerden yardım istemişlerdir. Bunun üzerine Avrupalı devletler özellikle din adamlarının baskısıyla Haçlı ordusunu oluşturarak sefere çıkmışlardır. Uzun bir süreç sonucunda Türk yurdu haline gelen Anadolu toprakları iki buçuk asır Selçuklunun olmuştur. Daha sonra ise bu topraklara Osmanlı Devleti ev sahipliği yapmıştır.⁷⁶ Anadolu'da kurulan her Türk beyliği ve devleti bugünkü Türkiye'nin oluşumunda etkili olmuştur.

---

⁷⁶ Kaya, A. (2014). s.228

2. TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ'NİN KURULUŞU

2. 1. Süleymanşah'ın Soyu ve Hakkındaki İlk Bilgiler

Kutalmışoğlu I. Rükneddin Süleymanşah'ın babası Kutalmış, Arslan Yabgu'nun oğlu ve Selçuk Bey'in torunudur. Süleymanşah ise Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarıdır.⁷⁷ Arslan Yabgu Gazneliler tarafından Hindistan'daki Kalencer Kalesi'nde esir edilmişti. Fakat kimse onu kurtarmak için bir girişimde bulunmamıştır. Kutalmış babasını kurtarmak için girişimlerde bulursa da başarılı olamamıştır. Kutalmış, Tuğrul Bey'e karşı taht mücadelesine girmiş ve Tuğrul Bey'in ölümü üzerine Rey'e yönelerek hükümdarlığını ilan etmişti. Ancak aynı amaçlarla mücadeleye giren Alp Arslan'a karşı verilen savaşta başarısız olmuş ve ölmüştür.⁷⁸ Bu nedenle Kutalmış'ın kardeşi Resul-tekın ile oğulları Süleyman, Mansur ve diğerleri de Alp Arslan tarafından esir alınmıştır.⁷⁹ Bu olaydan sonra Malazgirt Savaşı sonrasına kadar Kutalmışoğullarının adlarına bir daha kaynaklarda rastlanmamaktadır. Adlarına rastlamamaktan da öte nerede olduklarına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Elimizdeki kaynaklarda Süleymanşah hakkında verilen bilgiler çok azdır. Onun kişiliği, hayatı, mücadeleleri ve devleti nasıl kurduğu günümüze kadar çok iyi anlayamamış ve gereken önem verilmemiştir.

Büyük Selçuklu Devleti kurucusu Selçuk öldükten sonra Arslan Yabgu ailenin en büyüğü olduğu için ve aynı zamanda kendi oğulları Kutalmış ve Resul Tekin'de hükümdarlık için hak iddia etmişlerdi. Bu nedenle Mikail oğulları Selçuklu devletine karşı hakimiyet mücadelelerine girişmişlerdi. Daha sonraki bazı kaynaklarda Alp Arslan'a karşı mücadeleye girişen Kutalmış'ın ölümünün ardından, Alp Arslan'ın esir aldığı oğullarını öldürmek istediğinden bahsetmektedir. Ancak Nizamülmülk ile görüşmüş ve hanedandan olanların öldürülmesinin uğursuzluk getireceğini, devletin geleceği için kötü olacağına karar verilmiş ve bundan vazgeçildiği yazmaktadır. Yine bu kaynaklardaki rivayetlere göre devlete karşı tehlike olmalarını önlemek amacıyla ya gaza ile devlete hizmet etmelerini ya da bu amaçla şehit olarak etkisiz hale gelmeleri için Bizans sınırlarına gönderilmelerine karar verildiğini yazmaktadır. Böylece Kutalmışoğulları Diyarbekir-Urfa civarına ve Birecik yakınlarına gelmiş ve burada zor bir hayat sürmüşlerdir.⁸⁰

⁷⁷ Sevim, A. (2018). Anadolu Fatihî Kutalmışoğlu Süleymanşah, Ankara: TTK, s.21

⁷⁸ İbnü'l-Esir, (1987). C. 10, s.48; Turan, O. (1965). s.97-99

⁷⁹ Koca, S. (2016). s.57

⁸⁰ Erdoğan Merçil de makalesinde 1073 yılında Kutalmışoğullarının kaçarak Urfa-Birecik yöresine gelmesini rivayet olarak gördüğünü belirtmektedir. Bkz. Merçil, E. "Türkiye Selçukluları", s. 503

2. 2. Kutalmışoğullarının Anadolu'ya Gelişleri ve Süleymanşah'ın Türkiye Selçuklu Devleti'ni Kurması

Bazı kaynaklarda Alp Arslan'ın Süleymanşah'ı Anadolu'nun fethi için gönderdiği, hatta bu toprakların ona ıkt olarak verildiği yazmaktadır.⁸¹ Süryani Mihael ise Süleyman'ın oğulları ile Alp Arslan'ın Malazgirt Savaşı'nda büyük mücadeleler verdiğini ve savaştan sonra Kapadokya ve Pont'u alan Süleyman'a Anadolu'da hükümdarlığını sürdürebileceğini söylemiştir.⁸² Osman Turan'a göre ise Malazgirt Savaşı'nda veya savaştan sonra da Süleyman ve kardeşlerinin Anadolu'nun fethine gönderilenler arasında olduklarına dair herhangi bir kaynak bulunmadığını belirtir. Sebep olarak da Alp Arslan zamanında Anadolu'nun fethi için görevlendirilen beyler hakkında kaynaklarda bilgi verilirken, Selçuklu torunları hakkında hiçbir bilgi verilmemesi olduğunu belirtir. Osman Turan Süleyman ve kardeşlerinin Anadolu fethi sırasında Anadolu'da bulunmadıklarına dair en kuvvetli delil olarak ise Kutalmış, Kavurt ve El-basan'ın isyanlarının ardından onlara bağlı Türkmenlerin Anadolu ve Suriye'ye kaçtıklarını, bunlardan bir kısmının Atsız ve diğer beylerin idaresinde fetihlere başlayıp Filistin'de bir Türkmen beyliği kurarken başlarına geçecek bir Selçuklu şehzadesi bulunmaması olduğunu belirtir.⁸³ Şekli bu beylerden biridir. Atsız Melikşah'a itaatini bildirirken harekete geçmiş, Kutalmışoğullarından birini davet etmiştir. Ona Selçuklu hanedanlığından olduğu için itaatte bulunacağını söylemiştir. Bu da bize Kutalmışoğullarının Anadolu'ya gönderilmediklerini göstermektedir. Buraya gelselerdi diğer Türkmenlerde etrafında toplanır ve harekete geçerlerdi. Alp Arslan'ın ölümü üzerine Melikşah tahta çıkmıştır. Bundan sonra Süleyman ve kardeşleri Anadolu'ya gelmiş ve tarih sahnesine çıkmıştır.

Kaynaklarda Kutalmışoğullarının Melikşah zamanında Anadolu'ya geldiklerini göstermektedir.⁸⁴ Osman Turan Melikşah'ın Süleyman ve kardeşlerinin Anadolu'yu idare etmek için görevlendirilmesine dair iddaların geçersiz olduğunu belirtmektedir.⁸⁵ Alp Arslan'ın ölümünden sonra taht mücadeleleri başlamıştır. Melikşah ise Süleyman ve kardeşlerini bu kargaşada serbest bırakmış ve onlar da Anadolu'ya gelmiştir. Olaylar da bu düşünceyi desteklemektedir.⁸⁶ Bazı Bizans kaynakları ise Süleyman ve kardeşlerinin

⁸¹ Gordlevski, V. (1988). Anadolu Selçuklu Devleti (çev.. A. Yaran), Ankara, s. 39; Sevim, A. (2018). s.22

⁸² Sağlık, M. (2007). Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kuruluşuna Dair Meseleler, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.46

⁸³ Turan, O. (2017). s.76

⁸⁴ İbnü'l-Esir, (1987). C. 10, s. 128

⁸⁵ Turan, O. (2017). S. 76-77

⁸⁶ Şeker, M. (2016), 'Anadolu (Türkiye) Selçuklu Devleti'nin Kurucusu ve İlk Sultanı (1075-1086), Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi', Sy.1, s.41

Anadolu'ya kaçarak geldiğini söyleyerek konuyu daha karışık hale getirmişlerdir. Sıbt ul-Cevzi Suriye'ye kaçan Yabgulular Filistin'de Atsız önderliğinde bir beylik kurduktan sonra Melikşah ve Abbasiler adına hutbe okuttuklarını ve Selçuklulara bağlılıklarını bildirdiklerini belirtir. Şöklü Mısır'ı alınca Atsız ile arası bozulmuştur. Bunun üzerine Şöklü Süleymanşah'a mektup yazmış ve onu Suriye'ye davet etmiştir “Sen Selçuklu ve hükümdar ailesinin soyundansın. Senin tabiiyetine girmekle ancak övünür ve bundan gurur duyarız.” demiş ve Mısır'dan yardım vaadini aldığı söylemiştir.⁸⁷ Bunun üzerine Kutalmışoğlu Suriye'ye gelerek Şöklü ile birleşmiştir. Atsız ise onları yenerek Şöklü'yi öldürmüş ve diğerlerini de esir almıştır.⁸⁸

Osman Turan'da anlatılana göre Kutalmışoğullarından biri Melikşah'a karşı Mısır Fatimi şiiileriyle iş birliğine girişirken, Süleyman ise Halep'i kuşatmıştı. Burayı ise Mahmud'un oğlu Nasr yapılan saldırılara karşı savunuyordu. Nasr Kutalmışoğlu'na “ ben hükümdarın naibiyim; sen de ona boyun eğiyorsan buradan git” demiş ve kendisine bir şeyler vermiştir.⁸⁹ Kutalmışoğlu bunun üzerine geri çekilmiştir ve Atsız'dan kardeşinin serbest bırakılmasını istemiştir. Atsız ise bu durumu sultana ileticeğini söylemiş ve Süleyman'ın kardeşlerini Melikşah'a göndermiştir.⁹⁰ Bazı kaynaklar da Alp Arslan'ın ölümü ile Kutalmış'ın Türkmenleri de yanına alarak Antakya'yı kuşattığı yazmaktadır. Anonim Selçukname'de ise Kutalmışoğlu'nun Antakya'yı kuşattığı, fakat alamadan Anadolu'ya geçtiği yazmaktadır.⁹¹

Farklı bir kaynaktan edindiğimiz bilgilere göre ise Mansur, Alp İlig, Süleymanşah ve Devlet kardeşler, 1072'de Güneydoğu Anadolu'ya geldiler.⁹² Birecik'i üs olarak kullanarak, Diyarbakır-Urfa civarı ilk yerleştikleri yerd. ⁹³ Beraberlerine ise Selçuklulara küs olan Türkmenleri toplamışlardı. Bu dönemde kardeşler arasında sıkı bir bağ vardı. Herhangi bir anlaşmazlık yaşanmamıştı. Biri diğeri üzerinde bir otoriteye sahip değildi. Bu dönem bazı kaynaklarda onların ortak hareket ettikleri dönem olarak adlandırılmıştır. Alp Arslan, Atsız'ı Filistin ve Mısır'ın fethi için görevlendirmişti. Alp İlig ve Devlet, Atsız ile savaştılar ve başarısız oldular. Süleymanşah ise Mirdasoğullarından Halep'i aldı. O dönemde Mirdasoğulları Selçuklulara bağlıydı. Süleymanşah'ın amacı artık güneye doğru

⁸⁷ Turan, O. (2017). s.76

⁸⁸ Sıbt İbn ul-Cevzi, (1968). s.230

⁸⁹ Turan, O. (2017). s.78

⁹⁰ Cahen, C. 'Türklerin Anadolu':ya İlk Girişi', (çev. Yaşar Yücel, Bahaeddin Yediylıdız), Belleten, C.LI 1987, Sy.201, s.1402

⁹¹ Anonim Selçukname, (1952). (nşr. ve trc. Feridun Nafiz Uzluğ) , Ankara, s.17

⁹² Koca, S. (2016). Türkiye Selçukluları Tarihi, Ankara: Berikan Yayınevi, s.61

⁹³ Aksarayı, (2000). Müsameretü'l-Ahbar, (çev. M. Öztürk), Ankara, s.11-20

genişlemektir. Ama düşününce Melikşah'tan çekindiği için amacından vazgeçti. Mirdasoğulları Süleymanşaha'a bir miktar para verdi ve bunun karşılığında Süleymanşah Halep'ten ayrıldı. Süleymanşah'ın kardeşleri Atsız'a esir düşmüştü. Atsız'dan kardeşlerini geri vermesini istedi.⁹⁴ Atsız ise Melikşah'a durumu bildirdiğini cevaba göre hareket edeceğini söyledi. Süleymanşah büyük ihtimal arada Melikşah olduğu için kardeşlerini kurtarmak için bir girişimde bulunmadı. Ya da bu durum onun çıkarlarına uygun gelmiştir. Alp İlig ve Devlet daha mücadelenin başında dışarda kaldılar ve Melikşah'a gönderildiler.⁹⁵

Alp Arslan, Malazgirt Savaşı'nın ardından yapılan antlaşmanın VII. Mikhael tarafından tanınmaması üzerine komutanlarını ve beylerini Anadolu'nun fethi için görevlendirmiş 'feth edilen toprak fethedenindir' demiştir. Bundan sonra ise Kutalmışoğullarını tarihte birden güneydoğu bölgesinde görmekteyiz. Aklımıza ilk olarak buraya nasıl gelmişlerdir sorusu gelmektedir. Bu düşünceleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

1) "Kutalmışoğulları, Sultan Alp Arslan tahtta kaldığı süre boyunca tutuklu kalmışlar ancak Sultan Alp Arslan'ın ölümünden sonra Büyük Selçuk Devleti'nin başına geçen oğlu Melikşah ile amcası Kirman Meliki Kara Arslan Kavurd arasında hemen taht için mücadele başlamıştır. İktidar mücadelesinden dolayı ortaya çıkan karışıklık ortamından yararlanan Kutalmışoğulları, bir fırsatını yakalayıp, kaçmak suretiyle Anadolu'ya gelmişlerdir."⁹⁶

Dönemi incelediğimizde Melikşah ile Kavurd arasında bir mücadele başlamıştır. Bu da bize şartların kaçmaya elverişli olduğunu göstermektedir. Kaçmaları hükümdarın isteği dışındadır. Hükümdar düzeni sağladıktan sonra, düzeni bozanları cezalandırması gerekirken Melikşah böyle bir şey yapmamıştır.

2) "Eski Türk hakimiyet anlayışına göre, Türk devletlerinin her hanedan üyesinin idare etmesi için kendisine devletin sahip olduğu topraklardan bir bölge verilirdi. Selçuklu veziri Nizamü'l-Mülk aracılığı ve halifenin isteği, hatta ısrarı üzerine yeni Selçuklu sultanı

⁹⁴ Turan, O. (2017). S.77-80

⁹⁵ Sevim, A. (2018). s. 24

⁹⁶ Koca, S. (2016). s.57-58; Osman Turan ve Ali Sevim Kutalmışoğullarının Melikşah tarafından serbest bırakılmalarına asla imkan vermemekte onların, sadece bu karışık ortamı kullanarak kaçtıklarını belirtmektedir. Bkz. Turan, O. (2017). s.77. Ali Sevim eserin de buna ek olarak durumu şu şekilde açıklamaktadır "Kardeşi Resultekin ile oğulları Mansur, Süleyman ve diğer bazı emirler sultan Alp Arslan tarafından tutsak alındılar. Büyük Selçuklu İmparatorluğu Sultanı Alp Arslan'ın ölümü (1072) üzerine, oğlu Melikşah'ın tahta geçtiği sıralarda, ülke içinde ortaya çıkan birtakım karışıklıklar sırasında, Kutalmışoğulları Mansur, Süleyman, Alp İlig ve Devlet (Dolat), Selçuklu emir ve kumandanlarının fetihlere devam ettikleri Anadolu'ya gelip, Fırat ırmağı boylarında ve Urfayörelerinde fetihlerde bulunmakta idiler." yazmaktadır. Bkz. Sevim, A. (2018). s.22

Melikşah Kutalmışoğulları'na Anadolu'yu vermiştir. Durum böyle ise, Kutalmışoğulları, Türk hakimiyet anlayışının gereği, halifenin aracı olması ve Melikşah'ın onayı ile Anadolu'ya gelmişlerdir. Başka bir ifade ile söylememiz gerekirse, Kutalmışoğulları sultan Melikşah tarafından Anadolu'ya gönderilmişlerdir.’’⁹⁷

İkinci ihtimale baktığımızda Melikşah Kirman Meliki Kara Kavurd ile uğraşmaktaydı. O sırada Kutalmışoğullarını Anadolu'ya göndermesi kendisi için yeni bir tehlike oluşturmak olur. Halife kısmına geldiğimizde ise Tuğrul Bey zamanından itibaren halifeler siyasi yetkilerini kaybetmişlerdir. Yani bu dönem de halifenin Melikşah'tan böyle bir istekte bulunabilecek gücü yoktur.

3) “Sultan Alp Arslan, Malazgirt zaferinden sonra esir düşen Bizans imparatoru Romen Diogenes ile yaptığı antlaşmanın, Romen Diogenes'in ölümü ile hükümsüz kalması üzerine, Selçuklu ve Türkmen beylerine Anadolu'nun fethi emrini vermiştir. Sultan Alp Arslan, Anadolu'nun fethi emrine, artık tahtı için bir tehlike olmaktan çıktığına inandığı Kutalmışoğullarını da katmıştır. Böylece, tutukluluk hallerine son verilmiş olan Kutalmışoğulları, beraberlerindeki Türkmen kitleleriyle birlikte Anadolu'ya gelerek, diğer Selçuklu ve Türkmen beyleri gibi bu ülkenin fethine başlamışlardır.’’⁹⁸

Türk hükümdarlar bir yeri almak istediklerinde ya kendileri alırlar ya da hanedan üyelerinden beylere yaptırırlardı. Alp Arslan Malazgirt Savaşı'ndan sonra komutanlara ve beylere “fethedilen toprak fethedenindir” demiştir. Bundaki amacı Anadolu'yu ele geçirmek, Türkleşmesini ve Müslümanlaşmasını sağlamaktı. Alp Arslan'da Kutalmışoğulları hapis hayatı yaşarken iyi durumlarını görmüş olacak ki onları da Anadolu'ya gitmekle görevlendirmiştir. Kesin bir görüş belirtmek doğru olmamakla birlikte üçüncü ihtimal diğer ihtimallerden daha kuvvetli gözükmektedir.⁹⁹

⁹⁷ Koca, S. (2016). S.58-59; Mehmet Altay Köymen 'de “Selçuklu hükümdarının, zaferden sonra Kutalmış'ın bütün oğullarını ve akrabalarını öldürmek istediği, vezir Nizamü'l-Mülk'ün, bu hareketin devlete hayır getirmeyeceği mülâhazı ile mâni olduğu, bütün kardeşlerin, Alp Arslan'ın saltanatı boyunca, Güney-Doğu Anadolu (Suriye, Fırat Havzası)'da bir nevi sürgün veya mekûbiyet hayatı yaşadıkları bilinmektedir.” demektedir. Bkz. Köymen, M. A. (1993). “Süleymanşah ve Anadolu Selçuklu Devletinin Kuruluşu”, Belleten, C. 57,Sy. 218, TTK, Ankara, s. 71-72.

⁹⁸ Koca, S.(2016). s.59; Şeker, M. (2016). s.40; Turan, O. (2017). s.75-76; Mükrimin Halil eserinde; “Alp Arslan'ın galibiyeti, Kutalmış'ın ölümü, Kutalmış'ın kardeşi Resul Tekin ile büyük oğlu Mansur'un esir olmaları ile neticelendi (1063). Âlicenaplıkta amcasından ve babasından geri kalmayan Sultan, bütün esirleri affetmiş ve asi olan Selçuklu şehzâdelerine vazife vermekten çekinmemiştir. Kutalmış'ın oğulları affedildiler ve Melik veya Emir unvanları ile Anadolu hududunda gazâyâ memur oldular.” demektedir. Bkz. Yinanç, M. H. (2013). Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, yay. haz. Refet Yinanç, Ankara: TTK, C.I, s.51

⁹⁹ Anonim Selçuknâme de ise farklı olarak; Süleyman Şah'a Alp Arslan tarafından Şam ve Diyarbekir'in verildiğini Şam emirlerinin bir araya gelerek Süleyman Şah'ı öldürmek istedikleri yazmaktadır. Bunu haber alan Süleyman Şah ise onlarla mücadeleye girişmiştir. Bu bilgilerin devamında ise bir süre sonra Şamlıların

Melikşah'ın tahta geçtiği sıralarda kardeşleri Mansur, Alp ilig ve Devlet Anadolu'ya gelip Fırat ırmağı boylarında ve Urfa civarında fetihlerdeydi.¹⁰⁰ Süleymanşah'ın ilk kez tarih sahnesine Güneydoğu Anadolu bölgesinde çıktığını görüyoruz.¹⁰¹ Bu dönemde Filistin'de bulunan Türkmen beyliği Selçukluların hakimiyeti altındaydı. Buradaki Türkmen beyliğinin başında bulunan Atsız'dan, Fatimilerden Akka'yı alarak ayrı bir beylik kurmak isteyen emirlerinden Şöklı, Süleymanşah dışındaki Kutalmışoğullarından birine mektup göndermiştir ve ona başvurmuştur: "Sen Selçuklu ve hükümdar ailesinin soyundansın. Senin tabiiyetine girmekle ancak övünür ve bundan gurur duyarız. Selçuklu ailesinden olmayan Atsız'a tabii olmak istemiyoruz." demiş¹⁰² ve Atsız'ı etkisiz hale getirerek Suriye ve Filistin'e hakim olmanın zor olmadığını söylemiştir. Atsız'ı yenerlerse Mısır Fatimi Devleti'nin de onlara yardım edeceğini düşündükleri için onlara Filistin'e gelip beraber mücadele etmeyi önerdi. Bu öneri üzerine Kutalmışoğlu bir kardeşi ve amcaoğlu ile birlikte Taberiyye'ye geldi ve Mısır Fatimi Devleti'ne tabii olduklarını söylediler. Böylece şii Mısır Fatimi Devleti'ni tanıyan ve içinde Selçuklu hanedanına mensup şehzadelerinde yer aldığı ittifak oluşturuldu.¹⁰³ Bu durum üzerine Atsız, Şöklı ve müttefiklerinin üzerine yürüdü ve onları Taberiyye'de yenilgiye uğrattı. Atsız zaferinden sonra Şöklı ve oğlunu esir aldı ve onları öldürttü. Kutalmışoğulları'nı da esir alsa da onları öldürmek yerine durumu Melikşah'a bildirdi. Bu sıralarda Süleymanşah kardeşlerinin tutsak olduğu haberini aldı ve hemen hızla Suriye'ye hareket ederek Halep'i kuşattı. O sıralarda Halep Selçuklu vassalı Mirdasoğlu Nasr'ın yönetimindeydi. Kuşatma sürerken karşı taraftan haraç teklif edilince, haraç karşılığında kuşatmayı kaldırdı. Kuşatmayı kaldırır kaldırmaz hızla daha da güneye Atsız'ın olduğu yere yöneldi ve kardeşlerinin kendisine teslim edilmesini istedi.¹⁰⁴ Fakat bu isteği kabul edilmedi. Süleymanşah bunun üzerine buradan ayrılıp Bizans hakimiyetindeki Antakya'ya geldi ve burayı kuşattı.¹⁰⁵ Ancak bu defa da kuşatmayı kaldırması için 20 bin altın teklif edilince bunu kabul ederek kuşatmayı kaldırdı ve barış yaptı. Süleymanşah tekrar Halep'e geldi. Burada Atsız'a yardım eden Türkmenlere saldırdı ve tekrar Antakya'ya döndü. Bu mücadelelerin ardından Süleymanşah Anadolu'ya dönerek burada fetihlere

---

tekrar harekete geçmek için bir araya geldiği ve Süleymanşah'ın, karşı tarafın güçlü olmasından dolayı kendine güvenmeyerek Rum fetihlerine yöneldiğini belirtir. Bkz. Anonim Selçuknâme, (1952). s. 35.

¹⁰⁰ Sevim A.- Merçil E. (2014). Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat, Kültür, Ankara: TTK, s. 521

¹⁰¹ İbnü'l-Esir, (1987). C. 10, s.128

¹⁰² Sevim A. – Merçil E. (2014). s.521

¹⁰³ Sevim, A.(1990). Ünlü Selçuklu Komutanları Afşin, Atsız, Artuk ve Aksungur, Ankara:TTK, s.73

¹⁰⁴ Demir, T.(2018). I. Süleymanşah Dönemi Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, s.62

¹⁰⁵ İbnü'l-Esir, (1987). C. 10, s.28

başladı.

Orta Anadolu üzerinden Marmara Denizi'ne doğru, İstanbul'un hemen yanında bulunan İznik'i 1075 senesinde fethetti. Burayı temellerini atmış olduğu Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti yaparak devletini kurdu. Bizans kaynaklarında da 1075 yılında İznik'in Süleymanşah'ın elinde olduğunu belirtmektedir. Fakat yine de bazı kaynaklarda durum yanlış yorumlanmış ve İznik'in fethi 1077-1081 yıllarında olarak alınmış ve netliğe kavuşturulamamıştır.¹⁰⁶ Melikşah kendisine menşur gönderdi. Abbasi halifesi Kaim Biemrillah da hilat ve ferman gönderdi. Ayrıca kendisine "Nasıruddevle ve Rüküddin" unvanlarını da gönderdi.¹⁰⁷ Böylece Süleymanşah'ın Türkiye Selçuklu hükümdarı olduğu resmen tanınmış oldu.¹⁰⁸

2. 3. Süleymanşah'ın Diğer Faliyetleri

Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulduğu sıralarda Bizans'da da karışıklıklar baş göstermekteydi. Rumeli ordu kumandanı Nikephoros Bryennios Edirne'de, diğer tarafta Anadolu ordu komutanı Nikephoros Botaniates imparator Mikhail Dukas'a karşı isyan etmişlerdir. Botaniates Kütahya'dan İstanbul'a ilerlemeye başladı ve Erbasan'ı Süleymanşah'a gönderdi. Beraber hareket etmek için teklifte bulundu.¹⁰⁹ Bu teklif Süleymanşah'ın da işine geldi ve ona yardım için 2 bin kişilik birlik gönderdi. Botaniates bu yardımla gücüne güç kattı ve Bizans tahtını ele geçirdi. Botaniates Türk birliklerini Nikephoros'un üzerine gönderdi. Yeni Bizans imparatorunun yanında olan Türkler Üsküdar'da çadırlarını kurdular, bir bayram şenliği içinde eğleniyor, şarkı söylüyor ve İstanbul'da itibar görüyorlardı.¹¹⁰ Süleymanşah Bizans'ın içinde bulunduğu karışıklıklardan yararlanarak sınırlarını Karadeniz, Marmara, Akdeniz'e doğru genişletti. Bütün Kocaeli'ye hakim oldu; Üsküdar ve Kadıköy'e doğru ilerledi. Hatta Bizans'ın kıyılarında gelip geçen gemilerden vergi almaya bile başladı. İstanbul Boğazı Bizans-Selçuklu sınırı olmuş oldu. Süleymanşah'ın başarılarını duyanlar akın akın Anadolu'ya gelmeye başladı. Bunun sonucunda Anadolu'da Türk nüfusu artmaya başladı. Ermeni, Süryani gibi Anadolu'da bulunan farklı milletler de Süleymanşah'ın varlığını benimsediler. Köylüler Selçuklu idaresinde özgürlüklerini kazandıkları gibi, toprak sahibi bile oldular. Çünkü Süleymanşah eski türk göçebe hukukuna uyuyor ve toprakları köylülere dağıtıyordu. Böylece toprakların

¹⁰⁶ Turan, O. (2017). s.84

¹⁰⁷ Sevim A. - Merçil E. (2014). s.522

¹⁰⁸ Sevim A. - Merçil E. (2014). s.522

¹⁰⁹ Sevim, A. (2014). s.27

¹¹⁰ Turan, O. (2017). s.85

asıl sahibinin devlet olduğu miri toprak rejimi oluşturulmuş oluyordu. Türkiye Selçuklu Devleti'nin bu dönemde kendi adına para bastırıldığına dair bir iz rastlanmamıştır. Bu nedenle Büyük Selçuklu Devleti'ne tabii bir devlet olmaktadır. Süleymanşah'ın İslam kaynaklarında her fırsatta Melikşah'a tabi olduğu konusunda kayıtlarda yer almaktadır.¹¹¹

Kutalmışoğullarının Anadolu'da devlet kurmaya girişmeleri, yabguluların beylik kurmaları Melikşah'ı endişelendiriyordu. İktidar mücadelesini kazanıp, tahta yerini sağlamlaştıran Melikşah siyasi otoritesini sağlamlaştırmak için beylikleri hakimiyeti altına almaya zorluyordu. Bizans imparatoru Mihael ise Anadolu'nun iyice Türkleşmeye başladığını, elden gittiğini düşünmeye başlamıştı. Üstelik papadan yardım istemişti. Fakat papadan isteği olumsuz sonuçlanmıştı. Bizans imparatoru halifeye Arapça tercümesi yazılı iki mektup göndermiş ve bu mektubunda Melikşah ile sulh görüşmelerinde bulunmasını rica ediyordu.¹¹² Melikşah Kafkasya'ya hareket ettiğinde Bizans imparatoru ona hediyelerle birlikte elçiler göndermişti. Görüşme de neler geçti, Melikşah elçilere ne cevap verdi kayıt altına alınmadığı için kaynaklarda da bir bilgi bulunmamaktadır. 1078'de Melikşah Tutuş'u Atsız idaresindeki Yabguluları itaate almak için Suriye'ye gönderdi. Tutuş burada Antartus ve bazı kalaları de ele geçirdikten sonra Dımaşk'a geri döndü.¹¹³ Emir Porsuk'u da Süleymanşah ve diğer Kutalmışoğullarını yenmesi için Anadolu'ya göndermiştir. Bu konuyla ilgili kaynaklarda bulunan bilgiler birbiri ile uyuşmamaktadır.

El-Hüseyini'de verilen bilgilere göre: “Kölesi Porsuk'u Rum topraklarının üzerine gönderdi. Porsuk ise Rumları zor durumda bırakarak onları üç yüz bin dinar vermeye mecbur etti. Rum meliki bu parayı vermeyince Melikşah ordusunun başına geçerek Rumların üzerine yürüdü. Melikşah'ın ordusuyla gelmesiyle başarısız olan Rumlar bir milyon kırmızı dinar vermeye mecbur kaldı. Konya, Aksaray, Kayseriye bütün memleketleri ele geçirdi. Sonrasında bir de Antakya'yı fetih ile aldı.”¹¹⁴ Emir Porsuk'un faaliyetleri hakkında kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Bu da karışıklığa sebep olmaktadır. Kutalmışoğlu Süleymanşah'ı Rum'a melik yaptı ve Antakya'yı da kendisine vererek Tutuş'u da Şam'a göndermiştir.¹¹⁵ Bu bilgiyi veren kaynağa göre: “Kutalmış ölünce oğlu Mansur Rum topraklarına giderek burda pek çok beldeyi ele geçirdi. Melikşah tahta çıktığı zaman Emir

¹¹¹ Sevim A. - Erdoğan Merçil E. (2014). s.523; Köymen, M. A. (1963). Selçuklu Devri Türk Tarihi, Ankara: Akyıldız Matbaası, s.106

¹¹² Turan, O. (2017). s.86

¹¹³ İbnü'l Esir, (1987). C. 10, 116

¹¹⁴ Cahen, C. (2000). Osmanlılardan Önce Anadolu,(çev. Erol Üyepazarcı), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 10.

¹¹⁵ Turan, O. (2017). s.87

Porsuk'u Rum beldelerini ele geçirmesi için görevlendirdi.”¹¹⁶ Mansur'u öldürüldüğü zaman Süleyman daha küçüktü. O da çok yer aldı.¹¹⁷ Bu sıralarda Anadolu'da fetihlerde bulunan Oğuz beyleri, beraberlerindeki askerlerle birlikte Melikşah'a bağlılıklarından dolayı Süleymanşah'a karşı gelmiş ve Halep'e dönüyorlardı.

Bu olaylar Ebul Ferec tarafından da verilmektedir. Böylece daha da netliğe kavuşmaktadır. Ebul Ferec'e göre Melikşah Kutalmış'ı yakalaması için Emir Porsuk'u Anadolu'ya göndermiştir. Mansur ise İstanbul'da Botaniates'e sığınmıştı. Porsuk Botaniates'ten Mansur'u istese de alamadı. Ama sonucunda Mansur ve Porsuk arasında başlayan savaşta Porsuk bir hile ile Mansur'u yenilgiye uğratmıştır. Mansur'a bağlı olan Türkmenler de Süleymanşah'a bağlılıklarını bildirdiler.¹¹⁸ Bazı kaynaklarda Süleyman ve kardeşi Mansur arasında mücadele başlamasından sonra Süleyman'ın Melikşah'dan yardım istediğini ve Melikşah'ında bu yardım isteği üzerine Porsuk'u gönderdiğini yazmaktadır. Bu ilişkileri yanlış anlayan tarihçilerin düştüğü hatadır. Ali Sevim ve Erdoğan Merçil'de Süleymanşah ve Mansur'un başlangıçta devleti beraber yönettiklerini, Mansur'un tahtı ele geçirmek amacıyla Bizans imparatoru Nikephoros Botaniates ile ittifak yapması üzerine Süleymanşah'ın durumu Melikşah'a bildirdiğini, bunun üzerine Melikşah'ın Porsuk'u İznik'e yolladığını yazmaktadır.¹¹⁹ Böylece Süleymanşah Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki hakimiyetini daha da kuvvetlendirmiş ve sınırlarını genişletmiştir diye yazmaktadır.¹²⁰ Halbuki ikisi arasında mücadele olduğuna dair kaynaklarda net bir bilgi bulunmamaktadır.

Bizans yazarlarından Bryennios ise Mansur ve Süleyman'ın Botaniates'i tahta çıkarmak için yardım ettiklerini yazmaktadır.¹²¹ Bunun dışın da Porsuk'un Süleyman'a yardım edip Mansur'u yenilgiye uğratması da seferin anlamsızlığını gösterir. Seferin 1078'de olması, aynı yıl Mansur ve Süleyman'ın Botaniates'le müttefik olmaları bize Porsuk'a karşı yeni hükümdar ile onlar arasında bir iş birliği yapıldığını ve Mansur'un da bu sırada öldürüldüğünü doğrulamaktadır. Mansur öldürülse de Süleymanşah bu olaydan sonra giderek güçlenmiştir. Yani Porsuk bundan bir şey elde edememiştir.¹²² Başka bir Bizans kaynağında ise Botaniates'in savaşı önlemek amacıyla araya giren halifenin elindeki yerleri

¹¹⁶ Şeker, M. (2016). s.44

¹¹⁷ Turan, O. (2017). s.87

¹¹⁸ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.227

¹¹⁹ Yinanç, M. H. (2013). Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, C. 1, s. 83; Kafesoğlu, İ. (1953). Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, s. 75; Sevim, A. (2014). s.105

¹²⁰ Sevim A. - Merçil E. (2014). s.523-524

¹²¹ Turan, O. (2017). s.88

¹²² Turan, O.“Süleyman Şah I”, s. 208; Özaydın, A. (1994).’Anadolu Selçukluları”, İstanbul: Kayhan Yay., C.8, s. 102

KutalmıŖođlu'na verdiğinden bahsetmektedir. Yani anlaŖılan o ki Botaniates'in amacı MelikŖah'ın baŖarısız olarak Anadolu'dan uzak durmasıydı. Bazı kaynaklarda MelikŖah'ın 'Konya, Aksaray, Kayseri ve bütün Rum beldelerini KutalmıŖođlu Rukneddin Süleyman'a bıraktı' ifadesi de aıklanmıŖ ve MelikŖah'ın bu duruma bir süreliğine ses çıkarmadığı anlaŖılmaktadır.

Porsuk'un Anadolu seferinden bahseden kaynaklardan biri de Anna Komnena'dır. Fakat Anna Komnena tarih vermediği gibi kiŖileri, olayları hep karıŖtırmıŖtır. Onun anlatımına göre: MelikŖah Emir Porsuk'u İznik'e büyük bir ordu ile gndermiŖtir.¹²³ O sıralarda o bölgeye de Bizans ordusu gelmekteydi. Fakat Emir Porsuk'u öğrenince İstanbul'a dnmŖlerdir. Porsuk  ay boyunca İznik'i etrafını sardı. İznik'te o sıralarda Ebu'l- Kasım bulunmaktaydı. Bizans karŖı tarafa yardım edince Emir Porsuk geri çekilmek zorunda kalmıŖtır.¹²⁴ Aynı kaynakta Ebul Kasım'ın Emir Porsuk gelmeden önce İstanbul'u kuŖatmak için Marmara'da harekete geçtiğinden bahsetmektedir. Bu kaynaklarda tarihlerde, olayların sıralamasında hata vardır. Bu sıralar da aslında SleymanŖah Suriye'de TutuŖ ile karŖı karŖıya gelmiŖti. MelikŖah'ta Halep zerine sefere ıkmıŖtı. Porsuk ise MelikŖah'ın kızının düğünü için Bağdat yolundaydı. Yani bu sıralar da İznik'e doğru gitmiŖ olamaz.¹²⁵ Porsuk'un ardından, Anadolu'nun fethi için MelikŖah Bozan'ı gndermiŖtir. Bu yapılan seferlerden sonra Anadolu'nun pek çok yeri ele geirilmiŖtir. Fakat kaynaklarda da görüyoruz ki bu çok uzun srmemiŖtir.

SleymanŖah 1075'te devletini kurmuŖ¹²⁶ ve MelikŖah'ın gönderdiği Porsuk tehlikesini de atlatmıŖtı. Bağımsızlığını korumuŖ ve gücüne g katmıŖtı. Bizans ile yaptığı

¹²³ Alexiad, a.g.e., s.121; Sağlık, M. (2007). s.61

¹²⁴ Sevim, A. (2018). s.30

¹²⁵ İbnü'l Esir, (1987). C. 10, s.136

¹²⁶ Ali Sevim ve Osman Turan devletin 1075 senesinde kurulduğunu belirtmektedir. Bkz. Turan, O. (2017). s.92. Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluş tarihiyle ilgili farklı grŖler yer almaktadır. Bunun nedeni o dönem ile ilgili kaynakların az olmasından kaynaklanmaktadır. Mehmet Altay Köymen'e göre devlet 1073 tarihinde kurulmuŖtur. Ardından Türkiye Selçuklu Devleti'nin 1077 ve 1092 tarihi olmak üzere iki defa daha kurulduğunu söylemektedir. Ayrıntı için bkz. Köymen, M. A. (1963). s,102. 1077 tarihinde kurulduğunu iddaa edenler ise Stanley Lane-Poole ve Mükrimin Halil Yına'dır. Ayrıntı içi bkz. Yına, Mükrimin Halil (2013). C. I, 82-85. Muharrem Kesik ve Salim Koca ise devletin 1078 tarihinde kurulduğunu iddaa etmektedir. Salim Koca devletin temellerinin 1078 de atıldığını, ancak 1078 de SleymanŖah'ın iktidarın tek sahibi olması ile kesin olarak kurulduğunu belirtmektedir. Bkz. Koca, S. (2006). "Türkiye Selçuklu Devleti'nin KuruluŖu ve I. Süleyman-Ŗah", Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygardığı, C. 1, , Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., s. 27-28 belirtmektedir. Türkiye Selçuklu Devleti'nin 1080'de kurulduğu grŖn savunan ise Zeki Velidi Togan'dır. Bkz. Togan, Z. V (1946). Umumi Türk Tarihine GiriŖ, C. 1, İstanbul: Hak Kitabevi, s. 186. Bir baŖka iddaa ise Jean Laurent tarafından devletin 1081 tarihinde kurulduğu Ŗeklindedir. Bkz. Laurent, J. (1988). Rum (Anadolu) Sultanlığının MenŖei, Belleten, c. 52, sa. 202, Ankara: TTK., Ankara, s. 219-226. İbrahim Kafesoğlu ise devletin 1092 tarihinde kurulduğunu belirtmiŖtir. Bkz. Kafesoğlu, İ. (1979-1980). Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu, Tarih Enstitüsü Dergisi, Sy. 10-11, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul , s. 1-28.

antlaşmayla devletini hukuken ve fiilen tanıtmıştı. Anna Komnena'nın belirttiğine göre Süleymanşah sultan unvanını da kullanıyordu. Halbuki İslam kaynaklarında melik unvanından sonra kendisini sultan ilan edebilmesi için bunun onaylanması gerekiyordu. O dönem de Bizans'a karşı zafer kazananlar halifeden ve Sancar'dan unvanlarını onaylatıyorlardı. Bazı kaynaklar da Süleymanşah'ın başarısının ardından halifenin ona sultan unvanını verdiğini veya da kullandığını sultan unvanını onayladığından bahsetmektedir.¹²⁷ Bazı kaynaklarda da Süleymanşah'ın Antakya üzerine sefere çıkmadan önce sultan unvanını kullandığından bahseder. Her ne kadar halife bunu kabul etse de Melikşah'ın da bunu onaylaması gerekirdi. Bizans'a karşı zafer kazanan beylerin halifeden ve sultandan unvanını onaylaması gerekirdi.

Melikşah Süleymanşah'a melik unvanını vermiştir. Melikşah'ın bunu yapmasındaki amaç başka devletlerin bu durumu kullanmaması için olması ihtimali yüksektir. Yoksa kendisine eşit olacak bir güç olması için böyle bir şey yapması mümkün gözükmemektedir. Yani bu olay Sancar döneminde gerçekleşmiş olabilir. Sancar diğerleri karşısında kendisine Sultan ul-azam unvanını vermiştir. Böylece diğerlerinden kendini ayırmıştır. Bizans kaynağının birine göre de Süleymanşah tahta çıkmak için herkese karşı geldiğini ve olası bir savaşı engellemek amacıyla amcasının oğluna yardım etmesi koşuluyla anlaşıldığını belirtir.¹²⁸ Bu da Porsuk'un Anadolu'ya gönderilmesi ve halifenin araya girerek Melikşah'ın Anadolu'ya ikinci bir seferden vazgeçtiğini göstermektedir. Bunlar da bize Melikşah'ın Anadolu'yu Süleymanşah'a verdiğine dair bilgiyi onayladığını gösterir. Ama halifenin direk sultan unvanını vermesi de ilgi çekicidir. Melikşah bu yaptığı ile Fatimilerin otoritesinin tanınmasına engel olmaya çalışmıştır. Fakat halifenin böyle yapması Melikşah ile arasının açılmasına da neden olmuş olmalıdır. Genel olarak baktığımızda ise Melikşah ile Süleymanşah'ın saltanat için rakip hale geldiğini görmekteyiz.¹²⁹ Süleymanşah Tarsus'un fethiyle ilgili olarak kadı ve hatip bulmak için sunni ülkeler dururken Trablus Şam'a elçi göndermiştir.¹³⁰ Bu da aslında bizim için bir kanıt sayılabilir. Süleymanşah'ı şii bir halifeden uzak tutmak amacıyla sultanlık verilmiş olması büyük ihtimaldir. Süleymanşah giderek güçlenmişti ve Selçuklu soyundan gelmekteydi. Bu kadarı bile onun sultan unvanını kullanması için yeterliydi.

Süleymanşah gücünü sadece fetihlerle arttırmıyordu. O dönem de Anadolu'da etkili

¹²⁷ Turan, O. (2017). s.92; Şeker, M. (2016). s.42-43

¹²⁸ Sevim, A. (2018). S.28; Turan, O. (2017). s.93; Sevim, A. (2018). s.28

¹²⁹ İbnü'l-Esir, (1987). C. 10, s.136-137

¹³⁰ Turan, O. (2017). S.93

olan Bizans'ın gücünü kırmak için Bizans'ın iç işlerine karışıyordu. Taht kavgalarında taraf oluyor ve imparatorları kendi tarafına çekmeye çalışıyordu. Yine de Bizans o dönemde Süleymanşah'ı kendisine bağlı bir vassal olarak gösteriyordu. Bu da kaynaklarda da geçtiği üzere Bizans'ın kendisini üstün görmesinden kaynaklanmaktaydı. Bu üstün görmesi Türkiye Selçuklu Devleti'nin Bizans'a karşı kazandığı Miryokefalon Savaşı'na kadar sürmüştür. Bizans vaka yazarları ise kayıtlardan dolayı şaşırılmış ve yanlış düşüncelere yönelmişlerdir. Baktığımızda Drakon Çayı Antlaşması'nda Süleyman Anadolu'ya yerleştiği kabul edilmişti.¹³¹ Fakat bu antlaşmaya rağmen Süleyman vassal sayılmıştır. Kayıtlar da yazarlar karşısında Bizans vaka yazarları olayların sırasını da karıştırmıştır. Bunlara rağmen baktığımızda Süleymanşah'ın 1075'te Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurduğu, 1078'te Melikşah'ın Porsuk'u Süleyman'ın üstüne gönderdiği ve başarısız olduğu, 1081'de ise Süleymanşah'ın varlığını Bizans'a da kabul ettirdiği ve kendisini de sultan ilan ettiği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Süleymanşah İznik'i kendisine merkez yapmış ve devletin kuruluşunu tamamlamıştır. Artık devletin bir idaresi, teşkilatlı bir yapısı, başkanı ve bir ordusu bulunmaktaydı. Süleymanşah Marmara sahillerinden başlayarak İç Anadolu'ya hakim olmuştu. Süleymanşah Bizans ile yapılan Dragos Suyu Antlaşması'ndan sonra doğuda bir Ermeni prensliğinin kurulması üzerine 1082 yıllarında Tarsus, Misis, Adana, Anazarba'yı da ele geçirerek İznik'e dönmüştür. Ele geçirdiği yerlere otoritesini yaymak için vali ve komutanlar atamıştır.¹³² Bu da demek oluyorduki Anadolu'da bulunanlar için yeni bir dönem başlamış oluyordu. Anadolu'da bulunan halk ise Selçuklu idaresinden memnundu. Çünkü Anadolu'da bulunan halk yıllardır Bizans'ın ağır vergisi altında, yönetiminde ezilmekte ve bundan memnun değillerdi. Ama Türkiye Selçuklu Devleti daha yeni kurulmuştu ve büyük olasılıkla vergi de toplamıyorlardı. Çünkü vergi toplayan görevliler bulunmamaktaydı. Haliyle halk durumundan oldukça memnundu. Selçuklular halkın inancına, kültürüne ve yaşayışına saygılıydı. Bizans gibi buradaki halkın inancını değiştirmeye çalışmıyor, baskı uygulamıyordu. Bizans, halkı ağır şartlar altında çalıştırıyor ve emeklerinin karşılığını da vermiyordu. Ama Selçuklular adaletli bir yönetim oluşturmuşlardı. Bu uygulamaları sayesinde o dönem de Anadolu'da bulunan halk buranın Selçuklu idaresine geçmesini istemiş ve Selçuklular Anadolu'da kalıcı hale gelmişlerdir.

O dönem de Anadolu'nun durumunu bilmemiz konuyu daha iyi anlamamız açısından

---

¹³¹ Sevim, A. (2014). s.30

¹³² Sevim A. - Merçil E. (2014). s.525

faydalı olacaktır. Malazgirt Savaşı'ndan sonra Bizanslılar ile yapılan barış bozulmuştu.¹³³ Bunun üzerine Alp Arslan bazı Türk beylerini Anadolu'nun fethi için görevlendirmiştir. Türkmenler Anadolu'da her yeri işgale başladılar. Bizans tahtına ise taht değişikliği olmuş ve tahta Mihael Dukas geçmiştir. Bizans imparatoru Mihael Dukas, İsak Komnenos'u kardeşi Alexis ve Norman reisi Russel ile Anadolu'nun savunmasına gönderdi. Bizans ordusu Kayseri'ye geldiğinde şehir yıkılmış haldeydi. Russel Bizans'ın durumunu fırsat bilerek Anadolu'da bir devlet kurmak için harekete geçti.¹³⁴ Tam da bu zamanlar da Türkler de Kayseri'ye doğru gidiyordu. İki tarafta karşı karşıya geldi ve yapılan savaşta Bizans ordusu yenilgiye uğrattıldı. Türkler buradan Orta Anadolu'da Sakarya'ya doğru ilerlemeye devam ettiler. Russel Sivas tarafındayken aniden yeni topraklar almak için Sakarya civarına gitmişti.¹³⁵ Artuk Bey Orta Anadolu'ya giderken Norman Reisi Russel'de Mihael'ini amcası Yuannis'in komutasındaki Bizans ordusunu dağıtmış, komutanını esir almış ve imparator yapmıştı. Mihael Artuk ile anlaşma yapmak zorunda kalmıştır. Artuk Russel ile birlikte Yuannis'i yenilgiye uğrattı ve onu kaçarken yakaladı.¹³⁶ Artuk Russel'i fidye karşılığında Franklara, Yuannis'i de imparatora verdi. Böylece Türklerin önünde hiçbir engel kalmamış oldu. Artık daha rahat hareket edebilen Türkler Süleymanşah döneminde İzmit'e ve Marmara sahillerine doğru gittiler.

Zahirüddeve Artuk Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'da hızla fetihlere başladı. Kavurd ise tahtı elde edebilmek için Rey'e yöneldi. Bunun üzerine Melikşah Artuk'u 1073 tarihinde yanına çağırmak durumunda kalmıştır. Artuk burdan ayrılınca Norman reisi Russel Amasya ve Niksar'ı bu fırsattan yararlanarak ele geçirdi. İmparator bunun üzerine Alexis'i gönderse de halk Russel'i istediği için bir sonuç elde edemediler. Bu olaylar olurken İslam kaynaklarında ismine rastlamadığımız Tutak ordusu ile Orta Anadolu'ya girdi. Bu durumdan yararlanmak isteyen Alexis ise Tutak ile iyi geçinmeye çalıştı. Alexis Tutak'a Selçuklu sultanı ile Bizans imparatorunun dost olduğunu ve Russel'in kuvvetli olmasından dolayı ona yanaştığını, eğer onu verirlerse büyük bir miktarla ödüllendirileceğini söylemiştir. Amasya halkı ise kendisinden memnun oldukları Norman reisini kurtarmak için uğraştılar. Ancak Alexis çıkan ayaklanmayı bastırmayı başardı, parayı Tutak'a gönderdi ve Russel'i yanına alıp İstanbul'a doğru yola koyuldu. Yolda Kastamonu'ya uğradı. Ancak bur da Türkleri görünce mecbur kalarak yolunu değiştirdi ve Ereğli'ye yöneldi. Fakat burdada Türkler onları

¹³³ İbnü'l-Esir, (1987). C.10, s.73

¹³⁴ Sevim, A. (2018), s.23

¹³⁵ Turan, O. (2017). s.81

¹³⁶ Ramsay, W. (1890). The Historical geography of Asia Minör, London; trc. M. Pektaş. (1961). Anadolu'nun Tarihi Cografyası, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s. 205-235

takip ettiği için mücadele etmek zorunda kaldılar. Türklerle mücadeleden sonra deniz yoluyla İstanbul'a varmaya başardı.¹³⁷

Bizans imparatoru Mihael ise Anadolu'nun bu karışık döneminde Anadolu'nun yavaş yavaş elinden gittiğini izlemek zorunda kalıyordu. Tek başına Türklerle mücadele etmenin zor olduğunu anlaması üzerine papadan Türklere karşı yardım istedi.¹³⁸ Bu yardım isteği ancak 23 yıl sonra Haçlı seferleri şeklinde başlayacaktır. Kaynaklarda ise bir daha Tutak ismini görmemekteyiz. Bunun nedeni ise büyük ihtimal Kutalmışoğullarının Anadolu'ya gelmesi ve Türklerinde onların yanında yer almasından kaynaklanmaktadır.

---

¹³⁷ Turan, O. (2017). s. 82

¹³⁸ Yınanç, M. H. (2013). s. 123

3. İBNÜ'L- ESİR'E GÖRE KUTALMIŞOĞULLARININ TÜRK DEVLETLERİ VE BEYLİKLERİ İLE İLİŞKİLERİ

3.1. Büyük Selçuklu Devleti ile İlişkiler

3.1.1. Süleymanşah Dönemi

Süleymanşah'ın Anadolu topraklarında hızla ilerlemesi onun Büyük Selçuklu Devleti ile karşı karşıya gelmesine neden olmuştu. Süleymanşah Antakya'yı fetih sonrası Melikşah'a elçi göndermiş ve Melikşah'da bu duruma sevinmişti.¹³⁹ Şerefüddeve ise Melikşah'ın elçi göndermesinden çekinmişti. Bu olaylar Süleymanşah ve Melikşah'ın arasının düzeldiğini düşünmemize sebep olsa da kesin bi hüküm getirmek doğru değildir. Böyle bir durum gerçekten varsa bile o dönemin getirdiği şartlardan kaynaklanmaktadır. Çünkü Süleyman Antakya civarında fetihlerle uğraşırken, Melikşah'da kendi ülkesini ilgilendiren durumlar için harekete geçmişti. Diyarbekir emiri Melikşah'a nankörlük etmesi üzerine Melikşah bir yandan Diyarbekir üzerine sefere çıkmıştı bir diğer yandan da Musul üzerine Şerefüddeve'ye karşı sefere çıkmıştı.¹⁴⁰ Bu sıralar da ise Melikşah'ın kardeşi Tekiş ona karşı isyan etmişti.¹⁴¹ Melikşah öncelikli olarak devlette otoriteyi sağlamak için kendisine karşı çıkartılan isyana yönelmek zorundaydı. Şerefüddeve Melikşah karşısında başarılı olamayacağını anlayarak ona karşı itaat etmekten başka çare bulamamıştı ve Melikşah'da bu karışıklıkta itaatini kabul ederek Musul ve Halep'i tekrar Şerefüddeve'ye verdi.

Antakya için yıllık vergi ödeyen Ermeni Filaretos ile Müslim'in arası iyiydi. Şimdi ise Antakya'yı Süleymanşah'ın ele geçirme nedeniyle Müslim yıllık vergiyi ondan istedi. Müslim, Süleymanşah'tan vergiyi almak için Melikşah'a itaatsizlikle onu tehdit etmeye başladı. Böylece ilk anlaşmazlıklar Müslim ve Süleyman arasında başladı. Halep'e bağlı bazı yerlerdeki ileri gelenler Süleyman'ın idaresine girmelerine rağmen Müslim'i Halep'e çağırılmaları aradaki ilişkileri daha da geriyordu.¹⁴² İki taraf arasında savaş kaçınılmaz oldu.

---

¹³⁹ İbnü'l-Esir, (1987). C.10, s.128-129; Sevim, A.(1990). Anadolu Fatih Kutalmışoğlu Süleymanşah, Ankara: TTK, s.34; Antakya şehri I. Seleukus tarafından kurulmuştur. Daha sonraki zamanlarda şehir, bölgenin önemli yerlerinden biri haline gelmiştir. Antakya, 638 yılında Müslümanlar tarafından fethedildi. Bu şehrin tekrar Bizans'ın eline geçmesi, 968/969 yılında Nümeyroğullarından para ile satın alınmasıyla olmuştur. Sultan Alp Arslan'ın Malazgirt Zaferi ile birlikte Bizans'ın Antakya ile fiziki sınırı kalmamıştı ve Antakya 1078/1079 yılından itibaren Philaretos'un elinde bulunmaktaydı. Philaretos, bu şehir için Büyük Selçuklu Devleti adına Musul Ukaylî emiri Şerefüddeve Müslim b. Kureyş'e vergi vermekteydi. Ayrıntı için bkz. Öngül, Ali (2014). C. 2, s.9

¹⁴⁰ Turan, O. (2017). s.102

¹⁴¹ İbnü'l-Esir, (1987). C.10, s.127-128

¹⁴² Turan, O. (2017). s.103; Sevim, A.(1990). s.35

Müslim Antakya'ya sefer düzenlemek için askerlerini buraya gönderdi. Bunun üzerine Süleymanşah'ta bölgeye asker gönderdi. İki tarafın askerleri de yerlerini alıp savaş için hazırlanmaya başladılar. Süleymanşah bir elçi göndererek savaştan önce barış girişiminde bulundu. Fakat bu teklifi Müslim tarafından reddedildi. İki ordu 23 Haziran 1085'te Halep Antakya arasında Amik ovasına yakın Afrin Çayı üzerinde, Kurzahil mevkinde karşı karşıya geldi.¹⁴³ Mücadeleyi Süleymanşah kazandı. Bu durumda giderek Selçukluların arasının bozulmasına neden oluyordu.

Halep'e hakim olan Şerif Ebu Hasan Melikşah'a ve Şam meliki kardeşi Tutuş'a mektup yazarak şehri onların almasını istediğini, ordu göndermelerini söylüyordu. Süleymanşah ise bu sıralar da Müslim'in kalan askerlerini takibe başladı ve Ma'arra, Kefertab ve Şayzar'ı ele geçirerek buralara kendi valilerini atadı. Kinnisrin'i kuşattı ve ele geçirdi. Bura da Müslim'in dul karısı Menia hatun vardı ve onunla evlendi. Ardından Halep doğru tekrar yola çıktı. Tutuş'ta buraya doğru yola çıktı. Burada bulunan halk Tutuş'a 'mücadeleniz son bulduğunda şehri size teslim edeceğiz' dedi. Tutuş'un yanında Artuk'ta bulunmaktaydı. Zahir ud-devle Artuk Bey, Melikşah ile arasının bozulmasının ardından Suriye'ye gitti. Melikşah ise bir elçi göndererek geri dönmesini istedi. O ise "Süleymanşah'a karşı harekete geçmek ve onun sultanın topraklarına zarar vermesine engel olmak için Halep'e gidiyorum" cevabını verdi.¹⁴⁴ Bu yanıt elçilerinde hoşuna gitti. Artuk Tutuş'un yanına Şam'a giderek onunla anlaştı ve kendisine Kudüs ıkta olarak verildi. Artuk savaşlardaki başarılarıyla tanınmış biriydi. Tutuş ile Artuk Halep'e doğru harekete geçti ve iki tarafın ordusu Halep yakınlarında bulunan Aynü Seylem'da 5 Haziran 1086'da karşı karşıya geldiler.¹⁴⁵ Savaş çok şiddetli devam ediyordu. Savaş başlarında iki tarafında ordusunun gücü aynıydı. Fakat daha sonra beklenmedik bir gelişme oldu. Savaş sırasında Süleyman'ın yanında bulunan Çubuk Tutuş ile anlaşarak Tutuş'un tarafına geçti. Çubuk Bey'in önderliğindeki Türkmenlerde Çubuk Bey'in Tutuş ile anlaşmasıyla karşı tarafa geçmiş oldu. Bu durum Süleyman'a zor anlar yaşattı. Daha önce nasıl ki Müslim'in tarafından Süleyman'ın yanına geçtilerse şimdide taraf değiştirmişlerdi.¹⁴⁶

Tutuş kendi tarafına geçen birliklerle daha da kuvvetli hale geldi. Süleymanşah her ne kadar durumu düzeltmeye çalışsa da başarılı olamadı. Savaş meydanından uzaklaşan

---

¹⁴³ Turan, O. (2017). s.103; Kurzâhil eskiden Haleb'e bağlı bir köy yeri idi. İlerleyen zamanlarda Âmid'e bağlanmıştır.

¹⁴⁴ Turan, O. (2017). s.104

¹⁴⁵ Sevim A. – Merçil E. (2014). s.135

¹⁴⁶ İbnü'l-Esir, (1987), C.10, s.128

Süleyman atından indi, kalkanını yere koydu. Tutuş'un askerleri ise Süleymanşah'ın peşinden gelmişlerdi. Kimi rivayete göre teslim olmak istemeyen Süleymanşah 4 Haziran 1086 tarihinde kendi kılıcıyla intihar etti.¹⁴⁷ Kimi anlatılanlara göre savaş sırasında kendisine rastlayan Tutuş'un atlılarından birisinin attığı okla öldürülmüştür.¹⁴⁸ Tutuş'un ölümler arasında gezerken "Selçuk sülalesinden erkeklerin ayakları birbirine benzer" diyerek Süleyman'ı ayağından tanıdığını, savaş sırasında hayatını kaybettiği anlatılmaktadır.¹⁴⁹ Tutuş "sizlere zulmettik; sizleri uzaklaştırdık ve öldürdük" sözünü söylemiştir. Gözleri dolmuş ve bu duruma üzülmüştür. Süleymanşah'ın naaşını Müslim'i gömdüğü Halep'de karşısına defnetmiştir. Süleymanşah Tutuş'a göre askerlerine daha iyi davranmaktaydı. Fakat savaş sırasında Türkmenler karşı tarafa geçmişti. Bu da bize Melikşah'tan ne kadar çekindiklerini göstermektedir. Melikşah Süleyman'ın vezirini Antakya'nın mali işlerine atamıştır. Melikşah'ın Süleyman'ın ölümüne üzüldüğü söylenmektedir. Her ne kadar üzülse de devletin geleceği için etkili olmamıştır. Süleymanşah'ın ölümüyle oğulları Kılıç Arslan ve Kulan Arslan, eşi ve askerleri Tutuş'a esir düştü.¹⁵⁰ Süleymanşah'a ait olan topraklarda Tutuş'a geçti. Fakat o sırada Tutuş, bölgeye Melikşah'ın geldiği haberini alınca kendi yeri Şam'a doğru yöneldi.

Melikşah yaşanan bu olaylardan sonra Kuzey Suriye'de ve Anadolu'da gerçekleşen olaylardan sonra buraları merkeze bağlamak, idareyi tekrar eline almak için buralara sefer düzenleme kararı aldı. Bunun için yanına önemli komutanlarını da alarak İsfahan'dan harekete geçti. Musul'u Çökermiş'e ikta ettikten sonra Harran'a doğru yola devam etti. Komutanlarından Bozan'ı Urfa'yı ele geçirmesi için burada bıraktı. Urfa'da o zamanlarda Philaretos'un oğlu Barsam bulunmaktaydı. Melikşah Caber ve Menbiç kalelerini de ele geçirdikten sonra Halep'e doğru yoluna devam etti. Nihayetinde Halep'i ele geçirerek burayı da Aksungur'un idaresine verdi. Melikşah Halep'i ele geçirirken Bozan'da Urfa'yı ele geçirdikten sonra Melikşah'ın amacı uğruna yola devam etti. Buradan sonraki hedefte Antakya'ydı. Bura da ise Süleymanşah'ın veziri Hasan bin Tahir bulunmaktaydı. Antakya'yı da onun elinden aldı. Antakya'nın idaresini komutanlarından biri olan Yağısyan'a verdi.

¹⁴⁷ Sevim Ali – Merçil Erdoğan, (2014). s.135

¹⁴⁸ İbnü'l-Esir, (1987). C. 10, s.135; Sevim, A.(1990). s.38

¹⁴⁹ Turan, O. (2017). s.104

¹⁵⁰ Anna Komnena'da geçen bir ifadeye göre Süleymanşah'ın bir de kızı vardır. Bu ifade şu şekildedir: "Türkler fermanın okunuşunu dinlediler; bu fermana, İmparator, onlara yalnızca bir genel af çıkarma sözü vermekle kalmıyor, ayrıca para ödülleri dağıtmayı ve [kentte bulunan] Sultanın kızkardeşiyle, Çaka'nın kızı olduğu söylenen, Sultanın eşine ve keza ayrımsız olarak İznik'teki bütün Barbarlara, onurlarına saygılı davranış göstermeyi vaad ediyordu..." Bkz. Alexiad, a.g.e., s. 328

Ama buranın maliyesine Hasan bin Tahir bakacaktı.¹⁵¹ Buradaki idareyi de düzene koyan Melikşah Akdeniz'e doğru hareket etti. Anlatılanlara göre buraya gelen Melikşah önce atının üzerinde denizi uzun uzun seyretti. Ardından heyecanla atını denize sürdü ve kılıcını üç defa deniz suyuna çaldı. Denizin sınırlarını babasından daha ileriye götürdüğü için tanrıya şükrederek iki rekât namaz kıldı. Merv şehrinde yatan babası Alp Arslan'ın mezarına serpmek üzere yanına denizden bir miktar kum aldı.¹⁵² Melikşah amacını gerçekleştirmişti. İdareyi yeniden ele almış, şimdi ise daha büyük hedefler için hazırlanacaktı. Süleymanşah'ın oğullarının durumu ise onun vereceği karara bağlıydı. Süleymanşah'ın oğulları Kılıç Arslan ve Kulan Arslan (Davut) Tutuş tarafından esir alınmıştı. Tutuş Süleymanşah'ın oğullarını Halep'te Melikşah'a teslim etti. Melikşah'ın kararı ise şöyleydi: Onları İsfahan'a göndererek haps ettirdi. Aralarındaki tabiiği kendi isteğiyle bozmuştu. Melikşah Süleymanşah'ın vezirini Antakya'ya mali işlere bakması için, Yağısıyan bin Alp'i de vali olarak atamıştır.¹⁵³

İznik'te ise zamanında Süleymanşah Ebu'l-Kasım'ı bırakmıştı.¹⁵⁴ Süleymanşah Antakya üzerine sefere çıkarken Selçuklu hanedanlığından Ebu'l-Kasım'ı yerine bırakmıştı.¹⁵⁵ Ebu'l-Kasım'da Süleymanşah'ın güvenini boşa çıkarmadı. Süleymanşah'ın ölümünün ardından da tıpkı bir hükümdar gibi devleti yönetmeye devam etti. Kardeşi Ebu'l-Gazi'yi de Kapadokya bölgesine gönderdi.¹⁵⁶ Kendine göre devleti yönetmeye devam etti. Bizans ile yapılan Dragos Suyu Antlaşması'nı bozdu.¹⁵⁷ İstanbul'u ele geçirmek için birlikler gönderdi. İstanbul'u almak için mutlaka donanmaya ihtiyaç vardı. Bu yüzden Kios limanında bir tersane yaptırdı. Türklerin deniz kuvvetlerini oluşturma yönünde önemli bir adımdır. Hatta Çağrı Bey'in İzmir civarında yaptırdığı donanmayla yakın tarihlere aittir. Aleksios bu gelişmeler üzerine telaşlandı ve barış teklif etti. Fakat Ebu'l-Kasım amacında çok kararlıydı ve barış teklifine olumsuz yanıt verdi. Ebu'l-Kasım kararından vazgeçmeyince Bizans imparatoru Aleksios'da harekete geçti. Donanmasını Kios üzerine, ordusunu da İznik'de gönderdi. İznik kuşatılınca Ebu'l-Kasım elinden geleni yaptı ve Bizans ordusu çok büyük kayıplar verdi. Bu sıralarda Melikşah'ta Anadolu'da hakimiyetini sağlamak için bölgeye Porsuk'u göndermişti. Porsuk komutasında 50 bin kişilik bir ordu İznik'e doğru gelmek üzereydi. Bizans ordusu ise haberi alınca Büyük Selçuklu Devleti'yle karşı karşıya gelmeyi göze alamadı ve geri çekildi. Ebu'l-Kasım bir tehditten kurtulup

¹⁵¹ Koca, S.(2016). s.75

¹⁵² Turan, O. (2017). s.106

¹⁵³ Sıbt İbnü'l-Cevzi, (1968). s.239

¹⁵⁴ Kesik, M. (2003). Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi, Ankara: TTK, s.s

¹⁵⁵ Sevim, A. (1990). s.39; Sevim Ali – Merçil Erdoğan, (2014). s. 135-136

¹⁵⁶ Demirkent, I. (2014). Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan, Ankara: TTK, s.8

¹⁵⁷ Kafesoğlu, İ. (1953). s. 102.

diğerine yakalandı. Bu defada Porsuk İznik'i kuşattı. Ebu'l-Kasım tüm gücüyle şehri savunuyordu. Anna Komnena'da anlatılana göre Ebu'l-Kasım son çare Bizans imparatoru Aleksios ile antlaşma yapmaya çalışmıştır. Porsuk'un İznik'i kuşatması üç ay sürdü. Fakat başarılı olamadı.¹⁵⁸ Bizans ise artık uyguladığı siyaseti değiştirdi. Bizans bazen düşmanının karşısına birini çıkarır ve birbirine kırdırırdı. Bazen de rakiplerinin arasından zayıf olanı tutarak, güçlü olanın gücünü kırmaya çalışırdı. Böylece askeri güçle elde edemediği başarıyı siyaset yoluyla elde tutmaya çalışıyordu.¹⁵⁹ Bizans imparatoru, Ebu'l-Kasım'ı İstanbul'a antlaşma yapmak için davet etti. Amacı sadece antlaşma yapmak değildi. Ebu'l-Kasım İstanbul'dayken o İzmit'i ele geçirecekti. Önemli bir yeri böylece elde edecekti.

Ebu'l-Kasım İstanbul'da tıpkı bir sultan gibi karşılandı. Tamamen gözü boyanıyordu.¹⁶⁰ O burda ağırlandırken İzmit Bizans tarafından ele geçirildi. Ebu'l-Kasım ile antlaşma yapıldı ve Ebu'l-Kasım yola çıkarak İznik'e geri geldi. Antlaşmaya göre Bizans ihtiyaç dahilinde yardım amacıyla Ebu'l-Kasım'a asker gönderecekti. Ebu'l-Kasım geldiğinde Bizans'ın oyununu öğrense de artık yapacak bir şey yoktu.

Porsuk İznik kuşatmasında başarılı olamayınca, Melikşah Bozan'ı yolladı.¹⁶¹ Ebu'l-Kasım elinden gelen her şeyi yapıyordu. Sonunda Melikşah'tan Anadolu'nun kendisine verilmesini ve Bozan'ında buradan çekilmesini istemek için ona gitmeye karar verdi. Başka da çaresi kalmamış gibi gözüküyordu. Melikşah'ın yanına 15 bin katır altın yükü de alarak gitmek için harekete geçti. İznik'te ise yerine Ebu'l-Gazi'yi bıraktı.¹⁶² Ebu'l-Kasım İsfahan'a gelince Melikşah onu kabul etmedi. Söylemek istediklerini de bir aracı eşliğinde ileterek "Bu işle uğraşma yetkisini Bozan'a verdim. Gitsin Bozan'ı bulsun, parasını ona versin, ne istiyorsa ona söylesin. Bozan'ın kararı benim buyruğum olacaktır." dedi¹⁶³ Ebu'l-Kasım'ın son çaresi de işe yaramamıştı. İsfahan'dan hayal kırıklıklarıyla ayrılmak zorunda kalan Ebu'l-Kasım İsfahan'dan İznik'e giderken Bozan yolda onu yakaladı ve yay kirişiyile boğdurarak öldürdü.¹⁶⁴ İznik Kılıç Arslan başa geçinceye kadar Ebu'l-Gazi tarafından idare

---

¹⁵⁸ İbnü'l-Esîr, (1987). C. 10, s. 136-145; Erdoğan Merçil, Emîr Porsuk'un bu seferi tam olarak ne zaman yaptının belirlenmesinin zor olduğunu çağdaş müelliflerin 1087-1089 yılları arasında bir tarihlendirme yaptığını belirtmektedir; bkz. Merçil, E.(2008). Büyük Selçuklu Devleti (Siyasî Tarih), s. 75.; İbrahim Kafesoğlu, Emîr Porsuk'un 1089 yılı sonlarına doğru İznik'e gelebildiğini belirtmektedir; bkz. Kafesoğlu, İ. (1953). Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu, s. 105. Osman Turan ise Emîr Porsuk'un, İbnü'l-Esîr'in eserinde verilen bilgilere göre seferin 1087 yılından sonra olduğunu belirtmektedir; bkz. O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 115.

¹⁵⁹ Koca, S.(2016). s.86

¹⁶⁰ Turan, O. (2017), s.114

¹⁶¹ Sevim, A. (1990). s.40; Demirkent, I. (2014), s.13

¹⁶² Koca, S.(2016). s.87

¹⁶³ Alexiad, (1996). a.g.e., s.203

¹⁶⁴ Osman Turan, Ebû'l-Kasım'ın yay kirişiyile öldürülmesinden dolayı onun Selçuk hanedanından

edildi.

Ebu'l-Gazi'nin idaresinde bulunan İznik Bizans ordusu tarafından bi süre kuşatılmıştı. İmparator İznik'i teslim etmesini istiyordu. Ebu'l-Gazi bir yandan onu oyalamaya çalışıyordu, diğer taraftan ise şehri de kaleyi de var gücüyle savunmaya çalışıyordu. Fakat artık gücü tükenmeye başlamıştı. Artık onu ancak dışardan gelecek büyük bir yardım kurtarabilirdi. Tam bu sırada Kılıç Arslan ve Kulan Arslan kardeşler beraberlerinde Türkmen kitleleriyle İznik'e gelmişlerdir. Sıbt'a göre Kılıç Arslan Anadolu'ya Yabgulu Türkmenler'inden bir grup ile gelmişti.¹⁶⁵ Herkes onları sevinçle tıpkı bir kurtarıcı gibi karşılamıştı.¹⁶⁶ Bizans kaynağında anlatılana göre Kılıç Arslan kendisini sultan ilan etmiştir. İlk iş olarak ordusunu İznik önlerine gönderdi. Ardından ise başka yerde bulunan Türklerin ailelerini bu bölgeye getirerek yerleştirdi. Amacı bura da bulunan Türk nüfusunu arttırmaktı. İznik'i kendisine merkez yaptı ve tekrar idareyi düzenlemeye başladı. Ebu'l-Gazi'yi görevinden alıp yerine Muhammed İlhan'ı getirdi. Ebu'l-Gazi'yi Kapadokya'ya yani eski görev yerine tekrar gönderdi. İzmir'de kurulan Çaka Beyliği ile iyi ilişkiler kurdu. Çaka Bey'in kızı ile evlilik kurarak bağlarını daha da güçlendirdi. Bu durum ise bölge de tek başına hakim olmak isteyen Bizans'ı endişelendirmeye başladı. Kılıç Arslan'ın ilk işi Bizans'a kaptırdığı toprakları geri almaktı. Bunun için Muhammed İlhan komutasında hazırladığı orduyu görevlendirdi. Onlarda Ulubat'ı ele geçirdi. Bizans bunun üzerine kayıklarla ordusunu gönderdi. Kayıklarla gönderilen Bizans askerleri yenilgiye uğratılsa da, karadan gelen Bizans askerlerine karşı aynı başarıyı elde edemediler. Her açıdan kuşatılıp başka çareleri kalmayınca Selçuklu askerleri Bizans'a teslim olmak zorunda kalmıştı. Selçuklu askerleri esir alınarak İstanbul'a getirildiler. Anna Komnena'da anlatılana göre kendilerine verilen hediye ve unvanlarla kandırılıp Hristiyan oldular.¹⁶⁷ Kılıç Arslan hedefleri doğrultusundaki ilk girişiminde başarısız olmuş oldu.

3.1.2. I.Kılıç Arslan Dönemi

Muhammed Tapar, Kılıç Arslan'ın Diyarbakır ve Elcezire üzerine sefer düzenleyeceğini biliyor ve bunu önlemeye çalışıyordu. Selçuk Bey'in oğulları olan Arslan Yabgu ve Mikail'in torunları arasında saltanat mücadelesi hala devam ediyordu. Arslan Yabgu'nun çocukları tahtta hak iddaa ediyordu. Kılıç Arslan'da dedesi Kutalmış'dan beri

---

olabileceğini belirtmektedir. Bkz Turan, O. (2017). Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 117 n. 14

¹⁶⁵ Sıbt İbnü'l-Cevzi, (1968). s.244

¹⁶⁶ Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 530

¹⁶⁷ Alexiad, (1996). s.207

devam eden tahtta hak iddasından vazgeçmemiştir.¹⁶⁸ Kılıç Arslan güneydoğu bölgesiyle sadece Haçlılar için değil Büyük Selçuklu tahtı için de ilgileniyordu. Ondan dolayı buradaki olaylarla yakından ilgileniyordu.

Kılıç Arslan'ın hedefleri sonucunda ilerlemesi Büyük Selçuklu Devleti ile onu komşu yapmış ve aralarının açılmasına neden olmuştu. Büyük Selçuklu sultanı Muhammet Tapar Musul'u Çökürmüş'ten alıp Çavlı'ya verdi. Çavlı ise daha sonra Çökürmüş'ü öldürdü. Bunun üzerine Musul'un önde gelenleri Zengi'ye itaat etti. Çavlı Musul'u kuşattığında şehri Çökürmüş'in kölesi Oğuzoğlu savunuyordu. Zengi ise Kılıç Arslan'a şehri adamlarıyla birlikte teslim edeceklerine dair haber gönderdi. Kılıç Arslan ise haberi alınca harekete geçti ve Musul'a doğru yola çıktı.¹⁶⁹ Onun bölgeye yaklaşması ve Nusaybin denene yere varmasıyla Çavlı, Halep Selçuklu meliki Rıdvan'dan Haçlılara karşı beraber mücadele etmek için Suriye'ye davet mektubu aldı. Bu mektup üzerine Sincar'dan Rahbe'ye doğru gitti. Nusaybin'de ise gelen Kılıç Arslan'ı karşıladılar. Musul'da bulunanlar kendilerine dokunulmayacağına dair Kılıç Arslan'dan söz istedi. Ardından hep beraber harekete geçtiler ve 22 Mart 1107'de Musul'a geldiler.¹⁷⁰ Buradakiler Kılıç Arslan'ı sevinçle karşıladılar. Şehrin iç kalesini ele geçiren Kılıç Arslan böylece Musul'u ele geçirmiş oldu. İlk olarak Muhammed Tapar adına okunan hutbeyi değiştirerek kendi adına hutbe okuttu. Çökürmüş'e hilatlar verdi. Kaleyi Oğuzoğlu'ndan aldı ve onu kale komutanı yaparak bura da halkı memnun edecek düzenlemeler yaptı. Ebu'l-Berekat Muhammed bin Muhammed'i şehir reisliğine, Şehrizur'lu Ebu Muhammed Abdullah bin Kasım'ı Musul kadılığına atadı.¹⁷¹ Oğlu Mesud'u melik, Bozmuş'ı ise kumandan olarak atadı. Yanlarında asker de bırakarak yola çıktı. Karışıklıkları engellemek amacıyla "Başkası hakkında kötü konuşanı öldürürüm" diye bir ferman yayınladı.¹⁷² Çökürmüş'ün elinde olan Harran Savaşı'nda ele geçirdiği Urfa kontu II. Bodven'de Kılıç Arslan'ın eline geçti. Kılıç Arslan'ın yanında bulunan emirlerden bazıları: Amid hakimi Emir İbrahim b. Yınal, Hısnı Ziyad hakimi Muhammed b. Çubuk et-Türkman.¹⁷³

İbrahim b. Yınal'ın Amid'i ele geçirme nedeni Tutuş Diyarbakır'ı aldığında o vermişti. Şehir bu sayede onun elinde kaldı. Muhammed b. Çubuk'un Hısn-ı Ziyad'a hakim olma nedeni: Bura Philaretos'un elindeydi. Bizans imparatorunun tercümeni idi. Antakya ve

¹⁶⁸ Demirkent, I. (2014), s.55

¹⁶⁹ Demirkent, I. (2014). s. 61

¹⁷⁰ İbnü'l Esir, (1987). C. 10., s.342; Sevim A.– Merçil E. (2014). s. 536; Kesik, M. (2003). s.8

¹⁷¹ Turan, O. (2017). s.137

¹⁷² Demirkent, I.(2014). s.61

¹⁷³ İbnü'l-Esir, (1987). C. 10, s.343

Urfa'yı ele geçirmişti. Kılıç Arslan'ın babası Antakya'yı, Fahrüddeve b. Cüheyr'de Diyarbakır'ı ele geçirince yiyecek ve askeri malzemeleri sağlayamadı. Bunun üzerine Çubuk burayı aldı ve Müslüman oldu. Sultan onu Urfa valiliğine atadı. Philaretos ölünce de Bozan Urfa'ya hakim olabildi. Hısnı Ziyad'a yakın bir kale ise Rum olan Efrenci isminde bir adamdaydı. Bu adam kötü biriydi. Çubuk onunla anlaşmaya çalıştı. İki de birbirine yardım edecekti. En son Çubuk ona bir yeri almak istediğini adamlarını ona yardım için göndermesini istediğini söyledi. Yardım için gelenlerin ellerini bağlayıp Efrenci'nin hakim olduğu kaleye götürdü. Efrenci'yi ona teslim etmezlerse adamların hepsini öldüreceğini söyleyince Efrenci'yi teslim ettiler.¹⁷⁴ Çubuk öfkesini dindiremeyerek onun derisini yüzdü. Çubuk ölünce yerine oğlu Muhammed geçti.

Kılıç Arslan'ın Musul'u ele geçirmesi, Büyük Selçuklu devletini ele geçirme ve Elcezire-Kuzey Suriye bölgelerini birleştirmek istediğini açıkça göstermiştir. O civarda hüküm süren Mardin Artuklu Beyi ve Halep Selçuklu meliki Rıdvan'da bulunmaktadır. Kılıç Arslan'ın ilerleyişi ikisini de rahatsız etmiştir. İki de güçlerini kaybetmemek için Kılıç Arslan'ın karşısında birleştiler. İlgazi, Çavlı ile birlikte Rahbe'ye gelerek burayı kuşattı. Burada ise Kılıç Arslan'ın hakimiyetini kabul etmiş Muhammed İbn es-Sebbak bulunmaktaydı. Çavlı iki aydan fazla burayı kuşatarak ele geçirmeye çalıştı.¹⁷⁵ Bu sırada Rıdvan'dan da gelip kendisine destek olmasını istedi. Sonunda 19 Mayıs 1107 tarihinde Rahbe'yi ele geçirebildiler. Bunları öğrenen Kılıç Arslan Çavlı üzerine yürümeye karar verdi. Fakat ordusunun bir kısmını Bohemund üzerine yollamıştı. Ülkesinden askeri olarak yardım istedi. Küçük oğlu Şahinşah'ı melik ilan ederek Musul'da kendi yerini idare etmesi için onu görevlendirdi. Şahinşah'ın yanına atabey olarak da Emir Bozmış'ı görevlendirdi. Kılıç Arslan daha sonra Çavlı'ya karşı hareket etmek için yola çıktı. Kılıç Arslan'ın istediği yardımlar henüz tam olarak gelmemişti. Ordusu karşı tarafın ordusundan sayıca azdı.

Kılıç Arslan gelecek olan yardımları beklemeden harekete geçti. İki ordu Habur suyu civarında karşılaştılar.¹⁷⁶ Kılıç Arslan'ın yanında savaşa gelenler ise Çavlı'nın birliğini görünce bir kararsızlık yaşayarak geri gitmeye karar verdiler. Her şeyi savaş meydanında bırakarak buradan ilk ayrılan Yınal oğlu İbrahim oldu.¹⁷⁷ Diğerleri de ondan sonra geri çekildi. Kılıç Arslan'ın ordusunun gücü giderek azaldı. Çavlı ise ordunun tekrar güçlenmesine imkan vermeden saldırıya geçti.

¹⁷⁴ İbnü'l-Esîr, (1987). C. 10, s.343

¹⁷⁵ Sevim A. – Merçil E. (2014). s.536

¹⁷⁶ Turan, O. (2017). S,138

¹⁷⁷ Demirkent, I.(2014). s.63

Kılıç Arslan savaşta direk Çavlı'yı hedef aldı.¹⁷⁸ Etrafı sarılmış olsa da kalabalığı yardı. Çavlı'ya yaklaşp kılıcıyla saldırdı. Çavlı'nın zırhı zarar görmüştü kendisi zarar görmemişti. Çavlı'nın askerlerinin sayısı fazla olmasından dolayı Kılıç Arslan'ın birliğindekiler daha savaşın başında savaşı bırakıp kaçtılar. Kılıç Arslan kaybedeceğini anladı. Ancak esir düşmesi onun için daha kötü olacaktı. Bu yüzden karşı kıyıya yüzüp kaçmaya karar verdi. Atını Habur suyuna sürerken arkasından ise sürekli oklar atılmaktaydı. Ancak atıyla Habur'u geçemedi ve üzerindeki ağırlıklardan dolayı suda dibe doğru gömüldü.¹⁷⁹ Kılıç Arslan'ın cesedi Habur Şemsaniyye köyü civarında bulundu. Cenazesi Meyyafirikin'e götürüldü. Daha sonra buraya Kubbetüs-Sultan adıyla bir türbe yapılacaktı.¹⁸⁰ Daha sonra pek çok Türk büyükleri bu türbeye defnedildi. Git gide türbenin olduğu yer büyüdü ve sultan mahallesi ismini aldı. Ancak daha sonra Kılıç Arslan'ın oğlu Mesut babasını Konya'ya nakletmek istedi. Bunun içinde Emir Bahaeddin'i gönderdi. Hazırlıklar yapıldı ve yola çıkıldı. Fakat Amid'de Bizans tehlikesi belirince tekrar eski türbesine götürüldü. Çavlı, Kılıç Arslan karşısında kazandığı zaferin ardından Musul'a ilerledi. Bozmuş Çavlı karşısında başarılı olamayacağını anlayınca Kılıç Arslan'ın karısı ve oğlu Tuğrul Arslan'ı alarak Malatya'ya gitti.¹⁸¹ Ancak Çavlı Kılıç Arslan'ın oğlu Mesud'u yakalayıp Muhammed'e götürdü.

Kılıç Arslan hedefleri doğrultusunda ilerledi. Musul'u da alarak Büyük Selçuklu Devleti'ne rakip bir devlet haline geldi. Kılıç Arslan'ın ölümü Türkler arasında büyük bir üzüntüye neden oldu. Kılıç Arslan'ın Anadolu'da ilerlemesi Türkleri nasıl mutlu ettiyse, ölümü de ülke de yasa neden olmuştur. Kılıç Arslan'ın ardında Şahinşah, Mesud, Arap ve Tuğrul Arslan adında dört oğlu kalmıştı.

3.1.3. I.Mesud Dönemi

Süleymanşah'ın dedesi olan Arslan Yabgu Gazneli hükümdarı Mahmud'a esir düşmüş Hindistan'daki kalede yedi yıl yaşamış ve ölmüştü. Bu zamanlarda ise Tuğrul ve Çağrı kardeşler ile Arslan Yabgu arasında Büyük Selçuklu Devleti için mücadeleler başlamıştı. İlk olarak Arslan Yabgu'nun oğlu Kutalmış hayatını kaybetti. Daha sonra ise bu yolda Kutalmış'ın oğlu Süleymanşah, sonra da I. Kılıç Arslan hayatını kaybetti. Türkiye Selçuklu hükümdarları ilk başlarda mutlaka hedeflerini Büyük Selçuklu Devleti'ne yöneltmişlerdir. Mesud döneminde ise bu ilişkiler biraz olsun yumuşamıştır. Bunda etkili

¹⁷⁸ İbnü'l Esir, (1987). C. 10, s.344

¹⁷⁹ Sevim A. – Merçil E. (2014). s.536; Kesik, M. (2003).s.8

¹⁸⁰ Demirkent, I. (2014). s.63

¹⁸¹ Turan, O. (2017). s.176

olan ise Mesud'dur. Şahinşah çok kısa süre devletin başında kalmıştı. Onu saymazsak I. Mesud Büyük Selçuklu Devleti ile hiç mücadeleye girmemiş demek mümkündür. Mesud döneminde Büyük Selçuklular Anadolu'da olanlara karışmamıştır. Mesud ise kendinden öncekilerin yaptığı gibi yapmamış ve babasından sonra bir yandan devleti toparlamaya bir yandan da Anadolu'da hakim olmaya çalışmıştır. Hedefinden dolayı da Büyük Selçuklular ile mücadeleye girmek yerine arasını iyi tutmuştur. Mesud Danışmendliler'den Muhammed'in ölümünün ardından bölgedeki en etkili güç haline gelmiştir.¹⁸² Bazı kaynaklara göre Türkiye Selçukluları Irak Selçuklularına tabiiydi. Yani vasalın vasalı konumundaydılar diye geçmektedir. ¹⁸³ Türkiye Selçuklu hükümdarı Mesud bastırdığı paralarda Irak Selçuklu Sultanı Mahmud 'un kendi için kullandığı es-sultanul-muazzam'ı olduğu gibi kullanmıştır. Bu unvana bakacak olursak vassalın vassalı durumu söz konusu değildir.

3.2. Danışmendli Beyliği ile İlişkiler

3.2.1. Süleymanşah Dönemi

Kaynaklar da ismi geçen Gümüştekin Ahmet Gazi bu dönem de Sivas, Tokat, Amasya civarında Danışmendli beyliğini kurmuştu.¹⁸⁴ Bu da Süleymanşah'ın şarkta da ne kadar hakim olduğunu göstermektedir. Danışmendname de adı geçen Karatekin'de Çankırı, Kastamonu ve Sinop Fatihi olarak geçmektedir.¹⁸⁵ Süleymanşah'ın valisi veya tabiisi olarak gözükmektedir. Bundan dolayı o da Melikşah'ın uyarısını almış bulunmaktadır. Selçuklular Bizans'ı takip etmiştir. Bu yüzden de ağırlıklı olarak Marmara sahillerine geçmişlerdir. Karadeniz sahillerinde kalıcı olamamışlar, yaptıkları işgallerden sonra bölge tekrar Rumların eline geçmiştir. Örneğin Trabzon'u 1075 yılında Theodore Gabras geri almıştır. Her ne kadar Trabzon'da bir idare kursa da 1091 yılında Alexis onun yerine bölgenin idaresini Gregoire Taronites'e vermiştir. Sonra da başkasının idaresine geçmiştir.

Ermeniler de Fırat boylarında kendilerine ait prenslikler kurmuşlardır. Bizans büyük bir Ermeni nüfusunu Sivas, Kayseri ve Fırat bölgelerine yerleştirmiştir. Selçukluların faaliyetleri ise Ermenilerin daha fazla doğu bölgelere doğru yönelmeye başlamıştır. Ama Bizans buralara yerleştirdiği Ermeni halkını ortodoksluğa zorluyordu ve baskıcı bir idaresi

---

¹⁸² Kesik, M. (2003). s.46

¹⁸³ Köymen, M. A. (1963). S. 12-13

¹⁸⁴ İbnü'l-Esir Danışmend Gazi'nin asıl adının Gümüştekin bin Danışmend Tayla olduğunu ve Gümüştekin'e, babası Türkmenlerin Muallimi olduğu için "İbni Danışmend" (Danışmend'in oğlu) dendiğini ve onun bir zaman sonra hükümdar olduğunu belirtmiştir. Bkz. İbnü'l-Esir, (1987). C.10, s.247; Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.87

¹⁸⁵ Koca, S.(2016). s.68

vardı. Ermeniler'de Bizans böyle yaptıkça onlara giderek düşman haline gelmeye başlamıştı. Ermeniler bazen Türkleri bir kurtarıcı gibi görmeye başlamıştı. Bazen Bizanslılar aleyhine faaliyetlerde bulunuyor, bazen de Malazgirt Savaşı'nda yaptıkları gibi savaş alanından uzaklaşıyorlardı. Arapların savaşlarında Müslümanlara yakın oldukları gibi şimdide Bizans' a karşı Türklere yakın oluyorlardı. Bizanslılar ise Ermenilerin bu yaptıkları karşısında onları ihanetle suçluyorlardı.

Malazgirt Savaşı'nda ciddi bir savaş yapmadıkları halde Ermenilerin başı olan Philaretos(Filaret), imparator Mihael'e karşı Romen Diogenes'i eski imparatorundan aldığı makam ile savunuyordu. Gerçekte ise kendi çıkarları için uğraşıyordu. Frank komutanı Raimbaud'da askerleriyle birlikte ona katıldı. Toros bölgesine sığınan Ermeniler'de onun yönetimine girdi. İmparator Antakya valiliğine İzak'ı görevlendirmişti. Fakat İzak burada Philaretos ve beraberindekilere yenilmiştir. Siirt, Muş, Harput civarında Bizans'a bağlı kalarak hakim olan Sasunlu Ermeni Prensi Thornig ile savaştı ve Türk emiri Kapar'ın desteği sayesinde Philaretos Frank liderini yenilgiye uğrattı.¹⁸⁶ Bu saye de Ermeni Prensi Thornig amacına ulaşamadı. Urfa'yı da Bizans valisinin elinden almayı başardı.¹⁸⁷ Malatya'ya ise Ermeni Gabriel yerleşmişti. Onu kendisine tabii hale getirdi. Malatya hakimi daha sonra karısını Melikşah'a gönderdi ve aldığı bir fermanla buradaki hakimiyetini onaylatmış oldu. Bu sıralar da Fırat boylarında Ermeni Vasag ortaya çıkmıştı. Philaretos onu da öldürdü. Philaretos'un sıradaki hedefi olan Antakya'ya girdi ve burada bulunan Rumları katletti. Kendisine hakimiyet alanı Kilikya'ya kadar uzanan Malatya, Tarsus, Masisa, Maraş, Urfa, Ra'ban gibi şehirleri içine alan bir prenslik kurdu. Philaretos bu yolda ilerlerken kimseye acımıyor, çıkarları doğrultusunda her şeyi yapıyordu. Bu yüzden de pek çok kişinin nefretini kazandı. En yakını oğlu Barsam bile desteğini çekerek babasına karşı harekete geçti. İznik'e gelen Barsam Süleymanşah'ı Antakya'yı alması için yönlendirmeye çalıştı.¹⁸⁸ Rumların, Ermenilerin, Süryanilerin nefretini kazanmıştı. Philaretos şimdi de Süleymanşah'ın faaliyetlerini bu yöne çevirmesinden endişeleniyordu. Bunun için de bu defa da Melikşah'a yakınlaşmaya çalışıyordu. Sırf ona yakınlaşabilmek için İslamiyeti kabul ediyordu.¹⁸⁹ Daha da inandırıcı olabilmek adına Hristiyanlara karşı yaptığı zulmü arttırıyordu.¹⁹⁰

Türkiye Selçuklu Devleti'nin doğusunda bir Ermeni prensliği kurulmuştu. Bu

---

¹⁸⁶ Turan, O. (2017). s.98

¹⁸⁷ Sevim, A. (2018). s.29

¹⁸⁸ İbnü'l-Esîr, (1987). C. 10, s.128

¹⁸⁹ Ebul Ferec, (1987). C. II, s.227

¹⁹⁰ Sevim, A.(1990). s. 31

prenslik Melikşah'ın desteğini de almıştı. Bu durum da Süleymanşah'ı tedirgin ediyordu. Kendisini doğuya sefere çıkmaya zorunlu hissediyordu. Bizans ile yaptığı antlaşma sayesinde de kendini rahat hissediyor ve gözünü şarka çeviriyordu. 1082 yılında Kilikya'ya girdi ve Tarsus'u ele geçirdi. 1083'de Adana, Masisa, Anazarba ve bütün Kilikya'yı ele geçirdi. Süleymanşah Tarsus'u ele geçince kadı İbn Ammar'a elçi gönderip buralar için kadı istedi. Ancak bunu Abbasi halifesi yerine Fatimiler'den istemiştir. Bu da bize Melikşah ile rekabetinden dolayı böyle bir yol seçtiğini göstermektedir. Diğer asi Selçuklu beyleri de aynı yolu seçmişlerdir.

Kilikya şehirlerin de Türk askerleri de bulunmaktaydı. Tarsus merkez olmak üzere Sugur ve Avasım İslamiyetin Bizans'a karşı güçlü sınır teşkilatıydı. Bu bölgeye ilim adamları da yerleştirilmiş ve geliştirilmeye çalışılmıştı. Fakat X.yüzyılda Bizans bu bölgeye gelmiş ve buradaki bütün Müslümanları öldürmüştü. Şimdi ise Süleymanşah bu bölgeye gelmiş ve burayı ele geçirerek tekrar Müslümanların ülkesi haline getirmişti ve bununla da yetinmeyip topraklarını daha da genişletmek istiyordu. Ama bu şekilde ilerlemesi demek Melikşah ile de karşı karşıya gelecekleri anlamına gelmektedir. Süleymanşah da bunun farkında olacakki İznik'te gerekli önlemleri almaya çalışıyordu. Ebu'l-Kasım'ı İznik'te yerine bırakmış ve ele geçirdiği yerlere atadığı görevlileri kendi gelinceye kadar korumakla görevlendirmişti.¹⁹¹ Amacı karışıklığa ve soruna yol açabilecek herhangi bir şeye fırsat vermemektir. Süleyman Antakya üzerine yönelmişti. Dayısı olan Gümüştekin Ahmed Gazi ise Malatya'yı kuşatmak için, Kara-tekin ise Sinop'u ele geçirmek için harekete geçmişti.¹⁹² Süleymanşah'ın komutanlarından Emir Buldacı'da Ceyhan bölgesini, Elbistan, Göksun ve Raban'ı ele geçirdi. Bölge de sadece Maraş'ta Philaretos kaldı. Ermeni patriğide bu beyi seçmiş, Maraş'ta yeni bir kilise kurulmuştur.¹⁹³ Alp Arslan ile Kutalmış arasındaki savaşta Emir Buldacı sultanın yanındaydı. Aynı Emir Buldacı olarak gözükmektedir. Süleymanşah ile arasında nasıl bir ilişki var bilmiyoruz. İlk Haçlı seferleri sırasında Haçlılarla mücadele eden Emir Balduk ile de ilişkileri belli değildir. Emir Gazi'nin oğlu Balduk Türklerinden Gazi ismiyle gösterilmiştir. Bu da onun kimliğinin belirlenmesini güçleştirmiştir. Kaynaklar da onun Artuklu İl-gazi'nin oğlu Süleyman olduğu anlaşıldığı geçmektedir.¹⁹⁴

Burada Türk beyleri de Süleymanşah'a katılıyordu. Tutuş'tan kaçan Arslan-taş Süleymanşah'ın yanına gelmişti. Böylece Süleymanşah giderek kuvvetini arttırmıştı.

---

¹⁹¹ Sevim, A (2018). s.41

¹⁹² Sıbt İbnü'l-Cevzi, (1968). s.229

¹⁹³ Turan, O. (2017). s.99

¹⁹⁴ İbnü'l-Esir, (1987). C. 10, s.197

Şimdiki hedefi ise Philaretos'un elindeki yerleri ele geçirmek ve Antakya üzerine yürümektir. Antakya Ani, Malazgirt, Menbic ve Urfa gibi Anadolu'yu dışardan gelecek saldırılara karşı koruyan Bizans'ın önemli mevkilerindendi. Malazgirt Savaşı'ndan sonra Bizans gücünü kaybedince, bu şehir Ermeni Philaretos tarafından ele geçirildi. Philaretos bazen Ortodoks mezhebine girmiş, bazen de sünnet olup Müslüman gözüken güvenilir ne olduğu belli olmayan biriydi. Bundan dolayı yakınları bile ondan uzak durmakta ve desteğini geri çekmekteydiler. Türk beylerini Philaretos'un elindeki yerleri almak için görevlendirmiş, kendisi de Antakya'ya doğru yola çıkmıştı. Süleymanşah tarihin önüne çıkardığı bu fırsatı çok iyi değerlendirmek ve zaman kaybetmemek istiyordu. Philaretos elindeki toprakları tek tek kaybetmeye başlamıştı. Philaretos Bizansların gözetiminde başarılı olmak için ortodoksluğu seçmişti. Ama bu da şarkta bulunan Hristiyanların nefretini kazanmasına neden olmuştu. Tek çare olarak Melikşah'ı gördü ve onun yanına giderek kalan topraklarını kurtarmaya çalıştı. Melikşah'a gitmesini Antakya'da herkes fırsat bildi. Antakya halkı gizlice Süleymanşah'a haber göndererek şehri kendisine vermeyi teklif ettiler. Bazı rivayetlere göre de Philaretos'un oğlu Barsam'da Süleymanşah'ın gelmesi için haber gönderenler arasındadır.¹⁹⁵ Ancak Philaretos geldiğinde Süleymanşah'ın Antakya'yı ele geçirdiğini öğrendi. Zaten bir süre sonrada rahatsızlanan Philaretos Maraş'ta öldü.

Süleymanşah Antakya seferini gizliden yürütüyordu. Özellikle de Philaretos'un bu seferi duymaması için elinden geleni yapıyordu. İznik'ten Antakya'ya doğru harekete geçti. Kimselerin haberi olmaması için geceleri ilerliyorlar, gündüz vakitlerinde dinleniyorlardı. Kimselerin tercih etmediği ters yolları kullanıyorlardı. Bu planı sayesinde hızla ilerliyorlardı. Anna Komnena 12 günde Antakya'ya vardıklarını yazmaktadır. Aldıkları önlemler sayesinde gelişlerinden kimsenin haberi olmamıştı. Kilikya sahilinde askerleri gemilere bindirdiler ve Antakya surları önüne bir an da çıktılar.¹⁹⁶ Bu ani hareketlerini bazı yazarlar anlayamamışlardır. Bunu Fırat'tan geçiş olarak yorumlamışlardır. Süleymanşah gece Faris kapısından şehre girdi. Sabah Türk askerlerinin sesleri her yerden duyuluyordu ve halk şaşkına dönmüştü. Bir grup Selçuklu askeri ip merdivenler sayesinde burçlara çıkıp surların içine girdi ve böylece giriş kapısını açtı. Türk askerleri dalga dalga şehre girmeye devam ediyordu. Şehir halkı ve kale askerleri panikleyerek sokaklara döküldü. Bir süre sonra halk gördü ki askerler kimseye zarar vermiyordu. Sakinleşmeye başlayan halk evlerine dönünce meydanda Antakya şehrinin ve Antakya Kalesi'nin askerleri kalmıştı. Savaş

¹⁹⁵ Turan, O. (2017). s.100; Sevim, A. (2018). S.33

¹⁹⁶ İbnü'l-Esir, (1987). C. 10, s.128

başlayınca askerler Antakya Kalesine sığındı. Antakya 1084 yılında ele geçirildi.¹⁹⁷ Kaleyi de kuşattılar. Askerler öncelikli olarak dayanmaya çalıştı. Fakat daha sonra yiyecekleri bitti ve sıkıntı yaşamaya başladılar. Bunun üzerine daha fazla dayanamayıp Süleymanşah tarafından affedileceklerini de öğrenince kaleyi onlara teslim ettiler. Antakya şehri Hristiyanlar için oldukça önemli bir şehirdir. Süleymanşah bu kadar önemli bir şehri Ermenilerden aldı. Daha önce birkaç kez daha denenmişti. Fakat Bizanslılar o zaman çok güçlü olduğundan başarılı olunamamıştı. Süleymanşah hemen şehrin imarına başladı. Fethin sembolü olarak şehrin büyük bir kilisesini (Cassinuz) camiye çevirdi. Hristiyan halkın isteği üzerine Meryem Ana ve Azizcerçis adlarında iki kilise yapılmasına izin verdi. Kavasyana Kilisesi'ni camiye çevirtti.¹⁹⁸ 110 müezzine birden okuttuğu ezandan sonra ilk cuma namazıda bu camide kılındı.¹⁹⁹ Antakya tekrar İslam şehri haline gelmiş oldu. Süleymanşah'ın fethi üzerine Şair Abiverdi' de ona bir kaside yazdı. Karışıklıklardan yorulan buradaki Ermeni ve Süryani halkı çok memnun oldu. Hatta daha sonra buradaki bazı kazalarda kendi istekleriyle Süleymanşah'ın idaresine geçti.

İbnül-Esir'e göre "Süleymanşah'ın Antakya'yı ele geçirme nedeni Antakya hakimi Philaretos (el-Firdusu'r-Rumi) buradan ayrılarak Rum ülkesine gitmiş ve buraya bir şahne atamıştı. Philaretos halka ve askerlere çok kötü davranıyordu. Hatta oğlunu bile hapse attırmış ve bundan dolayı oğlu ile Antakya şahnesi şehri Süleyman b. Kutalmış'a teslim etmek üzere anlaşılabilir ve ona mektup gönderip davet ettiler. Bunun üzerine Süleymanşah üç yüz süvari ve çok sayıda piyadeden oluşan birlikle deniz yoluyla harekete geçtiler. Daha sonra karaya çıkıp sarp dağlar, çok dar ve zor boğazlardan geçerek sözleştikleri yere vardı. Şahne ve beraberindekilerle anlaşarak merdiven kurup yukarı doğru surlara çıktı ve şahne ile iş birliği yapıp şaban ayında (Aralık 1084) şehri ele geçirdi. Şehir halkı düşmanla direnip savaştı, fakat Süleyman onları birbiri ardından yenilgiye uğrattı ve içlerinden birçok kişiyi öldürdü, sonra da geri kalanları affetti. 'El-Kusiyan' adıyla bilinen kişi kaleyi teslim aldı. Bu kaleyi ele geçirmesiyle burada bulunan sayısız denecek kadar mal mülk ele geçirmiş oldu. Burayı ele geçirdikten sonra halka çok iyi davrandı, şehri adaletle idare etti. Şehrin tahrip edilen kısımlarını yeniden onarmalarını söyledi. Bu sıralarda da karışıklık çıkmasına engel olmak için askerlerine halkın arasına karışarak evlere girmesini yasakladı. Süleymanşah Antakya'yı fethedince Melikşah'a haber göndererek fethi müjdeledi ve bu fethi onun

---

¹⁹⁷ Turan, O. (2017). s.101

¹⁹⁸ Sevim, A.(1990). s.33

¹⁹⁹ Koca, S.(2016). s.71

adına yaptığını bildirdi.”²⁰⁰ İbnül- Esir bunu yapmasının nedeni olarak Süleymanşah’ın Melikşah’a duyduğu bağlılıktan dolayı olduğunu söylemiştir. Melikşah’da bu fethi her yere müjdeledi ve tebrikleri aldı. Melikşah bu fethi çok sevindi ve İsfahan’da fethi kutlamak için törenler yaptırdı. Müjde davulları vurdurdu. Devrin ünlü şairi Muhammed Ebiverdi bu fetih dolayısıyla kaside kaleme almıştır. Bu kasidenin üç beytinin çevirisi şöyledir:

“Kumla kaplı hiç basılmamış bir tepe üzerinde, kumral altın alını (yelesi) gibi bir ateş parladı.

Sen müstahkem yerlerini (kalelerini) İskender’den beri genişleten Bizans Antakya’sını fethettin.

Senin soylu atların (süvarilerin) Bizans memleketlerini çiğnediği zaman (onların önünde) korkularından eğilip bükülen sarışın Rum kadınları, çocuklarını düşürdüler.”²⁰¹

Süleymanşah Antakya’yı fethedince²⁰² Şerefüddeve Müslim b. Kureyş ona haber gönderip Philaretos’un kendisine gönderdiği haracı istedi ve kendisini sultana karşı gelmekle korkuttu. Süleyman ise ona şu cevabı verdi: “Sultana boyun eğme konusuna gelince. Boyun eğmek benim yaptığım şeydir; hutbeyi onun adına okutur, sikkeyi de onun adına bastırırım. Sultana Allah’ın Antakya ve diğer Küffar şehirlerini ele geçirmemi ancak kendisinin yüzü suyu hürmetine bana nasip ettiğini bildiririm. Benden önce Antakya emirinin gönderdiği haraca gelince; o bir kafirdi, bu sebeple hem kendisinin ve hem de adamlarının baş vergisini gönderiyordu. Ama ben Allah’a şükür Müslümanım din kardeşiyiz, sana vergi göndermem” dedi. Şerefüddeve bunun üzerine Antakya’yı yağmaladı. Süleyman’da aynı şekilde Halep’i yağmaladı. Köylüler Süleyman’ın karşısına çıkıp askerlerinin yağmacılığından şikayetçi oldular, bunun üzerine Süleyman; “Yapılan bu işleri sevmem, fakat beni bunları yapmaya zorlayan emirinizdir. Benim, Müslümanın malına yağma etmek ve dinin yasakladığı bir malı almak gibi bir huyum yoktur.” dedi ve askerlerine köylülerden aldıkları malları onlara geri iade etmelerini emretti, onlar da iade ettiler.²⁰³ Şerefüddeve Araplardan ve Türkmenlerden oluşan bir ordu topladı. Türkmen Emiri Çubuk da bu ordudaydı. Şerefüddeve kuşatma için Antakya’ya doğru harekete geçti. Bu haber Süleymanşah’a ulaştınca o da hemen askerlerini aldı ve ona doğru harekete geçti. 1085’te Antakya’ya bağlı bir yerde karşı karşıya gelerek

²⁰⁰ İbnü’l Esir, (1987). C. 10, s.129

²⁰¹ Sevim A. – Merçil E. (2014). s.526

²⁰² Süleymanşah Antakya’yı fethedince Şerefüddeve Müslim b. Kureyş ona bir elçiyle haber göndererek Philaretos’un daha önce kendisine gönderdiği haracı istemiş ve bunu yapmazsa onu sultana yani Melikşah’a karşı gelmekle suçlayacağını söyleyerek onu tehdit etmiştir. Bkz. İbnü’l-Esir, (1987). C. 10, s.129

²⁰³ İbnü’l-Esir, (1987). C. 10, s.129

savaşa başladılar. Diğer tarafta olan Çubuk savaş sırasında Süleyman'ın tarafına geçti. Bu sayede Araplar yenildi. Yenilginin devamında Şerefüddeve'de başarısız oldu ve yakalanarak hapse atıldı. Daha sonra da öldürüldü. Halep'in muhafız kuvvetlerine mensup 400 kişi de Şerefüddeve'nin huzurunda öldürüldü. Şerefüddevenin gözü şaşığıydı. Suriye'de İsa nehrinden Menbic'e kadar uzanan Es-Sindiyye'yi ve çevresindeki diğer yerleri hakimiyeti altına almıştı. El-Cezire civarındaki Diyar-Rabia ve Diyar-Mudar, Musul ve Halep elindeydi. Babası ve amcası Karvaş'a ait yerler de tasarrufunda bulunuyordu. Adil bir insandı ve halka iyi davranırdı. Ülkesinin her tarafında güvenlik ve ucuzluk vardı. Ülkesini güzel idare ediyordu; öyleki bir iki yolcu bile hiç korkmadan yolculuk edebiliyordu. Her şehir ve köyde kadı, amil, istihbarat işleriyle ilgilenen görevliler vardı. Bu yüzden kimse bir başkasına haksızlık edemezdi, istediğini yapamazdı. Şerefüddeve öldürülünce Ukayliler, kardeşi İbrahim b. Kureyş'in yanına gittiler ve o dönemde hapiste bulunan İbrahim'i çıkarıp kendilerine hükümdar yaptılar. Hapishanede uzun süre kalmıştı. Bu nedenle hapisten çıktığında yürüyemiyordu ve hareket edemiyordu. Şerefüddeve öldürülünce Süleyman b. Kutalmış Halep'e gitti. 27 Haziran 1085'te Halep'i kuşatmaya başladı ve 31 Temmuz 1085 yılına kadar kuşatma sürdü. Fakat kuşatma da bir şey ele geçiremedi ve geri dönmek için Halep'ten ayrıldı.²⁰⁴

3.2.2. I. Kılıç Arslan Dönemi

Bizans imparatoru Alexis ise Haçlı seferlerini tehlikeli bulmaya başladığı için Kılıç Arslan ile antlaşma yapma kararı aldı. Gümüştekin'inde Malatya'yı alması Kılıç Arslan'ı Alexis ile anlaşmayı düşündürüyordu. Yapılan antlaşmaya göre Kılıç Arslan Marmara sahilleri, İzmir ve çevresi, Antalya ve çevresinden çekilmiş, Alexis'de diğer yerleri Türklere bırakmıştır. İlk Haçlı Seferi Papa I.Urbanus'un Clermont Konsili'nde 27 Kasım 1095 tarihindeki çağrısı ile başlamıştı.²⁰⁵ Haçlı ordusunun sayısı ise ilerledikçe azalmaya başlamıştı. İlk Haçlı ordusu Antakya'da yok edilebilirdi. Türk beyi Gürbuğa Haçlılara teslim olmalarını emrediyordu. Melikşah'ın ölümü devlette karışıklıkların yaşanmasına neden olmuş, Suriye beyleri arasında rekabet başlamış ve bölgede de karışıklıklar olması nedeniyle Haçlılar ilerlemeye devam etmiştir. İlerleyen Haçlılar Antakya ve Urfa'da kontluklar kurdu. Suriye ve Filistin sahillerine yerleşmelerinin ardından sıra da Kudüs vardı. Kudüs'ü işgal edip 70.000 Müslümanı öldürdüler.²⁰⁶ Selçukluların durumu o dönem de farklı olsaydı eski güçlerinde olsalardı Haçlılar denize dökülebilirdi. Fakat karışıklıklar dolayısıyla bu

²⁰⁴ İbnü'l-Esîr, (1987). C. 10, s.130; Sevim A. – Merçil E.(2014). s.9; Demirkent, I. (2014). s.25

²⁰⁵ Altan, E. (2009). "Anadolu'da Haçlılara Karşı Savaş (1097-1190)", İÜFTD, Sy. 47, İstanbul, s. 76.

²⁰⁶ Turan, O. (2017). s.167

gerçekleşmedi.

Kılıç Arslan Bizans ile yaptığı antlaşmadan sonra hedefleri doğrultusunda faaliyetlerine başlamıştı. Gümüştekin Ahmet Gazi, Kılıç Arslan'ın içinde bulunduğu durumdan faydalanarak Malatya'yı almıştı.²⁰⁷ Bununla da yetinmeyerek Niksar'da Haçlıları esir tutuyordu ve onlardan fidye almıştı.²⁰⁸ Fakat bu fidyeden Kılıç Arslan'a pay vermedi. Kılıç Arslan Danışmendlileri Maraş civarında büyük bir yenilgiye uğrattı ve Maraş'ı kendi topraklarına kattı. Bu sıralarda Elbistan Ermenileri Haçlılardan baskı ve şiddet görmeleri üzerine Kılıç Arslan'ı 1103 yılında kendilerini kurtarmaları için buraya davet etmesiyle Elbistan'ı da ele geçirdi. Ardından ise hedefi olan şarka yöneldi.

Malatya şehri, Anadolu'da en eski yerleşim merkezlerinden biri olmakla birlikte doğusundan Fırat nehrinin geçtiği bir ovanın güneyinde kurulmuştur. Şehir Orta Fırat havzasında yer almaktadır. Şehrin kurulduğu Malatya Ovası, verimli arazisinin yanı sıra Mezopotamya'yı Karadeniz'e, Doğu Anadolu'nun büyük bir kısmını ise İç Anadolu ve Akdeniz Bölgesi'ne bağlayan askeri ve ticari yolların önemli bir kesişme noktasında bulunmaktadır. Malatya, Doğu Anadolu'dan Yukarı Mezopotamya'ya giden stratejik yol kavşağında yer aldığı için iki Türk hükümdarı da Malatya'yı ele geçirmeyi çok istemekteydi. Çünkü Malatya hem siyasi hem de ticari açıdan çok önemli bir şehirdi.²⁰⁹ Malatya'dan sonra Kılıç Arslan Antakya'ya doğru harekete geçecekti. Halep'e haber göndererek askerlerinin yiyecek ihtiyaçları için isteklerde bulundu. Haberi alan Halepliler çok sevindiler. Fakat o sıralar da Kılıç Arslan'a bir haber geldi: Gümüştekin esir aldığı Bohemond'u 100.000 dinar karşılığında bırakmış, hatta Haçlı prensi Richard'ı serbest bırakmak içinde gerekli fidye için Bizans imparatoruyla anlaşmaya çalıştıklarına dair. 1100 yılı ağustosundan beri Niksar'da hapis olan Bohemond'u esaretten kurtarmak amacıyla Antakya patriği Bernhard ve Urfa'nın yeni kontu Bodven dü Burg, Keysun hakimi Ermeni Kog Vasil'in aracılığı sayesinde temasa geçmişlerdi. Aylarca süren görüşmeler sonunda Bohemund para karşılığında serbest bırakıldı. Kog Vasil kendisin de 10.000 altın vererek katkı sağladı.²¹⁰ Ancak Tankred dayısını kurtarmak için hiçbir şey yapmadı. Bohemund Haçlıların elinde esir bulunan Antakya hakimi Yağısıyan'ın kızını serbest bırakma sözünü verdi. Serbest kalır kalmaz Kog Vasil'in yanına gitti. Bir süre sonrada Kog Vasil onu manevi oğlu olarak kabul etti.

²⁰⁷ Turan, O. (2017). S.169; Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.88

²⁰⁸ Sevim A. – Merçil E. (2014). s.533-535

²⁰⁹ Çeçen, E.(2017). Türkiye Selçuklu Devleti İle Danışmendli Beyliği Arasındaki Askeri, Siyasi ve Sosyal İlişkiler, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, s.59

²¹⁰ Demirkent, I.(2014). s.56

Bohemund'un Kılıç Arslan'ın elinden kurtulması kaynaklarda yer almaktadır. Fakat çoğu kaynakta farklı hikayelerle de süslenmiştir. Örneğin bunlardan biri olan Haçlı tarihçisi Albertus'un bahsettiğine göre, Bizans imparatoru Aleksios düşmanından kurtulmak için Danışmendli beyine, Bohemund'u kendisine verirse 26.000 Bizans parası vereceğini söylemişti. Fakat Kılıç Arslan bunu öğrenmiş ve Anadolu'daki beylerden Bohemund için alacağı paranın yarısını istemiştir. Fakat Gümüştekin buna karşı çıktı. Yapılan mücadelede Kılıç Arslan başarılı oldu. Bohemund Danışmend beyine kendisine 100.000 altın ödeyeceğini söyleyerek serbest kalmıştır şeklinde anlatılmaktadır.

Haçlı tarihçileri ise olayı daha farklı aktarmaktadır. Bizans imparatorunun Bohemund için 100.000 altın vermek istediğini, ancak Danışmendli beyinin bunu reddettiği yazmaktadır.²¹¹ Türkler tarafından Bohemund Hristiyanların küçük tanrısı olarak görülmekteydi. Bu yüzden Danışmendli Bey onu vermek istememişti. Bundan sonra olay tamamen hikayeye yakın şekilde anlatılmıştır. Anlatılana göre Danışmendli beyinin kızı Bohemund'u çok beğenir ve babasını onun serbest kalması konusunda ikna eder. Sonra hatta o da Antakya'ya gider ve Roger ile burada evlenir. Miracula St. Leonardi adlı eserde de yine bu şekilde bir hikaye anlatılmıştır. Danışmend beyinin karısı hapistekilere yardım etmektedir. Onların yiyecek gibi ihtiyaçlarını gidermektedir. Kılıç Arslan, Danışmendli beyini yenince karısı onu Bohemund'u bırakması için ikna etmiştir. Danışmendli beyi ise para alarak onu serbest bırakmıştır. Bohemund ise Kılıç Arslan'ı yendikten sonra Antakya'ya gitmiştir. Burada da hikaye abartılarak anlatılmaya devam etmiştir.

Kılıç Arslan aldığı bu haber üzerine Antakya'ya sefer düzenlemekten vazgeçmiştir. Bu hadiseyle birlikte Kılıç Arslan ve Gümüştekin'in arası açılarak Kılıç Arslan'ın 1103 yılında Gümüştekin üzerine sefere çıkarak onu yenmesine neden olmuştur.²¹² İbn El-Esir'de Haçlıların Bohemund'un dönmesiyle morallerinin iyice arttığını anlatmaktadır. Morali yükselen haçlılar Halep bölgesine saldırmış ve pek çok Müslüman burada zarar görmüştür. Bundan dolayı İbnü'l-Esir yaşananlarda Danışmendli beyini suçlamaktadır.²¹³ Müslümanlar'ın başına gelen bu felaketler, onun yaptığı bütün iyilikleri silip götürdü demektedir.²¹⁴

Gümüştekin'in ölümünün ardından Kılıç Arslan Malatya'yı kuşatmıştır. Gümüştekin'in ölümü ve Malatya kuşatması hakkında tarihler kaynaklarda farklı bilgiler

²¹¹ Demirkent, I.(2014). s.56; Turan, O. (2017). s. 168-170

²¹² Sıbt İbnü'l-Cevzi, (1968). s.251

²¹³ İbnü'l-Esir, (1987). C.10, s.281-282

²¹⁴ Demirkent, I.(2014). s.56; İbnü'l-Esir, (1987). C.10, s.281.

vermektedir. Gümüştekin ölünce ülke oğulları arasında paylaşılmıştı. Kılıç Arslan ise beylikteki bu karışıklıklardan faydalanarak burayı kuşatmıştır. İki aydan daha fazla süren kuşatma da Selçuklu askerleri Malatya surlarına çok fazla saldırıda bulunmuştur. Kılıç Arslan'da şehrin kuzeydoğusundan saldırmıştır. Şehrin etrafına mancınıklar yerleştirmiş ve duvara saldırı başlamıştır.²¹⁵ Yağısıyan ise yapacak hiçbir şeyin olmadığını farkındaydı. Gümüştekin'in oğlu Yağısıyan hayatlarına dokunulmayacağına dair söz alarak Malatya'yı Kılıç Arslan'a teslim etti. Kılıç Arslan Malatya'yı ilk almak istediğinde İznik kuşatmasından dolayı başarılı olamamıştı.²¹⁶ Şimdi Malatya'yı alarak sınırını doğuda genişletme imkanını yakalamıştır.²¹⁷

Kılıç Arslan'ın Malatya'yı ele geçirmesi Danışmendlilerin bölgedeki gücünü kırdı ve güneydoğuya doğru sınırları genişletmesini sağlamıştır. Doğu da rahatlıkla ilerleyebilmesi için batı sınırının da güvenlik altında olması gerekiyordu. Batı sınırının güvence altında olması ise Bizans ile olan ilişkiye bağlıydı. Kılıç Arslan Malatya'yı ele geçirirken, Aleksios yeni bir Norman saldırısına karşı koymak için hazırlanıyordu. Bohemund topladığı büyük orduyla imparatorluğun Adriyatik kıyısına saldırmak üzere olduğundan iki taraf içinde mantıklı olan iyi ilişkiler kurmaktı. Hatta Bizans imparatoru Kılıç Arslan'dan kendisine yardım etmesi için ordu bile istemiştir.

Kılıç Arslan'ın doğuda genişlemesi Büyük Selçuklulardan Arslan Yabgu ve Mikail oğullarını rahatsız etmişti. İki taraf arasında da rekabeti tekrar canlandırmıştır. Şarkın bu dönemde böyle önemli olmasının nedeni medeniyet olarak daha da ileride olmasından kaynaklanmaktadır. Anadolu'da o dönemde Büyük Selçuklulara bağlı beyler hakimdi. Meyyafarikin'de Ziyaeddin Mehmed, Harput'ta Çubukoğlu Mehmet, Erzen'de Alptekin, Siirt'te Kızıl Arslan, Ahlat'ta Sökmen gibi.²¹⁸ Kılıç Arslan hedefini iyice büyüterek bu beyliklerin hepsini almak niyetindeydi. Melikşah'ın ölümünden sonra Büyük Selçuklu Devleti'nde Berkyaruk ve Muhammet Tapar arasında taht mücadelesi başlamıştır. Bu sayede Kılıç Arslan hedefleri doğrultusunda daha kolay hareket edebilmiştir. Ziyaeddin Mehmet Kılıç Arslan'ı Meyyafarikin'e davet etti. Kılıç Arslan'da onu kendisine vezir yaptı ve idaresine Elbistan'ı verdi. Bu beyler Haçlı tehlikesinden dolayı endişelenerek 1105 yılında Kılıç Arslan'a tabii olduklarını bildirmişlerdir. Fakat Erzurum ve Ahlat hükümdarı Büyük

---

²¹⁵ Kullanılan savaş aletleriyle ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Göksu, E. (2010). Türkiye Selçuklularında Ordu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 300-366

²¹⁶ Sevim A. – Merçil E. (2014). s.533

²¹⁷ Demirkent, I. (2014). s.58

²¹⁸ Turan, O. (2017). s.136

Selçuklu Devleti'ne tabiiydi.

Urfa kontu Baudouin bu civardaki yerlere ve Mardin'e akınlar yapmış ve çok ganimet ele geçirmişti. Kılıç Arslan kendisine tabii olan beyleri de yanına alarak ona doğru ilerleyerek Urfa'yı kuşattı. Urfa'nın önceden beri alınması zordu ve Urfa kuşatması sırasında Çökermiş'in adamları Kılıç Arslan'a Harran'ı teslim edeceğine dair haber gönderdi. Kılıç Arslan'da bunun üzerine Harran'a doğru yola çıkmıştıki hastalanması planları değiştirdi. Malatya'ya geri dönmek zorunda kaldı ve daha fazla ileri gidemedi.²¹⁹

3.2.3. Şahinşah Dönemi

I. Kılıç Arslan'ın ölümünün ardından Selçuklu Devleti'nin başına Şahinşah geçmiştir.²²⁰ Şahinşah'ın devletin başına geçmesiyle taht kavgaları son bulmuş gibi görünse de Kılıç Arslan'ın diğer oğulları da tahttan vazgeçmemişlerdir. Bu mücadelelerde Emir Gazi damadı olan I. Mesud'un tahta geçmesi için elinden geleni yaptı.²²¹ Bundan dolayı da Şahinşah'ın tahta kalması uzun zaman almamıştır. Şahinşah tahta kaldığı altı yıl boyunca Bizans ve I. Mesud ile uğraşmıştır. Şahinşah Bizans'ın ele geçirdiği Alaşehir'e ordusunu göndererek Bizans ile mücadeleye başlamıştır. Ancak Şahinşah'ın gönderdiği bu ordu Trabzon Rum hükümdarı Konstantinos tarafından yenilgiye uğratıldı. Yenilgiye uğrayan Şahinşah mecbur kalarak Konstantinos ile barış imzalamak zorunda kalmıştır. Ancak daha sonra Bizans imparatoru rahatsızlanmıştır. Şahinşah ise bunu fırsat bilerek harekete geçmiş ve tekrar bölgeye ordu yollamıştır. Bu şekilde İznik'e kadar olan bölgeyi ele geçirmiştir.²²²

Bizans imparatoru Alexios Komnenos ise Selçuklu Devleti'nin ilerlemesinden rahatsız olmuş ve Ulubat'a doğru harekete geçmiştir.²²³ Yol üzerinde bulunan Türkler dağların eteklerinde ateşler yakmışlar ve olduklarından daha kalabalık gözükmeye çalışmışlardır. Bizans imparatoru Manyas Gölü civarına ordugahını kurdu ve Türkler üzerine de ordusunu gönderdi. Kendisi ise Türklerin ani saldırısından çekindiği için İzmit'e

²¹⁹ Demirkent, I. (2014). s.60

²²⁰ Turan, O. (2017). s.180

²²¹ Süryani Patrik Mihail Vakayinâmesi, s. 54-55; Şahinşah'ın bir komutanının ona ihanet ederek, I. Mesud'u hapisten kaçırıp, Emir Gazi'nin yanına götürdüğünü, burada I. Mesud'un sultan ilan edildiğini, Şahinşah'ın birçok altınla beraber İstanbul'dan dönerken onu tuzağa düşürüp, önce esir ettiklerini sonra da gözlerini kör ettiklerini yazmaktadır; Ebu'l-Ferec (1987). C. 2, s. 350; Bu bilgiyi doğrulasa da küçük bir fark vardır. İstanbul'dan dönerken Emir Gazi'nin Sultan Şahinşah'a pusu kurarak yakaladığı ve onun gözlerini kör ettiği belirtilmektedir. Ancak burada I. Mesud'un, Sultan Şahinşah yakalandıktan sonra Emir Gazi'nin Malatya'daki emirleri tarafından hapisten çıkarıldığı anlatılmaktadır.

²²² Çeçen, E.(2017). s.140; Denizli, Alper (2010). "Bizans'a Sığınan Selçuklu Hanedan Üyeleri", Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon, s. 140-141

²²³ Kesik, M. (2003). s.22

çekildi. İstanbul'dan orduya destek gönderiyordu. Türklerin yaptıklarıyla ilgili haberler gelmeye başlayınca Eskişehir- Kütahya'ya doğru ilerledi. Bizans imparatoru daha önce Türklerle olan savaşlarda Türklerin nasıl savaştıklarını görmüş ve bu doğrultuda önlemler almıştı. Türkler doğrudan saldırmıyor, donanımlı Bizans ordusuna sağ ve sol kanatlardan vurarak saldıyordu. Bizans Türklerin bu saldırıları karşısında çare bulamıyorlardı. Alexios vali Kamitzes komutasında Bolvadin'i Türklere saldırı düzenlenmesi için gönderdi. Farklı birliklerini de başka yerlere gönderdi. Alexios'un amacı Konya'ya kadar ilerlemektir. Türkler ise Bizans karşısında durmuyordu. Bizans'ın ihtiyaçlarını karşılayamaması için her yere zarar veriyorlardı. Kuzeyde ise Danişmendliler'in saldırıları devam etmekteydi. Alexios ise bundan endişelenerek Akşehir'e doğru ilerlemekteydi. Alexios'un birliklerinin ilerlemesi üzerine Selçuklu emiri Monluğ idaresindeki birlikler harekete geçtiler. Bu birliklere yolda başka Türkler de katıldılar. Bunların karşısında dayanamayan Bizans ordusu mecbur kalarak geri çekilmeye başladı. Bütün yollar Türkler tarafından tutulmaktaydı. Yollarda zorla ilerleyen Bizans ordusu bunun üzerine Akşehir'e geldi ve çevredeki diğer yerleri de yağmaladılar.

İki taraf arasında tekrar başlayan savaşta Türkler geri çekilmek zorunda kaldı. Hatta Bizanslılar çok fazla Türk'ü esir olarak yakaladılar. Emir Monluğ ise birlikleriyle Bizans'a ani baskınlar yaptı. Bizans imparatoru Konya'ya ilerlemeyi planlıyordu. Fakat Türklerin saldırıları devam edince bunu göze alamayarak Afyon civarına geldi. Burada ise Şahinşah'ın ordusu saldırıya geçti. Fakat bu sıralarda I. Mesud'un kendisine karşı harekete geçtiğini öğrenen Şahinşah Bizans imparatoru ile barış yapmak zorunda kalmıştır.²²⁴

Bizans imparatoru I. Mesud'un ona karşı harekete geçtiğini öğrendi. Bizans imparatoru Şahinşah'a yanından ayrılmamasını söylese de, Şahinşah onu dinlemedi ve buradan ayrılmaya karar verdi. Bizans imparatoru ona " Mantıklı olan burada biraz beklemendir Ama gitmek istiyorsan denir ya en iyi yolu seçmediğine göre ondan sonra en iyi olan ikinci yolu seç. Dolayısıyla bizden ağır donanımlı en iyi Rum savaşçılardan oluşan, yeterince güçlü bir birlik al, seni ta Konya'ya kadar başına hiçbir şey gelmeden götürsünler." dedi.²²⁵ Fakat Şahinşah bunu reddederek Konya'ya doğru harekete geçti. I. Mesud ise Emir Gazi ile hazırlıklarını tamamlamış ve Şahinşah'ın üzerine gelmek üzereydi.

---

²²⁴ Kesik, M. (2003). s.30-31; Ebu'l-Ferec, (1987). C. 2, s. 349; Şahinşah'ın Danişmendliler tarafından saldırılar başlayıp artana kadar yıllarca Malatya'da kaldığı, Danişmendlilerden çekinen Sultan Şahinşah'ın yardım istemek için Bizans İmparatoru Alexios Komnenos'un yanına İstanbul'a gittiği, imparatorun onu çok iyi karşıladığı ve çok iyi misafir edildiği, ona birçok altın hediye sunduğunu belirtmektedir.

²²⁵ Çeçen, E. (2017). s.141

Şahinşah ise Bizans imparatorunun yanından ayrılmadan önce önden bir keşif yolu yollarak yolların güvenliğini kontrol ettirdi. Fakat bu keşif kolunu I. Mesud kandırdı ve kendi tarafına çekerek Şahinşah'a pusu kurdu. Geriye dönen keşif kolu ise bir tehlikeye rastlamadıklarını söylediler. Böylece Şahinşah her şeyden habersiz ilerlemeye devam ediyordu.²²⁶

Şahinşah imparatora gidecek yolu izlemeye çalışıyordu. Bu sıralarda ise Poukheas isimli biri onu engelledi. Poukheas I. Mesud'un dostuydu. Poukheas onu imparatora giden yol yerine Tyragion'a doğru gönderdi. Buranın halkı ise Şahinşah'ın imparatorla yakınlığından dolayı Şahinşah'a iyi davrandı. I. Mesud ise ordusuyla beraber buraya geldi. Şahinşah surlara yaklaşarak imparatorun yolladığı birliklerin gelmek üzere olduğunu söyledi. Fakat Poukheas ise buradaki halka tehditler savurdu. Poukheas halka Danışmendlilerin ordusununda buraya gelmek üzere olduğunu, kapıyı açmalarını söyledi. Buranın halkı ise karşı tarafın sayısından ve gelmekte olan ordudan korkarak kapıları açtılar. Buraya giren Türkler Şahinşah'ı yakalayıp onu kör ettiler. Sonra da Şahinşah Konya'ya getirilerek eşine verildi. Bir süre sonra ise Şahinşah kendisine bakan kişiye belli belirsiz görmeye başladığını söyleyince o da bunu sultanın karısına anlattı. Haber böylece I. Mesud'a kadar geldi. Bunu öğrenen I. Mesud ise çok sinirlenerek yay kirişiyle boğdurmak suretiyle Şahinşah'ı öldürttü.

3.2.4. I. Mesud Dönemi

Danışmend Gazi'nin ölümünün ardından yerine Emir Gazi geçmişti. Bizans ve Haçlılar arasında yapılan savaşlarda Gümüştekin Gazi I. Kılıç Arslan ile birlikte hareket etmişti. I. Kılıç Arslan'da Gümüştekin Gazi'de Haçlılara karşı iyi mücadele ettiler. Bu olayların ardından I. Kılıç Arslan Malatya'yı ele geçirmek istiyordu. Ancak Gümüştekin Gazi ondan önce davranarak 13 Eylül 1102 de Malatya'yı ele geçirdi.²²⁷ Sadece Malatya'yı almakla kalmayarak üç yıldır esir olarak tutulan Antakya Prenkepsi Bohemund'u fidye ile serbest bıraktı. Gümüştekin Gazi Malatya'yı alarak Doğu Anadolu'nun en güçlü lideri haline geldi.²²⁸ Yaklaşan bir Haçlı tehlikesi de bulunmaktaydı. Bu olanlar karşısında I. Kılıç Arslan memnun olmadı. Hazırlığını yapan Kılıç Arslan Gümüştekin Gazi üzerine yürüdü ve yapılan savaşta onu yendi. Bu olaydan bir süre sonrada 1104 tarihinde Gümüştekin Gazi öldü. Ölümünün ardından çocukları arasında taht kavgaları başladı ve bu durum Danışmendliler'i

²²⁶ Alexiad, (1996). s.498-499

²²⁷ Turan, O. (2017). s.170-171; Sevim A. – Merçil E. (2014). s.535

²²⁸ Koca, S. (2016). s. 115

sarsdı. Bunu fırsat bilen Kılıç Arslan ise 2 Eylül 1105 tarihinde Malatya'yı ele geçirdi.²²⁹ Malatya'yı ele geçirme tarihi kaynaklarda farklılık göstermektedir. Danışmendlilerde ise başa taht kavgalarını kazanan Emir Gazi geçti. Fakat I. Kılıç Arslan'ın ölümü durumları tekrar değiştirdi.²³⁰ I. Kılıç Arslan'ın ölümüyle de Selçuklu tahtı için taht kavgaları başladı. Emir Gazi'de bu durumdan yararlanarak hakimiyetini arttırmaya çalışmıştır. Selçuklu Devleti taht kavgasında ise damadı olan I. Mesud'u destekledi.²³¹ Danışmendlilerden aldığı destek sayesinde I. Mesud'un tahta geçmesiyle, Anadolu'da Danışmendliler bölge de giderek güçlendiler.

I.Kılıç Arslan öldükten sonra Malatya, Kılıç Arslan'ın karısı Ayşe Hatun ve oğlu Tuğrul Arslan'ın idaresine girdi.²³² Bir süre sonra ise diğer oğlu Şahinşah'ın hakimiyetine geçmiştir. Ayşe Hatun Artuklu Belek Gazi ile evlenerek gücünü arttırdı. Malatya'ya artık o hakimdi. Danışmendliler ise Malatya'dan hala vazgeçmiyordu. Ancak Artuklu Belek Gazi'den korktukları için o dönem de herhangi bir şey yapmadılar. Artuklu Belek Gazi Haçlılarla yaptığı mücadelelerle iyice şöhret kazandı. Ölümünün ardından ise egemenliği altındaki yerler beyler arasında paylaşıldı. Malatya Sultanı Tuğrul Arslan Minşar'ı, Gargar'ı, Artuklu Hüsameddin Timurtaş Halep'i, Süleyman Harput'u aldı.²³³ Ancak bu paylaşımında Tuğrul Arslan'ın aldığı yerler üzerine anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Anlaşmazlıklar üzerine Harput ve Malatya beyleri arasında mücadeleler başladı. Emir Gazi ise bundan yararlanarak çok istediği Malatya'yı ele geçirdi. Ancak sandığı kadar kolay olmadı. Emir Gazi, Belek Gazi'nin ölmesi üzerine istediği fırsatı elde etti. Emir Gazi beklediği fırsat üzerine hemen I. Mesud ile ittifak yaptı. Malatya ve Harput beyleri arasında mücadeleler sürüyordu. Bunu da değerlendirerek Malatya üzerine saldırıya geçerek Malatya civarındaki yerleri ele geçirdiler. Bir ay boyunca da Malatya'yı kuşattılar. Fakat Emir Gazi bundan bir sonuç alamadı. Oğlu Muhammed'i bu kuşatma için görevlendirdi. Muhammed buraya yakın bir yer de duracak ve kimsenin buraya gelip gitmesine izin vermeyecekti. Muhammed'i görevlendirdikten sonra Malatya'dan ayrılmak zorunda kaldı. Ebu'l-Ferec'de anlatılana göre kuşatma sırasında nerede olduğu tam olarak belirtilmeyen Melik Arab'ın Danışmendlilere saldırdığı

²²⁹ Bu tarih kaynaklarda farklı verilmektedir. Süryani Mikhail ve Ebu'l-Ferec 1106 tarihini verir. Ancak Danışmend Gazi'nin 1104 yılında öldüğü kabul edilecek olursa bu tarih 2 Eylül 1105 olmalıdır. Osman Turan bu tarihi 1105 olara verir. Bkz. Turan, O. (2017). S.107. Işın Demirkent ise kesin bir tarih vermenin doğru olmadığını belirtmektedir. Bkz. Demirkent, I. (2014). s.52-53

²³⁰ İbnü'l-Esir, (1987). C. 10, s.344-345

²³¹ Kesik, M. (2003). s.36; Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.89-90

²³² İbnü'l-Esir, (1987). C. 10, s.345

²³³ Turan, O. (1993). Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, İstanbul, s.154-160; Kesik, M. (2003). s.36

belirtilmektedir. Emir Gazi'nin bundan sonra oğlu Muhammed'i bura da bırakarak ayrıldığı belirtilmektedir.²³⁴

Malatya halkı ise giderek daha da zor günler yaşamaktaydı. Malatya hakimi Tuğrul Arslan Haçlılardan yardım alarak gece dışarı çıktı. O sıralarda Haçlılar Halep'in kuşatmasıyla uğraştıkları için Tuğrul Arslan'a göndereceklerini söyledikleri yardımı gönderemediler. Söz verdikleri yardımla Malatya'ya gelselerdi kimse için durum iyi olmayacaktı. Tuğrul Arslan yardım alamadan geri döndü. Annesi Ayşe Hatun ise önemli kişilerin hepsini burada hapsedirdi. Onların ellerinde kıymetli ne varsa almak için ağır işkencelere uğradılar. Ayşe Hatun'un planı kıymetli mallarını alarak buradan bu şekilde kaçmaktı. Halkı artık önemsemediğini bu hareketiyle göstermiş oluyordu. Hiçbir çareleri kalmaması üzerine Tuğrul Arslan Malatya'yı teslim etmek zorunda kaldı. 10 Aralık 1124 senesinde çarşamba günü Ayşe Hatun ve oğlu Tuğrul Arslan sabah şehirden çıktılar. Ebu'l Ferec ise bu tarihi 10 Aralık 1125 olarak almıştır.²³⁵ Ali Sevim ise bu tarihi Aralık 1124 olarak belirtmektedir.²³⁶ Minşar Kalesi'ne çekildiler. Emir Gazi sonunda Malatya'yı almış oluyordu. Şehre girdiğinde ise halka iyi davrandı. Malatya yeniden ekonomik olarak da rahatlamaya başladı.

Melik Arab, Malatya şehri için I. Mesud'un yardımında bulunmasını bir ihanet olarak görmüştür. Çünkü I. Mesud bu yaptığı ile babası I. Kılıç Arslan'ın siyasetine ters düşmüştür. Bu sıralarda Emir Gazi ile Artuklular mücadeleler içerisindeydi. Bunu fırsat bilen Melik Arab 30.000 kişilik bir ordu toplayarak I. Mesud'a karşı harekete geçti.²³⁷ Aslında Melik Arab'ın istediği Türkiye Selçuklu tahtıydı. Bu olayı da bahane olarak öne sürerek Selçuklu tahtını ele geçirmeye çalışıyordu.²³⁸ Savaşın nerede yapıldığına dair kaynaklarda bilgi yer almamaktadır. Ama yapılan savaşı Melik Arab kazanmıştır. Savaşı kaybeden I. Mesud önce kayınbabası Emir Gazi'den yardım istedi. Daha sonra ise gücünü arttırmak için Bizans imparatoru Ioannes Komnenos'dan yardım istemeye İstanbul'a gitti. I. Mesud burada çok iyi ağırlanarak yüklü miktarda altının yanında asker de verildi. I. Mesud bu işlerle ilgilenirken bundan yararlanan Melik Arab ise Konya'yı kuşatmıştı. Fakat Melik Arab bu ittifakın karşısında başarısız oldu ve savaşı kaybedince Kilikya Ermeni Hakimi I. Thoros'un yanına kaçtı.²³⁹

²³⁴ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.359

²³⁵ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.359

²³⁶ Sevim A. – Merçil E. (2014). s.541

²³⁷ Turan, O. (2017). s.195

²³⁸ Cahen, C.(1984). s. 106

²³⁹ Kesik, M. (2003). s.39

Melik Arab aldığı yenilgi üzerine Kilikya'ya kaçarak bura da Thoros'dan beklediği yardımı alınca Anadolu'ya tekrar döndü. Melik Arab, Danişmendli Emir Gazi'nin oğlu Muhammed'e bir plan düzenledi ve onu esir olarak aldı. Masara hakimi Yunus babası Muhammed'in esir edildiği haberini alınca harekete geçti.²⁴⁰ Fakat Melik Arab karşısında başarısız oldu. Melik Arab ardından Emir Gazi'nin üzerine yürüdü. Emir Gazi savaşı kaybetmesine rağmen farklı bir plan uyguladı. Savaşı kazanmış gibi yüksek bir yere çadırını kurdu ve savaşı kazandığına dair davullar çaldırdı. Bunu gören Danişmendli birlikler bir araya geldiler ve son bir kez saldırarak bu defa Melik Arab'ı yendiler.²⁴¹ Bu sırada yoğun bir sis başlamıştı. Bu sis Melik Arab'ın askerlerinin dağılmasına etkili olmuştur. Emir Gazi dağılan askerleri takip ettirdi. Askerlerin çadırlarını, atlarını ele geçirdiler.

Emir Gazi bu başarısının ardından ilerledi ve Ankara, Kumana'yı ele geçirdi. Melik Arab'ın elindeki Muhammed'i kurtardı. Fakat yine de Melik Arab mücadeleden ve Danişmendlilere karşı hedeflerinden vazgeçmedi. Danişmendlilere ait pek çok yeri işgal etti. Emir Gazi'nin oğlu olan Yağan'ın idare etmekte olduğu kaleyi ele geçirdi. Emir Gazi ise bu olayı öğrenir öğrenmez öfkeyle hemen saldırıya geçti ve Melik Arab yenilgiye uğrattı. Yenilgi üzerine Melik Arab kaçmaya başladı. Emir Gazi ise peşinden onun olan yerlere zarar verdi. Kaynaklar da anlatılana göre olaylar burada bitmemişti. Melik Arab kendine gelir gelmez yeniden Emir Gazi ile karşı karşıya geldi. Fakat yine yenildi. Ancak bu defa yenilgiden sonra Bizans imparatoru Ioannes'in yanına kaçtı. Bundan sonra ise Melik Arab ile ilgili kaynaklarda bilgilere rastlanılmamaktadır. O halde 1127 tarihinden itibaren tarih sahnesinden çekilmiştir diyebiliriz.

Osman Turan'ın Anonim Şelçukname'ye göre verdiği bilgide Melik Arab kardeşi olan Mesud'a karşı üç kez savaş açmıştı. Sonucunda ise bir antlaşma yapmışlar ve buna göre Mesud birkaç kaleyi Melik Arab'a vermiştir.²⁴² Fakat daha sonra başka kişiler tarafından araları tekrar bozulmuştur. Melik Arab durmamış isyan çıkarmış ve Bizans imparatorundan da yardım istemiştir. Ioannes ise zaten aralarının açılması için fırsat beklemekteydi ve yardım isteğine olumlu yanıt verdi. Ancak Melik Arab bu sıralar da öldü. Mesud ise daha

---

²⁴⁰ Turan, O. (2017). s.195

²⁴¹ Merçil, E. (1994). Bizans'ta Selçuklu Hanedan Mensupları, XI. Türk Tarih Kongresi, Ankara, s.712-713

²⁴² Turan, O. (2017). s.194; Osman Turan Anonim Şelçukname'deki incelemeleri üzerine Melik Arab'ın üç kaleye sahip olduğunu belirtmiştir. Fakat diğer kaynaklar böyle bir bilgiye rastlanmadığını söylemektedir. İncelemeler yaptığımızda Anonim Şelçukname'de antlaşmadan sonra sadece birkaç kale verildiği belirtilmektedir. Bkz. Anonim Şelçukname, trc. s.24

fazla bir şey yapmasına gerek kalmadan bu tehlikeden kurtulmuş oldu.²⁴³

Mesud kayınpederi Emir Gazi sayesinde tahta geçmişti. Şimdi yine onun sayesinde ülkesini koruyabilmiştir.²⁴⁴ Rakipleri Melikşah, Melik Arab ve Tuğrul Arslan'dan da kurtuldu. Malatya'nın ele geçirilmesine sesini çıkarmadı ve Emir Gazi'nin üstünlüğünü kabul etmek zorunda kaldı. Ses çıkarmamasının asıl nedeni ise Tuğrul Arslan'ın gücü kırılmış oluyordu. Fakat gerçekte babasının Malatya politikasını devam ettiriyordu. İleri de buraya yaptığı üç kuşatma sonucunda Malatya'yı ele geçirmiştir.

I.Kılıç Arslan'dan sonra Emir Gazi Anadolu'da bir numaralı güç haline gelmiştir. Mesud'a Konya ve çevresini bırakmıştı. Onun dışında çok geniş topraklara sahip olmuştur. Ankara, Kastamonu, Çankırı ve Karadeniz sahillerini ele geçirdi.²⁴⁵ Karadeniz sahillerinin büyük bir kısmını burada bulunan Bizans valisi kendi isteğiyle Emir Gazi'ye verdi. Kendi isteğiyle böyle bir şey yapması Emir Gazi'nin hoşuna gitti ve o valiyi hizmetine aldı. 1130 senesinde ise Ermeni Prensi I. Leon Antakya Prinkepsi II. Bohemund'a karşı yardım isteğinde bulundu. Emir Gazi ise bu isteğe olumlu yanıt vererek harekete geçti ve Çukurova'ya gelerek Bohemund'u yendi. Emir Gazi'nin bununla uğraşmasını fırsat bilen Ioannes Komnenos Kastamonu'yu ele geçirdi. Başka yerleri de ele geçirmek için harekete geçerken kardeşi tahta oturmak için harekete geçince o da geri dönmek zorunda kaldı.

Kardeşi Isaakios ise Bizans tahtını ele geçirme girişiminde başarılı olamadı. Bunun üzerine önce Mesud'a sonrada Emir Gazi'nin yanına giderek ona sığındı. Emir Gazi Isaakios'un ona sığınmasından çok memnun kalarak onu çok iyi ağırladı ve onu Trabzon Rum Dukası Konstantinos Gabras'ın olduğu yere gönderdi.²⁴⁶

Emir Gazi 1131 yılında Çukurova Seferi'ne çıkmıştı.²⁴⁷ Buradaki Ermeni hakimi I. Leon Emir Gazi'ye haraç ödemeyi kabul etmiştir.²⁴⁸ Ardından Emir Gazi Malatya'ya gelmiştir. Sultan Mesud ve Isaakios'da Malatya'ya geldiler. Emir Gazi harekete geçerek

---

²⁴³ Anonim Selçukname'de Melik Arab'ın nasıl ve nerede öldüğüne dair herhangi bir bilgi vermemektedir. Bu konuyla ilgili kesin bir bilgiye sahip değiliz.

²⁴⁴ Kesik, M. (2003). s.38-42

²⁴⁵ Ebu'l-Ferec, (1987). II, s.363

²⁴⁶ Kesik, M.(2003). s. 42

²⁴⁷ Sevim A. – Merçil E. (2014). s.541

²⁴⁸ Emir Gazi bu sefer sırasında Urfâ Kontluğu bölgesinde saldırıda bulunmuştur. Urfâ Kontu I. Joscelin bu sıralarda ağır hastaydı. Bu nedenle sedye üzerinden ordusunu idare etmek zorunda kalmıştır. Ancak Joscelin ölmüştür. Emir Gazi ise bu durumu kullanmak yerine Joscelin'in oğluna taziyelerini bildirmiştir. Bkz. Mehmet (1998). "I. Haçlı Seferi Sırasında Kilikya (Çukurova'nın Haçlıların Eline Geçmesi)", Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhü Semineri, 26-27 Mayıs 1997 Bildiriler, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s.27-29

kaybettiği Kastamonu'yu tekrar ele geçirdi.²⁴⁹ Emir Gazi'nin başarıları üzerine dönemin halifesi tarafından melik unvanı verildi. Melik unvanının verildiğine dair menşurla birlikte gerdanlık, altın asa ve sancak gönderilmiştir. Fakat bu hediyeler geldiği zamanda Emir Gazi hastalanmış ve yatmaktaydı. Bundan sonra birkaç gün içerisinde de 1134 tarihinde ölmüştür.²⁵⁰

Emir Gazi'nin Muhammed, Yağan, Aynüddeve ve Yağlıbasan olmak üzere dört oğlu bulunmaktaydı.²⁵¹ Emir Gazi ölünce onun yerine Muhammed geçti. Muhammed'in başa geçmesini kabullenemeyen Yağan ve Aynüddeve isyan ettiler.²⁵² 1135 senesinde Yağan öldürülerek mücadelenin henüz başında ortadan kaldırıldı. Ancak Aynüddeve kaçmayı başardı. Aynüddeve Malatya'ya kaçtı. Danışmendliler iç meseleleriyle uğraşırken Sultan Mesud ise bu durumdan yararlanmaya ve topraklarını genişletmeye çalıştı. Sadece Mesud değil Bizans imparatoru Ioannes'de topraklarını genişletmek için harekete geçti. Mesud ve Ioannes beraber hareket ettiler. Mesud Ioannes'e yardım gönderdi ve o da bu yardım sayesinde Çankırı'ya saldırdı.

Melik Muhammed köşeye sıkışmıştı ve bir çare arıyordu. Çareyi ise bu ittifakı bozmak olarak görüyordu. Mesud'a bir mektup yazdı. Yazdığı mektupta Mesud'un Ioannes ile birlik olmasının Türklerin çıkarlarına zarar verdiğini yazmıştı. Onun yerine aynı milletten olduklarından birlikte hareket etmeleri gerektiğini söylemiştir. Zor da olsa Mesud buna ikna oldu. Bizans'ın yanından haber vermeden bir an da birliğini geri çekti. Beklenmedik bir anda olması üzerine Bizans imparatoru zor durumda kaldı. Bizans imparatoru daha sonra ordusunu toparlayıp Kastamonu ve Çankırı'yı kuşattı. Çankırı'yı ele geçirdikten sonra buradaki ele geçirdiği Türkleri de İstanbul'a yolladı. Fakat Ioannes'in ele geçirdiği yerleri Türkler daha sonra tekrar ele geçirdi.²⁵³ İleri de Ioannes Kilikya seferindeyken Muhammed ile Mesud bundan yararlanarak Bizans topraklarından ele geçirmeye çalıştılar ve ilerlediler.

Mesud Emir Gazi öldükten sonra fırsatları değerlendirmek istemişti. Ancak Melik Muhammed'in söyledikleri karşısında ikna olmuş ve ikisi birlikte hareket etmiştir. Ermeni ve Haçlılara karşıda başarıyla mücadele etmişler ve Bizans imparatorunun hedeflerine de engel olmuşlardır. Sultan Mesud bu dönem de Danışmendlilerle aynı güce sahiptir. Ancak sultan Mesud devleti atalarının dönemindeki gibi en güçlü hale getirmek istiyordu. Bunun

²⁴⁹ Niketas Khoniates, (1995). Historia, (çev. Fikret Işıltan), Ankara: TTK, s.13

²⁵⁰ Kesik, M.(2003). s. 42

²⁵¹ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.367

²⁵² Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.91-92

²⁵³ Niketas Khoniates, (1995). s.13-14

için de en uygun fırsatı bekliyordu. Beklediği fırsat ise Melik Muhammed'in ölümüyle geldi. İyi bir hükümdardı. Babasının ölümden sonra başlayan devletteki karışıklıklara son verdi. Bizans'ın aldığı toprakları ondan geri aldı. Ermeni ve Haçlılarla başarıyla mücadele etti. Fakat sultan Mesud'dan sonra başa gelenler ise aynı başarıyı devam ettiremeyecektir.

Malatya ve o civardaki uç bölgelerine hakim olan Melik Muhammed'in ölümünün ardından geri de yerine geçebilecek üç oğlu vardı.²⁵⁴ Bunlardan Zünnun'u veliht olarak seçmişti. Ancak kardeşi Nizameddin Yağıbasan, Muhammed'in karısı ile evlendi. Bundan sonrada Kayseri'yi ele geçirdi. Zünnun ise bunun üzerine kaçmıştır. Bu sırada Aynüddevele ise Muhammed'in diğer oğlu Yunus ile anlaştı. Malatya'yı ele geçirmek için birlikte hareket ettiler. Ancak askerleri yetersiz kalınca geri çekildiler. Yağıbasan'ın karısı Malatya'yı savunmak için yardım göndermiştir. Ancak Malatya'dakiler gelenler yerlerimize yerleşerek bizi buradan atacaklar diye düşünmüşlerdir. Toplanarak yardıma gelenlerin üzerine yürümek için harekete geçtiler. Kalenin kapısının açılması için validen anahtar istedilerse de vali vermedi. Bunun üzerine kilidi kırdılar. Kapıyı kıran kişinin adı Böri'dir.²⁵⁵ Böri ve beraberindekiler Aynüddevele ile anlaşarak Malatya'yı ele geçirdiler ve Aynüddevele Malatya'nın yeni hakimi oldu.

Yağıbasan'ın karısının gönderdiği birlik ise geri döndü. Aynüddevele ise Yağıbasanla Mesud'a karşı birlik olarak Elbistan ve Ceyhan civarını ele geçirdiler. Bu gelişmeler ise Mesud'un egemenlik alanını daha da genişletmesini sağladı. Melik Muhammed'in ölümü üzerine taht kavgaları başladı. Sultan bu taht kavgalarında damadı Zünnun'a destek verdi.²⁵⁶ I. Mesud, Yağıbasan ve onunla evlenen hatunun üzerine yönelince Yağıbasan korkarak geri çekildi. Mesud Sivas'ı aldıktan sonra Malatya üzerine yöneldi. Zünnun ise Mesud'un desteğiyle Kayseri'yi aldı. Bütün bu olanlar Aynüddevele ve Yağıbasan'ı beraber hareket etmeye zorladı. Yağıbasan Sivas'ta, Aynüddevele Malatya'da, Zünnun ise Kayseri'de olmak üzere Danışmendliler üç kola ayrılmıştı. Mesud ise hepsini itaat altına alana kadar onlarla mücadeleye devam etti.²⁵⁷

Sultan Mesud Yağıbasan'ın üzerine yürüdü. Yağıbasan'ın hakim olduğu Sivas'a saldırdıktan sonra geri döndü. Dönünce Aynüddevele'ye türlü vaadlerle kendisine iaat etmesini söyledi. Aynüddevele Sultan Mesud'un yeğeniyle evliydi. Etkili olur düşüncesiyle

²⁵⁴ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.376; Osman Turan Çankırı valisinin bu sıralarda hayatta olmadığı için şehri karısının savunduğunu belirtmektedir. Ancak bu iddaasında herhangi bir kaynak belirtmemektedir. Turan, O. (2017). s.204; İbnü'l-Esir, (1987). C. 11, s.89

²⁵⁵ Kesik, M. (2003). s.45

²⁵⁶ Niketas Khoniates, (1995). s.22

²⁵⁷ İbnü'l-Esir, (1987). C. 11, s.89; Turan, O. (2017). s.204-206

onu Sultan Mesud'la konuşmak için gönderdi. Fakat Mesud'la konuşması işe yaramadı ve Malatya'ya doğru harekete geçti. 17 Haziran 1143 tarihinde Malatya'yı kuşattı.²⁵⁸ Üç ay boyunca burayı kuşattıysa da ciddi bir saldırı da bulunmadığı için bir sonuç alamadı.²⁵⁹ Aynüddevele o sıralar da askerlerine para vermek için vergi almak konusunda halkı sıkıştırıyordu. Aynüddevele askerleri sayesinde bu mücadeleyi kazanacağını düşündüğünden dolayı da para vererek onları daha da hırslandırmak istiyordu. Mesud'un ciddi bir saldırı da bulunmaması halk tarafından farklı yorumlanıyordu. Bizans imparatoru Ioannes o sıralarda 14 Eylül 1143 tarihinde Kilik'ya da kuşatmadaydı. Ioannes'in ölümü üzerine devletin başına Manuel geçmiştir. O ise buradan geri dönerken Selçuklu Devleti'ne ait topraklara saldırınca Mesud Malatya'dan geri dönmek zorunda kaldı. Ancak Aynüddevele'ye ait olan Ceyhan ve Elbistan civarını ele geçirdi. Elbistan'a oğlu Kılıç Arslan'ı melik olarak atadı.²⁶⁰

1144 tarihinde Sultan Mesud oğlu Kılıç Arslan'ı Elbistan'a melik olarak gönderdi. Bu yıl içerisinde I. Mesud tekrar Malatya'ya giderek burayı tekrar kuşattı.²⁶¹ Bu kuşatmada üç ay sürdü. Fakat iki taraf arasında bir savaş olmadı. Sultan Mesud Malatya'yı alamamaları üzerine askerlerine değerli her şeyi ele geçirmelerini emretti. Askerler ise Malatya ve çevresindeki halktan esir alıp geldiler. Bu sırada ise Manuel'in Selçuklu toprakları üzerine harekete geçtiği haberi geldi. Sultan Mesud bunun üzerine 15 Ağustos tarihin de kuşatmayı kaldırarak döndü.

12 Haziran 1152 tarihinde Aynüddevele öldü.²⁶² Aynüddevele ölünce yerine oğlu Zülkarneyn geçti.²⁶³ Malatya halkı ise endişeliydi. Aynüddevele'nin kardeşi Yağıbasan Zülkarneyn'e başsağlığı diledi. Daha sonra ise onlara Mesud'a itaat etmemeleri konusunda fikirlerini söyledi. Zülkarneyn'de bu fikri uyguladı. Sürülerinin güvende olması için de Yağıbasan'ın hakimiyetindeki Sivas'a gönderdi. Mesud eğerki buraya saldırırsa hepsi zarar görebilirdi diye düşünüyorlardı. Yağıbasan'ın fikirlerini Zülkarneyn'e söylediği haberi Mesud'un kulağına gelince çok öfkelenildi. Bu haber üzerine Yağıbasan'a doğru harekete geçti. Yağıbasan ise hemen korkarak itaatini bildirdi. Aynı zaman da yeğenine asla yardım etmeyeceğine dair söz verdi.²⁶⁴ Sultan Mesud Yağıbasan'ı yeterince korkuttuğunu düşünerek Malatya'ya doğru harekete geçti. Zülkarneyn artık yalnız kalmıştı. Sultan Mesud

²⁵⁸ Çay, M. Abdulhaluk (1987). II. Kılıç Arslan, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., s.15

²⁵⁹ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.377

²⁶⁰ Turan, O. (2017). s.205

²⁶¹ Sevim A. – Merçil E. (2014). s.543

²⁶² Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.93

²⁶³ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.390;

²⁶⁴ Kesik, M. (2003). s.48

askerleriyle birlikte şehri kuşattı ve çevresini de yağmalamaya başladılar. Mesud'un ordusu çok kalabalıktı. Kuşatma süresince halk çok zor durumlar yaşadı. Malatya halkı askerler tarafından sürekli vergi için zorlanıyordu. Bu sırada Mesud'un huzuruna Zülkarneyn'in annesi geldi. Ayaklarına kapanarak onları affetmesini istedi. Mesud bu hareket karşısında biraz yumuşadı. Zülkarneyn'in de hakimiyet altına girmeyi kabul ederse kuşatmayı kaldıracığını söyledi. Başka çaresi kalmayan Zülkarneyn bir kılıç ve kefenle Sultan Mesud'un karşısına çıkıp itaatini bildirdi. Sultan Mesud ise bunu kabul etti ve söz verdiği gibi Malatya idaresini 15 Ağustos 1152 tarihinde kendisine verdi.²⁶⁵ Nihayet Malatya artık Mesud'un hakimiyetine girmişti. Başka bir Danışmendli meliki Zünnun önceden zaten tabiiydi. Sultan Mesud sadece topraklarını genişletmekle kalmamış aynı zamanda Danışmendlilere de hakimiyetini kabul ettirerek²⁶⁶ Türkiye Selçuklu Devleti'ni Anadolu'da en güçlü devlet konumuna getirmişti. Mesud Haçlılar ve Bizanslılardaki mücadeleye ederek onlara da büyük yenilgiler yaşatmıştı. Bu tarihten sonra da Yağıbasan ile ilişkiler evlilik sayesinde kurulan akrabalık bağı ile daha da güçlenmiştir. Daha sonra Yağıbasan ile birlikte Ermenilere karşı bir sefer bile düzenlemişlerdir.²⁶⁷

Başka bir kaynak olan Aksariyi'de ise Danışmendoğlu Yağıbasan ile Mesud dostluk dairesinde geçinmeye başladı denmektedir.²⁶⁸ Bu da bize son dönemlerde ikisinin iyi geçindiğini göstermektedir.

3.2.5. II. Kılıç Arslan Dönemi

Danışmendli beyi Melik Muhammed öldükten sonra taht için mücadeleler başlamıştı. Bu mücadeleler sonucunda devletin Sivas, Kayseri ve Malatya olmak üzere üç kola ayrılmasıyla Anadolu'da üstünlük Selçuklulara geçmişti.²⁶⁹ Bunlardan Sivas'ta ise içlerinde en hırslı olan Yağıbasan bulunmaktaydı. Yağıbasan II. Kılıç Arslan'ın eniştesi ve Mesud'un damadıydı. Kayseri'de ise Yağıbasan'ın Mesud'un diğer kızıyla evli olan yeğeni bulunmaktaydı. II. Kılıç Arslan bu sıralar Selçuklu tahtına geçmişti. Kılıç Arslan'ın etrafında pek çok rakibi ve onun aleyhine ittifaklar bulunmaktaydı. Kılıç Arslan Ermeni topraklarının üzerine ilerlemiş, Türkmenler ise Bizans topraklarına doğru harekete geçmişlerdi.

²⁶⁵ Süryani Mikhail'de yapılan bu antlaşmanın Hristiyanlık inancına göre Hz. Meryem'in göklere çıkarıldığı kabul edilen 15 Ağustos günü olduğunu kabul ederler. İslami kaynaklar Melik Muhammed öldükten sonra gerçekleşen olaylar için onun ülkesini Mesud aldı diyerek konuyu kısaca vermişlerdir. Bkz. İbnü'l-Esir (1987). C. 11, s.92

²⁶⁶ İbnü'l-Esir, (1987). C. 11, s.92; Turan, O. (1987). s.226-231

²⁶⁷ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.391

²⁶⁸ Aksarayi, (1943). s.29

²⁶⁹ Çeçen, E.(2017). s.181

Danışmendli Yağıbasan her zaman Selçukluların karşısında yer almıştı. Hatta bunun için Bizans'ın yanında bile yer almıştı. Bizans Türkmenlerin topraklarına saldırması ve aldığı kayıplar üzerine Selçuklulara karşı bir ittifak kurmaya karar vermişti. Bir yandan Franklarla bir yandan Danışmendlilerle ittifak kurdular. İttifakları başarılı olursa Yağıbasan, kardeşi Şahinşah'ı da Selçuklu hükümdarı yapacaktı. Bu ittifak üzerine Selçuklunun yanında yer alan diğer Danışmendli emirleri Zünnun ve Zülkarneyn'de bu ittifakın yanında yer aldılar.²⁷⁰ Yağıbasan'ın Selçuklu aleyhine faaliyetleri bu şekilde giderek devam etti. Selçuklu hükümdarı Mesud ölmeden önce yerine geçmesi için veliaht olarak II. Kılıç Arslan'ı göstermişti. Damatları olan Yağıbasan'a Ankara, Amasya, Kapadokya; Zünnuna'a Kayseri ve Sivas'ı vermişti. Ancak ikisini de Kılıç Arslan'ın hakimiyetine bağlamıştı. II. Kılıç Arslan başa geçtiğinde Yağıbasan'ın Selçuklu aleyhine karşı faaliyetlerinden dolayı iki devletin arası tekrar açıldı.²⁷¹ Yağıbasan Mesud'un ölümüyle ortaya çıkan karışıklıklardan yararlanarak önceden kaybettiği toprakları geri almak istedi. Mesud her ne kadar ölmeden önce II. Kılıç Arslan'ı veliaht gösterse de ölümüyle taht kavgaları başladı. Yağıbasan'ın faaliyetleri için beklediği fırsat gelmişti.

Bu hadiseler Kılıç Arslan tahta yeni geçtiği zamanlarda olmaktadır. Malatya meliki Zülkarneyn'in ölümü üzerine yerine oğlu olan Nasıruddin Muhammed geçmiştir. Kılıç Arslan etrafı hep düşman olunca biraz olsun rahatlamak için ittifakları bozmak istiyordu. Bunun için de Bizans'a bir elçi gönderse de olumsuz bir cevap almıştır. Kılıç Arslan'ın Erzurum Selçuklu emiri İzzeddin Saltuk Bey'in kızı ile Kılıç Arslan'ın nikahları kıyılmıştı. Gelin miktarı tespit edilemeyen pek çok çeyiz ile Kılıç Arslan'a gönderildi.²⁷² Saltuk Bey'in kızı Erzurum'dan Konya'ya doğru yola çıkmışken Yağıbasan, Saltuk Bey'in kızını kaçırarak yeğeni Zünnun ile evlendirmek istemiştir. Fakat önceden bir nikah kıyıldığı için ikinci bir nikah dinen mümkün olmamaktadır. Bunun için ancak gelinin dinden dönmesi gerekmektedir. Bunun üzerine gelin önce dinden döndü daha sonra tekrar Müslüman oldu ve Yağıbasan onu yeğeniyle evlendirdi.²⁷³ Bu şekilde kardeşi Zünnun ile nikahını kıydırmıştır. Bu ağır olay karşısında II. Kılıç Arslan çok sinirlendi. Hemen ordusunu toplayarak harekete geçtiyse de Danışmendlileri Bizans desteklemekteydi. Kılıç Arslan Yağıbasan karşısında başarısız olmuştur. Kılıç Arslan ise yanına Nureddin Mahmud'un

---

²⁷⁰ Turan, O. (2017). s.226-227

²⁷¹ Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.93-94

²⁷² İbnü'l-Esîr, (1987). C. 11, s.257

²⁷³ İbnü'l-Esîr, (1987). C. 11, s.257

kardeşi Emir Miran'ı alarak İstanbul'a gitti.²⁷⁴

Türkler arasında mücadeleyi kışkırtmayı kendi çıkarlarına uygun bulan Manuel bu defa gücünü kaybeden Kılıç Arslan'ı desteklemeyi doğru buldu. Kılıç Arslan bu ittifaktan kurtulmak için İstanbul'u ziyarete gitmiştir. Bu ziyaretinden sonra biraz daha rahatlamıştır. Bizans imparatoru zor durumda kalan Kılıç Arslan'ı desteklemeyi kendi çıkarlarına aykırı görmüyordu. Kılıç Arslan İstanbul'a geldiğinde burada 80 gün kaldı ve bu sürede çok iyi ağırlandı. Bizans imparatoru Manuel Kılıç Arslan buradan ayrılırken ona para yardımında bulundu. Ayrıca dost ve düşmanlara karşı birlik olacaklarına, Bizans'dan aldığı yerleri geri vereceğine, Türkmenlerin Bizans topraklarına saldırılarına engel olacağına dair bir anlaşma yaparak geri gönderdi. Bizans cephesinde artık rahat olması ona istediği gibi davranma özgürlüğünü kazandırmıştır. Büyük imkanlar elde ettikten sonra İstanbul'dan döndü.²⁷⁵

Bu antlaşmadan sonra hemen Yağıbasan'a karşı harekete geçti. Yağıbasan Kılıç Arslan İstanbul'da iken rahat durmayarak Harput ve Çemişkezek'i istila etti. Karsan ve başka bölgeleri yağmaladı, ele geçirdiği yerlerden halkı gönderdi. Köylere zarar vermiş ve halkın büyük kayıplara uğramasına neden olmuştur. Ancak Kılıç Arslan'ın amacı sadece Yağıbasan değil Danişmendli beyliğini tamamen ortadan kaldırmaktı. Çünkü Danişmendlileri kendi devleti önünde engel olarak görmeye başlamıştı. Şahin Şah'ı da Selçuklu tahtında gözü olduğundan dolayı ortadan kaldırmak istiyordu. Aralarında olan bu hadiseler Mısır'a da gitmişti. Mısır Fatimi halifesi veziri olan Salih b. Ruzzik Kılıç Arslan'a bir mektup göndermiştir. Kılıç Arslan'ın Nureddin Mahmud ile savaşmamasına onunla anlaşmasına dair. İbnü'l-Esir'de verilene göre Salih bu konuda bir de şiir yazmıştır.²⁷⁶ Bazı kaynaklarda da Kılıç Arslan'ın bir şiirle uyarıldığı yer almaktadır. Ancak eğer vezir Salih bir şiir gönderdiyse olayın bu tarihten önce olması gerekmektedir. Çünkü vezir bu tarihlerde öldürülmüştür. Fakat bir yanılma varsa şiir vezir Salih'e değil de başka birine aitse olay bu sene yaşanmıştır. Ancak Salih'e ait bir şiirse olay Salih bu şiiri daha önce yazmıştır. O öldükten sonra da olaylar devam etmiştir.

Kılıç Arslan'da Yağıbasan'ın yaptığı gibi bunu ittifaklarla yapmak istiyordu. Yağıbasan'ın tek zarar verdiği beylik Selçuklular değildi. Artuklu beyliğine de zarar vermişti. Kılıç Arslan ittifaklarla bu işin daha kolay olacağını biliyordu. Harput Emiri Kara Arslan, Mardin emiri Necmeddin Alpi, Erzen ve Bitlis Emiri Fahreddin Devletşah Kılıç

²⁷⁴ Turan, O. (2017). s.227

²⁷⁵ Niketas Khoniates, (1995). s. 117-118; Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.287

²⁷⁶ İbnü'l-Esir, (1987). C. 11, s.258

Arslan'ın müttefikleriydi. Bu müttefikler ilk olarak Malatya'yı ele geçirdiler. Ardından ise Sivas üzerine yürüdüler ve 1163 yılında Sivas'ı ele geçirdiler.²⁷⁷ Bura da daha fazla duramayan Yağıbasan damadı Ankara ve Çankırı meliki Şahinşah'ın yanına gitti. Yağıbasan damadı ile güçlerini birleştirip Kılıç Arslan'ın üzerine gitmek istiyordu. Ancak Yağıbasan hedeflerine ulaşmadan 1164 yılında öldü²⁷⁸ ve Sivas'a defnedildi.²⁷⁹ Yağıbasan Sivas'ta pek çok imar faaliyetinde bulunmuştu. Kılıç Arslan daha fazla bir şey yapmasına gerek kalmadan Yağıbasan'dan kurtulmuş oldu.²⁸⁰ Kılıç Arslan'ın Sivas'dan çekilmesi üzerine buraya Yağıbasan'ın yerine İsmail geçti. İsmail Yağıbasan'ın yeğenydi ve daha 6 yaşındaydı.

Yağıbasan'dan kurtulan Kılıç Arslan bu defa da Şahinşah'a karşı harekete geçti. II. Kılıç Arslan karşısında başarılı olamayan Şahin Şah, Musul Halep Atabegi Nureddin Mahmud'un yanına kaçtı. Kılıç Arslan Ankara ve Çankırı'yı da ele geçirmiş oldu.

Bu sıralar da ise Danişmandlı devletinde taht mücadeleleri başladı. Kılıç Arslan için bundan daha iyi bir zaman olamazdı. Harekete gecen Kılıç Arslan Elbistan'ı, Darende, Gedük ve Tohma çayı vadilerini ele geçirdi. Ardından Maraş, Göksün, Behisni'yi ele geçirdi. Bu toprakları ele geçirdikten sonra ise Zünnun üzerine yürüdü ve Danişmendlilerin Kayseri koluna son verdi.²⁸¹

Kılıç Arslan bu defa ise hedefini Danişmendlilerin Malatya koluna çevirdi. O sıralar da Malatya'da karışıklıklar vardı. Kılıç Arslan bundan yararlanmak istedi. Kardeş olan Danişmendli Feridun ve Muhammed arasında ikisinin Malatya'yı istemesinden dolayı anlaşmazlıklar vardı. Muhammed, Feridun karşısında başarılı olamayınca Kılıç Arslan'ın yanına kaçtı. İntikam almak istiyordu ve Kılıç Arslan'ın hedefini de tahmin ediyordu. Melik Muhammed bundan dolayı Kılıç Arslan'ı sürekli, Malatya için harekete geçirmeye çalışıyordu. Muhammed'e Ereğli'yi veren Kılıç Arslan Malatya'ya doğru harekete geçti. Kılıç Arslan'ın karşısında tutunamayan Melik Feridun, Nureddin Mahmud'da çareyi aradı ve ondan yardım istedi. Nureddin Mahmud'da Malatya'nın Kılıç Arslan'ın eline geçmesini istemiyordu.²⁸² Çünkü bu ticaret yollarının ve Fırat bölgesinin Kılıç Arslan'ın eline geçmesi anlamına gelmektedir. Bu da Nureddin Mahmud'un çıkarlarına aykırıydı. Bundan dolayı

---

²⁷⁷ Turan, O. (2017). s.228

²⁷⁸ Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.94

²⁷⁹ Sevim A. – Merçil E. (2014). s.548

²⁸⁰ Çeçen, E.(2017). s.186

²⁸¹ Niketas Khoniates, (1995). s.118

²⁸² İbnü'l-Esir, (1987). C. 11, s.257-258

Melik Feridun'a yardım etmeye karar verdi. Kılıç Arslan ise diğer bölgelerdeki hakimiyetini tam olarak sağlamadan Nureddin Mahmud'a karşı harekete geçmek istemiyordu. Kılıç Arslan rakiplerini daha da sınırlendirmek için ele geçirdiği yerlerde 12 bin kişiyi bölgeden göndemiştir.

Kılıç Arslan gücünü arttırmak için Sivas'a yöneldi. Ancak Nureddin Mahmud Kılıç Arslan'ın güçlenmesini istemediği için ona karşı harekete geçti ve Haçlılarla mücadele etse de Danışmendilere destek olmaya başladı. Bunun için de hemen diğer Danışmendli beylikleriyle ittifak kurdu. Sivas Danışmendli hükümdarı, Mardin ve Harput Artuklu beyi, Şahinşah ile bir ittifak oluşturdu. Nureddin Mahmud hemen harekete geçerek askerlerini Sivas'a İsmail'e destek amacıyla yolladı. Kılıç Arslan'a da haber göndererek Zünnun'dan aldığı toprakları geri vermesini ve Malatya'dan gönderdiği insanları geri almasını, Şahinşah'ın hapisteki çocuklarını bırakmasını istedi.²⁸³ Nureddin Mahmud'un yaptıklarından anlıyoruz ki Anadolu'da güçlü bir Selçuklu devleti istemiyordu. Onun yerine kendisinin ve beyliklerin güçlü olmasını istiyordu. Bu nedenle Kılıç Arslan'ı durdurmak istiyordu. Kılıç Arslan ise Nureddin'in amacını anladığından hemen savaşmak yerine biraz tavizler vermeye başlamıştı. Kılıç Arslan esirleri göndererek taviz verse de toprak konusunda hiç taviz vermedi.

Nureddin Mahmud'un gönderdiği elçiyi oyalayarak olumsuz cevabıyla geri gönderdi. Bu cevap üzerine Nureddin Mahmud harekete geçti. Selçukluların Merzuban, Maraş, Göksun, Behisni topraklarını ele geçirdi.²⁸⁴ Kılıç Arslan 1173 yılında Kayseri'deyken çok şiddetli kar yağdı. Sivas üzerine gitmek isteyen Kılıç Arslan, şiddetli kar yağışıyla kapanan yollar nedeniyle gidemedi. Giderek artan kış şartlarıyla özellikle Sivas'da açlık, kıtlık başladı. Melik İsmail ise halk çok zor durumda olmasına rağmen halka yardım etmedi. Buna daha fazla dayanamayan Sivas'daki isyan eden halk İsmail'i, eşini ve adamlarını öldürerek Zünnun'u buraya çağırdılar.²⁸⁵ Zünnun, Nureddin Mahmud'dan aldığı askeri destekle Sivas'a gelerek buranın başına geçti. Bunun üzerine Kılıç Arslan Nureddin Mahmud'un üzerine yürümeye karar verdi.

Ağır kış şartlarına rağmen ordusunu harekete geçirdi. Ama iki tarafta kış şartlarından dolayı zorlanmaktaydı. Bir yandan da Haçlılar saldırıya geçmişti. Bunun üzerine devreye diğer beylerin girmesiyle iki tarafı da barışa ikna ettiler. Antlaşmaya göre Kılıç Arslan'a ait

²⁸³ Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 549

²⁸⁴ İbnü'l-Esîr, (1987). C. 11, s.314; Turan, O. (2017). s.229-230

²⁸⁵ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.414

işgal ettiği yerleri Nureddin Mahmud geri verdi. Kılıç Arslan ise Zünnun'un Sivas'taki idaresini kabul edecekti. Nureddin, Kılıç Arslan'a: “Sen Rumlarla aynı sınırlarda yaşıyorsun, fakat onların topraklarına cihad düzenlemiyorsun. Senin ülken İslam ülkeleri arasında geniş bir yer kaplıyor. Sende benimle birlikte Rum beldelerine cihada katılmalısın.” demiştir.²⁸⁶ Şimdilik şartlardan dolayı Danışmendli meselesini bu şekilde Kılıç Arslan kabul etmek zorunda kaldı. Bundan sonra iki hükümdarda antlaşma maddelerini uygulamaya çalıştı. Kılıç Arslan ise Anadolu'daki hakimiyetiyle ilgili hayallerini bir süre ertelemek zorunda kaldı.

1174 senesine gelindiğinde ise Nureddin Mahmud boğaz anjiniinden öldü ve Dımaş Kalesi'ne defnedildi.²⁸⁷ Daha sonra ise Suku'l-Havvasin civarında yaptırdığı medreseye defnedilmiştir. 6 Mayıs 1174 senesinde Nureddin Mahmud iyi emirlerinden biri ile dışarıya çıkmıştı. Emir ona “ Gelecek sene burada bir araya gelip gelemeyeceğimizi bilen Allah ne büyüktür!” dedi. Nureddin ise “Öyle deme. Aksine bundan sonra görüşüp görüşemeyeceğimizi bilen Allah'ın büyüklüğü ne yücedir de!” dedi.²⁸⁸ Nureddin Mahmud bu ayın on birinde, emir ise bir yıl dolmadan kendi söyledikleri tarihte öldüler. İlginç bir tesadüftür. Nureddin ölmeden önce Selahaddin'in Haçlılara karşı rahat davrandığı düşüncesiyle Mısır'ı ele geçirmek istiyordu. Selahaddin'in kendisiyle karşı karşıya gelmekten korktuğunu düşünüyordu. Aslında Selahaddin Nureddin'e karşı Haçlıları kullanmak niyetindeydi. Nureddin haber göndererek önce askerleri sefere çağırды. Yeğeni Suriye ve Musul hakimi Seyfeddin Gazi'yi o bölgede bırakarak, Mısır'a ilerlemek istiyordu. Fakat et-Tabibu'r-Rahbi ismiyle bilinen tabipin anlattığına göre Nureddin Mahmud o sıralarda Dımaş Kalesi'nde bir evde yakalandığı hastalıktan dolayı yatıyordu. Boğazı kilitlenmiş, sesi çıkmıyor ve ölmek üzereymiş. Tabipler onun derhal aydınlık ferah bir yere alınmasını söylediler. Hemen tedaviye başladılar, kan almaları gerekiyordu. Ancak Nureddin Mahmud “ Altmış yaşında bir adam kan aldırılmaz” diyerek bunu reddetmişti.²⁸⁹ Tabipler başka tedavi yöntemleri deneselerde sonuç vermedi ve Nureddin Mahmud öldü.

İbnü'l-Esir'de anlatılana göre “Teni esmer, sadece çenesinde sakal vardı ve uzun boylu, yakışıklıydı. Yemen'de de onun adına hutbe okunmuştu. Dört halife ve Ömer b. Abdülaziz'den başka ondan daha güzel ahlaklı biri görülmemiştir. İhtiyaçlarını kendine ait

²⁸⁶ İbnü'l-Esir, (1987). C. 11, s.315

²⁸⁷ Turan, O. (2017). 230; Sevim A. – Merçil E. (2014). s.549

²⁸⁸ İbnü'l-Esir, (1987). C.11, s.322

²⁸⁹ İbnü'l-Esir, (1987). C. 11, s.322; İbnü'l-Esir'de Kitabu'l Bahir'de onun hakkında verilen geniş bilgi belki biri onun gibi olur diye verilen yer almaktadır.

olan mülklerin gelirleri sayesinde karşıları. Beytülmal hazinesinden hiçbir şey almazdı. Karısı ise bundan sık sık şikayet ederi. O da bunun üzerine Hıms'taki üç dükkanı karısına verse de, karısı bundan da memnun olmadı. Bunun üzerine: Benim başka bişeyim yok . Elimde bulunan her şey Müslüman halkındır. Ben bana emanet edilen şeylere ihanet etmem. Senin yüzünden cehenneme de gidemem demiştir.²⁹⁰ Adaletine geldiğimizde ise dini kurallara saygı duyardı. Bir keresinde biri onu mahkemeye davet etmiş ve Nureddin'de gitmiştir. Kadıdan diğerlerine nasıl davrandıysa onada öyle davranmasını istemiştir. Mahkemede Nureddin haklı çıksa da davacıya hak idda ettiği şeyleri vermiştir. Ülkesinde adliye binaları yaptırmış ve hangi dinden olursa olsun insanların haklarını almasını sağlamıştır. Son derece cesurdu. Yaptığı işlere bakacak olursak şehir ve kalelelerin surlarını yaptırmıştır; medreseler, vakıf eserleri, hankahlar inşa ettirmiştir. İbnü'l- Esir'de Nureddin Mahmud'un daha anlatılacak çok özelliğinin olduğunu fakat kitabın hacminin onların hepsinin anlatılmasına yetmeyeceği yazmaktadır.'' ²⁹¹

1174 yılında Nureddin Mahmud'un ölümü²⁹² Kılıç Arslan'ı tekrar harekete geçirmişti. Çünkü önündeki engel kendiliğinden ortadan kalkmış oldu. Hemen harekete geçen Kılıç Arslan Sivas, Niksar, Komana, Tokat ve diğer pek çok Danişmendli toprağını ele geçirdi.²⁹³ Sonunda ise Danişmendli beyliğine son verdi. Zünnun ve Şahinşah ise Kılıç Arslan karşısında duramadılar. Daha fazla devam edemeyerek Bizans imparatoru Manuel Komnenos'a sığındılar.²⁹⁴ Bizans imparatoru Manuel ise, Kılıç Arslan'a karşı bu iki beyi kullandı. Danişmendli Yağıbasan oğulları ise Selçuklu himayesine girerek birer uç beyi oldu.²⁹⁵ Kılıç Arslan'ın daha da güçlenmemesi için Gavras komutasında 30.000 kişilik orduyu Kılıç Arslan üzerine gönderse de başarılı olamadı. Bir rivayete göre Zünnun Kılıç Arslan'ın emriyle Bizans topraklarında zehirlenerek öldürülmüştür. Aksariye'de verilene göre ise Zünnun Niksar'a gitmiş ve burada ölmüştür.²⁹⁶

Kılıç Arslan Danişmendli beyliğinin iki koluna son verdikten sonra Yağıbasan'ın oğullarına çok iyi davrandı. Hatta onları Bizans ile olan sınır bölgelerine yerleştirdi. Büyük ihtimal onları kazanmak ve bilgilerinden de yararlanmak istemiştir. Böylelikle

²⁹⁰ İbnü'l-Esir, (1987). C. 11, s.323

²⁹¹ İbnü'l-Esir, (1987). C. 11, s.324

²⁹² Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.95

²⁹³ Turan, O. (2017). s.230; Sevim A. – Merçil E. (2014). s.549

²⁹⁴ Cahen, C.(1984). s. 115

²⁹⁵ Çay, M. Abdulhaluk (1987). s.48

²⁹⁶ Aksarayı, (1944). s.23

Danışmendilere tamamen son verilmiştir.²⁹⁷ Bu şekilde Anadolu'da Türk birliğini sağlama yolunda önemli bir yol katetmişlerdir.

Eski Malatya emiri Danışmendli Muhammed'i daha önce Ereğli Beyliği'ne atamıştı. Emir Muhammed Nureddin Mahmud'a esir düşmüş ve hapse atılmıştı. Ancak daha sonra Nureddin ölünce o da fırsatını bularak kaçmıştı. Malatya'ya gelerek burada yardımcı olarak kardeşi Feridun'u indirerek yerine geçmişti. Kılıç Arslan Muhammed'in elinden Malatya'yı geri almıştır. II. Kılıç Arslan Bizans ile olan Miryokefalon Savaşı'nda zafer kazandıktan sonra tekrar gözünü Anadolu'nun doğusuna çevirecektir. Dört ay süren kuşatma sonuna doğru şehirde kıtlık başlayınca daha fazla dayanamayan Muhammed canının bağışlanırsa şehri teslim edeceğini söylemesi üzerine Kılıç Arslan bunu kabul etti. Böylece Danışmendlilerin Malatya kolu da ortadan kaldırılmış oldu. Anadolu'da birliği sağlama yolunda önemli bir engel kaldırıldı.

3.3. Artuklular ile İlişkiler

3.3.1. Süleymanşah Dönemi

Daha önceki konular da 1071 Malazgirt Savaşı sonrasında Bizans ile Alparslan arasında bir antlaşma yapıldığından bahsetmiştik.²⁹⁸ Ancak Bizans antlaşma şartlarına uymamıştı. Bunun üzerine Alparslan komutanlarını Anadolu'da egemenlik kurmak için görevlendirmiştir. Anadolu'ya gitmek için görevlendirilen bu komutanlar arasında Artuk Bey'de bulunmaktadır. Verilen bazı bilgilere göre Alparslan ele geçirilen toprakları komutanları arasında paylaşmıştır. Artuk Bey'e ise Amid, Mardin, Malatya ve Harput verilmiştir.²⁹⁹ Ancak Artuk Bey daha çok Orta Anadolu'da olduğu için verilen bu bilgi doğru gözükmemektedir.³⁰⁰ Artuk Bey kısa zamanda ilerlemeye başardı. Onun başarılı mücadeleleri sonucunda Kızılırmak ve Yeşilirmak yolu onlara açıldı. Bunun üzerine ona karşı harekete geçen İsak Komnenos idaresindeki Bizans ordusunu yenilgiye uğrattı. Artuklular kazandıkları zaferden sonra Sivas, Kayseri, Ankara ve Sakarya'ya doğru ilerledi.³⁰¹ Artuk'un başarıları her yerde konuşulmaya başlamıştır. Hatta Danışmendname'de ondan Artuhi olarak bahsedilmektedir.

²⁹⁷ Çay, M. Abdulhaluk (1987). s.48-50; Gordlevski, V. (1988). S.48

²⁹⁸ Turan, O. (2017). s.62-67

²⁹⁹ Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.75

³⁰⁰ Sevim, A.(1962). 'Artukluların Soy ve Artuk Bey', Belleten, XXV, S. 101, s.128

³⁰¹ Özmen, M. E. (2007). Anadolu Selçuklularının Artuklular İle İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.22

1072 tarihinde Alparslan ölmüştür. Büyük Selçuklu Devleti'nin başına ise Melikşah geçmiştir. Fakat Kavurd Melikşah'ı tanımayarak taht için savaş açmıştır. Yapılan savaşı ise Melikşah kazanmıştır. Bu mücadeleler Artuk için olumlu sonuçları beraberinde getirdi. Bu savaş için vezir Nizamül- Mülk Melikşah'a Artuk Bey'i tarafına çekmesi konusunda tavsiye vermişti. Melikşah bu tavsiyeye uygun hareket etti ve mücadeleyi kazandı.

Süleymanşah Kutalmış'ın oğluydu. Kutalmış ise Arslan Yabgu'nun oğluydu. Arslan Yabgu Selçuk Bey'den sonra devletin başına geçmişti. Ancak Gazneli Mahmut onu tuzağa düşürerek yakalamış ve Kalencer Kalesi'ne hapsetti. Kurtarılamayan Arslan Yabgu burada öldü. Kutalmış ise bir yolunu bularak buradan kaçmış ve Alparslan ile girdiği taht mücadelesini kaybederek ölmüştür. Kutalmış'ın ölümünden sonra oğulları ise tutuklanmıştır.³⁰² Alparslan'ın Malazgirt Savaşı'ndan sonra feth edilen toprak feth edenindir sözünden sonra Süleymanşah'ı da Anadolu'da fetihlerde görmekteyiz. Süleymanşah'ın Anadolu'ya gelmesiyle ilgili meseleyi daha önceki konularda bahsetmiştik. Süleymanşah Anadolu'ya geldikten sonra Artuk Bey, Tutuş, Afşin gibi komutanlarla fetih hareketlerine katıldı. Konumuzla ilgili kısmı ise Artuk Bey'de fetihlerde iken Melikşah tarafından birden merkeze çağrıldı.

Bu konudan Ali Sevim'de bahsetmektedir. Kaynaklar da bu konu hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Ali Sevim'de verilen bilgiye göre Artuk Bey ve Süleymanşah'ın arası açılmış ve diğerinin şikayeti üzerine Melikşah'ın Artuk Bey'i geri çağırdığını söylemektedir.³⁰³ Osman Turan ise Melikşah ve Kavurd mücadelesinde Artuk Bey'in desteğinden bahseder. Olayların gidişatına bakılırsa Süleymanşah ve Artuk arasında bir sorun olduğunu söylemek doğrudur. Çünkü daha sonra Süleymanşah üzerine gönderilen Tutuş'un yanında Artuk Bey'de yer almaktaydı. Süleymanşah'ın Antakya'yı ele geçirmesi üzerine Musul emiri Müslim vergiyi onlardan almak istedi. Vergi vermek istemeyen Süleymanşah ile Müslim karşı karşıya geldi. Mücadeleyi kaybeden Müslim öldü. Ardından Süleymanşah Halep'i kuşattı. Fakat Halep hakimi eğer Melikşah'ın onayı olursa şehri teslim edebileceğini söyledi. Süleymanşah ise onayı beklemeden tekrar hareketlerine devam etti. Halep hakimi ise Süleymanşah'ı bertaraf edebilmek için Tutuş'a haber göndererek şehri ona teslim edeceğini söyledi. Bu haber üzerine Tutuş yanında Süleymanşah'ın arasının gergin olduğu Artuk Bey ile Halep'e gelmiştir.³⁰⁴

³⁰² Turan, O. (2017). s. 102; Koca, S. (2003). Türkiye Selçukluları Tarihi Malazgirt'ten Miryokefalan'a (1071–1176),II, Çorum, s. 33–34

³⁰³ Sevim, A.(1962). 'Artukluların Soy ve Artuk Bey', Belleten, XXV, S. 101, s.125-126

³⁰⁴ Sevim, A.(1998). s.89-91

Bu dönem de Artuk Bey Melikşah'ın emrinde başarılı mücadeleler verdi. Artuk Bey Karmati isyanını bastırdı, Diyarbakır'ın Mervaniler'den alınmasında da görev aldı. Buranın Mervanilerden alınma görevi aslında Fahrüddeve'ye verilmişti. Artuk Bey onun maiyetindeydi. Bunun üzerine araları açıldı ve Artuk Bey Tutuş'un yanına gitti. İşte burada Süleymanşah ile mücadele edildi. Cahen'de verilen bilgiye göre ise Artuk Bey, Tutuş'un maiyetinde olmasına rağmen orduyu o yönetiyordu.³⁰⁵

3.3.2. I. Kılıç Arslan Dönemi

Süleymanşah Melikşah tarafından öldürülünce oğulları Kılıç Arslan ve Kulan Arslan'da İsfahan'a götürüldü.³⁰⁶ Türkiye Selçuklu Devleti'ni ise İznik'te Ebul Kasım yönetiyordu. Melikşah'ın ölümünün ardından ise Kılıç Arslan kaçarak İznik'e gelmiş ve devletin yönetimini devralmıştı. İlk fethileri ise Malatya civarında oldu.³⁰⁷ Bu dönem de başlayan Haçlı seferlerinde başarısız olan Kılıç Arslan Türkiye Selçuklu Devleti başkentini İznik'ten Konya'ya taşımak zorunda kaldı.

Kılıç Arslan Güneydoğu Anadolu'yu ele geçirmek istiyordu. Güneydoğu bölgesinde ise Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı beyler bulunmaktaydı. Bölgeye haçlı tehlikesi gelince burada bulunan beyler I. Kılıç Arslan'ın idaresini tercih ettiler. Bölgede Türkiye Selçuklu Devleti yayılmaya başlayınca bu da Büyük Selçuklu Devleti ile aralarının açılmasına neden oldu. Muhammed Tapar Musul'a Çavlı'yı tayin etmişti. Çavlı buradaki Çökermiş'i öldürünce bölgedeki halk bölgeye Kılıç Arslan'ı çağırmıştır. Kılıç Arslan tarafından Çavlı yenilgiye uğratılsa da vazgeçmedi ve bölgeye tekrar geldi. Artuklular ile ilgili olan kısım ise Çavlı'nın yanında Artuklu İlgazi'de bulunmaktaydı. Çavlı ile Kılıç Arslan arasında savaş 1107 senesinde yaşandı.³⁰⁸ Artukluların Mardin kolunun kurulmasından bir yıl sonraki tarihtir.³⁰⁹ Savaş Habur Nehri civarında olmuştur. Kılıç Arslan ise bu savaşta yenilmiş ve nehirde boğularak ölmüştür. Musul Seferi beraberinde bölge de siyasi alanda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Harput civarında hakim olan Çubuk Bey'in ölümünden sonra yerine Muhammed geçti. Muhammed ise I. Kılıç Arslan'ın seferinde ölmüştü. Belek ise bu fırsatı kullanarak Artukluların Harput kolunu kurdu.³¹⁰ Kılıç Arslan'ın ölümünün ardından dul kalan eşiyle de evlendi. Kılıç Arslan'ın oğlu Tuğrul Arslan küçük yaşta olduğu için, Belek

³⁰⁵ Cahen, C. (1994). s.92

³⁰⁶ Demirkent, I. (2014). s.2

³⁰⁷ Anonim Selçukname, (1952). Anadolu Selçukluları Devleti, III, çev. Feridun Nâfiz Uzluğ, Ankara, s.24

³⁰⁸ Demirkent, I. (2014). s.61; Turan, O. (2017). s.174

³⁰⁹ Özmen, M. E. (2007). s.27

³¹⁰ Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.79

Malatya'yı idare etmiştir. Ancak Haçlı seferlerinden dolayı bu bölgede bulunan Türk beylikleri iş birliği yapmıştır.

3.3.3. I.Mesud Dönemi

Kaynakları incelediğimiz zaman bu dönem de Türkiye Selçuklu Devleti ile Artuklular arasında çatışma olmadığını görmekteyiz. Fakat yine de kaynaklar da geçmese de bazı olayların yaşanabileceğini dikkate almak gerekir. Bu dönem de öğrendiğimiz tek olay Hısnıkeyfa Artuklu Hükümdarı Rükneddin Davud'un yerine geçmiş olan Kara Arslan'ın, Zengi'ye karşılık Türkiye Selçuklu hükümdarı I.Mesud'dan yardım istemesidir.³¹¹ Rükneddin Davud'un ölümü üzerine yerine oğlu Fahreddin Kara Arslan geçmiştir. Ancak Rükneddin Davud'un diğer oğlu olan Arslandoğmuş'da tahtta hak iddasında bulunmuştu. Arslandoğmuş Zengi tarafında destek aldı. Kara Arslan ise Zengi-Arslandoğmuş birlikteliğine karşı Türkiye Selçuklu Devleti hükümdarı I.Mesud'dan yardım istedi. 1144 yıllarında Mesud ise Malatya'yı kuşatmak için hazırlık yapmaktaydı. Yine de Kara Arslan'ın yardım isteğine olumlu yanıt vererek 20.000 süvari birliğini ona yardım için gönderdi.³¹² Kara Arslan Mesud'dan da aldığı yardımla Zengi'nin üzerine yürüdü. Zengi ise haberi alır almaz birliğine çekilme emri vermiştir. Mesud ile mücadele etmekten çekindiği için ordusunu çekmiş olması büyük ihtimaldir. I.Mesud Artukluların taht mücadelesine de karışarak gücünü Artuklu hükümdarı tarafından da tanınmasını sağlamıştır.³¹³

3.3.4. II. Kılıç Arslan Dönemi

Türkiye Selçuklu hükümdarları ve Artuklular iki devlet arasında ilişkilerin daha da iyi olması ve güçlenmek adına akrabalık yoluyla dostluk ilişkileri kurmuşlardır. Ama bu dostluk ilişkileri zamana ve devlet çıkarlarına göre kimi zaman bozulmuştur. Örnek vermek gerekirse daha önceki konumuzda bahsettiğimiz Kılıç Arslan ve Danışmendliler arasındaki ilişkide; Kılıç Arslan Yağlıbasan ile mücadeleye başladığında Artuklular II. Kılıç Arslan'ın yanında yer almıştır. Artuklu Kara Arslan, Mardin Emiri Necmeddin Apı ve Erzen Bitlis Emiri Fahreddin Devletşah, II. Kılıç Arslan'ın yanında yer alarak Malatya'yı birlikte ele geçirmişlerdir. Malatya'dan sonra ise Sivas'a doğru harekete geçerek Sivas'ı ele

---

³¹¹ Sultan Mesud her sene Bağdad'a gelir ve ordusunu toparlayıp Atabeg Zengi üzerine yürürdü. Ona çok fazla kin besliyordu. Sultan Mesud kendisine karşı düzenlenen her isyanın nedeni olarak Zengi'yi sorumlu tutuyordu. Ona göre Zengi'nin böyle yapma nedeni sultanı oyalamak, meşkul etmek ve onun kendisiyle uğraşmasına imkan vermemektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İbnü'l-Esir, (1987). C. 11, s.90

³¹² Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.377

³¹³ Ataoğlu, R. (1995). "Selçuklu- Artuklu Münasebetlerine Toplu Bir Bakış", Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı, İstanbul, s.169

geçirmişlerdir.³¹⁴ Kılıç Arslan Hısn-ı Keyfa üzerine saldırınca Artuklu emiri Nureddin Muhammed, Musul atabeği olan Nureddin Mahmut'tan destek almak zorunda kaldı. Nureddin Mahmud'dan gelen destek üzerine II. Kılıç Arslan zor durumda kalmış ve askerlerini geri çekmek zorunda kalmıştı. II. Kılıç Arslan sahip olduğu toprakları genişletmeye çalışıyordu. Ama Kılıç Arslan'ın egemenlik alanı genişledikçe bu etrafındaki beylik ve devletleri rahatsız etmeye başlamıştı. Rahatsız olanlardan biri de Nureddin Mahmud'du. Etraftaki devletler Kılıç Arslan'ın onların topraklarına da göz dikebileceğini düşünüyordu. Bu endişeler üzerine II. Kılıç Arslan'ın karşısında olmak üzere devletler birleşmeye başlamışlardı.

1173 yıllarında bu defa da Artukluları, Nureddin Mahmud'un yanında Kılıç Arslan'a karşı yer almışken görüyoruz. Artuklular yukarıda bahsettiğimiz bir nedenden dolayı giderek endişelenmekteydi. Onlarda II. Kılıç Arslan'ın genişleme politikasında sıranın nihayetinde onlara da geleceğini düşünüyorlardı. Kılıç Arslan Artukluları da egemenliği altına almak istiyordu.³¹⁵ Bu da bize Artukluların endişelerinde haklı olduklarını gösteriyordu. II. Kılıç Arslan bu yolda giderek daha fazla düşman kazanmaya başlamıştı. Nureddin Mahmud daha fazla zaman kaybetmeden Danışmendli beyleri, Mardin ve Harput Artuklularında bulunduğu bir ittifak cephesi oluşturdu.³¹⁶ İttifak cephesi 1173 tarihinde oluşturulduktan bir yıl sonra Nureddin Mahmud ölünce bir arada harekete geçmek için zaman bulamadılar. II. Kılıç Arslan Nureddin Mahmud'un ölümü üzerine biraz daha rahatlamıştı. En azından o zamanlarda tekrar bir ittifak girişimi oluşma riski ortadan kalktı. Ancak bu sıralarda da Bizans rahat durmuyor ve karışıklıklara neden oluyordu. Bu nedenle Kılıç Arslan gözlerini batı yönüne çevirmek zorunda kaldı.

1176 yılında II. Kılıç Arslan'ın kazandığı büyük Miryokefalon zaferi ile Selçuklu için Bizans tehlikesi son bulmuştu.³¹⁷ Batı bölgesinde güvenliği sağlayan II. Kılıç Arslan yönünü tekrar doğuya çevirmişti. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde faaliyetlere başladı. Artuklu emirleri ise Selahaddin Eyyübi'nin himayesine girdiler. Kendilerini bu şekilde II. Kılıç Arslan'a karşı koruyabileceklerini düşünüyorlardı. Dostluk ilişkileri için akraba olma yolunda Artuklu hükümdarı Kara Arslan'ın oğlu Hısn-ı Keyfa ve Diyarbakır hakimi Nureddin Muhammed II. Kılıç Arslan'ın kızı ile evlenmişti. Ancak ilerleyen

---

³¹⁴ Turan, O. (2017). s.229-230

³¹⁵ Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.78-79

³¹⁶ Turan, O. (2017). s.229

³¹⁷ Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 550

zamanlar da Nureddin Muhammed başka bir kadına aşık olmuş ve eşine kötü davranmaya başlamıştı. Kılıç Arslan evlilik zamanı Nureddin Muhammed'e çeyiz olarak toprak vermişti. Ancak bu olayı öğrendiğinde çok sinirlendi ve hemen bu verdiği toprakları geri almak için harekete geçti. Haberi alan Nureddin Muhammed ise hemen Selahaddin Eyyübi'ye sığındı. Böylece bu olay o dönemdeki iki önemli hükümdarı karşı karşıya getirdi.

3.4. Çaka Beyliği ile İlişkiler

3.4.1. I. Kılıç Arslan Döneminde Çaka Beyliği ile İlişkiler

Çaka Bey, Oğuzların Çavuldur boyundan bir ailedendir.³¹⁸ Selçuklu ve Türkmen beyleri gibi Anadolu'nun fethi için Bizans'a karşı seferlere katılmıştır. Anadolu'ya yapılan seferlerin daha ilk zamanlarında Bizans'a esir düşmüştür ve İstanbul'a götürülmüştür. Bura da Bizans'a göre yetiştirilmiş ve saray da hizmetler de bulunmuştur. Bu olaylar Süleymanşah ve Mansur'un Botaniates'i Bizans tahtına çıkardıkları zamanlarda olmuştur. Botaniates zamanında Çaka Bey'in bir anda yıldızı parlamıştır. Kendisine soyluluk unvanı verilmiş, rütbe ve derecesi yükseltilmiş, Botaniates'in güvendiği adamları arasında yer almıştır. Kendisinin anlattığına göre: “Ben vaktiyle Anadolu'ya seferler düzenleyen ve cesurca savaşan biriydim. Fakat tecrübesizliğin kurbanı olarak Aleksandros Kabalika tarafından esir edildim; sonra da N. Botanites'e sunuldu. Ben derhal asalet türbesine ve zengin hediyelere nail oldum. Fakat Alexis Komnenos imparator olduktan sonra benim için her şey kötüye gitti.” demiştir.³¹⁹ Çaka'nın Homeros'dan parçalar okuması da buna kanıt sayılmaktadır. Bu bize 1078 yılına kadar Bizanslıların yanında kaldığını ve Yunan kültürünü bu sayede öğrendiğini göstermektedir. Çaka Bey'in Bizans sarayında rütbe alması ve böyle yükselmesi onun soyundan da kaynaklanmaktadır. Danışmendname'de Çaka Bey Oğuzların Çavuldur boyundan birisi olduğu yazmaktadır. Malazgirt Savaşı'ndan sonra Alp Arslan beylerini ve komutanlarını Anadolu'ya göndererek Anadolu'nun fethi için beylikler kurdu muştur. Kurulan bu ilk beylikler arasında geniş bir bölgeye sahip olan Çavuldur beyinden bahseder. Bu da Çaka Bey'idir. 1080 yılında Botaniates tahttan indirilmiştir. Çaka Bey'in hızlı parlayan yıldızı bir anda sönmüştür. Görevini itibarını kaybetmiştir. Bu duruma daha fazla dayanamayan Çaka Bey İstanbul'dan fırsatını bulunca kaçarak İzmir'e gelmiş ve etrafına akrabalarını da toplayarak bir beylik kurmuştur.³²⁰ Bu sıralarda Tanrıbermiş isminde bir

³¹⁸ Anna Komnena'da Çaka Bey'in adı “Tzakhas, Çakhas, Çakas”, Danışmendnâme'de de muhtemelen Moğolca'nın tesiriyle “Çaka” olarak kaydedilmiş olması ismin doğrusunun ne olması konusunda tartışmalara neden olmuştur.

³¹⁹ Turan, O. (2017). s.118

³²⁰ Demirkent, I. (2014). s.19

Türk beyi de Hristiyanlar için kutsal sayılan Efes'i ele geçirmiş ve Çaka'dan ayrı bir beylik kurmuştu.³²¹ Civardaki bazı sahil şehirlerini ele geçirerek topraklarını genişletmiştir.³²² Çaka Bey donanma yapımına dair bilgiler edinmişti. Bunuda kullanarak Rum ustalardan yararlanmış ve kendi donanmasını oluşturmuştur. Çaka Bey'in oluşturduğu Türklerin'de ilk donanması sayılabilecek bu donanma 40 avcı gemisinden oluşmaktaydı. Adalar Denizi kıyılarında ve İç Ege'deki Türkleri birleştirdikten sonra öğrendikleri bilgilerle bir donanma meydana getirdi. Bu donanma sayesinde Urla ve Foça'yı, Midilli, Sakız, İstanköy, Sisam, Rodos'u ele geçirildi. Çaka Bey bölge de giderek büyük bir güç haline geldi. Bizans'ın ise bu durum hiç hoşuna gitmemekteydi. Bunun üzerine Bizans, Çaka Bey üzerine Kastamonili Nikephoros kumandasında donanma göndermeye başladılar. Çaka Bey bu donanmayı yenilgiye uğratarak Bizans'a ait gemilerden bir kısmını da ele geçirmeyi başardı. Bu, Türklerin Bizans'a karşı kazandıkları ilk deniz savaşıdır.³²³ Fakat Çaka Bey gönderilen donanmaları hep yenilgiye uğrattı. Çaka Bey'in hedefi İstanbul'u ele geçirmektir. O imparator olmak istiyordu. Bu yüzden imparator anlamına gelen basileus unvanını kullanıyordu.

İstanbul'da kaldığı süre zarfında Bizanslılar'ın güçlü yanlarına zayıf yanlarına dair pek çok şey öğrenmişti. Çaka Bey İstanbul'un denizden ve karadan kuvvetli bir kuşatmanın aynı anda yapılması sonucunda ele geçirilebileceğini düşünüyordu. Bu yüzden donanmasını sürekli güçlendirmeye çalışıyordu. Bu sıralarda da Bizans'a karşı beraber mücadele edebilecekleri bir müttefik arayışı içerisine girdi. Ebu'l-Kasım'ı düşünüyordu. Fakat o Melikşah Porsuk'u İznik'e gönderdiği için Bizanslılarla anlaşmak zorunda kalmıştı. İmparator Alexis, Kastamonili Nikephoros'un kaybetmesi üzerine Sinop ve Karadeniz'deki diğer sahil yerlerini kurtarmaya çalışan donanma komutanı Konstantin Dalassenos'u Çaka'nın üzerine gönderdi.³²⁴ Daha Çaka Bey yetişmeden Sakız Adası'na bir çıkartma yaptılar. Surlar bu kuşatmaya dayanabilecek güçte değildi. Türkler teslim olmadılar. Bunu haber alan Çaka Bey 8000 asker ile hemen Sakız'a gidince Dalassenos ise geri çekildi. Çaka ise yaklaşınca askerlerini çıkardı. İki tarafta savaş düzenini aldı. Türkler saldırıya geçince Dalassenos gemilerini çekerek Bizans'dan yardım bekledi. Çaka Bey imparatorla anlaşabileceğini söylüyordu. Fakat bu sadece Peçenekleri beklemek için onları oylamak içindi. Dalassenos'ta Çaka Bey'e zaten inanmıyor o da Bizans'dan yardım gelmesini

³²¹ Sevim A.- Merçil E. (2014). s.530

³²² Koca, S. (2016). s.91

³²³ Demirkent, I.(2014). s.7

³²⁴ Turan, O. (2017). s.123

bekliyordu. İmparator büyük bir hazırlık emri vermişti. Çaka Bey bunun üzerine Sakız'dan İzmir'e gizlice geldi ve o da hazırlığa başladı. Fakat 1090 yılında Dalassenos Sakız'ı ele geçirdi. Balkanlarda ise tam da Çaka Bey'in müttefik işini kolaylaştıracak gelişmeler yaşanıyordu. Peçenekler Uzların baskısı ile Karadeniz'in kuzeyinden aşağı inip Tuna havzasına yerleşmiş Lüleburgaz'a doğru yayılmaya başladılar. Bizans imparatorluğu tehlikeye girmişti. Aleksios Peçeneklerin 1086 yılında gücünü kırsa da onlardan tamamen kurtulamadı.³²⁵ Bir yıl sonra 1087 de tekrar Peçeneklere doğru sefer düzenledi. Peçeneklerin başlarında bulunan liderleri bunun üzerine barış teklifinde bulduysa da Bizans imparatoru bunu kabul etmedi. Peçeneklerin ardından Kuman Türkleri de Balkanlara inmişti. Peçenekler çareyi onlardan yardım istemekte buldular. Fakat daha ittifak sağlanamadan Aleksios harekete geçince Bizans ile savaşa girmek zorunda kaldılar. Yapılan savaşı ise bu defa Peçenekler kazandı. İmparator esir düşmemek için kaçarak canını kurtardı. Bizanslılar canlarını kurtarmak için kaçarken geri de büyük bir ganimet bıraktılar. Savaş bitiminden sonra gelen Kuman Türkmenleri ise ganimetten pay almak istediler. Savaşmadan ganimetten pay almak istemeleri Peçenekler ile Kuman Türklerinin arasının açılmasına neden olmuştur.

Peçenekler bu zaferden aldığı cesaretle Trakya'ya yayıldılar ve bölge de akınlar yapıyorlardı. Bizans ise Peçeneklerin karşısına çıkmıyordu. Peçenekler Trakya'nın büyük bir kısmını ele geçirmiş ve İstanbul'u sıkıştırmış durumdaydılar. Tam da Çaka Bey'in beklediği fırsat gerçekleşmiş oluyordu. Çaka Bey fırsatları iyi değerlendirmeyi bilirdi. Bu fırsatı da kendi lehine çevirmeye çalıştı. Peçeneklerle Bizans üzerine beraber hareket etmek için anlaşta. Çaka Bey bir yandan donanmasını güçlendirmeye çalıştı. Diğer yandan Peçenekler onu Meriç nehrinin sol kısmında bekliyordu. İki ordu ora da bir araya gelecekti. Bir taraftan denizden bir taraftan da karadan kuşatacaklardı İstanbul'u. Bizans ise yaklaşan tehlikenin farkındaydı. O da boş durmuyor ve ülkesini savunmak için kendi hazırlığını yapıyordu. Yaklaşan tehlikeye karşı papadan yardım istedi. Bununla da kalmamış aynı zaman da Peçeneklerin karşısına Kumanları çıkarmayı düşünüyordu. İlk girişimin de başarılı olamasada ikinci girişiminde başarılı oldu. Kumanlarla Peçeneklerin arası ganimet hadisesinden dolayı açılmıştı. Kumanları Peçeneklere saldırmaya ikna etti. Peçenekler İstanbul yakınlarına kadar ilerlemişlerdi. Fakat onlar Çaka'nın gelmesini beklemişler ve bundan dolayı 40 bin kişilik Kuman saldırısına fırsat vermişlerdir.³²⁶ Bu yüzden de Kumanların ve Bizansların saldırısına uğradılar. Peçenekler her şeyden habersiz Meriç

³²⁵ Sevim A.– Merçil E. (2014). s.531

³²⁶ Turan, O. (2017). s.122

nehriinin solunda bugün Umurbey olarak adlandırılan yerde aka Bey'i bekliyorlardı. O sırada ise Kuman birlikleri Bizans askerleriyle desteklenmiş ordularıyla geldiler. Çok şiddetli bir savaş gerçekleşti. Savaş sonunda teslim olanlara bile acınmadı ve hepsi öldürüldü. Kumanlar ganimetlere hiç dokunmadan savaş alanından ayrıldılar. Savaş meydanı çok acıklıydı. Kumanlarda bundan etkilenmiş olmalılar. Bu olay Bizans'ın savaşındaki durumunu bir an da değiştirmişti. Çaka Bey'in amacı uğruna planladıkları boşa gitmişti. Ama aka Bey kolay kolay vazgeçecek biri değildi. Yeniden planlar yapmaya başlamıştı. İzmir'deyken donanmasını kuvvetlendiriyor, adaları ve İstanbul'u kuşatarak Bizans'ı almak istiyordu. Bu planlarından ve kendinden o kadar emindi ki imparatorluk unvan ve alametlerini de kullanmaya bu sıralar da başlamıştı. Çaka Bey adaları tekrar işgal etmiş, Bizans gemilerini batırmıştı.

Peçenek tehdidini ortadan kaldıran Bizans imparatoru Aleksios bu saldırılar üzerine aka Bey'e yönelmişti. Bunun üzerine Yuannis Dukas'ı karadan ve Dalassenos'u da denizden harekete geçirdi.³²⁷ aka Bey'in elinden Midilli, Sisam gibi yerleri geri aldı.³²⁸ aka Bey ise İstanbul'u almaktan bir türlü vazgeçmiyordu. anakkale'de gümrük yeri olan Abydos'u kuşattı. Kılıç Arslan ise Çanakkale'yi kendine ait sayıyordu. Geçen sene İlhanes unvanıyla komuta idaresinde bir ordu göndermişti. Çaka Bey'in bu yaptığı Kılıç Arslan'ı düşündürmeye başlamıştı. Bizans ise Peçeneklere yaptığı gibi aka Bey'in de karşısına başka bir kuvvet çıkararak onlara kırdıracaktı. Aleksios bu defa da düşüncesi için I. Kılıç Arslan'a bir mektup yazdı. Mektubunda şöyle yazıyordu: “Büyük Sultan Kılıç Arslan bilirler ki sultan unvanı sana babandan miras olarak kalmıştır. Ancak senin kayınbaban aka, görünen o ki Bizans'a karşı hazırlanıyor ve kendisine Basileus (imparator) dedirtiyor; ama gerçekte bu bir kandırmadır. Aslında o, tecrübesiyle ve bilgisiyle kendisinin basileus olmaya hiçbir hakkının bulunmadığını ve bu kadar büyük bir devletin başına geçmesinin imkansız olduğunu çokta iyi biliyor. Yaptığı bütün hazırlıklar sana doğru geldiğini göstermektedir. Bence bu durum karşısında cesaretini topla ve boş durma. Tahtını korumak için düşmanına karşı uynaık ol. Ben ise Tanrının bana verdiği güç sayesinde ülkenin sınırlarını koruyup onu buralardan kovacağım. Senide ülken için önce barışçıl yollarla tehlikeyi çözmeye olmazsa da topraklarını korumak için silahla harekete geçmeye davet ederim.”³²⁹ Bizans politikası yine kendini göstermiştir. Kılıç Arslan ise Bizans'ın oyununu anlayamamış ve harekete geçmiştir. İmparator bir yandan donanmasını bir yandan ordusunu

³²⁷ Turan, O. (2017). s.123

³²⁸ Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 531

³²⁹ Turan, O. (2017). s.124

Çaka Bey üzerine yönlendirmiştir. Çaka Bey ise zor duruma düşmüş, etrafı sarılmak üzeredir. Bizans imparatorunun Kılıç Arslan'ı kandırıldığını bilmeden ondan yardım almak üzere yola çıktı. Çaka Bey hiçbir tehlike görmediğinden güvenlik önlemi de almadan Kılıç Arslan'ın yanına gitti.³³⁰ Kılıç Arslan ziyafet sonrasında birden kılıcını çekerek Çaka Bey'i öldürerek ortadan kaldırdı.³³¹ Bizans hiçbir şey yapmadan düşmanlarından kurtulmuş oldu.

Çaka Bey'in öldürüldüğünü rivayet eden aynı kaynak bundan sonraki olaylarda da onun hayatta olduğuna dair kayıtlar vermiştir. Bizanslılar Haçlılarla birlikte 1097'de İznik'i almalarının ardından Adalar denizi sahillerini de almaya başladılar. Bu sıralarda Çaka Bey İzmir'deydi denmektedir. Bazı kaynaklara göre ise burada ismi geçen Çaka, Çaka Bey'in oğludur. Efes'de Tanrıbermiş, Edremit ve diğer sahildeki şehirlerde diğer Türk beylerinin idaresindeydi.³³² Alexis Komnenos Dukas idaresinde bir donanma göndermiş ve sahil şehirlerini kuşatmaya başlamıştır. İznik'in alınmasından sonra morallerini bozmak için sultanın esir edilmiş olan zevcesi ve Çaka Bey'in kızı da götürülmüştür. Bunu öğrenen Türklerin ise gerçekten morali bozulmuş, cesareti kırılmış ve buldukları yerleri terk etmeye başlamışlardır. Bizans kara ve deniz kuvvetleriyle gelince Dukas'a şartları kabul etmeleri halinde şehri terk edeceklerini bildirmişlerdir. Dukas donanmasını İzmir'de bırakmıştır. Efes'e Tanrıbermiş ve Marak üzerine yürümüştür. Türklerin ise manevi gücü artık nerdeyse tükendiği için oradan da geri çekilmişlerdir. Bizanslılar burada çok kişiyi öldürmüş ve yakalayabildiklerini esir almışlardır. Türkler Menderes Nehri'ni geçerek Bolvadin ve Ulubad bölgelerinde toplanmaya başlamışlardır. Bizanslılar ise Türkleri takibe başlayarak Sart, Alaşehir, Denizli, Honas'ı ele geçirdiler. Artık Türkler İç Anadolu bölgesine çekilmeye başlamışlardır. Bizanslılar ise bölge de giderek ilerliyordu.

Çaka Bey'in ölümünün ardından Kılıç Arslan ve imparator yaptıkları anlaşmanın ilerleyen yıllarda da devam etmesine karar verdiler. Fakat bu gerçekleşmedi. İmparator Balkan yarımadasında Kumanlar ile yaptığı savaşlardan dolayı Türkler, Bitinya civarındaki Bizans topraklarına yeniden saldırmaya başladılar. İmparator Kumanları yenerek İstanbul'a dönmesinin ardından, Türklerin İzmit ve civarını tehkileye sokacak saldırılar yaptığını gördüler. Saldırıları önlemek için değişik bir plan yaptılar. Sapanca'dan güneye doğru uzun bir hendek kazdılar. Hendeği suyla doldurarak kanal haline getirecekler ve Türklerin bu bölgeye girmesine engel olacaklardı. Demirkule adı verilen bir de kale yaparak buradan etrafı kontrol edeceklerdi. Ancak Bizans imparatoru Aleksios bu planını tamamlayamadan

³³⁰ Demirkent, I.(2014). s.20

³³¹ Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 532

³³² Turan, O. (2017). s.124

ilk gelen Haçlı ordusunun yola çıkmış olduğu haberini almıştı.³³³

Kılıç Arslan yaptığı büyük hatanın farkında değildi. Yaptığı hata sadece bu da değildi. Bizans imparatoru ile de bir antlaşma yaparak gözünü batıdan doğuya Malatya'ya çevirdi. Bura ise Bizans yanlısı Ermeni Gabriel'in elindeydi. Malatya doğu bölgesinde önemli bir mevkiydi. Bu civarda kurulmuş olan Danışmendliler de Malatya'yı istemekteydi. Kılıç Arslan yerine Davud'u (Kulan Arslan) bırakarak 1095'te Malatya'ya doğru yola çıktı. Gabriel şehri çok iyi savunuyordu ve teslim olmaya yanaşmıyordu.

Halk yönetimden memnun olmayıp her ne kadar teslim olmak isteseler de Gabriel yanaşmıyordu. Kılıç Arslan veziri aracılığıyla bazı vaatlerde bulunsa da Gabriel bunu kabul etmedi. Şehrin surları da çok kuvvetliydi. Kılıç Arslan ise burayı almadan gitme niyetinde olmasa da Haçlı tehlikesi ortaya çıkınca kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı.³³⁴

3.5. Saltuklular ile İlişkiler

3.5.1. II. Kılıç Arslan Döneminde Saltuklular ile İlişkiler

Anadolu'da kurulan beyliklerden birisi belkide ilki olan Saltuklular Erzurum merkez olmak üzere Ebul Kasım Saltuk tarafından kurulmuştur.³³⁵ 1161 tarihinde Gürcüler tarafından Ani'nin işgal edilmesine üzerine Doğu Anadolu'da bulunan Türk beyleri harekete geçmişti.³³⁶ Fakat bu seferde Erzurum Saltuklu hükümdarı pek gözükmemektedir. Bunun nedeni olarak farklı rivayetler bulunmaktadır. Bir rivayete göre ise; Erzurum Saltuklu emiri İzzeddin Saltuk'un Gürcülerle yaptığı bir savaşta başarısız olup ona esir düştüğü ve esaretten kurtulmak için yaptığı antlaşmada bir daha Gürcülere saldırmayacağına dair söz verdiği söylenmektedir. Bu nedenle Gürcülere saldırı sırasında İzzeddin Saltuk kimseye söylemeden buradan ayrılmıştı. Ancak diğer Türk beylerinin ona ihtiyacı vardı. Kimseye haber vermeden orayı terk etmesi Türk beylerini güç duruma düşürmüştü ve başarısız olmuşlardı. Aynı zamanda bir sürü kişi de esir olarak Gürcülerin eline geçmişti. İzzeddin Saltuk'un yaptığı bu hareket kısa zamanda diğer beylik ve devletler arasında yayılmış ve kötü bir şöhrete sahip

³³³ Demirkent, I.(2014). s.21

³³⁴ Sevim A. - Merçil E. (2014). s.532

³³⁵ Tarıfci, S. (2015). Anadolu'nun Türkleşmesi ve Türk Vatanı Haline Gelmesi Meselesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 114. Saltukluların ilk dönemleri hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin beyliğin kuruluş tarihi bile yazarlar tarafından farklı belirtilmektedir. Bu konuyla ilgili 1071, 1072, 1092 tarihleri verilmektedir. Ebû'l-Kasım Saltuk'un beyliğin kurucusu olarak gösterildiği gibi; Ebû'l-Kasım adlı bir beyin hanedanının atası ve Saltuk'un ise onun torunu olduğu da söylenmektedir. Bkz. Özaydın, A. (2009). Saltuklular, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. XXXVI, 54; Sümer, F. (1998). Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 15-22.

³³⁶ Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.105

olmuştu. İzzeddin Saltuk bu durumdan kurtulmak için bir yol arayışına girdi. Hem itibarını tekrar kazanmak hem de güçlenmek istiyordu. Bu yüzden aklına güçlü bir hükümdarla akrabalık kurmak geldi. Kızını II. Kılıç Arslan'la evlendirerek hem güçlü bir müttefik kazanmış oldu hem de II. Kılıç Arslan'ın egemenliğine girerek diğer beylik ve devletlere karşı kendi topraklarını da korumuş oluyordu.

İzzeddin Saltuk'un uyguladığı siyaseti daha önce diğer beyliklerde de görmüştük. Sonucunda o da Mengücek ve Artuklular gibi Kılıç Arslan'a itaat etmiş oldu. Bu evlilik beraberinde başka olayları da getirecektir. Kılıç Arslan ile Erzurum Saltuklu hakimi İzzeddin Saltuk'ın kızının nikahları kıyıldı. II. Kılıç Arslan çeyiz olarak Saltuklulardan toprak aldı. Nikahtan sonra İzzeddin Saltuk'un kızı Konya'ya gitmek için yola çıktı. Ancak o dönem de Selçuklunun büyük düşmanı haline gelen Danişmendli beyi Yağıbasan gelin alayına saldırtarak gelini kaçırtmıştır. İzzeddin Saltuk'un kızını kendi yeğeni Kayseri hakimi Zünnun ile evlendirmek istemiştir. Ancak gelinin daha önce nikahı başka biriyle yapıldığı için bu mümkün olmamaktadır. Yağıbasan ise kurallarda bir değişiklik yapılmasını istedi. Bu konuya kendince şu şekilde çözüm buldu. İzzeddin Saltuk'un kızı Müslümanlıktan çıkacak, daha sonra tekrar Müslüman olacak ve Zünnun ile evlenmesi için herhangi bir engel kalmayacaktı. Bunun üzerine İzzeddin Saltuk'ın kızı Müslümanlık'tan çıkarıldı. Sonra tekrar Müslüman oldu ve Zünnun ile nikahı yapıldı. Ancak II. Kılıç Arslan bu durum üzerine çok öfkeleni ve derhal Yağıbasan'ın üzerine harekete geçti. Ancak başarılı olamadı ve geri dönmek zorunda kaldı.

3.6. Mengücekliler ile İlişkiler

3.6.1. II. Kılıç Arslan Döneminde Mengücekliler ile İlişkiler

Mengüceklilerde Emir İshak ölünce Kemah-Erzincan koluna Davut geçmişti. Davut II. Kılıç Arslan'ın yanında olmak istiyordu. Bu nedenle de bu dönemlerde ona düşman olan Danişmendli Yağıbasan tarafından öldürülmüştür.³³⁷ Davud'un öldürülmesinin ardından ise Kemah-Erzincan kolunun başına bu defa oğlu Fahreddin Behramşah geçmiştir. Devlet İshak'ın ölümünün ardından iki kola ayrılmıştı.³³⁸ Ancak devletin bu şekilde ikiye ayrılması Mengüceklileri zayıflatmıştı. II. Kılıç Arslan Danişmendlileri ortadan kaldırmasından sonra Mengüceklileri ise egemenliği altına aldı. Erzincan Mengücek beyliği kendi istekleriyle II.

³³⁷ Kimi kaynaklarda Davud'un karısı tarafından eski Türk adetlerine uygun şekilde olarak yay kirisiyle boğmak suretiyle öldürüldüğü yazmaktadır. Bkz. Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.98

³³⁸ Tarıfci, S. (2015). s. 120

Kılıç Arslan'ın egemenliğine girdi. Bundan sonra bir süre Mengücekliler için rahat bir dönem oldu. Aralarında evlilik ile akrabalık bağı da kurulmuştu. Fahreddin Behramşah'ın II. Kılıç Arslan'ın damadı olması iki devlet arasındaki ilişkileri daha da sağlamlaştırmıştı.

İki devlet arasındaki hadiselerden biri de Behramşah'ın II. Kılıç Arslan ve oğlunun arasını yapmasıdır. II. Kılıç Arslan ve Sivas Aksaray emiri Kutvettin Melik Şah'ın arası 1188 yılında açılmıştı. Behramşah ise bunun üzerine iki tarafı da barıştırmak için hadiseyi araştırmaya başladı. Aranın bozulmasına sebep ise Konya'daki vezir İhtiyareddin Hasan olarak buldu. Konya'ya gelerek veziri yakaladı ve onu Sivas'a götürmek için harekete geçti. Ancak bu vezir Türkmenler tarafından da sevildiği kadar içlerinde bu vezire karşı nefret duygusuyla dolu olanlar da bulunmaktaydı. Konya'ya doğru giderken vezir, Türkmenler tarafından öldürüldü.

Mengüceklilerden günümüze bastırdıkları sikkelerden de kalan olmuştur. Sikkelere baktığımızda Selçuklu Devleti'ne tabii olduklarını görüyoruz. Günümüze gelen paralardan birinde II. Kılıç Arslan, diğerinde Rükneddin Süleyman Şah'ın ismi bulunmaktadır. Divriği Mengüceklilerinin de Selçuklular adına para bastırması, onların Selçuklulara tabii olduğunu göstermektedir. Selçuklular zamanında doğu bölgesinde bulunan beylikler topraklarını ve varlıklarını koruyabilmek adına farklı arayışlar içerisine girmişlerdir. Örneğin bunun için bu dönem de sık sık güçlü devletlerin egemenliğine girmişlerdir. Bu dönem de Anadolu'da bulunan beylikler güçlü devletlerin mücadelesinde arada kalmış ve hep bir taraf seçmek zorunda kalmışlardır. Artuklular, Saltuklular ve Mengücekliler buna örnektir.³³⁹ Bu beylikler Selçuklular, Eyyübililer gibi dönemin güçlü devletlerinin egemenliklerine girerek varlıklarını devam ettirmek zorunda kalmışlardır.

Doğu bölgesinde bulunan beylikler Gürcüler ile aralarında tampon bölge görevini üstlenmişlerdir. İran Selçuklu Devleti bura da gücünü kaybetmesini üzerine II. Kılıç Arslan'ın bölgede hakimiyetini arttırma mücadelesi üzerine burada bulunan beylikler, II. Kılıç Arslan'ın egemenliğine girmek zorunda kalmışlardır.

3.7. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Diğer Beylik ve Devletler İle İlişkileri

3.7.1. I. Mesud Döneminde Zengiler ile İlişkiler

I. Mesud ile Zengiler arasındaki ilişkiler genel olarak bakıldığında dostluk

---

³³⁹ Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.100-101

içerisindedir. Doğu bölgesinde Haçlılara karşı birlikte mücadele etmişlerdir.³⁴⁰ Aralarını bozan olay ise Artuklu Hısnıkeyfa hükümdarı Davud'un ölmesi üzerine taht mücadelelerine karışmaları üzerine ortaya çıkmıştır.³⁴¹ Bu olay dışında bir anlaşmazlık görülmemektedir. Hatta iki devlet arasında akrabalık bile sağlanmıştır. İyi giden akrabalık ilişkileri I. Mesud'un ölmesiyle damadı olan Nureddin Mahmud'un Selçuklu topraklarına saldırmasıyla bozulmuştur.

Irak Selçuklu hükümdarı Mahmud Zengi'yi Musul valisi tayin etmiştir. Zengi ise burada devletin gücünü giderek arttırmaya çalışmıştır. Hıms hariç tüm Suriye'yi ele geçirmiştir. Zengi Haçlılara karşı verdiği başarılı mücadeleler ile ismini her yere duyurmuştur. 24 Aralık 1144'te Urfa'yı ele geçirmiş ve bu olayla İslam dünyasında da kahraman olarak görülmeye başlanmıştır.³⁴² Ancak Zengi'nin bu şekilde giderek büyümesi Bizans imparatoru Komnenos'u rahatsız etmeye başlamıştır. Doğu da Türk hükümdarlar arasında mücadelelerin başladığı bir zaman da Bizans imparatoru harekete geçti. 1138 de Kuzey Suriye'ye sefer düzenledi.³⁴³ Zengi bu sefer karşısında oldukça zorlandı. Çünkü Komnenos Haçlılardaki anlaşmıştı. Anlaşmayla birlikte ordusu giderek güçlenmişti. Her ne kadar teslim olsalar da Bizans hiç acımadan bütün askerleri öldürdü, halk ise esir olarak alındı. Bizans halka Hristiyan olmaları konusunda baskı yaptı. Mecbur kalan halk kadısıyla birlikte 400 kişi Hristiyan oldu.³⁴⁴ Bu olayın üzerine Zengi Irak Selçuklu hükümdarı Mesud'dan ve başka Türk beylerinden yardım istemiştir.

Osman Turan'ın belirttiğine göre ise Türkiye Selçuklu sultanı Mesud'dan yardım yardım isteği üzerine Türk beyleri hemen harekete geçti.³⁴⁵ Türkiye Selçuklu hükümdarı Mesud Bizans'a ait Kilikya'ya saldırdı.³⁴⁶ Atabeg ile aralarında anlaşmazlık olmasına rağmen oğlu Kara Arslan komutasında 20.000 kişiden oluşan bir orduyu Zengi'ye yardım etmesi için gönderdi. Başka bir kaynakta ise Kara Arslan'ın birliğinin 50.000 kişiden fazla olduğu yazmaktadır. Bizans imparatoru ise bu aralarda Şeyzer'in kuşatmasındaydı. Haberi alır almaz Türkler dönüş yolunu kapatır korkusuyla kuşatmayı kaldırıp İstanbul'a döndü.

Ebu'l- Ferec ise bu olayı Mesud'un Çukurova bölgesine girmesinden kaynaklandığı

---

³⁴⁰ Kesik, M. (2003). S.99

³⁴¹ Turan, O. (1993), s. 145-147-153

³⁴² Sevim A.– Merçil E. (2014). s. 544; Turan, O. (2017). s.208

³⁴³ Kesik, M. (2003). s. 100

³⁴⁴ İbnü'l-Esîr, (1987). C. 11, s.56

³⁴⁵ Turan, O. (2017). s.201

³⁴⁶ Turan, O. (2017). s. 202

söyler.³⁴⁷ İmadeddin Zengi egemenliğini genişletmek istiyordu. Bundan dolayı da Artuklular ile mücadele etmişlerdir. Hısnıkeyfa Artuklu hükümdarı Davud'un Türkmenler üzerindeki etkisi çok fazlaydı. Bu yüzden ona karşı Mardin Artuklu hükümdarı Timurtaş ile birlikte hareket etti. Düşmanları karşısında başarılı olamayan Davud 1144 yılında öldü. Yerine oğlu Fahreddin Kara Arslan geçti. Fakat Kara Arslan'ın ağabeyi Arslandoğmus tahtta hak iddaa etti. Zengi'nin Arslandoğmuş'a destek vermesi üzerine Kara Arslan I. Mesud'dan yardım istedi. Mesud ise yardım isteğine olumlu yanıt vererek 20.000 kişilik bir birlik gönderdi. Mesud ile karşı karşıya gelmek istemeyen Zengi haberi alır almaz birliğini Kara Arslan'ın topraklarından geri çekti. Böylece Türkiye Selçuklu Devleti ve Zengiler arasında bir çatışma yaşanacakken önüne geçilmiş oldu. Mesud sadece Danışmendlilerin değil Artuklularında taht mücadelesine karışmıştı. Böylece gücünü Artuklulara da kabul ettirmiş oldu.

İmadeddin Zengi'den sonra yerine oğlu Nureddin Mahmud geçmişti. Nureddin Mahmud döneminde de Selçuklu-Zengi arasındaki ilişkiler bozulmadı. Yine iki hükümdar evlilik sayesinde akraba oldular. Evliliğin 1149 veya bundan önceki bir yılda olduğu düşünülmektedir. Çünkü İbnü'l-Esir'in verdiği bir olayda II. Joscelin ile Nureddin arasında yapılan savaşta Nureddin'in yenildiği ve Joscelin'in Nureddin'in silahını I. Mesud'a göndererek 'işte bu senin damadınıdır' dediği olay 1149 olarak verilmiştir.³⁴⁸ Ancak Ebu'l-Ferec'de Mesud'un Tell-Başir'e geldiği zaman 1150 de Nureddin ile görüşmesinin ardından kızını onunla evlendirdiği belirtilmektedir. Nureddin ise karısını Tell Başir'de bırakarak geri dönmüştür.³⁴⁹ İki tarafta aralarındaki bağı iyice güçlendirmiştir. Müneccimbaşı'nda Mesud'un Nureddin ile evlenen kızının adı Selçuka Hatun olarak geçmektedir.³⁵⁰

Zengi 1146 yılında ölmüş ve hakim olduğu topraklar oğulları Nureddin Mahmud ve I. Seyfeddin Gazi arasında paylaştırılmıştır. Nureddin Mahmud Halep merkez olarak Suriye'yi aldı. Seyfeddin Gazi ise Musul merkez El-Cezire'yi idaresine aldı. İmadeddin Zengi'nin ölümü Haçlıları çok mutlu etmişti. Şimdi toprakların bölünmesi haberi ise mutluluklarının daha da artmasını sağladı. Haçlıların kardeşlerin egemenliğini genişletmek için birbiriyle mücadele edeceğine ve güçlerini kaybedeceklerine inanıyordu. Fakat Haçlıların beklentileri boşa çıktı. Çünkü iki kardeş Haçlılar karşısında birlik oldular. Özellikle Nureddin Mahmud'un Türkiye Selçuklu hükümdarı Mesud ile hareket etmesi ve bu birlikteliğe Artuklularında katılması Haçlıların sevinçlerinin kısa sürmesine neden oldu.

³⁴⁷ Ebu'l-Ferec, (1987). C.II, s.340

³⁴⁸ İbnü'l-Esir, (1987). C. 11, s.154

³⁴⁹ Ebu'l-Ferec (1987). C. II, s.388

³⁵⁰ Kesik, M. (2003). s.102; Müneccimbaşı, Cami'ud-düvel, s.14, trc., s.17

Zengi 1144'te Urfa'yı ele geçirmişti.³⁵¹ Zengi öldükten sonra³⁵² Joscelin Urfa'yı tekrar ele geçirmek için uğraştıysa da başarılı olamadı. II. Joscelin Tell- Başir civarın da faaliyet gösterdiyse de hedeflerinden vazgeçmedi. Nureddin Mahmud ise bu tehlike karşısında Joscelin'e karşı harekete geçti. Bu sıralarda Antakya Prinkepsi Raymond, Nureddin'in emirlerinden biri olan Şirkuh tarafından öldürülmüştü. Bu yüzden buradan Joscelin'e yardım gelmesi mümkün değildi. İki hükümdar birbirinden zaten hoşlanmıyordu. Nureddin'in üzerine doğru harekete geçtiğini haber alan Joscelin ordusunu toplayarak onun üzerine yürüdü. Yapılan savaşta ise pek çok Müslüman öldü ya da esir oldu. Esir olanlar arasında Nureddin'in iyi komutanları da bulunmaktaydı. Joscelin Nureddin Mahmud'un silahını aldı ve Selçuklu hükümdarı Mesud'a gönderdi. Ona "Bu senin damadına ait silahtır; yakın zamanda sana bundan daha büyüğünü göndereceğim." demiştir. Bu hareketiyle Nureddin Mahmud ile dalga geçmiş ve Sultan Mesud'u da tehdit etmiştir. Ancak durum hiçte böyle olmadı. Nureddin Mahmud bu olaya çok sinirlendi ve derhal ondan intikam almak için hazırlığa başladı. Türkmen emirlerinden bir grup oluşturdu. Joscelin'i öldürürlerse onları ödüllendireceğini söyledi. Nureddin Joscelin'in üzerine kendisi giderse kaçacağını biliyordu. Bundan dolayı casuslar görevlendirdi.

Joscelin Tell-Başir'den Antakya'ya gitmek için harekete geçmişti. Türkmenler ise gizlice onu takip ediyordu. Joscelin'i hiç beklemediği bir an da pusuya düşürüp yakaladılar. Joscelin'in Türkmenlere para vermeyi teklifi onlar tarafından kabul edilmiştir. Joscelin paranın getirilmesi için bir adamını gönderdi. Casuslardan biri ise Nureddin'in Halep'teki naibi Ebu Bekir b. Ed-Daye'ye durumu bildirdi. Naip hemen bu casusla birlikte bölgeye asker gönderdi ve askerler onlara baskın yaparak Joscelin'i esir alarak Ebu Bekir'e getirdiler. O da 1150 senesinde Joscelin'i Nureddin Mahmud'a gönderdi. Nureddin Joscelin'i esir alanları para ile ödüllendirdi.³⁵³ İbnü'l-Esir'de verilene göre Joscelin'in esir alınması kazanılan büyük zaferlerden biriydi. Çünkü o azılı bir şeytan olup Müslümanlara karşı kalbi çok katı ve soğuktu. Onun esir düşmesi bütün Hristiyan aleminde büyük ses getirmiş ve hepsinin bunu felaket olarak görmesine neden olmuştur.³⁵⁴ Joscelin Nureddin'e getirilince hapsedildi. Dokuz yıl sonra hapis de öldü. Nureddin ise pek çok kalenin sahibi

³⁵¹ Turan, O. (2017). s.208; Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 544; Zengi Urfa'yı görünce çok beğendi ve buranın tahrip edilmesinin doğru olmadığına karar verdi. Hemen emir verdi ve askerleri halktan neler aldıysa geri vermelerini söyledi. Askerler bu emir üzerine halktan zorla ne aldılarsa hepsini geri verdiler. Kısa zamanda şehir eski haline dönmüştür. Zengi burada ordunun bir kısmını bıraktıktan sonra Seruc'a doğru gitti ve Haçlıların ele geçirdiği bazı yerleri onlardan geri aldı. Bkz. İbnü'l-Esîr, (1987). C. 11, s.94-95

³⁵² İbnü'l-Esîr, (1987). C. 11, s.104

³⁵³ Kesik, M. (2003). S.103

³⁵⁴ İbnü'l-Esîr, (1987). C. 11, s.138; Turan, O. (2017). s.213-214

oldu.³⁵⁵Joscelinin Nureddin Mahmud'a esir düşmesi üzerine karısı Beatrice kendisine kalan Samsat, Birecik, Ayntab, Dülük, Tell-Başır, Ravendan'ı Bizans imparatoru Manuel'e sattı. Nureddin Mahmud ise bunun üzerine buralara hakim olmak için harekete geçti. Onların saldırıya geçtiği sıralar da Nureddin Mahmud'un komutanlarından Hasan b. Gümüştengin Tell-Başır'de Bizans birliğini sıkıştırdı ve kaleyi aldı. Urfa Kontluğu'na ait son kalıntılarda 12 Temmuz 1151 yılında gitmiş oldu.³⁵⁶

3.7.2. II. Kılıç Arslan Döneminde Eyyübiler ile İlişkiler

Türkiye Selçuklu Devleti ve Eyübiler arasındaki ilk ilişkiler Miryokefalon Savaşı'ndan sonra başlamıştır.³⁵⁷ 1174 senesinde Nureddin Mahmud ölmüş ve Bizans II. Kılıç Arslan tarafından Miryokefalon Savaşı'nda büyük bir yenilgi almıştı. Bu gelişmeler üzerine II. Kılıç Arslan Anadolu'da rahat ilerleme imkanı bulmuştur. Kısa bir süre içerisinde Danışmendlilerden kalan tüm toprakları ele geçirmeye başardı. Anadolu'da birliği sağlama yolunda ilerlerken önündeki engelleri tek tek aşmayı başardı. Doğu Anadolu'da bulunan beylikler ile komşu oldu ve bu Türk beyliklerine doğrudan nüfuz etme fırsatını yakaladı.³⁵⁸ Fakat Kılıç Arslan'ın izlediği siyaset başa Selahaddin Eyyübi'nin³⁵⁹ geçmesi ile bozuldu. Kılıç Arslan giderek hakimiyetini genişletince Erzincan Mengücek ve Saltuklu hükümdarları kendi istekleriyle Kılıç Arslan'a itaat etmişlerdi. Artuklular ise Kılıç Arslan'ın bu ilerlemesini kendileri için tehdit olarak gördüler ve Selahaddin Eyyübi'den kendilerini himaye altına almalarını istediler. Selahaddin'de bu durumdan rahatsız olmaktaydı ve Artukluları destekleyeceğini söyledi. Böylece bu bölgede en güçlü iki hükümdar karşı karşıya geleceklerdi.

Kılıç Arslan Nureddin Mahmud'a kaptırdığı Raban'ı tekrar almak istiyordu. Nureddin Mahmud'un yerine geçen oğlu Melik Salih bunu uygun bularak Selahaddin Eyyübi'ye bir elçi gönderdi. Ondan Raban Kalesi'nin iadesini isteyerek harekete geçti. Fakat Selahaddin Eyyübi çok öfkelenerek bunu reddetti. Bu isteğin kabul edilmemesi üzerine 20.000 kişilik Selçuklu ordusu harekete geçti. Eyyübi'nin gönderdiği birlikte Raban'ı savunmak amacıyla gönderildi. Selçuklu askerleri kalenin etrafında zarar veriyorlardı. 1180

³⁵⁵ İbnü'l-Esîr, (1987). C. 11, s.155; Demirkent, I. (1992). ' Haçlı Seferleri Dönemi Kalelerinden Ravendan', Belleten, C. LVI, sy. 216, s. 371-389

³⁵⁶ Ebu'l- Ferec (1987). C. II, s.388

³⁵⁷ Özbek, S. (2018). Selçuklu- Eyyübi İlişkileri, Ankara: Berikan Yayınevi, s. 45

³⁵⁸ Dağlı, R. (2011). II. Kılıç Arslan Zamanında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Dış Siyaseti(1155-1192), Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 97

³⁵⁹Turan, O. (2017). s.236-241; Erdoğan, M. (1990). ' Sultan Selahaddin Eyyübi'nin Anadolu'daki Türk Devletleriyle Münasebetleri', Belleten, C. 54, TTK Yay., Ankara, s.417

tarihinde Eyyübi'nin yeğeni olan Takiyüddin'in beraberindeki 1000 kişilik birliğin karşısında Selçuklu askerleri başarılı olamadı. Takiyüddin bin kişiyle Selçuklu ordusunu yendiği için bununla övünmüş “Yirmi bin kişilik orduyu sadece bin kişilik ordumla yenmeyi başardım.” demiştir.³⁶⁰ Kılıç Arslan ise ordusunun bu yenilgisinden sonra doğu da henüz işleri bitmediği için Konya'ya dönmek yerine Malatya'ya geçti.

II. Kılıç Arslan Malatya'yı ele geçirdiği zaman damadı Nureddin Muhammed Eyyübi'nin himayesine girerek Kılıç Arslan'ı çok sınırlendirmişti. Kılıç Arslan kızı Selçuk'a Hatun'a kötü davranılmasını bahane ederek amadı Artuklu Meliki Nureddin Muhammed'in üzerine yürüdü. Buradan anlıyoruzki Kılıç Arslan'ın damacı Artuklu topraklarını ele geçirmektir. Kılıç Arslan'ın harekete geçmesi üzerine Nureddin Muhammed Selahaddin Eyyübi'den yardım istedi. Daha önceki gerginlikler son bulmadan ikisi arasındaki gerginlik daha da arttı.³⁶¹ Gerginliğin nedeni ise Hısnı Keyfa ve Diyarbekir hakimi Nureddin Muhammed b. Kara Arslan Kılıç Arslan'ın kızı Selçuka Hatun ile evlenmişti. Nureddin Muhammed daha sonra bir şarkıcıya gönül vererek onunla gönül ilişkisine girmiş ve Selçuk'a Hatun'u kendi haline bırakmıştı.³⁶² Bunu duyan Kılıç Arslan, Nureddin Muhammed üzerine yürümüşü. Ancak Nureddin Muhammed, Selahaddin Eyyübi'ye sığınarak ondan aralarını düzeltmesi konusunda yardım istemişti. Bunun üzerine Selahaddin Kılıç Arslan'a bir mektup gönderdi. Kılıç Arslan ise mektubuna cevap olarak bu meseleye karışmamasını ve Nureddin Muhammed'e çeyiz olarak verilen yerlerin geri verilmesini ısrarla belirtmişti. Bunun üzerine Selahaddin Eyyübi öfkelenmiş ve tüm sorumluluğu üstlendi.³⁶³ Mektubuna cevap olarak: “Nureddin Muhammed'e dokunmana izin vermem. Yaptığımız antlaşmada ona verdiğimiz sözü yerine getirmekten vazgeçmeyiz. Onu hemen serbest bırakırsan bunu iyilik olarak kabul eder unutmayız. Eğer sözümüzü dinlemez ve üzerine gidersen biz de ondan yardımımızı esirgemeyiz.” dedi.³⁶⁴

Daha sonra ise elçiler gelip gitse de aralarındaki gerginlik bir türlü son bulmadı. Selahaddin Eyyübi topraklarının Şam tarafını güvence altına alarak Anadolu'ya yöneldi. Raban'a geldi ve birliklerini Nureddin'e destek vermek amacıyla onunla birleştirdi. Kılıç Arslan durumu Selahaddin ile tekrar konuşmak için yetenekli veziri İhtiyareddin Hasan'ı Raban'a gönderdi. Fakat Selahaddin Eyyübi ikna olmadı ve Kılıç Arslan'a iletmesi için

³⁶⁰ İbnü'l Esir, (1987). C. 11, s.366

³⁶¹ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.425; Çay, M. Abdulhaluk (1987), s.15; Sevim A.– Merçil E. (2014). s.237-238

³⁶² Özbek, S. (2018). s. 58

³⁶³ Dağlı, R. (2011). s. 99

³⁶⁴ İbnü'l Esir, (1987). C. 11, s.371

şunları söyledi: “Efendine söyle! Eğer geri dönmezse Allah’a yemin ederimki Malatya üzerine yürüyeceğim. Malatya’ya iki günlük mesafedeyim, oraya varmadan da atımdan inmeyeceğim. Sonra da büyük ülkesine saldırıp elinden alacağım.” İhtiyareddin bu cevaptan sonra Selahaddin Eyyübi’nin karargahında gezdi ve ordusu hakkında bilgi sahibi oldu. Ordusunun ve askeri mühimmatlarının Selçuklu ordusundan fazla olduğunu görünce endişelendi. Bunun üzerine kendi adına görüşmek isteyerek Selahaddin’in huzuruna çıktı ve şunları söyledi: “Ey efendimiz bu yapılan kötü iş sizin gibi bir sultanın şanına yakışmaz. Sen en ulu, en şanslı ve en büyük sultanlardan birisin. Eğerki halk senin Haçlılarla anlaştığını, onlara karşı gaza ve cihaddan vazgeçerek ülkenin menfaatlerini bir tarafa ittiğini, bütün İslam alemine ve kendi ülkene yararlı bu işten uzak durduğunu ,uzak yakın her taraftan asker toplayıp senin ve askerlerinin basit bir şarkıcı için yollara düşüp büyük masraflar harcadığını duymasın kadar büyük bir kötülük düşünebiliyor musun? Yarın Allah’a nasıl hesap verecek, bu durumu nasıl izah edeceksin? Halife ve diğer İslam ülkelerinin hükümdarları arasında itibarın, şanın nasıl olur? Onlara bunu nasıl izah edersin? Düşün ki hiç kimse cesaret edip senin yüzüne karşı bunları söylemez, ancak hepsi gerçeğin böyle olduğunu bilmez mi? Sonra diyelimki Kılıç Arslan öldü bu kızı da beni sana gönderdi. O sana sığınıyor ve eşinden hakkını almanı istiyor. Zaten senin gibi bir sultandan yapması beklenende budur. Sen bu isteneni reddetmez onlara hayır demezsin.” demişti. İhtiyareddin’in bu konuşması Selahaddin üzerinde oldukça etkili oldu. Şu cevabı verdi: “Yüce Allah’a yemin ederimki mesele aynı senin dediğin gibidir. Fakat bu adam ülkeme geldi ve bana sığınarak benden yardım istedi. Şimdi ona sırt çevirmek bana yakışmaz. Sen onunla konuş ve aranızdaki meseleyi istediğiniz gibi halledin. Ben bu meselede siz ne dediyseniz yanınızda olur, yapılan bu işin iyi olmadığını söylerim.” dedi.³⁶⁵

Bu sözlerin üzerine İhtiyareddin Nureddin Muhammed’in yanına gitti. İhtiyareddin konuşmayı olduğu gibi aktardı. Nureddin Muhammed başka çaresinin kalmadığını anlayınca iki hükümdarla da görüşeceğini ve özür dileyeceğini söyledi. Nureddin ve İhtiyareddin aralarında bir anlaşma yaptılar. Bu anlaşmaya göre Nureddin bir yıl sonra bu şarkıcıyı bırakacaktı. Eğer bunu yapmazsa Selahaddin ona yardım etmeyecekti. Bu anlaşmadan sonra Selahaddin Şam’a, Nureddin ise kendi ülkesine döndü. Bir yıl dolduğunda ise Nureddin şarkıcı kadını bıraktı ve kadın da Bağdat’a gitti. Böylece mesele daha da büyümeden halledilmiş oldu.³⁶⁶ İhtiyareddin sayesinde bu mesele çözüme kavuşmuş oldu. İhtiyareddin

³⁶⁵ Dağlı, R. (2011). s. 101; Ebu’l-Ferec, (1987). C. II, s. 425-426

³⁶⁶ Turan, O. (2017). s.236-241; İbnü’l Esir, (1987). C. 11, s.370-372

aynı zamanda Ermenilere karşı bu iki hükümdarı bir araya getirdi. Ermeni prensi Mleh Khodoron 1175 senesinde Kozan'da öldürülmesi üzerine yerine ise III. Rupen geçti.³⁶⁷ II. Kılıç Arslan'ın Miryokefalon Savaşı ile uğraşmasından yararlanarak Misis ve Adana'yı işgal etti. Rupen para karşılığı Çukurova'da Türkmenlerin hayvanlarını otlatmasına ve burada kışı geçirmelerine izin vermişti. Ancak daha sonra sözünde durmayarak Türkmenlerin birçoğunu öldürttü, sağ kalanların mallarına el koydu, kadınları ve çocukları esir aldı. İhtiyareddin'in araya girmesi ile Rupen'e karşı II. Kılıç Arslan ve Eyyübi ittifak yaptılar ve beraber hareket edeceklerdi. Kuzeyden Kılıç Arslan, güneyden ise Selahaddin Eyyübi Ermenilerin topraklarına girdiler. Rupen ise bu ittifak karşısında dayanamadı ve barış yapmak istedi. Esirleri vereceğini ve savaş tazminatı olarak altın ödeyeceğini söyleyince Rupen'in barış isteği kabul edildi. Olayın son bulmasının ardından Kılıç Arslan Malatya'ya, Selahaddin Eyyübi ise Mısır'a geri döndü.³⁶⁸ İki hükümdar arasındaki iyi ilişkiler uzunca süre devam etti. Güneydoğu bölgesinde hakimiyetini genişletmek isteyen Selahaddin Eyyübi Urfa, Harran, Silvan, Dara, Rakka, Amid, Habur, Durin, Araban, Şemsaniyye, Husayn, Fudayn, Micdal, Buk'a, Balat ve Nusaybin gibi bölgede çok önemli yerleri ele geçirdi. Bunun üzerine iki hükümdar arasındaki ilişkiler yeniden bozulmaya başladı.³⁶⁹

---

³⁶⁷ Özbek, S. (2018). s. 62

³⁶⁸ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.426; Turan, O. (2017). s.239; Ersan, M. (2002). 'Selçuklu- Ermeni İlişkileri', Türkler, C.6, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.638-639

³⁶⁹ Dağlı, R. (2011), s.103

4. İBNÜ'L ESİR'E GÖRE GAYRİMÜSLİM TEŞEKKÜLLER İLE İLİŞKİLER

4.1. Bizans ile İlişkiler

4.1.1.Süleymanşah Dönemi

Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah, Süleymanşah üzerine Emir Porsuk'u göndermişti.³⁷⁰ Süleymanşah ise bunun üzerine Bizanslılarla ittifak yapmış ve onları başarısızlığa uğratmıştı. Süleymanşah böylece kendi bağımsızlığını korudu ve gücüne güç kattı. Süleymanşah bu dönem de şanslı olucakki bu olaydan sonra Bizans'da da durumlar karıştı ve taht kavgaları başladı. Bizans'da başlayan siyasi ve iç karışıklıklar devam ediyordu. Süleymanşah ve Mansur tahtta hak iddaa eden Botaniates'e yardım etmiş ve tahta çıkmasını sağlamışlardı. Botaniates ise devlette düzeni tamamen sağlayamadı. N. Melissenos yeni imparator olmuş olan Botaniates'i tanımadı. Bazı bölgeleri ele geçirdi ve Türk beyliklerinden yardım almaya başladı. N. Melissenos'un amacı tahtı ele geçirmektir ve bu amacını gerçekleştirmek için her yolu deniyordu. Süleyman ile de ittifak yaptı. Friky'a da ve Galatya'da Bizanslıların elinde olan bazı yerleri de Selçuklulara verdi. Süleymanşah olayları fırsata çevirmede çok iyiydi. Melissenos'un yaptığı bu hareket Süleymanşah ile Botaniates'in arasının bozulmasına neden oldu.

Botaniates büyük bir ordu hazırlayarak Anadolu'ya gönderdi. Bu ordunun amacı sultan ile savaşmak ve İznik'i kuşatmaktı. Bu sırada Süleyman ve Melissenos Eskişehir (Dorylaion) civarındaydı. Şehirdeki askeri birlikler Botaniates'in gönderdiği orduyu oyalamaya çalışırken, Süleymanşah'da Melissenos ile ilerliyordu. Başarılı olamayan Botaniates'in birliği geri dönmek zorunda kaldı. Taht için Süleyman ve Melissenos Kadıköy'e yerleşmelerde, Alexios Komnenos onlardan daha erken davrandı ve Bizans tahtına oturdu.³⁷¹ Malazgirt Savaşı'ndan beri Bizans devletindeki düzensizlik Alexios'un tahta geçmesiyle son buldu ve yeni bir dönem başlamış oldu. Bu olay Süleymanşah'ın Anadolu'da daha da ilerlemesini kolaylaştırdı. Süleyman askerlerini Marmara, Karadeniz, İstanbul Boğazı'na göndermişti.³⁷² Askerlerin cesur hareketleri Bizans askerlerini korkutuyordu. Türkler boğazları kontrol altına almışlardı. Yani İstanbul Boğazı iki taraf arasında sınır oldu diyebiliriz. Alexios ise Türkleri burdan göndermek için planlar yapmaya başlamıştı. Bir gece baskını yapmaya karar verdi. Bizans'ın İstanbul'un o kısmını koruyan savunması güçlü değildi. Küçük birlikler oluşturdu ve gece kayıklarla karşı sahile yani Türklerin üzerine

³⁷⁰ Sevim, A. (2018). s. 30

³⁷¹ Turan, O. (2017). s.90

³⁷² Turan, O. (2017). s.90-91

gönderdi. Bizansın sahil koruması yapan kısmı çok güçlü değildi. Tam olarak sonuç alamasa da Türkler sahillere biraz içeri çekildiler.³⁷³ Bu sıralar da İtalya'dan başlarında ise Robert de Guiskard bulunduğu Norman saldırısı başladı ve onunda amacı Bizans tahtıydı. En sonunda bir çaresi kalmayan Alexios Süleymanşah ile anlaşma yapmaya karar verdi. 1081 yılında yapılan antlaşmaya göre: boğazlardan sınır olarak çizilen Drakon suyuna (Kırkgeçit çayı) kadar Türkler çekilecekti.³⁷⁴ İmparatorun Selçuklulardan büyük çıkarları vardı. Bizansın o dönemdeki olayların kaydını alanlar ise anlaşma maddelerini açıkça belirtmemiş, çıkarları olmalarına rağmen kendilerini üstün görmüşler ve vassal olarak bahsetmişlerdir.³⁷⁵ Ama yaptıkları bu antlaşma ile Selçuklular Anadolu'da sahip oldukları yerleri kabul ettirmiş olmuşturlardır. İki arasında sınır kabul edilen Drakon kaynaklarda farklı yerler olarak geçmektedir. Bir kaynakta İzmit körfezine dökülen bir dere olarak geçmektedir. Başka bir yerde ise Bozburun yarımadasını ayıran çay olarak geçmektedir. Devletlerarası hukukta yapılan antlaşma iki tarafın birbirini tanıması anlamına gelmektedir. Bizans Türkiye Selçuklu Devleti'ni 1081 Dragos Suyu Antlaşması ile resmen tanımıştır. Yapılan bu antlaşmayla Aleksios Anadolu'yu Selçuklu idaresine bırakmıştır.³⁷⁶ Böylece Türkiye Selçuklu Devleti meşru ve hukuki bir güç haline geldi. Bizans imparatoru Anadolu'da Selçuklu fetihlerinin sultan Melikşah'ın emriyle olduğunu düşünüyordu. Bu fetihleri durdurmak veya en azından hafifletmek için Kuzey-Çin hükümdarına bir heyet göndererek doğudan Selçuklulara karşı harekete geçmesini istese de olumlu bir yanıt alamamıştır.³⁷⁷

4.1.2. I. Kılıç Arslan Dönemi

Süleymanşah'ın öldürülmesinin ardından Melikşah, Süleymanşah'ın oğullarını da yakalattırmişti. Süleymanşah savaştayken devleti yerine idare etmesi için Ebu'l-Kasım'ı görevlendirmişti. Antakya'yı aldığı sıralarda Karatekin isimli bir Türk beyi Sinop'u ele geçirmişti. Karatekin burada büyük bir hazineye sahip olmuştur. Süleymanşah'ın Bizans'a karşı başarısız olması üzerine Bizans tekrar hareket geçmiştir. Bizans imparatoru Aleksios kaybettiği toprakları tekrar ele geçirmek için hareket etti. Karadeniz'de bulunan bazı yerleri tekrar geri aldı. Süleymanşah'ın ölmeden önce görevlendirildiği beyler bağımsız hareket ettiler. İznik'te bulunan bey ise kendi hükümdarlığını ilan etti. Kardeşi olan Ebu'l- Gazi'yi de Kapadokya emirliğine görevlendirdi. Ebu'l- Kasım bir yandan Bizans ile mücadelelerde

³⁷³ Turan, O. (2017), s.90-91; Koca, S. (2016). s.66

³⁷⁴ Koca, S. (2016). s.67

³⁷⁵ Alexiad, (1996). s.63

³⁷⁶ Sevim, A. (2014). s.91

³⁷⁷ Sevim, A. (2014). s.106

bulunmuştur, bir yandan da Melikşah ile arası bozulmuştur. Bozan ise Ebu'l- Kasım'ı öldürttü. Kardeşi Ebu'l-Gazi ise İznik'i elinde tutmak istemiştir. Melikşah'ın ölümü ile bunun için uygun fırsatta oluşmuştur. Bizans imparatoru ise Ebu'l-Gazi'ye hediyeler vererek onu İznik'ten uzaklaştırmak iste de niyetini anlayan Ebu'l-Gazi onu oyalamıştır.³⁷⁸ Melikşah'ın ölümünü fırsat bilen Süleymanşah'ın oğulları ise İznik'e gelmiş ve Kılıç Arslan devletin idaresini almıştır. Halk Kılıç Arslan'ı coşkuyla karşılamıştır.³⁷⁹

Ebu'l-Gazi bir sorun çıkarmadan devleti Kılıç Arslan'a devretmiştir. Kılıç Arslan İznik ve çevresine hakim olmuştur. Ancak Ebu'l-Kasım döneminde İznit Bizanslılar tarafından ele geçirilmiştir. İzmir ve civarında ise bu dönemde Çaka Bey bulunmaktadır. Bunun dışında Anadolu'da Malazgirt Savaşı'ndan sonra kurulan Danişmendliler, Mengücekliler, Saltuklular gibi beyliklerde bulunmaktaydı. Anadolu'da Türkler arasında bir birlik olduğunu söylemek zordur. Kılıç Arslan kardeşi ile beraber İznik'e geldiğinde burası Bizanslılar tarafından kuşatılmıştı. Kılıç Arslan kuşatma sırasında şehre gizlice girmişti ve halk tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmıştı. Fakat Kılıç Arslan'ın işi zordu. Otorite boşluğundan yararlanan Bizanslılar kaybettiği toprakları geri alma yoluna başlamıştı.³⁸⁰

Bu dönemde Bizans'ın tek düşmanı Selçuklular değildi. Çaka Bey'i de Bizans için bir tehdit unsuru haline gelmişti. Çaka Bey bu yolda Peçenekler ile iş birliği yapsada, Bizans Kumanlarla birlik olunca başarısız oldular.³⁸¹ Çaka Bey İstanbul'u ele geçirmek istiyordu. Bizans Peçenekleri kesin bir yenilgiye uğratarak, Çaka Bey'inde donanmasına büyük zarar vermiştir. Bundan sonra Bizans İznik ve çevresi ve Güney Marmara civarında Türklerin topraklarına yaptığı saldırıları daha da arttırmaya başladı. 1093 yılında Kılıç Arslan İznik'e gelerek devletin başına geçtiğinde Bizans'ın bu bölgedeki faaliyetlerini durdurması gerektiğini anladı.³⁸²

Kılıç Arslan Anna Komnene'de verilene göre İlhan (Elkhanes) unvanına sahip kumandanı Muhammed'i Selçuklu birliğinin başında Marmara'nın güneyde Bizans'a ait yerleri ele geçirmesi için yolladı. Muhammed ise Kapıdağ yarımadasının girişini tutan Kyzikos ve Apolypot gölünün doğusundaki Apollonias şehirlerini işgal etti. Bunu öğrenen Bizans imparatoru ise hemen Aleksandros Euphorbenos kumandasında bir donanma

³⁷⁸ Kaya, A. (1998). Selçuklu- Bizans İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s. 28

³⁷⁹ Turan, O. (2017). S.125-127; Atçeken, Z. (1994). Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi, Konya, s.75; Sevim A.– Merçil E. (2014). s. 530

³⁸⁰ Atçeken, Z. (1994). Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi, Konya, s.76

³⁸¹ Demirkent, I. (2014). s.19

³⁸² Demirkent, I.(2014). s.18; Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 531-532

gönderdi. Bizans donanması Apollonias şehrini kuşattı. Bu mücadele altı gün sürdü. Muhammed iç kalede elinden geleni yaparak düşmana direndi. Muhammed yardım gelmesi için zaman kazanmaya çalışıyordu. Nihayet beklediği yardım geldi. Bizans kumandanı ise gelen yardımı görünce geri çekilmek zorunda kaldı. Onun geri çekilmek üzere olduğunu anlayan Muhammed ise onları yakaladı ve bozguna uğrattı.³⁸³ Fakat Bizans bozguna uğratılsa da Bizans'a karşı üstünlük korunamamıştır. Bizans imparatoru bu yenilgi üzerine çok sinirlenmiştir. Opos komutasında bir orduyu Türkler'in üzerine göndermiştir. Kyzikos ve Manyas'ı ele geçirerek sonrada Apollonias şehrini kuşatmışlardır. Muhammed'e yardım gelmeyeceğinden dolayı savunmadan vazgeçerse imparator tarafından ödüllendirileceği söylenmiştir. Muhammed ise buna inanmış ve teslim olmuştur. Bizans'a karşı düzenlenen ilk girişim sonuçsuz kalmıştır.

Bizans I. Kılıç Arslan Malatya kuşatmasında iken Bizans'ın Avrupa'dan yardım istemesi üzerine hazırlanan Haçlı ordusu Anadolu'ya gelerek İznik'i kuşatmışlardı. İznik'i kurtaramayan Kılıç Arslan Danışmendlilerle anlaşarak Haçlıları durdurmaya çalışsa da geri çekilmek zorunda kalmıştır.³⁸⁴

4.1.3. Şahinşah Dönemi

Şahinşah Konya'da tahtı I. Kılıç Arslan'ın Musul'a giderken yerine bıraktığı Mesud'dan almıştır.³⁸⁵ Başlangıçta devlette otoriteyi sağlamaya çalışacaktır. Bizans ise bu durumu değerlendirmek istemiştir. Aleksios I. Komnenos, Norman hükümdarı Bohemund ile barış yaptı. Ardından ise Philocales'i Antalya valiliğine görevlendirdi.³⁸⁶ Beraberine de askerler vererek Anadolu'ya gönderdi. Asker Eumathios Edremit'e geldi. Türklerin nerede olduğuna dair bir araştırma yaptılar. Bir kısım Türklerin nerede olduğunu öğrenince onlara ani bir saldırı düzenlediler. Türkler hazırlıksız olduğu için yenilmeleri çokta zor olmadı. Fakat buradaki saldırı da Türklere çok büyük zulümler yapılmıştır. Bir kısmını esir almışlar bir kısmını öldürmüşlerdir. Yeni doğan bebeklere dahi acımamış ve öldürmüşlerdir. Kalanlar ise kurtulunca bunu yer yer gezerek diğer Türklere anlatmışlardır. Kapadokya idarecisi Hasan bunu öğrenir öğrenmez derhal birliğini topladı ve onlara saldırıya geçti.³⁸⁷ Eumathios

³⁸³ Demirkent, I.(2014). s.18

³⁸⁴ Turan, O. (2017). s.128; İbnü'l-Esir, (1987). C.10, s.227-230; Kafesoğlu, İ. (1972). Selçuklu Tarihi, İstanbul: M.E.B, s.91

³⁸⁵ Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 538

³⁸⁶ Alexiad, (1996). s.254

³⁸⁷ Kesik, M. (2003). s.18

ise bu yaptıkları üzerine kendisine intikam almak için geleceklerini biliyordu.³⁸⁸ Bu yüzden de sürekli hazır bir şekilde Türkleri beklemeye çalışıyordu. Etrafında ise adamlarını göndermiş gelen gidenden haberdar olmaya çalışıyordu. Adamları ise Türklerin geldiğini görmüş ve haber vermişlerdir.

Eumathios ise Türklerle savaşmayı göze alamıyordu. Bu yüzden herkese gizlenmesini ve buranın terk edildiği görüntüsünü verilmesini emretmişti. Emir Hasan bölgeye geldi³⁸⁹ ve kalenin etrafını kuşattı. Ancak üç gün boyunca etraftan hiçbir yaşam belirtisi alamadı. Bunun üzerine ordusunu üçe ayırdı. Ordusunun ayırdığı her bir kısmını farklı farklı yerlere gönderdi. Kendi ise İzmir'e giden ordunun başına geçti. Emir Hasan Bizans askerlerini çok hafife almıştı. Bunu gören Eumathios ise hemen birliklerini olduğu yerden çıkardı. Üç kola ayrılan Türk birlikleri Kelbianus, İzmir ve Kemalpaşa'ya gitmekteydi. Eumathios önce Kelbianus'a giden birliklere saldırdı ve onları yendi. Ardından İzmir ve Kemalpaşa'ya giden birliklere ani saldırılar düzenleyerek yenilgiye uğrattı. Bizans'ın cesareti aldığı zaferlerle daha da arttı. Khliara ve Bergama'ya doğru giden Türkleri takibe başladılar. Fakat Türkler bu haberi almıştı ve Bizanslılar takip ettikleri Türklere yetişemedi. Bunun üzerine Bizanslılarda geri döndü ve komutanları tarafından ödüllendirildiler. Bu olayın üzerinden biraz zaman geçtikten sonra Şahinşah'ın askerler gönderdiğini görmekteyiz. Bir kısmı Synaos'a, bir kısmı ise Küçük Menderes'i geçerek ilerlemeye devam ettiler. Bizans'a ise haber gitmişti. Yolda Türklerle karşı karşıya geldiler ve yapılan savaşta Bizans askerleri kazandı. Yenilgiyi haber alan Şahinşah Bizans imparatoruna elçi gönderdi ve barış yapmak istediğini belirtti.³⁹⁰ Elçiler İstanbul'a geldi ve Aleksios Komnenos onları huzuruna kabul etti. Elçilerin durumu anlatmasından sonra Bizans imparatoru da barışı istediğini söyledi. Elçiler devamında ise Şahinşah'ın istediği barış şartlarını söyledi. Fakat Aleksios şartların hepsini kabul etmek istemedi. Elçiler ısrar etse de onlara bir çadır verildi ve orada dinlendiler. Bu sırada imparator da şartları tekrar düşünüyordu ve kendi değiştirmek istediği yerler vardı. Elçiler bir gün dinlendikten sonra ertesi gün imparatorun şartlarını kabul ettiler. Bu şekilde antlaşma imzalandı. Şahinşah elçilere tam yetki vermiş olacakki değişen antlaşma şartlarını kabul etmişlerdir.

Antlaşmanın ardından biraz zaman geçtikten sonra Şahinşah diğer Türkler'den de

---

³⁸⁸ Günler, M. (2010). Türkiye Selçuklu Devleti'nde Saltanat Mücadeleleri ve Devlet İle Toplum Üzerinde Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s. 41

³⁸⁹ Alexiad, (1996). S.441

³⁹⁰ Turan, O. (2017). s.181; Sevim A. – Merçil E. (2014), s. 538

yardım olarak 50.000 kişiden oluşan bir ordu hazırladı.³⁹¹ Anna Komnena' da verilen bilgiye göre bu ordu tüm doğu ülkeleri ile Horosan'dan gelen askerlerden oluşmaktaydı.³⁹² Hazırlanan bu orduya Büyük Selçuklunun yardım etme ihtimali zayıftır. Bizans imparatoru ise bu haberi aldı ve derhal ordusuna hazır olma emrini verdi. İmparatorun ordusuna katılanlar giderek artmıştı. Fakat ayağında şiddetli bir ağrı vardı. Bizans birliği Harem-Salacak boğazını geçip beklemekteydi. Onlar burada beklerken Türkler İznik'e saldırmıştı. İmparatora Türklerin İznik'e saldırısına dair ayrıntılı bir şekilde bilgi verilmiştir. Bu haberi alan imparator derhal Türklerin üzerine harekete geçti. Ayağındaki ağrı hiç geçmese ve dayanılması zor da olsa imparator bu durumu askerlerine belli etmemeye çalışıyordu.

Aleksios, İzmit Körfezi'nin güneyindeki Kibotas'a geçmek için yola çıktı. Burada ise bir haberci Türklerin durumuyla ilgili nerede olduklarını, nereye saldırdıklarıyla ilgili bilgiler getirdi. Türkler İznik ve civarındaki yerlere, Bursa ve Apollonias'a saldırmışlar ve aldıkları pek çok ganimetle birlikte Ulubat yakınlarındaki Kyzikos'a doğru ilerliyorlardı.³⁹³ Haberci, Türklerin Kyzikos'u çok kolay ele geçirdiğini buradakilerin hiç direniş göstermediğini, birliklerin Manyas'a doğru hareket ettiğini söylemiştir. Türkler burada kimseyi öldürmüyor esir alıyordu. Ayrıca haberci bir kısım Türk'ün de Edremit ve Khliara'dan geçtiğini de söylemiştir. İmparator bunları dinledikten sonra İznik emiri Kamytzes'e gönderdiği mektupta yanına 500 kişilik bir birlik olarak Türkleri izlemesini fakat saldırmamasını söyledi. Emri alan Kamytzes harekete geçti ve bugünkü yerini tam olarak bilmediğimiz Aorata yakınlarına ulaştı. Türklerin başında ise Emir Muhammed vardı. Fakat o imparatorun emrini dinlemeyerek Türklere saldırdı. Türkler imparator ve ordusunu bekliyordu. Önce bunu imparatorun ordusu sanıp geri çekildiler. Ancak daha sonra Bizans ordusunda paralı askerlik yapan bir Türk'ün gelip durumu bildirmesiyle durumu anlayan Türkler saldırmak için tekrar toparlanmaya başladı. Kamytzes ise gitmek yerine orada ganimetle vakit kaybediyor Türklerin geri geleceğini düşünmüyorlardı. Oysaki Türkler geri dönerek Bizans kuvvetlerine aniden saldırdılar. Ani saldırı üzerine Bizans askerlerinin çoğu kaçtı. Kamytzes ise yanında kalan az birliğe rağmen elinden geleni yapmaya çalışıyordu. Ancak ne yapsa da Kamytzes atından düştü. Yeni bir ata binecekti ki etrafını Türk askerleri sardı. Tek kurtuluş olarak intiharı düşündü. Tam intihara teşebbüs edecekti ki Emir Muhammed askerlere durmasını emretti. Onu daha önceden tanıyordu. Emir Muhammed ona yaklaştı ve elini uzattı: “ Yaşamak varken hiçbir zaman ölmeyi tercih etme. Uzattığım

---

³⁹¹ Turan, O. (2017). s.181

³⁹² Alexiad, (1996). 420-438

³⁹³ Kesin, M. (2003). s.21

eli tut, kurtulacaksın.” dedi.³⁹⁴ Kamytzes kendisine uzatılan bu eli tutmaktan başka çare kalmadığını anladı. Yine de kaçma ihtimaline karşı bir yere bağlandı, birliği ise yenildi. Bizans imparatoru yolunu değiştirerek ilerledi. İmparator Kütahya ile Eskişehir arasındaki Akrokos’a geldi. İmparator burayı işgal etmek istiyordu. Bu bölgede Karmeli Türkleri’de bulunmaktaydı. İki tarafta savaş düzenini aldı. Türkler Bizans’ın sayısının fazla olduğunu görünce etrafa dağınık halde geri çekilmeye başladılar. Bir kısım sazlığa saklanmışlardı. Bizanslılar yakalayabildikleri Türkleri esir aldılar, kaçabilenler ise kaçtı. Fakat sazlığa saklananlar hayatlarını kurtardılar. Sazlığın etrafı bataklık olduğundan Bizans askerleri buraya giremediler. Ancak Aleksios askerlerine sazlığın etrafını çevirerek ateşe vermelerini istedi. Ateşi gören Türkler hemen sazlıktan çıkmaya başladılar. Sazlıktan açığa çıkan Türklerin bir kısmı öldürüldü bir kısmı ise esir alındı. Emir Muhammed ise çok zaman geçmeden olanları öğrendi ve Aleksios’un peşine takıldı. Emir Muhammed Bizans’ın artçı kuvvetleriyle mücadele etti. Emir Muhammed bu ani saldırıdan sonra geri çekilerek Bizans’ın asıl birliğinin gelmesine fırsat vermedi. Bunlar olurken Kamytzes ise Türklerin tarafında esirken fırsatını bularak kaçtı. Yolda ise Norman veya Frank olabileceği düşünülen asker Kamytzes’e atını verdi. Kamytzes hemen İmparator Aleksios’un yanına geldi. Aslında imparatorun emrini dinlememişti. Fakat imparator yine de onu iyi karşıladı. Hatta onun için dua etti. İstanbul’a gitmesini ve yaşadıklarını anlatmasını istedi. Kamytzes geldiğinde üzerinde Türklere ait elbiseler vardı. Ancak Türkler artçı birliklerin komutanlarını öldürmüştü ve Aleksios büyük üzüntü içerisindeydi. Aleksios ise artık bir şey elde edemeyeceğini anlamıştı. Bu yüzden geri İstanbul’a döndü. Bu olaylar 1113 yıllarında olmuştur.³⁹⁵

Aleksios Filibe’de olmasından yararlanmak isteyen Şahinşah Anadolu’da bazı yerleri geri almak istiyordu. Şahinşah Horasan ve Halep’ten aldığı yardımlar ile büyük bir ordu oluşturdu. Şahinşah’ın Anadolu’daki toprakları ele geçirmek için yaptığı hazırlık haberi Aleksios’a da gitmişti. O da büyük bir ordu oluşturdu ve Konya’ya doğru harekete geçti. Fakat Aleksios’un ayak ağırları buna izin vermedi. Hatta daha da rahatsızlanarak yatağa düştü. Selçuklular ise bunu bahane ettiğini düşünüyorlardı. Hatta kendi aralarında bunu oyun olarak canlandırıyorlardı. Biraz zaman geçtikten sonra Aleksios kendini daha iyi hissetti. Başlayamadığı sefer için yola koyuldu. Sonunda İznik’e gelerek burada üç gün kaldı. Daha sonra ise geri döndü ve Ulubat köprüsünün kuzeyine geldi. Türkler Aleksios ilerlerken başka

---

³⁹⁴ Kesik, M. (2003). s.23

³⁹⁵ Günler, M. (2010). s. 42; Sevim A. – Merçil E. (2014). s.538

yerlere akın düzenliyorlardı. Sonunda Aleksios'un ilerlediği haberini aldılar. Gece pek çok ateş yakarak sayılarını kalabalık göstermeye çalıştılar. İmparator sabahın ilk ışıklarında ani bir saldırı yapacaktı. Ancak pek çok ceset karşlarına çıktı. İmparator ise ordugahını kurduktan sonra bir kısım askeri Türklerin peşinden gitmesi için görevlendirdi.

Bizans askerleri Türklere yetişerek çoğunu öldürdü. Aleksios daha sonra Ulubat'a tekrar geri döndü. Çünkü hava çok sıcaktı ve onlara katılacak bir birlik daha vardı. Bu birliğin gelmesinin ardından Malagina'ya gelip Aera'ya geçtiler. Burada da sık sık Türkler hakkında bilgi alıyordu. Sırayla gelen habercilerden üçüncüsü Türklerin nerdeyse gelmek üzere olduklarını söylediler. Bunun üzerine Aleksios beraberindekilerle hemen İznik'in yolunu tuttu. Türkler de Aleksios'un geldiğini öğrenince geri çekilmeye başladılar. Ancak geri çekilirken Bizans'ın pususuna düştüler.³⁹⁶ Türkler burada yenilgiye uğratılınca Aleksios İzmit'e döndü. Aleksios yeni bir sefer için burada hazırlanıp tekrar yola koyuldu. Biraz ilerledikten sonra bir kısım askerlerini ayırarak önden gitmelerini emretti.

Aleksios Dorlylaion'dan sonra Santabaris'e ulaştı. Kamytzes'in başında olduğu bir birliği Bolvadin ve Kedrea'ya doğru gönderdi.³⁹⁷ Burası güçlü bir hisardı. Stypeiotes'i Amorion'da bulunan Türkler üzerine gönderdi. Ancak Bizans'daki paralı askerlik yapan iki kişi Kamytzes'in yapacağı saldırıyı haber verdi. Bunun üzerine hisarı boşalttılar. Aleksios Konya'ya gitmek istiyordu. Fakat bu sırada başlayan kıtlık ve Selçukluların Anadolu'da yaptıklarının haberini aldı. Türklerde imparatora karşı harekete geçmişlerdi. Bu gelişmeler üzerine Aleksios Akşehir'e saldırmaya karar verdi. Aleksios Akşehir gölünün güneybatısındaki Mesanakta hisarına gelerek buradan da Akşehir'e saldırdı. Bir kısım askerlerini ise Konya civarına gönderdi. Buraya kadar geldikten sonra ilerlemek yerine Aleksios geri dönmüştür.

Aleksios geri giderken karşısına bir Türk birliği çıkmamıştır. Emir Monolug ise saldırmak için uygun zamanı beklemekteydi. Bizanslılar ise oldukça tedbirli ilerliyorlardı. Bu sıralarda ise Şahinşah Monolug'un yanına geldi.³⁹⁸ Monolug'un sürekli Bizanslılar'ı takip etmesine rağmen bir türlü saldırmamasıyla ilgili dalga geçti. Şahinşah Bizans ordusunun artçı kısmına saldırdı. Ordunun diğer kısımlarına da Bizans'a saldırmaması üzerine emir verdi. Sonuçta ise Selçuklular yenilerek kaçtılar. Şahinşah ise bir kiliseye saklandı.

---

³⁹⁶ Alexiad, (1996). s.482-483

³⁹⁷ Afyon'un kuzeydoğusunda 44 km ilerisindeki Byata kasabasının 3 km batısında, bugün Asar Kümbet Kale denilen yerde (Ramsay, W. Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi (1961). s. 256-257 n.23)

³⁹⁸ Günler, M. (2010). s. 43

Ancak takip edilmekteydi. Fakat takip edenler Şahinşah'ın kim olduğunu bilmiyordu. Şahinşah'ın Emir Monolug'u dinlememesi pek çok kişinin hayatına neden olmuştur. Bizans ise tekrar harekete geçti. Türk ordusu da karşı saldırıya geçse de geri çekilmek zorunda kaldılar. Ertesi gün Şahinşah Aleksios'a barış teklifinde bulunmak zorunda kaldı. Aslında Türk ordusu Bizans askerlerinin çevresini sarmış durumdaydı ve sayıları da onlara göre daha fazlaydı. Buna rağmen barış teklif etmesinin nedeni ise kardeşi Mesud'un kaçması ve Danışmendlilerden destek görüyor olmasıdır. Aleksios beklenmedik bu barış teklifine çok şaşırды. Aniden olduğu için acaba taktik mi yapıyorlar diye de düşünmüştür. Çünkü teklife rağmen bir süre kimsenin düzeni bozmadan aynı şekilde yerinde kalmasını emretmiştir.

Aleksios yanında Emir Monolug ve diğer beylerinde olduğu Şahinşah'ı karşıladı ve bir gece onları ağırladı.³⁹⁹ Ertesi gün yapılan antlaşma ile Aleksios, Şahinşah'a para hediye etti. Yanındakilere de hediyeler verdi.⁴⁰⁰

4.1.4. I.Mesud Dönemi

Türkiye Selçuklu hükümdarı Melikşah, Bizans imparatoru I. Aleksios Komnenos ile antlaşma yaptıktan kısa bir süre sonra tahtından olmuştu. Bu iki yıl boyunca aralarında herhangi bir savaş yaşanmamıştır. Bundan anlaşıldığı üzere ya antlaşmaya uymuşlardır ya da önemli bir olay yaşanmamıştır.

15 Ağustos 1118 yılında Aleksios öldü ve yerine Ioannes geçti.⁴⁰¹ Bu sırada fırsattan yararlanmak isteyen Türkler kaybettikleri toprakları geri almaya çalışarak Denizli ve civarını ele geçirdiler. Bizans' da ise Ioannes tahta yerini sağlamlaştırıp otoritesini sağlama aldıktan sonra Türkiye Selçuklu Devleti'ne karşı siyasetlerine devam etti. Harekete geçen imparator ordusuyla beraber Alaşehir'e geldi. Buraya yerleşerek ordugahını kurdu ve Aksukhos'u komutan olarak görevlendirerek orduyu Alaşehir'den Denizli'ye gönderdi. Denizli'yi ise Alp Kara savunmaktaydı. Alp Kara daha önce savaşlarda aldığı zaferle ün yapmış bir komutandı.⁴⁰² Fakat Bizans kuvvetleri sayıca Türklerden üstündü. Türkler Bizans askerleri karşısında çok fazla direnemedi ve burayı teslim etmek zorunda kaldılar. Burada bulunan 800 kişi ise buradan serbestçe ayrılabilirler. Denizli yeniden Bizans'ın eline geçmiş oldu. Bizans imparatoru burada gerekli gördüğü işleri hallettikten sonra ise İstanbul'a tekrar döndü.⁴⁰³

³⁹⁹ Kesik, M. (2003). s.31; Alexiad, (1996). trc., S.496

⁴⁰⁰ Alexiad, (1996). s.498

⁴⁰¹ İbnü'l-Esîr, (1987). C. 10, s.532; Niketas Khotaniates, (1995). s.5; Sevim A.– Merçil E. (2014). s. 540

⁴⁰² Kesik, M. (2003). s.51

⁴⁰³ Ebu'l-Ferec, (1987). II, s.356

Ioannes Türk akınlarına tamamen son vermek istiyordu. Bu yüzden hazırlığını yaparak yeniden bir sefere çıktı. Türklere çok büyük kayıplar verdirerek yeniden toparlanmalarına engel olmak istiyordu. Bu seferki hedefi ise Uluborlu'ydu. Uluborlu ise ele geçirilmek istendiğinde savunması zor bir tepe üzerindeydi. Uluborlu'ya saldırılabilecek tek yer dar bir geçitti. Buraya topyekün bir an da bir saldırı mümkün değilse de küçük gruplar halinde saldırılabilirdi. Ioannes'in aklına farklı bir taktik gelmişti. Bunun için Paktiaros'u görevlendirdi.⁴⁰⁴ Bu komutanı Uluborlu çevresindeki surlara sürekli saldırması için görevlendirdi.

Türkler Bizans birliğini Paktiaros'un yanındakiler kadar sanacaklardı. Saldırmak için buradan çıktıklarında ise civara saklanmış olan diğer Bizans kuvvetleri onların etrafını sardı. Yani amaç onları buradan çıkartarak kolayca saldırmaktı. Paktiaros emir üzerine imparatorun dediğini yapmaya başladı. Türkler ise tam da Bizans imparatorunun istediği şekilde düşündüler ve dışarı çıktılar. Ancak onlar biraz ilerledikten sonra gizlenerek bekleyen Bizans askerleri yerlerinden çıktılar ve çevrelerini sardılar. Türklerin geri dönerek Uluborlu'ya girecekleri kalenin kapısı da tutuldu. Yani Türklerin geri dönebilecek yerleride yoktu. Türk kuvvetlerinden çoğu ya öldü ya da esir oldu. Sonuç olarak Uluborlu'da Bizans'ın eline geçmiş oldu. Bu başarılarının ardından Bizanslılar durmayarak devam ettiler ve önce Beyşehir civarına daha sonrada Antalya'ya doğru indiler.⁴⁰⁵ Hierakoryphite kalesi olmak üzere önemli birçok yeri Türklerden aldılar. Bu sıralar da Peçenekler'in akınlarına başlamasıyla Bizans imparatoru İstanbul'a geri dönmek zorunda kaldı. Bizans'ın geri dönmesini fırsat bilen Türkler her ne kadar Uluborlu'yu yeniden almak için çabalasalar da başarılı olamadılar.

1126 yılında Mesud'un kardeşi Melik Arab saldırıya geçti.⁴⁰⁶ Sultan Mesud ise Melik Arab karşısında tek başına başarılı olamayacağını anlayınca Ioannes'den yardım istemek için İstanbul'a gitti. Ioannes'in istediği fırsattı. Bu çekişmelerde güçsüz olanın tarafını tutacak ve çekişmelerin uzamasını sağlayacaktı. Bizans imparatoru Ioannes kendisine istediği yardımı yaptı ve çok iyi karşılandı. Yardım etmesinin diğer bir nedeni de Melik Arab'ın idaresindeki Türklerin Karadeniz'e kadar ilerlemiş olmalarından olabilmektedir. Melik Arab Konya'yı kuşatmak üzereydi. Mesud Bizans imparatoruyla görüştüktan sonra kayınpederi Emir Gazi'den de yardım aldı ve Melik Arab'a karşı harekete geçti. Melik Arab

⁴⁰⁴ Niketas Khoniates, (1995). s.8, imparatorun Paktiaros'u ve Dekanos isminde iki mızrakçısını çağırarak tüm şehre saldırımları emrini verdiğini yazmaktadır.

⁴⁰⁵ Niketas Khoniates, (1995). s.8

⁴⁰⁶ Turan, O. (2017). s.195; Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 541

ise ikisinin karşısında başarılı olmayarak Kilikya'ya çekildi. Bura da Ermeni hakimi Thoros vardı. Melik Arab birkaç kez tekrar onlara saldırırsa da başarılı olamadı. Başarılı olamayınca Ioannes'den yardım istemeye gitti. Ioannes ise bu defa da ona yardım etmeyi kabul etti. Halbuki önceden Mesud'a yardım da bulunmuştu. Aslında bu bize Ioannes'in gerçek amacını göstermektedir. Yardım talebinden sonra dönerken dönüş yolunca Melik Arab beklenmedik bir şekilde ölmüştür.⁴⁰⁷ Ölümüyle ilgili kaynaklar da net bir bilgi bulunmamaktadır.

1130 yılında Kastamonu ve civarı Türkler tarafından geri alınmıştı. Bizans imparatoru Ioannes ise buraları tekrar geri almak için harekete geçti. O daha yeni bir yerleri ele geçirmeye başlamıştı ki bir haber geldi. Kardeşi Isaakios, Ioannes'in burada olmasını fırsat bilerek taht için harekete geçmiştir. Haberi alır almaz Ioannes geri dönmek zorunda kalmıştır. Isaakios ise giriştiği taht mücadelesinde başarısız olmuş ve kaçmak zorunda kalmıştır. Öncelikle I. Mesud'un yanına daha sonra da Danişmendli Emir Gazi'nin yanına kaçmıştır. Emir Gazi ise bu durumdan çıkarları için memnun olmuştur. Bir süre sonrada Isaakios'u Trabzon Dükü Gabras Konstantinos'a göndermiştir. Emir Gazi Çukurova seferinden sonra Malatya'ya gelmişti. Ardından Mesud ve Isaakios'da Malatya'ya geldiler ve kışı bura da birlikte geçirdiler.⁴⁰⁸ Isaakios ise Ermeni Leon'un yanına giderek onun kızıyla evlenmiş ve onun desteğini almıştır. Leon, Isaakios'u Ioannes'e karşı destekleyecekti. Isaakios aldığı destekler sayesinde bazı yerleri ele geçirdi. Fakat bir süre sonra Isaakios ile Leon'un arası bozuldu. Bura da daha fazla kalamayarak Isaakios oğlunu da yanına alarak bu defa da I. Mesud'un yanına giderek ona sığındı.⁴⁰⁹

1134 yılında Emir Gazi'nin ölümü üzerine yerine Melik Muhammed geçmişti. Sultan Mesud ise Bizans imparatoru Ioannes ile antlaşma yapmıştır. Bu antlaşma üzerine imparatorun Çankırı kuşatmasında da ona yardımda bulunmuştur. Melik Muhammed ise bu birliktelikten vazgeçmesi için onu ikna etmeye çalışmış ve başarılı olmuştur. Sultan Mesud Bizans'a söz verdiği yardımı bir an da geri çekti. İmparator Ioannes'de bulunduğu yerden ayrıldı. Bazıları ise imparatora orda kalıp devam etmesi için ikna etmeye çalıştılar ve başarılı oldular. Ioannes ise orada kalarak surlara saldırdı. Daha sonra çekilerek kışı orda geçirdi. Fakat kış mevsiminin şartlarından dolayı yiyecek de bulamadılar. Böylece Niksar kuşatması

---

⁴⁰⁷ Runciman, S. (1992). Haçlı Seferleri Tarihi, C. II, Ankara: TTK, s.173; Ebu'l- Ferec (1987). C. II, s.361, Kaynaklardaki bilgilerin yetersiz olmasından dolayı nasıl ve ne şekilde öldüğünü bilmiyoruz. Bizans'dan yardım istemiş ve onlara sığınmıştır. Bu doğrudur. Kesin olan İstanbul'a gittikten sonr bir daha haber alınmamıştır.

⁴⁰⁸ Kesik, M. (2003). s.54

⁴⁰⁹ Niketas Khoniates, (1995). s.20-21; Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.363

başarısızlıkla sonuçlandı.

Bizans imparatoru Ioannes 1137 tarihinde Çukurova ve Suriye bölgesi üzerine harekete geçti.⁴¹⁰ Fakat buraya doğru ilerlerken Türkiye Selçuklu Devleti'ne ait topraklara da zarar verdi. Ermeni Leon'un birliğini yendikten sonra Misis, Adana ve Tarsus'u ele geçirdi. Ermeniler buralar da karşı koymaya çalışsalar da sonunda teslim oldular. Leon Toroslar'a doğru çekilmişti ve Ioannes onu takip ettiriyordu. Ioannes bundan vazgeçerek Antakya'ya geldi ve burayı ele geçirdi.⁴¹¹ Antakya'dan sonra Bagras'dan geçerek tekrar Çukurova'ya geldi.⁴¹² Ioannes Ermeni konusunu tamamen sonuca bağlamak istiyordu. I. Leon sonunda iki oğluyla birlikte ele geçirildi. Bizans imparatoru durmadı ve devam ederek Müslümanlar'ın topraklarına saldırarak Suriye'de faaliyetlerine devam etti. 1138 yılında Bizaa'yı ele geçirdi.⁴¹³

İmparatorun bundan sonraki hedefi Halep'ti. Buranın idarecisi İmadeddin Zengi ise o sırada Hıms'daydı. İmadeddin Zengi'ye imparatorun buraya yöneldiğine dair haber gitti. O kendisi gelemese de savar komutasında 5000 kişilik bir birliği gönderdi. Ioannes Halep'e saldırdı. Ancak başarılı olamadı. Halep'in ele geçirilmesi zor bir yer olduğunu anlayınca çekilerek Esarib'i ele geçirdi. Ardından Kefertab'ı ele geçirdi ve Şeyzer'i de kuşattı. Şeyzer idarecisi de İmadeddin Zengi'den yardım istedi. Zengi ona bir yandan yardım gönderdi bir yandan da ajanlar gönderdi. Bu ajanlarla Urfa Antakya Haçlıları ile Bizans'ın aralarını bozmaya çalıştı. Başarılı olamayan Ioannes geri dönmek zorunda kaldı. Buradan ayrılırken o kadar hızlı hareket ettiler ki önemli pek çok eşyaları burada zarar verilerek ayrılmışlardır. Ioannes geri çekilmek zorunda kalmıştı. Çünkü Urfa kuşatılmıştı ve Müslümanlar Haçlılara karşı faaliyetlere başlamıştı. Mesud Çukurova'ya gelmiş buralara zarar vermiştir, Adana'yı ele geçirmiş ve buradakileri esir almıştır. Bu sıralar da Hısnıkeyfa Hükümdarı Artuklu Kara Arslan Fırat'ı geçmiştir. I. Mesud Adana'dan sonra devam etmiş, Keysun ve Maraş'a da gitmiştir. Ioannes ise ordusundan bir kısmını I. Mesud'un üzerine göndermiştir. Kaynaklara göre Bizans imparatoruyla bir antlaşma yaptıktan sonra buradan ayrılarak tekrar İstanbul'a döndü. Ioannes dönerken bir yandan da ordusunun bir kısmını da Konya'ya gönderdi. Selçuklular Bizans imparatoru seferdeyken Bizanslılara ait yerlere saldırmışlardı. Bizans imparatoru bundan dolayı Konya'ya birlik göndermiştir. Selçuklular ise gönderilen bu birlik karşısında büyük bir kayıp yaşadılar ve yenildiler. Çoğu kaynakta Bizans imparatoru ve I.

⁴¹⁰ Kesik, M. (2003). s.55;Turan, O. (2017). s.201-202

⁴¹¹ Demirkent, I. (1987). Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi, Ankara: TTK, II, s.119

⁴¹² İskenderun Antakya yolunda Amanos dağlarında bulunan Belen geçidi girişindeki yerin ismidir.

⁴¹³ İbnü'l Esir, (1987). C. 11, s. 59

Mesud arasında yapılan antlaşmadan bahsedilmemektedir. Ioannes büyük hedeflerle sefere çıkmıştı. Büyük tehlikeleri göze almasına rağmen başarılı olamamış, o döndükten sonra da ele geçirdiği topraklar yeniden alınmıştı.⁴¹⁴

Ioannes seferdeyken Melik Muhammed ile Mesud faaliyetlerine devam etmişlerdi.⁴¹⁵ Bizans imparatoru başarısızlıktan sonra geri dönünce Ulubat üzerinden tekrar faaliyetlerine başladılar. Bu defaki asıl hedefi Danışmendlilerdi. Danışmendli topraklarına doğru harekete geçti. Fakat kış mevsimi etkisini göstermeye başlamıştı. Kış bu defa sert geçiyordu ve ordu zorluk yaşamaktaydı. Türk birlikleri ise Bizans kuvvetlerini gizlice takip ediyor ara ara Bizans birliklerine saldırıyorlardı. Bazen bu küçük saldırılar savaşa dönüşüyordu ve Bizans yeniliyordu. Türkler Bizans birliklerine ani saldırılar yapıyor, onlar daha ne olduğunu anlayamadan ortadan kayboluyorlardı. Bizans imparatoru orduda gezerek iyi atları aldı ve savaşmayı iyi bilen askerlere bu atları dağıttı. Böylece biraz daha güçlenmiş oldular. Yaya atlıların arkasına yerleştirdiler ve daha kalabalık gözükmeye çalıştılar. Türkler ise düşmana artık zarar veremeyeceklerini anladılar ve geri çekildiler. 1140 yılında Bizans imparatoru Niksar'a geldi ve burayı kuşattı.⁴¹⁶ Türkler ise buradaki Hristiyanlardan karşı tarafa geçebilecekleri endişesiyle korkuyorlardı. Süryani Mihael'e göre imparatorun adını yanlışlıkla ananları bile öldürüyorlardı.⁴¹⁷ Bizans imparatoru daha sonra Niksar'a saldırdı ve burası 6 ay kuşatma altında kaldı. Saldırının uzun sürmesinden dolayı Bizans çok kayıplar vermeye başladı. Anlatılan bir olaya göre İtalya'dan ünlü bir şövalye geldi ve atsız savaşa katıldı. İmparator bunu görünce yeğeni Ioannes'e üstündeki atı şövalyeye vermesini söyledi. Fakat yeğeni buna uymadı ve İtalyan Şövalyeyi düelloya çağırdı. Ancak imparator bu kararında üsteleyince Ioannes çok sinirlenerek atını verdi. Başka bir ata binerek hızla uzaklaştı. Türklerin tarafına giderek onların tarafına geçti. Ioannes'de daha sonra Konya'ya gidip Müslüman oldu. Sonra da Mesud'un kızıyla evlendi.⁴¹⁸ İmparatorun yeğenin bu hareketi onların tarafının moralini bozarken Türklerin moralini daha da arttırdı. İmparator ise yeğenin Türklerle pek çok bilgi verebileceği düşüncesiyle kuşatmayı kaldırma kararı aldı. Geri dönüşünü Türklerden gizlemeye çalışsa da başarılı olamadı. Türkler Bizans'ı geri dönüş yolunda dahi takip etti. Mesud ise bundan sonra Uluborlu'yu kuşattı. Türk birlikleri

⁴¹⁴ Demirkent, I. (1987). C. II, s.128

⁴¹⁵ Turan, O. (2017). s.2027; İbnü'l-Esir, (1987). C.11, s.86-89

⁴¹⁶ Runciman, S. (1992). Haçlı Seferleri Tarihi, (çev. Fikret Işıltan), II, Ankara, s.180; Kesik, M. (2003). s.58; Kaynaklar Niksar'ı tam olarak hangi tarihte kuşattığına dair net bilgi vermemektedir. Ancak tarihi belli olan olayların kronolojik olarak sıralamasını yapacak olursak Niksar'ı 1140 senesinin başında kuşattığı söylenebilir. Bk. Runciman, S.(1992). C. II., s.180

⁴¹⁷ Turan, O. (2017). s.202

⁴¹⁸ Niketas Khoniates, (1995). s.23; Runciman, S.(1992). C. II, s.180

de Antalya' ya kadar ilerledi.

1142 yılında Ioannes Komnenos ise ikinci kez Suriye üzerine sefere çıktı. Antakya ve Kudüs'ü ele geçirmek için hemen harekete geçti. Fakat sefer yapmasının asıl nedeni olarak Ermenilerin topraklarının güvenliğini sağlayarak Bizans ile ilişkilerini güçlendirmek olduğunu söylemiştir.⁴¹⁹ Bu seferdeki ilk amacı ise Türkiye Selçukluları üzerine yürümek ve güçlerini kırmaktı. Mesud Ioannes'in başarısızlığı üzerine Uluborlu'yu kuşatmıştı. Bundan dolayı Bizans'ın ilk amacı buydu. Fakat Türkler geri çekildiler. İmparator ise Antalya'ya geldi. Ioannes Beyşehir'de Hristiyanların Selçuklulara tabii olduğunu gördü. Bizans imparatoru buranın önceden beri onların olduğunu ya kendisine tabi olmalarını ya da gitmelerini söyledi. İmparatorun amacı onların Selçuklularla bağlarını koparmaktı. Buradaki Hristiyanlar uzun zamandır Selçuklular ile ticari ilişkilerde bulunuyordu. Zamanla buradaki Hristiyan halk Türk adetlerini de öğrenmişlerdi.

Teklif karşısında başlangıçta şaşırıldılar. Fakat daha sonra imparatora küfürler saydırarak söylediğini kabul etmediler. Ioannes sallar birbirine bağladı, üzerine savaş aletlerin de koyarak kalelere doğru ilerlemeye çalıştı. Fakat sallar su da ilerlerken gölde gömüldü. Bu sıralar da ise Bizans imparatorunun büyük oğlu Aleksios öldü. Ioannes oğlunun cenazesini İstanbul'a götürmeleri için diğer oğullarını görevlendirdi. Fakat yolda diğer oğlu Andronikos'da ölünce iki cenazeyi de İstanbul'a Isaakios götürdü. Ioannes küçük oğlu Manuel ile hedefleri doğrultusunda Suriye'ye doğru ilerlemeye devam etti ve Bagras Kalesi'ne ulaştı. Antakya Prenkepsi Raymond'a haber gönderdi ve burayı kendisine teslim etmesini istedi. Daha önce bu şekilde anlaşmışlardı. Raymond ise buna uymayınca, imparator burayı yağmalattı.⁴²⁰ Fakat kış yaklaşmak üzere olduğundan burayı bırakarak Tarsus'a doğru hareket etti. 1143 senesinde ava çıkmıştı. Av da ise kazayla gelen zehirli bir ok nedeniyle öldü.⁴²¹ İkinci Suriye Seferi'de böylece başarısız olmuş oldu. Ioannes ölmeden önce ise yerine Manuel'in geçmesini istediğini söylemişti.⁴²² Bu haber Isaakios'unda kulağına gitti. Tahtı kaybetmek istemeyen Manuel hemen İstanbul'a döndü. Hatta kendisini garantiye almak için önden güvendiği iki adamını İstanbul'a gönderdi. Manuel İstanbul'a dönerken Selçuklu topraklarından geçmek zorundaydı ve bunun içinde Selçuklu Devleti'nden izin alması gerekirdi. Ancak o izin almayarak ilerlemeye devam etti. Bunu haber alan Mesud ise ülkesine geri dönmek zorunda kaldı. Manuel ise sonunda İstanbul'a

---

⁴¹⁹ Kesik, M. (2003). s.59

⁴²⁰ Demirkent, I. (1987). C.II, s.133; Cahen, C. (1984). s. 108

⁴²¹ Turan, O. (2017). s.203

⁴²² Niketas Khoniates, (1995). s.29

geldi. Bazı kaynaklar da ise Manuel'in farkında olmadan Selçuklu topraklarına girdiği geçmektedir.⁴²³

Bizans'daki bu taht değişikliğini Mesud kullanmaya çalıştı. Öncelikle devlette otoritesini sağlayan Manuel daha sonra da Mesud üzerine yönelerek Melangeia şehrine saldırdı. Fakat daha sonra hastalanınca geri dönmek zorunda kaldı.

Mesud Bizans'ın Prakana kalesini ele geçirerek Suriye ile olan bağlantısını tehlikeye düşürdü.⁴²⁴ Manuel ise bu duruma çok sinirlenerek derhal harekete geçti. Melik Muhammed'de ölmüş ve I. Mesud Anadolu'da bir numaralı güç haline gelmişti. Onu durdurmak isteyen Manuel hızla harekete geçmek için hazırlıklarını tamamladı. Türkler hiçbir şey anlamadan saldırmak istiyordu. Manuel Menderes nehri civarında ilerleyerek burada hakimiyetini sağladı. Manuel Uludağ'ı geçerek Pithekas'a ilerledi. Bura da daha önce yaptırdığı kale bulunmaktaydı. Ordusunda bazı kuvvetleri diğerlerinden ayırdı ve onları Türklerin üzerine yönlendirdi. Bunlar Türklere büyük kayıplar verdirdiler. Bol da ganimetle beraber imparatorun yanına tekrar döndüler. Türkler Orta Anadolu'da ilerlerken karşısına Bizanslılardan hiçbir kuvvet çıkmamıştı. Bizans imparatoru o bölgeye Theodoros Konstostephanos'u yollamıştı. Fakat o daha gelmemişti. Türkler ise Menderes vadisinde ilerlerken etrafa zarar verdiler.⁴²⁵ Manuel bu haberi alınca çok sinirlendi ve Konya'ya doğru hemen yola çıktı. Aynı zamanda da Mesud'a bir mektup gönderdi. Mektubunda "Bilmeni isterizki sen üzerine saldırmamız için bizi tahrik eden şeyler yaptın. Bizzat kendin bizden Prakana'yı gasbettin. Burası sana ait değildi ve son zamanlarda Romalıların topraklarına saldırdın. Ayrıca Roma'nın müttefiki olan Yağlıbasan ve oradaki birçok kabile reisi ile savaşmaktan çekinmedin. Senki zeki bir adamsın, Romalıların bunu asla gözardı etmeyeceklerini anlamalısın. Tanrının bize yardımını ile sen bunun cezasını kat kat ödeyeceksin. Ya mantıksız davranışlardan uzak dur ya da derhal Romalıları karşı koymaya hazırlan." yazıyordu.⁴²⁶ Mesud ise mektuba cevap vermiştir. O da mektubunda "Mektubunuzu aldık, azametli imparator. Ve emrettiğiniz gibi hazırlandık. O halde ordunuza ilerlemesini emredin, uzun görüşmelerle bizi bekletmeyin. Gerisi, yani durumun nasıl gelişeceği Tanrı'nın inayetine kalmıştır. Ordugah kurduğumuz Akşehir karşılaşma yerimiz olsun." demiştir.⁴²⁷ Anlatılana göre Mesud ordusunu Akşehir'de toplayarak

---

⁴²³ Kesik, M. (2003). s.62

⁴²⁴ Prakana'nın yeri tam olarak belli değildir. Fakat Silifke'den Lykaonia bölgesine giden yol üzerinde ve Selçuklular ile Bizans sınırına yakın bir yerde olduğu tahmin edilmektedir.

⁴²⁵ Niketas Khoniates, (1995). S.36

⁴²⁶ Kinnamos, (2001). S.39

⁴²⁷ Kesik, M. (2003). s.64

Manuel'i beklemeye başladı. Mesud ordusunda bir kısım askeri ayırıp Bizans üzerine gönderdi. Türkler Afyon civarındaki Kalograia tepesinde Bizans'a karşı saldırıya geçse de başarılı olamadılar.⁴²⁸ Mesud yenilginin haberini alınca ordusunu da alıp geri çekildi. Manuel'in ise morali daha da yükselmişti. Hemen Manuel'e bir mektup daha yazdı "Asil efendi! Şunu bilmelisin ki nasılkı korkaklık etmek utandırıcı ise boş yere gösterilen cesarete utandırıcıdır. Boşuna övünen savaşta hep yenilir. Önceki boşa kibirlenmeni tamamen unutmuş gibi ve kısa süre önce imparatorluğumuza yazdıklarını hesaba katmadan kaçiverdin. Bilmemki, nereye gittin. Sana bir hatırlatma yapayım. Bize daha önce yazdığında Akşehir'de bizi bekleyeceğini yazmıştın. Eğer yazdığın gibi bizi beklemezsen ne kadar asil olsanda bir korkak olduğunu değiştirmeyecek."⁴²⁹ Bu mektupla Manuel'in moralini iyice bozmaya çalışsa da başarılı olamamış ve Mesud ordugahını kurmuştur.

Bizans imparatoru ise Akşehir'e gelerek burayı tahrip etti. Ardından Mesud'un bulunduğu yere doğru hareket etti. İki ordu birbirine çok yakın yerdedi ve iki taraf arasındaki savaş iki ordunun karşı karşıya gelmesiyle başladı. Selçuklu ordusunun sayısı düşmanın ordusundan sayıca azdı. Başarılı olamayacaklarını anlayan Selçuklu askerleri geri çekildiler. Bizans ordusu ise geri çekilen Türkleri takip etmeye başladı. Mesud Konya'ya çekilmişti. Manuel'de 1146 senesinde Konya'ya doğru geldi.⁴³⁰ Sultan Mesud kapalı bir yer de uzun süre kuşatılmanın onlar için büyük kayıplara neden olacağını düşündüğü için ordusunun bir kısmını şehrin arkasında bir yere yerleştirdi. Kendisi de şehrin sağ tarafında bir yere yerleşti ve şehri karısına bıraktı. Bizans imparatoru ise Konya'ya gelince hemen saldırıya geçmedi. Mesud'un nerede olduğunu öğrenmeye çalışıyordu. Mesud'un nerede olduğunu öğrenince o tarafa doğru harekete geçti. Bizans askerleri Selçuklu askerlerini bu kadar az olmayacağını düşündükleri için endişelilerdi. Bunun Selçukluların yaptığı bir hile olduğunu düşündüler. Manuel ise askerlerini ikna etmeye çalıştı. Manuel Selçuklunun askerlerini kalabalık göstermeye çalıştığını iddia ediyordu. Ama kendisi de aslında bundan tam olarak emin değildi.

Bizans ordusunun saldırısı karşısında başarılı olamayan Türkler geri çekildiler. Bizans askerlerinin sayısı Türk askerlerinin sayısından oldukça fazlaydı. Türkler kaçıyor ve

---

⁴²⁸ Kalograia'nın tam olarak neresi olduğu bilinmemektedir. Afyon- Akşehir civarında bir yer olduğu düşünülmektedir.

⁴²⁹ Kesik, M. (2003). s.64; Niketas Khoniates (1995). S.40

⁴³⁰ Turan, O. (2017). s.207; Sevim A.– Merçil E. (2014). s. 544; Kinnamos'da verilen bilgiye göre Mesud yenilmesinin üzerine Konya'ya kadar kaçmıştır. Bu geri çekilme Türk savaş taktiklerine uygun bir çekilmedir. Fakat Mesud'un geri çekilmesinin nedeni büyük itimal Bizans'ın ordusunun her açıdan üstün olmasından kaynaklanmaktadır.

Bizans askerleri ise onları takip ediyordu. Bizans ordusu Türklerin hızlı ve ani saldırıları karşısında parçalanmış oldu. Bizans'ın arkada kalan birliği de takibe katılıcıktiki Türklerin ani saldırısına uğradılar. Hatta Konya'nın içindeki Selçuklu birliğide dışarı çıkıp buradaki birliğe katıldı. Manuel bunu haber alınca hemen yardımcı birlikle beraber başlarına Pyrrhogeorgios'u gönderdi. Bunlar en kısa yoldan buraya geleceklerdi. Ancak Bizans ordusu hep dağıldığı için gelen yardımcı kuvvetlerde durumu kurtaramadı. Manuel buraya geldiğinde hile sonucunda bu hale geldiklerini anladı. Manuel'in o an aklına bir fikir geldi. Bir askeri yanına çağırarak başındaki miğferi çıkarttırarak etrafa sallamasını istedi.⁴³¹ Bir yandan da sultanın ele geçirildiğini söylüyordu. Böylece cesaretlenen ve kendine gelen Bizans askerleri bir an da bir araya gelerek Türkleri bir an da püskürttü. Akşam olunca savaşa ara verdiler ve Bizanslılarda orada ordugah kurdular. Ordular dinlendikten sonra ertesi gün savaş tekrar başladı. Manuel Konya'nın etrafını kuşatsa da başarılı olmayacaklarının farkındaydı. Dönüş yolu da Türkler tarafından kapatılmaya başlanmıştı. Bu yüzden kuşatmayı sonlandırmaya ve geri dönmeye karar verdi. Geri çekilirken Bizanslılar felaket şeyler yaptılar. Anonim Selçukname'ye göre, Bizans imparatoru cuma günü Konya'da katliam yaparak 7 bin Müslümanın şehit olmasına neden oldu.⁴³² Kimi kaynaklar da da Türk mezarlarına zarar verildiği, kimi kaynaklar da ise mezarlardaki cesetlerin dışarıya çıkarıldığını fakat sultanın ailesine ait cesetlere dokunulmadığı geçmektedir. Kaynaklar da farklı şekillerde geçse de Manuel'in Türk mezarlarına zarar verdiği ortadadır. Geri çekilirken Manuel, Mesud'a yine bir mektup gönderdi "Seni bulmak için defalarca aradık ama seninle bir araya gelemedik. Sürekli kaçıyor, tıpkı bir gölge gibi kayıp gidiyorsun. Gölgelerle savaşır gibi olmamak için şimdi evimize doğru geri dönüyoruz. Ama bir daha gelmeyeceğimizi düşünme. Baharda karşına daha iyi hazırlanmış olarak geleceğiz".⁴³³

Bizans imparatoru Manuel ordusuyla geri çekiliyordu. Bu sıralar da Mesud'un Danışmendlilerden beklediği yardımda gelmişti. Daha da güçlenen Mesud Bizanslıların peşine düştü. Manuel ise Mesud'un peşine düşeceğini biliyordu. O civarda karargahını kurdu ve yakındaki uçurum kenarlarına da adamlarını yerleştirdi. Daha sonra grup grup ayrılarak yiyecek bir şeyler bulmaya gittiler. Manuel yanına Pupakes'i çağırdı ve ona Türk birliklerini takip edip geri gelerek bilgi vermesini söyledi. Pupakes ise keşif yapıp geldikten sonra az

---

⁴³¹ Kesik, M. (2003). s.66

⁴³² Anonim Selçukname, (1952). (nşr. ve trc. Feridun Nafiz Uzlu), Ankara, s.25

⁴³³ Kesik, M. (2003). s.68; Mesud kaçmamıştır. Sadece kalabalık Bizans ordusu ile meydan savaşına girmemiştir. Düşmanı önce yıpratmaya çalışmaktadır. Daha sonra ise beklediği yardımlarda gelince saldırıya geçmiştir.

sayıda Türklerin olduğunu söylemiştir. Manuel ise Pupakes'in keşif yaptığı o tarafa doğru yönelmiş ve burada bulunan Bizans ordusuyla buluşmuştur.⁴³⁴ Manuel 18 kişi olarak saymıştı onları. Bir plan yaptı ve Pupakes'e onlarla konuşmak için iyice yanaş ve birden hemen geri bizim tarafımıza hızla koşmaya başla demişti. Pupakes ise kendisine düşen rolü yerine getirdi. Türkler onun peşinden Manuel'in olduğu tarafa doğru koşmaya başladılar. Türkler ise diğerleriyle de birleşerek daha kalabalık şekilde Manuel'in tarafına koşmaya başladılar. Manuel dağılmış halde başka yerdeki Bizans askerlerinin hemen yanına gelmesi için birini gönderdi. Manuel o civardaki bir tepeye vardı. O sıralar da Türklerin sayısı 500 kadar olmuştu. Mesud'da birliği ile gelmek üzereydi. Manuel ise sayıca üstünlüğün Türkler de olmasına rağmen geri çekilmedi. Bizanslıların etrafı çevrilmişti ki Bizans birlikleri de yardıma gelmeye başladı. Bunu gören Mesud ise yardıma gelen birlikle asıl kuşatılmış birliğin birleşmesine engel olmaya çalışmıştır. Bizanslılar ise yardıma gelenlerle yine de birleştiler.⁴³⁵ Manuel büyük bir hata yapsa da büyük bir tehlikeden son an da kurtulmuştu ve geri çekiliyorlardı. Etrafındaki herkes de Manuel'i eleştirmeye başlamıştı.⁴³⁶

Geri çekilirken arkadan daha gelen Bizans birlikleri vardı. Geridekilere yardımcı olmak için Manuel bir plan yaptı. Onları takip eden Türklere pusu kuracaktı. Manuel ilerlediği yerde uçurumun kenarına gelerek gelen Türkleri gördü. Yukarı çıkan askerlerin tepeye gelmelerini ve Türkleri karşılamalarını istedi. Pusuya yatmış Bizans askerlerinin ortaya çıkmasıyla mücadele başladı. Türk askerleri sayıca Bizans'tan üstündü. Arazi engebeli olduğu için ordu zorlanmaktaydı. Manuel'de ileri gidiyormuş gibi yapıp vadiye doğru gitmelerini ancak çokta ilerlememelerini söylemişti. Türkler de geri çekilmeye başladılar. Ancak tam bu sırada Bizans'ın diğer yardımcı birlikleri geri gelmişti. Manuel Türkleri biraz takip etse de geri İstanbul'a doğru yola koyuldu. Türkler ise hala takip ettikleri Bizans ordusuna iki koldan saldırdı.⁴³⁷ Bizans komutanı Kritoples geri dönüp Türklerle savaşsa da başarılı olamadılar ve çok fazla kayıp verdiler. Verilen bu kayıplar Bizans ordusunda diğerlerinin de moralini bozmaya başladı ve artık Bizans askerleri verilen emirlere uymamaya başladılar. Kritoples kaçarak kendi hayatını kurtardı.⁴³⁸ Bizans askerleri kayıplarından sonra Türklerle savaşmayacaklarını söylediler. Manuel bazılarını cezalandırarak diğerlerine ders olmasını istese de başarılı olamadı. Selçuklu ordusu ise bu durumdan yararlanarak etrafını kuşattı. Manuel hemen düşmana saldırmak istedi ama herkes

⁴³⁴ Niketas Khoniates, (1995). s.36

⁴³⁵ Turan, O. (2017). s.181-183

⁴³⁶ Kesik, M. (2003). s.69

⁴³⁷ Kinnamos, (2001). S.54

⁴³⁸ Anonim Selçukname, (1952). s.25

ordugah kurup dinlenme fikrinde olunca mecbur kabul etmek zorunda kaldı.

Manuel Türklere bir saldırı düzenledi. Türkler ise yenilip geri çekildiler. Esir alınanlardan biride Mesud'un şarapdarıdır. Manuel geri çekilen Türkleri akşama kadar takip ettiyse de akşam olunca geri ordugahına çekilmek zorunda kaldı. Manuel geldiğinde ise ordugahında askerlerin dağınık bir şekilde olduğunu gördü. Ordugahta düzenleme yaptı. Sabah olduğunda ise ordugahın orta yerine gelerek bir konuşma yaptı. Konuşmasında “ Sizden cesur olmanızı istememin nedeni sizi korkak olarak gördüğüm için değildir. Romalılar atalarından kalan şanı kötölemek istemezler. Ancak ben bu askeri adeti uygularken sizin ilerde daha güvende olmanız gereken yollar buldum. Savaş sırasında öyle zamanlar olurki ne kadar kahramanlık gösterilse de yenilgi yaşanır. Şunu unutmayınki bugünkü savaşımız çok daha büyük. Bu bizler için son mücadele diyebiliriz. Daha önceki zaferlerimizin lekelenmemesi için hazırlıklı olmalıyız. Nasilki yaşanan bir olay daha önceki kötü şansını döndürürse, sonraki yaşanan kötü olay da başarıyı bozabilir. Bizde bunu yaşamayalım diye mücadele boyunca dağılmayın ve birbirinizi koruyun. Herkes üzerine düşen görevi yaparsa bizden sonraki nesillere aktarılacak büyük bir zafer kazanmış olacağız. Fakat tam tersi olur ve birbirimizden koparsak düşman bizi kolaylıkla yener. Bu nedenle eskiler atalar tarafından bölükler ve alaylar, artçı ve öncü birlikler, sağ ve sol kanatlar, paralel saflar ve yerleştirme şekilleri icat edildi. Bu nedenle hazır olarak beklemeliyiz.”⁴³⁹ demiştir.

Manuel ordusunun bozulan moralini düzeltmeye çalışıyordu. Ordusunun moralini düzeltmeyeceğini anlayan Manuel Beyşehir gölüne doğru hareket ediyordu.⁴⁴⁰ Dar bir geçitten geçerken de Manuel bir yandan Mesud'a bir haber göndererek onu cezalandırmak için geldiğini fakat kendisinin sürekli kaçtığını söyledi. Mesud ise Manuel'den aldığı bu mesajdan sonra barış yapmak istediğini bildirdi. Çünkü o sıralarda II. Haçlı Seferi için hazırlıkların yapıldığı haberini almıştı.⁴⁴¹ Bu defaki Haçlı Seferi diğerinden farklı olacaktı. Çünkü bu defakinin başında krallar olacaktı.⁴⁴² Manuel, Menderes'in kaynaklarından birine geldiğinde dinlenmek, avlanmak istedi. Fakat ileri de bir hareket gördü. Bakması için birilerini gönderdi. Manuel'in gönderdiği askerler ise ileri de pek çok çadır gördüler. Bu çadırlar da ganimet dolu Türkler bulunmaktaydı. Manuel onları daha iyi bir yerden görmeye çalıştı. Türkler hazırlanmış gidecekken peşlerinde onları izleyen Bizans askerlerini fark ettiler. Türklerde onlara karşı ilerleyecekken Bizans askerleri oradan uzaklaştılar. Bizanslılar

⁴³⁹ Kesik, M. (2003). s.72; Kinnamos, (2001). s.57

⁴⁴⁰ Anonim Selçukname, (1952). s.25

⁴⁴¹ Sevim A.– Merçil E. (2014). s. 544

⁴⁴² Turan, O. (2017). s.209; İbnü'l-Esir, (1987). C. 11, 213-220

takipten dolayı yorulmuşlar ve sayıları giderek azalmıştı. Bunu fark eden Türkler ise dinlenmelerine fırsat vermeden saldırıya geçtiler. Manuel'in gelmesi ise Bizans birliğini yeniden kuvvetlendirdi. Geri çekilen Türkler'i Bizanslılar takip ediyordu. Ama giderek Bizans ordusu daha da yorulmaya başladı. Manuel'inde atı yorulduğu için yola onunla devam edemeyeceğinden yeni gelecek bir at için bekliyordu.⁴⁴³ Yolda amcasının oğlu Andronikos ile karşılaştı ve o atını Manuel'e verdi.

Manuel takibe devam etti. Türklerin bir kısmı önden gidiyordu diğer kısım ise Bizans için arkadan geliyordu. Fakat hiç Bizans saldırısı olmayınca Türkler de bekleyip bir süre sonra bir araya geldiler. Bizanslılar ile Türkler arasında bir savaş başladı. Manuel bir Türk askerini yaraladı ve o da atından düşerken attığı mızrakla Manuel'i yaraladı. ⁴⁴⁴ Manuel aldığı yara üzerine ordugahına dönmek zorunda kaldı. Buradan da İstanbul'a doğru yöneldi. Manuel Rhyndakos nehrine vardığı zaman Mesud'un habercisi gelerek barış teklifinde bulundu ve bu teklif üzerine görüşmeler yapıldı. Alınan kararlara göre Selçuklular Bizans'dan aldığı bazı kaleleri ve Prakana kalesini geri verecekti. Manuel'in büyük hedeflerle yola çıktığı sefer başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Mesud büyük ihtimal yaklaşan Haçlı tehlikesinden dolayı barış yapmak istemiştir.⁴⁴⁵ Manuel'de büyük ihtimal artık geriye dönüş yolları da kapatılmaya başlandığı için ve yaralanmasından dolayı geri çekilme kararı almıştır. Manuel ölümüne kadar bir daha böyle bir sefere girişmedi. Ermeniler Bizans topraklarına saldırdığında bile Mesud'a bir haber gönderdi ve ondan onlara karşı harekete girişmesini istedi. O sıralarda Ermeniler Selçuklu topraklarına karşı da harekete geçtikleri için Mesud onlara karşı bir harekete geçti.

Sultan Mesud döneminde Bizanslılar çok güçlü değildi. Mesud Bizans'ın yıllardır Türkler üzerine uyguladığı siyaseti çözmüştü. Ona göre bir politika izlemiş, Türkiye'ye emniyet ve kudret getirmiştir.⁴⁴⁶ Bizans Anadolu'da hakim olma mücadelesinde kendisine rakip olarak güçlü bir devleti seçmiş ancak başarılı olamamıştır.

4.1.5. II. Kılıç Arslan Dönemi

II. Kılıç Arslan'ın Anadolu'da hakimiyetini güçlendirmek adına beyliklerle mücadelesini anlatmıştık. Kılıç Arslan Anadolu'da gücünü giderek arttırırken bir yandan da Türkmenler batıda Bizans topraklarına saldırmaya başlamıştı. Bu durum ise Bizans tahtında

---

⁴⁴³ Kaynaklarda yabancı at denilmektedir. Bu dönem de çok hızlı olan atlara yabancı at denilmekteydi. Bkz. Kinnamos, (2001). S.60

⁴⁴⁴ Kesik, M. (2003). s.73

⁴⁴⁵ İbnü'l-Esir, (1987). C.11, s.94

⁴⁴⁶ Turan, O. (2017). s.211

o dönemde bulunan I. Manuel Komnenos'u rahatsız etmekteydi. I. Manuel giderek güçlenen Kılıç Arslan'ın ileri de onun için büyük bir tehlike haline geleceğinin farkındaydı. Manuel bir zamandır babasının Anadolu politikasını ihmal etmişti. Onu tekrar hayata geçirmek için çalışmaya karar verdi. Bir yandan ise II. Kılıç Arslan'ı daha kolay yenmek adına Selçuklu düşmanlarıyla birlikte hareket etmek için faaliyetlerine başladı. Önce Phrygia'da bulunan Ermeni Thoros üzerine sefere çıktı.⁴⁴⁷ Buraya geldiğinde Türklerle karşılaştı. Türkler üzerinde etkisi uzun süre sürecek olan bir katliam yaptı. Burada herkesi beklenmedik bir şekilde yakalamıştı. Ermeni Thoros ve onunda yanında bulunan Antakya Prinkepsi Renauld'u kendi egemenliğine aldı. O dönemde Kılıç Arslan'ın güçlenmesinden rahatsız olan Musul Atabegi Nureddin Mahmud'u da kendi ittifakı içerisine aldı.⁴⁴⁸ I.Manuel buradan da Çukurova bölgesine geldi. Burada hapiste bulunan kuzeni Andronikos'un kaçmış olduğu haberini aldı. Andronikos hem başarılı bir komutan hem de soylu biriydi. Andronikos'un kaçması I.Manuel'i tahtın güvenliği açısından endişelendiriyordu.⁴⁴⁹ Andronikos kaçtıktan sonra macera dolu bir hayat yaşamış ve en son Erzurum'a gelmiş, bura da Türk askerlerini yanına alarak Bizans topraklarına saldırmaya başlamıştı. Esir ettiği Hristiyanları ise Müslümanlara para karşılığında sattığı yazmaktadır. I.Manuel'in tamamlamak istediği bir iş daha vardı. Bu yüzden de Ioannes Kametros'u İstanbul'a göndererek son gelişmelerle ilgili haber almasını ve geleceğini söylemesini istedi. Kendisi de Antakya'ya gitti. Renauld'u egemenliği altına aldıktan sonra derhal yola koyularak İstanbul'a gitti.

Selçuklularla daha önce yapılan antlaşma sayesinde Çukurova'ya çok rahat bir şekilde gelebilmişlerdi. I.Manuel İstanbul'a daha önce gitmek istiyordu. Selçuklularla yapılan antlaşmaya da çok güvendiğinden yolların onlar için tehlikeli olacağını düşünmüyordu. Bu nedenle Pamphylia'dan geçecekken Lykaonia'dan geçtiler. II.Kılıç Arslan ise imparator Manuel'in Nureddin ile yaptığı ittifaktan haberdar olmuştu. Bu nedenle topraklardan geçmelerine izin vermedi.⁴⁵⁰ I.Manuel ise II.Kılıç Arslan'ın karşı çıkmasını dinlemedi ve bu topraklar da ilerlemeye devam etti. Ancak Larende ve Kütahya'da Türkmenlerin saldırısına uğradı. Bizans askerlerinin büyük bir kısmı yok olmuştur. Bizans her ne kadar onlara saldıran Selçuklu askerleri değil Türkmenler olsa da bu saldırıdan

⁴⁴⁷ Ankara'nın güneybatısında; Eskişehir, Kütahya, Afyon şehirlerinin hepsini, Denizli ilinin kuzey yarısını ve hatta Konya ilinin kuzey parçasını kapsıyordu. Bkz., Umar, B. (1998). Türkiye Halkının Orta Çağ Tarihi, Türkiye Türkleri Ulusunun Oluşması, İstanbul: İnkılap Kitabevi, s.663.

⁴⁴⁸ Turan, O. (2017). s.227-230; Ayönü, Y. (2007), Selçuklu-Bizans Münasebetleri, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s.65; M.K. Setton (1966). "Nureddin'in Faaliyeti", Türkçe çev., K.Y. Kopruman, TAD, IV, sa. 6-7, Ankara, s.515; Niketas Khoniates, (1995). s.70-71

⁴⁴⁹ Niketas Khoniates, (1995). s.59-60

⁴⁵⁰ Kinnamos, (2001). s.140

Selçukluları sorumlu tutmuştur. Çünkü Türkmenleri yönlendirenlerin Selçuklu Devleti olduğunu düşünmektedir. Türkmenler genelde Selçuklu'dan habersiz bağımsız hareket etmekteydiler. Sonuç olarak I.Manuel zaten antlaşmayı bozarak II. Kılıç Arslan'a karşı Nureddin ile ittifak kurmuştu. Nihayetinde Bizans çok fazla kayıp vermiş ve iki hükümdarın arası açılmıştır. Anlatılanlara göre I.Manuel Türkmenler tarafından öldürülen askerlerini görünce çok üzölmüş ve dizlerini dövüp, gözyaşlarına boğulmuştu.⁴⁵¹ I. Manuel yaşadığı bu yenilgi üzerine İstanbul'a döndü ve Andronikos'un tahtı ele geçirme girişimine engel oldu. Tahtını sağlamlaştırdıktan sonra ise Selçuklulardan intikam almak istedi. Her yerden Selçuklulara saldırarak onları güçsüzleştirmek istiyordu. Bu nedenle kendisine bağılı her bir eyalete mektuplar yazarak Türklere saldırmalarını söyledi. Kendisi de İpsala'da 1159 tarihinde ordusunu topladı.⁴⁵² Selçuklulara başka bir beylik veya devletin yardım etmesine de engel olmaya çalışıyordu. Türkler Bizans saldırılarında büyük zararlar gördüler. Kışın I. Manuel Çanakkale üzerinden Anadolu'ya girerek Dorylaion'a geldi. Geçtiğı bölgelerdeki toprakları I. Manuel ele geçirdi ve burada kim varsa gönderdi. Bu haberi alan Türkler ise bölgeye gelmek için harekete geçtiler. Ancak I. Manuel onlar üzerine bir birlik gönderdi. Gönderdiği birlik ise önlerine çıkan her şeye zarar veriyordu. I. Manuel ise yüksek bir tepeye çıktı ve adamlarına borazan çalmalarını söyledi. I. Manuel'in bundaki amacı gönderdiği birliğin başında kendisinin olduğunu düşünmelerini sağlamaktı. Bizans askeleri ilerlerken karşılaştıkları Türkler tarafından zorlanmaya başladılar. Hemen durumu gören imparator I. Manuel yardım için harekete geçti. Gelen yardımla birlikte Bizans askerleri Türkleri yenmeye başladı. Kış şartlarından dolayı I. Manuel daha fazla devam etmedi ve esirlerle birlikte İstanbul'a döndü. İslam ve Hristiyan kaynaklarda Eskişehir yakınlarında Türkmenlerin Bizans'a verdiği zarardan bahsetmektedirler. Türkmenler ise I. Manuel'in İstanbul'a gitmesini fırsat bilerek Isparta ve Denizli'ye kadar ilerlediler.⁴⁵³

I.Manuel İstanbul'a giderken yolda II. Kılıç Arslan'ın gönderdiği elçilerle karşılaşmıştır. Fakat anlatılanlara göre I. Manuel elçileri pek önemsememiş ve istediklerini yapmazlarsa askerlerinin her yere zarar vereceğini söylemiştir. .I. Manuel İstanbul'da bir süre kaldıktan sonra İzmit Körfezi'nin karşısına geldi. Ardından Alaşehir'e giderek oradan Türklerin sahip oldukları topraklara saldırdı. II. Kılıç Arslan bunu ilk duyduğu zaman buna inanmadı. Çünkü I. Manuel'in İstanbul'da olduğunu düşünmüştü. Ancak daha sonra bu haber onaylanınca ordusunu hazırladı ve askerlerini bölgeye gönderdi. I.Manuel ise bu

⁴⁵¹ Niketas Khoniates, (1995). s.73

⁴⁵² İbnü'l-Esir, (1987). C.11, s.195; Ayönü, Y. (2007). s.67

⁴⁵³ Turan, O. (2017). s.226

sırada Selçuklu emiri Süleyman'ın hakim olduğu Saratapa Mylonos'a geldi.⁴⁵⁴ Süleyman onun tam olarak kim olduğunu başlangıçta anlayamadı. Öğrenmesi için ise kendi yeğeni Pupakes'i gönderdi.⁴⁵⁵ Pupakes ona doğru hareket etti ve karşısındakinin kim olduğunu anlayınca Manuel ile konuşmak için daha da yaklaştı. I. Manuel ise şunu söyledi: "Süleyman'a şunu bildir! Türklerin topraklarına kimin saldırdığını bilmek istiyorsun, fakat bir yangın başlayıp tüm evi sardığında bunun nasıl söndürüleceğini değil, bunun kimden dolayı nasıl başladığını öğrenmelisin. Cesaretinin olmayışını, korkaklığını cehalet olarak gösterip bunu bir pelerinle örtmeyi bırak. Yaptığın cehalet numarası mantıksız olunca, bunu kullananı korkaklığından kurtarmaz. Kumandanlık ilmi şu özelliği çok iyi bilmeyi gerektirir: Vatani için tehlikelere göğüs geren kişi, durumun değişmesini sağlamaktadır. Eğer kişi bunu anlamazsa, elinde olan her şeyini kaybeder. Bunun bir açıklaması olmaz. İşte tanıdın! Türkleri kırbaçlayanı gördün. Ona karşı harekete geçmek istiyorsan, böyle yapmaman için engel yok." demiştir.⁴⁵⁶

Ancak saldırıda Türk kuvvetleri Bizans'a çok kayıplar verdirmesi üzerine I. Manuel İstanbul'a geri dönmüştür.⁴⁵⁷ Türkler ise ilerlemeye devam etmiş ve Dodurga'yı ele geçirmiştir. Bizans imparatoru I.Manuel'in çabaları boşa gitmiş oldu. I.Manuel umudundan vazgeçmeyerek Türklere karşı ara ara saldırılar düzenliyordu. Fakat kesin bir sonuç elde edemiyordu.

Kesin bir sonuç elde edemeyen, her defasında ağır kayıplarla geri dönmek zorunda kalan I. Manuel bu defa büyük bir saldırı için hazırlamaya başladı. Gücünü daha da arttırmak isteyen I. Manuel ittifak kurmaya başladı. Önce Franklarla sonra ise Danışmendli Yağıbasan ile anlaştı. Daha da ileri giderek Yağıbasan'ın kardeşi Şahinşah'ı da kendi ittifakına dahil edebildi. I. Manuel ittifakını daha da güçlendirmek istiyordu. Bu yüzden yanına Danışmendli Zünnun ve Danışmendli Zülkarneyn'i de aldı. Böylece imparatorun Selçuklu Devleti'ne karşı kurduğu ittifak çok güçlenmiş oldu.⁴⁵⁸

II. Kılıç Arslan ise bunu haber alınca derhal bu ittifakı bozmak için harekete geçti. Süleyman'ı göndererek esirleri bırakırsa antlaşma yapabileceğini söyletmiştir. Ancak artık kendisini II. Kılıç Arslan'a karşı çok güçlü gören imparator bu teklifi hiç düşünmeden reddetti. II. Kılıç Arslan bu defa Yağıbasan ile antlaşma yoluna gitse de bu girişimide

⁴⁵⁴ Bu köyün yeri tam olarak bilinmese de Sandıklı ovası civarında olduğu düşünülmektedir. Bkz. Çay, M. Abdulhaluk (1987). s. 143 dip 86

⁴⁵⁵ Kinnamos, (2001). s.143

⁴⁵⁶ Kinnamos, (2001). S.143-144; Ayönü, Y. (2007). s.69

⁴⁵⁷ Çay, M. Abdulhaluk (1987). S.33-34

⁴⁵⁸ Sevim Ali – Merçil Erdoğan, (2014). s. 548

başarısız sonuçlandı. Yağıbasan II. Kılıç Arslan'ın nikahlandığı Saltuklu emirinin kızını Konya'ya gelmek üzereyken kaçırarak yeğeni Zünnun ile evlendirdi.⁴⁵⁹ II. Kılıç Arslan çok öfkelenerek hemen saldırıya geçti. Ancak Yağıbasan güçlü ittifakları sayesinde Kılıç Arslan karşısında başarılı oldu.⁴⁶⁰ Bundan sonra ise Selçuklu devleti saygınlığını giderek kaybetmeye başladı. Daha önce Selçuklunun sahip olduğu şöhret, saygınlık yavaş yavaş azalmaya başladı. Selçuklunun güç kaybetmesi üzerine Anadolu'da siyasi bir boşluk oluşmaya başladı. Burada Türk ve Müslüman devletler birbiriyle düşman hale geldiler. Kinmanos'da verilene göre I. Manuel Ioannes Kontostephanos'u Selçuklular üzerine göndermiş ve kalabalık bir Selçuklu birliğini yenmiştir. Bunun üzerine II. Kılıç Arslan'ın I. Manuel için daha uygun şartlarla antlaşma teklifinde bulunmuştur. Bu teklifler: Bizanslılara her yıl istediği kadar askeri kuvvet gönderileceği, izinsiz hiçbir Türk'ün Bizans sınırlarına ayak basmayacağı, Bizans'a her saldırıda Selçuklu Devleti'nin onların yanında yer alacağı, imparator ne isterse yerine getirileceği ve daha önce alınan yerlerin tekrar Bizans'a verileceği şeklindedir.⁴⁶¹

Bu antlaşmayla ilgili bilgileri Kimnamos'dan almaktayız. Ancak Kimnamos'da verilen bilgilerde zaman ve yer ile ilgili karışıklıklar bulunmaktadır. Fakat II. Kılıç Arslan'ın mecbur kalarak Manuel ile görüşmek için İstanbul'a gittiğini ve yukarıda Kimnamos'tan aldığımız antlaşma maddelerinden Bizans topraklarına her saldırıda Selçuklu yardım edeceği dışında İstanbul'da böyle bir antlaşma yapıldığı çeşitli kaynaklarda yer almaktadır. Antlaşma ardından yaşananlara bakarsak yaşananlarda bunu göstermektedir. Çeşitli kaynakları da incelediğimizde olayın 1161-1162 tarihlerinde olduğu anlaşılmaktadır.

I.Manuel II. Kılıç Arslan'a karşı ittifaklar kurmuştu. Bu ittifaklar karşısında güçsüz duruma düşen ve yalnız kalan II. Kılıç Arslan I. Manuel ile görüşmeye karar verdi. Bunun için de İstanbul'a doğru hareket etti. Kılıç Arslan ittifakı bozmak için hemen savaş açmaktan yana değildi. Önce bu ittifakların kurulmasına neden olan Bizans ile görüşmek istiyordu. Kılıç Arslan Musul Atabegi Nureddin Mahmud'un kardeşi Emir Miran ile birlikte 1162 tarihinde İstanbul'a gitti.⁴⁶² II. Kılıç Arslan'ın İstanbul'a gelmesi Bizans kaynaklarında da anlatılmaktadır. Bizans kaynakları bu olayı çok abartarak anlatır. Kimnamos'da "Şayet onca toprağı elinde bulunduran ve onca insanın efendisi olan bir adam hizmetkar kılığında Bizans

⁴⁵⁹ Yinanç, M. H. "Danışmendliler", İA., C.III, s.472; Çay, M. Abdulhaluk (1987). S.35

⁴⁶⁰ İbnü'l-Esir, (1987). C. 11, s.257-258

⁴⁶¹ Kinnamos, (2001). s.145-146; Çay, Abdulhaluk (1987). S.36-37

⁴⁶² Ayönü, Y. (2007). s.73; Kaya, A. (1998). s. 50; . Çay, M. Abdulhaluk (1987). s. 136-37

ülkesine gelirse, muhteşem sıfatına sahip olanlar için de hangisi üstündür?’’⁴⁶³ diyerek II. Kılıç Arslan’ı küçümsemiştir. Anlatılanlara göre I. Manuel ve II. Kılıç Arslan Ayasofya’yı ziyaret edecekken çok büyük bir deprem yaşanmıştır. O dönemde İstanbul’daki patrik ise bu durumu dinsiz kişilerin bu kutsanmış eşya ve yerlerin arasından geçmesinden dolayı bu olayın yaşandığı şeklinde yorumlamıştır. Kimnamos’a göre Bizans imparatoru da papanın yorumuna katılmış ve Tanrı’nın onları bu şekilde cezalandırdığına inandığı şeklinde belirtmiştir. Kaynaklara baktığımız zaman Süryani, Ermeni, Bizans, İslam toplumlarında yaşanan kötü bir olay Tanrı’nın cezalandırılması olarak görülmektedir. Yaşanan doğal afetlerde bu şekilde yorumlanmıştır.

II. Kılıç Arslan İstanbul’da kaldığı süre boyunca onun adına yemekler verilmiş, yarışlar ve eğlenceler düzenlenmiş, hatta sultana büyük bir para yardımı yapılmıştır.⁴⁶⁴ Kılıç Arslan’ın İstanbul’da bulunduğu zaman boyunca yaşananlarla ve burada kaldığı süreyle ilgili kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Kimi kaynaklarda 80 gün, kimi kaynaklar da 24 gün, kimi kaynaktaki ise 8 gün gibi çok kısa bir süre İstanbul’da kaldığı belirtilmektedir.

Niketas’ta bahsedilen bir olaya göre Kılıç Arslan’ın maiyetinde bulunan bir Türk oyunlar düzenlenirken yüksek bir yerden uçmayı düşünmüştür. Üzerine giydiği giysiyi kanat olarak kullanacaktı ve bunun için uzunca bir zaman rüzgarı beklemiştir. Rüzgar çıktığı an uçmayı deneyen adam başarısız olmuştur ve ölmüştür. Bunun üzerine Bizans halkı II. Kılıç Arslan’ı gördükleri an bu konuyla ilgili dalga geçmeye çalışmışlardır.⁴⁶⁵ I. Manuel II. Kılıç Arslan’a çok fazla hediye ve para da vermiştir. İstanbul’da çok iyi karşılanan ve ağırlanan II. Kılıç Arslan, I. Manuel ile antlaşma yapmış ve ülkesine gitmek için yola çıkmıştır.⁴⁶⁶ Söylenene göre bu yaptıkları antlaşma daha önce imzaladıkları antlaşmalara benzemektedir. Farklı olarak bu antlaşmada yeni maddeler eklenmiştir. Kimnamos’da verilen antlaşma maddeleri: Selçuklu sultanları ömür boyu Bizans imparatorunun düşmanına düşman dostuna dost olacak, Selçuklu sultanı ele geçirdiği önemli yerleri Bizans imparatoruna verecek, Bizans imparatorunun izin vermediği hiçbir düşman ile antlaşma yapmayacak, Bizans istediği zaman savaşlarda yanında yer alacak, Türkmenler Bizans topraklarına zarar

---

⁴⁶³ Kinnamos, (2001). s.149

⁴⁶⁴ Kaya, A. (1998). s. 50

⁴⁶⁵ Niketas Khoniates, (1995). s.81-82

⁴⁶⁶ Işın Demirkent İstanbulda sarayda dinlenmesi için II. Kılıç Arslan’a tahsis edilen yer Mukhrutas (Mahrûta) adıyla bilinen Türk ustaları tarafından yapılmış olan , 1150 tarihinden öncesinde yapılmış, büyük salonun yanındaki bir yer olduğunu söylemektedir. Bkz. Demirkent, I. (2000). “Türk Yaşam ve Kültürünün Bizans’a Etkilerinden Birkaç Örnek” Tarih Boyunca Türklerde Ev ve Aile Semineri, Bildiriler, İstanbul , s.145-154

vermeyecek.⁴⁶⁷

II. Kılıç Arslan kendisine karşı yapılan ittifakı Bizans ile antlaşma yaparak kendi lehine çevirmiştir. Bizans ile yaptığı antlaşma sayesinde, Bizans'ın da ilginç bir şekilde Selçuklunun yanında yer almasıyla Kılıç Arslan Anadolu'da güçlenmiştir. İstanbul'dan gelir gelmez hazırlıklar yaparak ilk önce Danışmendlilere doğru yönelecektir. Kılıç Arslan'ın müttefikleri Artuklu Kara Arslan, Mardin emiri Necmeddin Alpi, Bitlis emiri Fahreddin Devletşah⁴⁶⁸ ile birlikte Sivas'a hareket etti. Yağıbasan güçlü müttefik karşısında duramadı ve kaçtı. Bunun üzerine Sivas kolayca alındı. Ancak Yağıbasan'da kolayca hedeflerinden vazgeçebilecek biri değildi. Tek başına başarılı olamayacağını biliyordu. Bu yüzden ittifak arayışı içerisine girmişti. Aklına ise II. Kılıç Arslan'ın Çankırı'daki kardeşi Şahinşah gelmiştir ve Yağıbasan onun yanına gitmiştir. Ancak nedeni belirsiz bir şekilde Yağıbasan 1164 senesinde Çankırı'da ölmüştür.⁴⁶⁹ Yağıbasan'dan kurtulan II. Kılıç Arslan Çankırı'daki kardeşi Şahinşah'ın üzerine saldırmış ve ona ait toprakları ele geçirmiştir.⁴⁷⁰ Şahinşah ise Danışmendli Zünnun ve Nureddin Mahmud'un yanına gitmiştir. Yağıbasan'ın ölümü üzerine Danışmentli beyliğinde taht mücadelesi başlamıştır. Bundan faydalanan Kılıç Arslan yavaş yavaş Danışmendli topraklarını ele geçirmiştir. II. Kılıç Arslan'ın giderek Anadolu'da toprakları ele geçirmesi ve gücünün artması Anadolu'da bulunan diğer beylik ve devletleri rahatsız etmeye başlamıştır. Rahatsız olanlardan Nureddin Mahmud bunun üzerine Kılıç Arslan'a karşı ittifak oluşturma yoluna gitmiştir.

Nureddin Mahmut hazırladığı orduyu ise Sivas'a göndermiştir. Gönderdiği bir elçi ise II. Kılıç Arslan'dan Danışmendli Zünnun'dan aldığı toprakları vermesini, Şahinşah'ın esir çocuklarını bırakmasını, Malatya'dan gönderilen halkın geri kabul edilmesini söylemiştir. II. Kılıç Arslan elçileri uzunca bir süre yanında tutarak oylamıştır. En sonunda toprak istekleri dışında antlaşma maddelerini uygun bularak elçileri gönderdi. Sivas'tan ayrılan birlikler Kayseri'ye doğru harekete geçti. Nureddin Mahmud ise Maraş, Göksun, Behisni'yi ele geçirdi.⁴⁷¹ Bunun ardından Sivas'a doğru harekete geçti. Bunun haberini alan II. Kılıç Arslan'da Sivas'a doğru harekete geçti. Fakat gelen Haçlı tehdidinde etkisiyle iki taraf arasında savaş olmadı barış yapıldı.⁴⁷² Nureddin Mahmud ele geçirdiği yerleri geri

⁴⁶⁷ Kimnamos, (2001). s.151

⁴⁶⁸ Ayönü, Y. (2007). s.76

⁴⁶⁹ İbnü'l-Esir, (1987). C.11, s.258; Turan, O. (2017). s.228; Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 548

⁴⁷⁰ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.406

⁴⁷¹ Ayönü, Y. (2007). s.77

⁴⁷² İbnü'l-Esir'de ikisi arasında düşmanlık ve kin olduğu bahsedilmektedir. Bu olay Mısır'a gidince Mısır Fatimi halifesinin veziri Kılıç Arslan'a mektup yazmış ve Nureddin ile savaşmaktan vazgeçip anlaşmasını tavsiye etmiştir. Hatta vezir uzunca bir de şiir yazmıştı. Ayrıntı için bkz. İbnü'l-Esir, (1987). C.11, 258

verdi. Nureddin'in ele geçirdiği toprakları geri vermesi karşılığında ise Kılıç Arslan'da Sivas'ta Zünnun'un olduğunu kabul etti. Ancak Şahinşah ile ilgili kesin bir bilgiye kaynaklarda yer verilmemektedir. 1174 senesinde ise Nureddin Mahmud'un ölümüyle birlikte II. Kılıç Arslan'ın önündeki önemli bir tehdit daha ortadan kalkmıştır.⁴⁷³ Nureddin Mahmud'un ölümü Kılıç Arslan'ı tekrar harekete geçirmiştir. Sivas, Tokat, Niksar, Komana ve başka toprakları da Danişmendlilerden ele geçirmiştir. Artık Kılıç Arslan ele geçirdiği bu topraklarla Danişmendlilerin Sivas koluna tamamen son vermiş olmaktadır.⁴⁷⁴ Şahinşah ve Zünnun ise Kılıç Arslan'ın yayılmacı politikası karşısında endişelenerek Bizans'a kaçmak zorunda kalmıştır.⁴⁷⁵

4.1.5.1. Miryokefalon Savaşı öncesi gerçekleşen olaylar

1162 yılından itibaren II. Kılıç Arslan ile I. Manuel arasında yaşanan olayları daha önce anlattık. Kılıç Arslan I. Manuel ile yaptığı antlaşmadan sonra Anadolu'da tekrar hakim olmuştu. Bu sıralarda ise Bizans imparatoru I. Manuel Macaristan'da idi. Tabii I. Manuel'in İstanbul'da olmaması Kılıç Arslan'ın daha rahat hareket etmesini sağlamıştır. Kaynaklara göre Manuel Macaristan seferindeyken yanında antlaşma gereği Selçuklu askerleri de bulunmaktaydı. Yine kaynaklarda bahsedilene göre Kılıç Arslan antlaşmayı İstanbul'da imzalayıp geldikten sonra antlaşma maddelerine uymamıştır. II. Kılıç Arslan'ın Bizans ile yaptığı antlaşmayı olduğu gibi uyguladığını söylemek çok zordur. Ancak sadece Kılıç Arslan değil Bizans'da antlaşmayı olduğu gibi uygulamamıştır. Nasilki Malazgirt Savaşı'ndan sonra Bizans ile daha önce yapılan antlaşma geçersiz olduysa, Miryokefalon'dan sonra da öncesinde yapılan antlaşma uygulanmayacaktır. Fakat Kılıç Arslan Bizans'a ordusuyla destek olduğu da görülmektedir. İki taraf arasında on yıl boyunca herhangi bir anlaşmazlığın yaşanmadığını görüyoruz.

Bu süre içerisinde Kılıç Arslan hakimiyetini giderek güçlendirmiş ve otoritesini sağlamlaştırmıştır. Bundan sonra bu antlaşmadan yavaş yavaş kurtulmanın yollarını aramıştır. Çünkü antlaşmanın ağır maddeleri vardı. Bunun için harekete geçen sultan öncelikle olarak Türkmenleri Bizans'ın topraklarına göndermeye başladı. Bir yandan da Bizans'ın düşmanlarıyla ittifaklar kurmaya başladı. Böylece tavizler yakalayacağını düşünüyordu.⁴⁷⁶ Bunları yaparken de Anadolu'daki gücünü arttırmaya çalışıyordu. Bunları

⁴⁷³ Turan, O. (2017). s.230; Sevim A.– Merçil E. (2014). s. 548

⁴⁷⁴ Baykara, T. (2004). Türkiye Selçuklularının Sosyal ve Ekonomik Tarihi, İstanbul 2004, s.250-251; Ebu'l-Ferec, (1987). C. II, s.418

⁴⁷⁵ Çay, M. Abdulhaluk (1987). S.48; Süryani Mihail, (1944). S.233

⁴⁷⁶ Çay, M. Abdulhaluk (1984). s.61

yapmasındaki amaç bu defa yapılacak olan antlaşmanın kendi lehine sonuçlanması ve Bizans'ın bunları mecbur kabul etmesi içindi. Nureddin Mahmud ve Friedrich Barbarossa ile anlaşmıştır.⁴⁷⁷ Kılıç Arslan hazırlıklarını yaparken Bizans ile asıl arasının açılmasının nedeni ise Türkmenlerin rahat durmaması ve Bizans topraklarına doğru sürekli saldırılarda bulunmasıydı. Çok kalabalık olduklarından Bizans Türkmen akınlarını durdurma konusunda yetersiz kalıyordu. Bunun üzerine Bizans'da yaşayan halk Selçukluya sığınmaya başladı. Hatta Selçuklu tarafına geçenler bile olmuştur. Selçukluların dini konudaki hoşgörüsü de Bizans halkının Selçuklu tarafına geçmesinde etkili olmuştur.⁴⁷⁸

Bizans ile daha önce yapılan antlaşma gereği II. Kılıç Arslan'ın bu akınlar karşısında harekete geçmesi gerekmektedir. Ancak II. Kılıç Arslan hiçbir şey yapmıyordu. Çünkü istediği buydu. Bunun üzerine bu antlaşmayı hatırlatmak için Bizans imparatoru elçi olarak Gabras'ı gönderdi. II. Kılıç Arslan ise gelen bu elçiyi hediyelerle geri gönderdi. İmparatorun bu hatırlatması da sonuçsuz kalmıştı. Türkmenler rahat durmayıp devam edince bunun üzerine artık Bizans imparatoru harekete geçti. Bizans imparatoru Alaşehir'e doğru ilerlemekteydi. 1173 yılında bu haberi alan II. Kılıç Arslan daha savaşa hazır olmadığını düşünmekteydi. Bunun içinde Bizans imparatoruna bir elçi gönderdi. İmparatorla konuşmaya gelen Süleyman II. Kılıç Arslan'ın bu akınlarla bir ilgisi olmadığı konusunda imparatoru ikna etmiş ve çok güzel de atlar hediye etmişti.⁴⁷⁹ Ancak yine de imparator II. Kılıç Arslan'ın gönderdiği elçiye daha önce yaptıkları antlaşmayı bir kez daha hatırlatmıştı. Tekrar imparator İstanbul'a döndükten sonra Türkmenler akınlarına devam etmeye başlamış ve Edremit'e kadar gelmişlerdi. Bunun üzerine I. Manuel Türkmenler üzerine ordularını göndermiştir.

I. Manuel her ne kadar elçiye inandığını söyleyip İstanbul'a dönse de aslında elçiye inanmamıştı. Çünkü II. Kılıç Arslan bu akınları durdurmak için herhangi bir faaliyette bulunmuyordu. I. Manuel 1162 senesindeki antlaşmaya göre kendisine verilecek olan toprakları ele geçirmek için harekete geçti. Bunun üzerine II. Kılıç Arslan yine bir elçi gönderdi. I. Manuel'e bu şehirlerin kendisine verilmesi için kuvvet gönderilmesini söyledi. I. Manuel hemen 6000 kişiden fazla bir birliği bölgeye gönderdi. Bu defa da II. Kılıç Arslan bu şehirlere Bizans'a karşı onları koruyacağını Selçuklulara katılmalarını söyledi. Bizans

⁴⁷⁷ Ayönü, Y. (2007). s.79; Cahen, C.(1979.). s.114-115; Kinnamos, (2001). S.206

⁴⁷⁸ Wittek, P. "Von der Byzantinischen zur Türkischen Toponymie", Byzantion, X (1935), s.44-45; Türkçe çev., Mihin Eren, "Bizanslılardan Türklere Geçen Yer Adları", SAD, I, (1969), s.222-223

⁴⁷⁹ Niketas Khoniates, (1995). s.85

kuvvetleri Kılıç Arslan'a katılanların giderek artmasıyla hiçbir başarı elde edemediler.⁴⁸⁰

I. Manuel Kırkağaç, Bergama, Edremit bölgesindeki Türkmenler üzerine ordu göndermeye karar verdi. Ancak Türkmenler bunu öğrenip hemen buralardan ayrıldılar. Manuel'in bölgeye gönderdiği komutanları Basile Tzikandelos ve Mikhail Angelos buraları ele geçirdiler.⁴⁸¹ Manuel önemli yerleri ele geçirmek için ordusunu görevlendirmişti. Bu ordu Denizli'yi de ele geçirdikten sonra önemli bir yer olan Dorylaion'u ele geçirdi.⁴⁸² Durumu haber alan II. Kılıç Arslan hemen bölgeye yine Manuel'e elçi gönderdi. Manuel'in neden bunları yaptığını ve aralarındaki ilişkiyi bozduğunu sordu. I. Manuel ise bilmediğine şaşırarak alaylı bir ifade gösterdi. İki tarafta artık savaş zamanının geldiğinin farkındaydı ve hazırlıklarına başladılar. Dorylaion'u ele geçirdikten sonra Manuel buranın inşasına başlamıştı. Ancak Kılıç Arslan savaşacak olmalarından dolayı buranın inşasının gecikmesi için bölgeye sürekli Türkmenleri yönlendiriyordu. Kılıç Arslan'ın kardeşi Şahinşah Manuel'in yanındaydı. Şahinşah'ın Amasya'da bulunan taraftarları ondan kendilerine gelip yardım etmelerini istedi.⁴⁸³ Bu Manuel'e mantıklı geldi. Şahinşah'ın yanına komutanını da vererek onu bölgeye gönderdi. Fakat Kılıç Arslan sürekli Bizans'ın takibindeydi ve bunun haberini aldı. Şahinşah İstanbul'dan ayrıldığında çokta uzaklaşmadan Selçuklu kuvvetleriyle karşılaşarak başarısız olacağını düşündüğünden güçlükte kaçarak tekrar Manuel'in yanına geldi. Manuel'in komutanı Mikhail Gabras ise Selçukluların burada olması karşısında şaşkınlığını zor atlattı ve bir türlü Amasya'da faaliyete geçemedi. Sonuç olarak burası II. Kılıç Arslan'ın oldu. Buna çok öfkelenen I. Manuel tarafından Mikhail Gabras cezalandırıldı. Manuel Amasya'yı almak için birini gönderse de II. Kılıç Arslan bunu kabul etmedi.⁴⁸⁴ Manuel Dorylaion'un inşasını tamamladıktan sonra ordunun geçeceği yerler için harekete geçti. Manuel'in amacı Batı Anadolu bölgesinde güvenliği sağlamaktı. Yollar güvenli hale gelince daha önce buralardan göç eden halkta yeniden gelmeye başladı.

II. Kılıç Arslan ise hala savaşmak istemiyordu. 1176 senesinde son bir kez daha şansını denemek istedi ve yine Manuel'e bir elçi gönderdi.⁴⁸⁵ Fakat ikisi de aralarının bozulması konusun da birbirini suçluyordu. Artık hazırlıklarını tamamlayan Manuel

---

⁴⁸⁰ Çay, A. (1987). S.65-66

⁴⁸¹ Ayönü, Y. (2007). s.79

⁴⁸² Turan, O. (2017). s.235

⁴⁸³ Niketas Khoniates, (1995). S.122

⁴⁸⁴ Anlatılana göre Amasya'da bulunan Türkler Hristiyanlar adına Mikhail Gabras'a bir mektup yazarak yanında bulunan Zünnün'un Türklerle irtibatı olduğunu, kendisine ihanet edeceğini bildirmişler ve bunun üzerine Bizans ordusu geri çekilmişti. Bkz. Ebu'l-Ferec, (1987). C.II, s.421-422

⁴⁸⁵ Turan, O. (2017). s.233; Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 549

harekete geçti. Yeğeni Andronikos Vatatzes'i Zünnun ile Selçukluların üzerine gönderdi.⁴⁸⁶ Kendisi ise Ayasofya kilisesinden sonra Konya'ya doğru ordusuyla birlikte yola çıktı. İstanbul'dan ayrılmadan önce Manuel papadan yardım istedi. Ancak papa istenilen yardımın ancak yıl sonuna doğru gelebileceğini söyledi. Bunun için zamanı olmadığını düşünen Manuel harekete geçti. Ayasofya'da düzenlenen törenden sonra Konya için harekete geçti.⁴⁸⁷

4.1.5.2. Miryokefalon Savaşı'nın geçtiği yer ile ilgili görüşler

Bu savaş hakkında Latin, Bizans ve Süryani kaynaklarında ayrıntılı bilgi olmasına rağmen İslam kaynaklarında çok fazla bilgi yer almamaktadır. Savaşla ilgili detaylar hakkında bilgiler mevcut olmasına rağmen savaşın tam olarak yeri hakkında farklı görüşler yer almaktadır. Feridun Dirimtekin'e göre iki taraf arasındaki savaş Düzbel Geçiti'nin orada gerçekleşmiştir. Ramsay'a göre ise Kumdanlı Ovası'dır. Feridun Ramsay'ın söylediği yerin olamayacağını açıklamaktadır. Çünkü ona göre Bizans ordusunun Miryokefalon'dan sonra Türklerle karşılaştığını söylemektedir. Osman Turan ise savaşın gerçekleştiği yer ile ilgili Ramsay ile aynı görüşü paylaşmaktadır. Feridun Dirimtekin "Eğer savaş Hoyran Gölü'nün kuzeyinde bir yerde olsaydı Bizans askerlerinin 80-90 km yürüyerek, Tatarlı kasabasından mutlaka geçmesi gerekirdi. Ancak kaynaklarda Bizans askerlerinin bura dayırıldığına dair herhangi bir kanıt yoktur." demektedir.⁴⁸⁸ Hüseyin Şekercioğlu ise savaş Kütahya, Akşehir civarı, Yalvaç, Kumdanlı, Gelendost, Madenli köyü civarında yaşanmıştır demektedir.⁴⁸⁹ Fakat bu diğer kaynaklarla karşılaştığımızda çokta mümkün görünmemektedir. Bazı tarihçilere göre savaş Çivril'de geçmektedir. Başka bir bilgiye göre ise savaş Akşehir'den önce sultan dağlarının batısında Günümüz Kırkbaş Köyü'nde geçmiştir.

Abdulhaluk Çay'a göre ise savaş Yalvaç ovasında yaşanmıştır. Abdulhaluk Çay bu konuyla ilgili detaylı incelemeler yapmış, hatta yerlerine giderek incelemelerine orada da devam etmiştir. Abdulhaluk Çay'a göre Yalvaç ovasında başlayan savaş Karamıkbeli Geçiti'de gerçekleştikten sonra ise Sağı-Kırkbaş-Mısırlı-Körküler civarına dağılmıştır.⁴⁹⁰ Diğer kaynaklarla ve elimizde bulunan mevcut bilgilere baktığımızda Abdulhaluk Çay'ın görüşü mantıklıdır.

⁴⁸⁶ Türkler tarafından yenilgiye uğratılan ve savaş sırasında öldürülen Andronikos Vatatzes'in kesilen başı Miryokefalon savaş alanına getirilmiş ve bir mızrağın ucuna geçirilerek Bizans askerlerine gösterilmişti (Bkz. Ebu'l-Ferec, C.II, s.422)

⁴⁸⁷ Niketas Khoniates, (1995). s.123

⁴⁸⁸ Dirimtekin, F. (1944). Konya ve Düzbel, İstanbul, s.115

⁴⁸⁹ Şekercioğlu, Hüseyin, "17 Eylül 1176 Gelendost, Mryofatlın Zaferi'nin 796. yılı", Türk Kültürü, s.59

⁴⁹⁰ Çay, M. Abdulhaluk (1987). s.85-90

4.1.5.3. Savaş öncesi durum

I.Manuel'in Kılıç Arslan karşısında kesin bir sonuç elde etmek için harekete geçtiğinden bahsetmiştik. Bunun için Dorylaion ve Sublaion kalalarını sağlamlaştırıp, papadan da Türklere karşı yardım istemişti. Ancak papa yardımın ancak yılsonuna doğru gelebileceğini söyleyince bekleyememiş ve İstanbul'dan hareket etmişti. Manuel ise Ayasofya'da yapılan törenden sonra ilk hedefi Konya'ya doğru yola çıktı. Avrupalı devletlerden destek alamasa da kendisine ve ordusuna çok güveniyordu. Ordusunda İngiliz, Frank, Macar, Peçenek, Sırp unsurları bulunmaktaydı. Askerlerinin sayısı hakkında net bilgi bulunmamaktadır. Ancak ordunun eşyalarının 3000 den fazla arabayla taşındığı ifade edilmektedir.⁴⁹¹ Haberi alan II. Kılıç Arslan hemen I. Manuel'e elçi gönderse de, Manuel teklifi reddetti. Ulubat'tan hemen ayrılamayan Manuel burada Sırp ve Macar birliklerini bekliyordu. I. Manuel Kılıç Arslan'a yardım gelmesini engellemek istiyordu. Ani bir baskınla Kılıç Arslan'ı zor durumda bırakmak istiyordu. Eskişehir yolundan Manuel'i beklediklerini biliyordu.⁴⁹² Bu yüzden onları şaşırtarak Denizli'ye doğru harekete geçti. Balıkesir, Akhisar, Denizli, Honaz, Dazkırı, Dinar üzerinden Homa'ya geldi.⁴⁹³ Kılıç Arslan savaşın kaçınılmaz olduğunu anlayınca o da hazırlıklara başladı. Bizans'ın onu ters köşe yapacağını farkında olduğundan beylik ve devletlerden yardım istedi. Çünkü Bizans'ında ordusunun kalabalık olacağını biliyordu. Ardından yol boyunca Türkmenlerin Bizans ordusuna saldırarak onları yormasını istedi. Bir yandan da Kılıç Arslan yine Manuel'e bir elçi gönderdi. Manuel'in danışmanları teklifi kabul etmesini söylüyorlardı. Çünkü ordusunda salgın hastalıkta başlamıştı. Bunları dinlemeyen Manuel Miryokefalon denilen yere ulaştı. II. Kılıç Arslan ordusunun bir kısmını Sultan Dağı eteklerine bir kısmını ise Karamıkbeli'ne gönderdi.⁴⁹⁴

4.1.5.4. Miryokefalon Savaşı (17 Eylül 1176)

Manuel 17 Eylül 1176 tarihinde Miryokefalon (Kumdanlı) denilen mevkiyi geçerek Karamıkbeli'ne doğru ilerledi. Tzibritze denilen dar geçite girdi. Bu öncü kuvvetlerin başında Ioannes ve Andronikos vardı. Onlarında yanında Makrodukas ve Lapardas vardı. Arkadaki birliğin sağ tarafının başında Manuel'in kayınbiraderi Baudouin, sol da ise Theodoros Mavrozomes vardı. Onlarında arkasında imparatorun başında olduğu ordunun

⁴⁹¹ Kinnamos,(2001). s.214; Süryani Mikhail Bizans ordusunun ağırlıklarını taşıyan arabaların 5000 olduğunu belirtmiştir. (Bkz. Süryani Mikhail, s.249).

⁴⁹² Turan, O. (2017). s.233

⁴⁹³ Çay, M. Abdulhaluk (1987). s.67

⁴⁹⁴ Çay, M. Abdulhaluk (1987). s.102

yükünü taşıyan grup vardı.⁴⁹⁵

Ordunun öncü kısmı Türklerin geri çekilmesini sağlamışlardır. Ancak arkadaki kısım yüklerinin ağır olmasından dolayı öncü birliğe yetişemiyorlardı. II. Kılıç Arslan öncü kısmın geçmesine izin verdi. Çünkü amacı arkada yetişemeyen grupla asıl orduyu ikiye bölmektir. Arkada kalan kısım geçide gelince Selçuklu ordusu, Bizans ordusunun sol ve sağ kanadını yendi.

Geçitte Selçuklu ordusu düşman ordusunun hepsini yenmişti. Manuel zor durumda olan ordunun yardımına gidemiyordu. Ordunun sağ ve sol kanatlarının çökertilmesinin ardından arkada kalan birlikte çökertildi. Niksar civarında yenilen imparatorun yeğeni Andronikos Vatatzes'in başı mızrak ucunda Bizans askerlerine gösterilerek askerlerin moralleri daha da bozuldu.⁴⁹⁶ I. Manuel zorlanarak önce geçidi geçen birliklerin yanına gelmeyi başardı. Akşam olduğunda Bizans ordusunun neredeyse tamamı yok edilmişti.⁴⁹⁷ Kalanlar ise kuşatma içerisine alındı. Sabaha kadar Türkler bağırarak Bizans askerlerinin kendi taraflarına katılmasını yoksa sabah yok edileceklerini söylediler. I. Manuel köşeye sıkışmıştı. Kaçmayı düşünse de gerçekleştiremeyeceği düşüncesiyle vazgeçti. Bizans ordusu son bir saldırı beklerken II. Kılıç Arslan hediyelerle birlikte bir elçi gönderdi. Gümüş koşumlu bir at ve keskin bir kılıcı elçi ile göndermiş, aynı zamanda da üzülmemesi için teselli edecek sözler de söylemiştir. Elçi Bizans imparatorunun üzerindeki siyah pelerini görünce ortamı yumuşatmak adına "Bu renk savaş zamanına uygun değildir. Felaketin alametidir." şeklinde şaka yapmıştır.⁴⁹⁸ I. Manuel hediyeleri kabul etti ve antlaşmayı yazılı hale getirtti. Antlaşmanın ardından Manuel İstanbul'a geri döndü. Batılı kaynaklar sulh teklifinin ilk olarak II. Kılıç Arslan'dan geldiğini yazmaktadır. Ebu'l-Ferec ise barış isteklerinin öncelikli olarak Manuel tarafından geldiğini yazmaktadır.⁴⁹⁹ Anlaşılan o ki karşılıklı elçilerin gelip gitmesinden sonra barış yapılmıştır.⁵⁰⁰ Manuel İstanbul'a beraberinde üç Selçuklu emiri ile gidiyordu. Ancak yolda Türkmen saldırıları bir türlü bitmiyordu. Türkmenler bir yandan saldırıyor bir yandan da yapılan antlaşmayı da kabullenmiyorlardı. Bazı kaynaklarda II. Kılıç Arslan'ın barıştan pişmanlık duyarak

⁴⁹⁵ Niketas Khoniates, (1995). S.124-125

⁴⁹⁶ Ayönü, Y. (2007). s.88; Ebu'l-Ferec, (1987). C.II., s.422

⁴⁹⁷ Turan, O. (2017). s.234

⁴⁹⁸ Niketas Khoniates, (1995). s.107

⁴⁹⁹ Barış teklifinin ordusu zor durumda kalan Bizanslılardan gelme durumu daha mantıklıdır. Batılı kaynaklar her ne kadar ilk II. Kılıç Arslan barış teklifinde bulundu deselerde doğu kaynaklardan ilk barış teklifinin Manuel'den geldiğini yazmaktadır. (Bkz. Ebu'l-Ferec, 1987, C. II, s.422; Anonim Selçukname, s.82; Süryani Mihail, s.249)

⁵⁰⁰ Çay, M. Abdulhaluk (1987). s.75

Türkmenleri harekete geçirdiği ifade edilmektedir. Ancak gerçek şu ki Türkmenler Kılıç Arslan'ın Manuel ile barış yapmasına sinirlenerek onu hainlikle suçlamışlardır. I. Manuel farklı bir dönüş yolundan gitmek istese de üç Selçuklu emiri uğradıkları kaybı göstermek için aynı dönüş yolundan götürmüşlerdir. Aynı dönüş yolunda daha önce geçerken olduğu gibi şimdide yol boyunca Türkmen saldırıları bitmemiştir.⁵⁰¹ İstanbul'a geldiğinde ise bir süre dinlenmiştir. Ancak ölene kadar Bizans imparatoru utanç duyduğu bu olayı atlamayacaktır. Bizans artık Türklerin Anadolu'dan kesin olarak atılamayacağını anlamıştır.

4.1.5.5. Miryokefalon Savaşı'ndan sonra II. Kılıç Arslan ve Bizans ilişkileri

Miryokefalon Savaşı'nın ardından Bizans'ın gücü ve itibarı azalırken, Selçuklu Devleti için ise durum tam tersi olmuştur. Artık Bizans Anadolu'da hakim güç değildir. Yaptıkları antlaşma gereği Manuel'in Dorylaion'a yaptırdığı kaleyi yıktırması gerekiyordu. II. Kılıç Arslan gönderdiği elçi ile bunu hatırlatmasına rağmen Manuel bunun onun için önemli olmadığını söylemiştir. Antlaşma maddesini uygulamaması iki taraf arasındaki ilişkilerin tekrar bozulmasına neden oldu.

II. Kılıç Arslan bir emirini Menderes havalisine zarar vermekle görevlendirdi. Dönüşünde ise emirinden biraz deniz suyu ve deniz kumu istemiştir. Çünkü denizlere ulaşılması onlar için cihan fethi anlamına gelmektedir. Haberi alan I. Manuel ise hemen ordusunu Menderes havalisine giden Türkler üzerine gönderdi. Ancak artık Bizanslılar da tedbirli davranıyorlardı. Türklere yaklaşıncı orduyu ikiye ayırdılar. Bir kısmı ordunun geliş yönüne bir kısmı ise Selçuklu ordusu nehrin karşısına geçtiklerinde saldırımları için nehrin karşı tarafına geçmiştir. Selçuklu ordusu her şeyden habersiz bölgeye gelince Bizanslıların saldırısına uğradılar. Karşı tarafa geçmeye çalışanlarda çok kayıp verdiler. Geçebilenler ise karşıda da Bizans askerleri olduğunu gördü. Burada Selçuklu komutanı karşı tarafa geçmeyi başararak ordusunu toparlamaya çalışsa da öldürüldü. Komutanlarının ölümüyle Selçuklu ordusu dağıldı ve ağır bir yenilgi aldı.

Cesaretlenen I. Manuel hemen tekrar saldırmak istedi. Ancak önden gönderdiği habercisi Türklerin durumu öğrenmesine neden olunca, Manuel buraya gelene kadar Türkler buradan ayrılmışlardır. Manuel İstanbul'a giderken bölgede yeğeni Angelos'u bıraktı.⁵⁰² Ancak yeğeni Andronikos Angelos bir başarı elde edemedi. Angelos Türklerin ani baskını üzerine kaçtı. Geride kalan Kantakuzenos Bizans ordusundan kalanları toplayarak İstanbul'a

---

⁵⁰¹ Turan, O. (2017). s.235

⁵⁰² Ayönü, Y. (2007). s.94

döndü. 1179 senesinde Selçuklu ordusu Kladiopolis'i ele geçirmek için harekete geçti.⁵⁰³ Buranın halkı ise Manuel'den yardım isteyince Manuel harekete geçti. Bunu haber alan Türkler ise geri çekildiler.⁵⁰⁴

1180 senesinde Manuel Komnenos öldü. Bu sırada Bizans'da karışıklıklar başlayınca bundan yararlanan Selçuklular Anadolu'da yayılmaya devam etti. Bizans'da başlayan taht kavgalarını II. Kılıç Arslan kendi için fırsata çevirdi.⁵⁰⁵ Önce Uluborlu ve Kütahya'yı 1182 tarihinde aldı. Ardından Alaşehir ve çevresindeki yerleri ele geçirdi. II. Kılıç Arslan Süryani Patriği Mikhail'e yazdığı mektubunda 72 kalenin alındığını yazmıştır. 1183 tarihinde Bizans tahtına I. Andronikos Komnenos geçmiştir. Onun döneminde de Bizans'da karışıklıklar devam etmiştir. Andronikos'un ölümü üzerine ise Bizans tahtına II. Isaakios Komnenos geçti. O ise II. Kılıç Arslan ile anlaşma yolunu seçerek Kılıç Arslan'a 10 yıl vergi vermeyi kabul etti.

1189 yılları öncesinde Manuel'in oğlu olduğu iddiasıyla Aleksios ortaya çıktı. Bu şahıs her şeyi taklit etmişti. Menderes civarına gelerek burada bir Latin'in yanına yerleşti. Ona Manuel'in oğlu olduğunu ve denize atılmakla cezalandırıldığını son anda kurtarıldığını söyledi. Bizans tahtını istiyordu ve bunun için Konya'ya Kılıç Arslan'ın yanına yardım istemeye geldi. Kılıç Arslan ise aksi bir durumu ona ima etmemiştir. II. Kılıç Arslan ona menşur verdi ve bu bölgeden asker toplamasına müsaade etti. Türkmenlerden kalabalık bir kitle toplayan Aleksios Menderes bölgesine gelerek pek çok yeri ele geçirdi. Direnen yerlere ise hiç acıymıyordu. Aleksios üzerine gelen Bizans kuvvetleri ise bir sonuç elde edemiyordu. Çünkü Aleksios'a sıcaklık duyuyorlardı. Isaakios'un tahttan inmesini ve yerine onun geçmelerini istiyorlardı. En son Isaakios'un abisi harekete geçse de o bir netice elde edememişti. Ancak Aleksios uyurken Pissa Kalesi'nde bir rahip tarafından öldürülmüştür. 1185'ten sonra Bizans- Selçuklu ilişkileri durgunlaşmıştır.⁵⁰⁶ Bizans'ın bu dönem de kendi meseleleriyle uğraştığını görmekteyiz. Kılıç Arslan ise yaşlanmış ve artık savaşabilecek gücü kalmamıştır. 1186 yılında Kılıç Arslan ölmeden önce 11 oğlu arasında toprakları paylaşmıştır. Ancak bu devletin geleceği için hiçte iyi olmamış, Kılıç Arslan 'ın ölmeden önce son yıllarında oğulları arasında taht mücadelelerine seyirci olmasına neden olmuştur. Ancak meliklerde buldukları yerler de Bizans'a karşı fetihlerine devam ettiler.

⁵⁰³ Çay, M. Abdulhaluk (1987). s.93-94

⁵⁰⁴ Niketas Khoniates, (1995). s.137

⁵⁰⁵ Charles Diehl, Bizans İmparatorluğu'nun Tarihi, Türkçe çev., A. Göke Bozkurt, İstanbul 2006, s.124-125; Çay, M. Abdulhaluk (1987). s.94; Kaymaz, N. (1964).“Anadolu Selçuklularının İnhitatinde İdare Mekanizmasının Rolü, I”, TAD, II, sa: 2-3, Ankara, s.123-124

⁵⁰⁶ Niketas Khoniates, (1995). s.238

4.2. Haçlılar ile İlişkiler

4.2.1. I. Kılıç Arslan Döneminde Haçlılar ile İlişkiler

Haçlı Seferleri Türklerin Anadolu'ya gelerek vatanlarını kurmaya çalışmasıyla başlamaktadır. Ama Haçlı seferleri Türklerin Anadolu'da vatan kurmalarını tehlikeye sokmuştur. Türkler Anadolu topraklarında iyice ilerleyerek Marmara'ya kadar geldiğinde, Bizanslılar buradaki hakimiyetini kaybettiğinde Bizans imparatoru Mihael papadan 1074 yılında Haçlı Seferi için çağrıda bulunmuştu. Bizans imparatoruna göre papa nüfuzu sayesinde imparatora batıdan asker toplamak için yardım ederse ihtiyaç duyulan güçlü ordular kurulabilirdi.⁵⁰⁷ Fakat papa VII. Gregoire'nin harekete geçmesi Avrupa'da Haçlı havası yaratmıştı. Herkesi Türklere karşı kışkırtarak büyük bir sefere hazırlamaya başlamışlardı. İmparator Aleksios'de Selçuklular, Peçenekler ve Çaka Beyliği karşısında zor durumda kalınca Papa Urbain'den yardım istemişti.⁵⁰⁸ Fakat askeri bir yardım göndermemişlerdir. Onun yerine büyük bir Haçlı Seferi için hazırlıklara başlamışlar, bütün Avrupa harekete geçmiştir.

Karolenj Frank İmparatorluğunun parçalanması üzerine Batı Avrupa kralların, hanedanların, prenslerin, duklerin rakip haline geldiği, birbirlerine karşı üstünlük mücadelesi ettikleri bir yer haline gelmişti. Bu üstünlük mücadelesine aynı zamanda papalar da katılmıştı. Papalar Avrupa'da bütün gücü kendilerinde toplamak ve Avrupa'daki tek güç haline gelmek istiyorlardı.⁵⁰⁹ Ancak papaların kendilerine ait bir silah ve askeri gücü yoktu. Ancak siyasi güçlerine kendilerine bağlayabilecek propaganda orduları vardı. Bu sayede başka güçler üzerinde hakimiyet kurabiliyorlardı. Papaların dünyada etkili tek güç olma düşüncesi Karolenj imparatorluğunun çökmesi üzerine ortaya çıkmamıştı. Esasen bu düşünceleri St. Augustinus'un Hristiyanlığın çok erken dönemlerine teokratik tarih anlayışına dayanmaktadır. Bu anlayışa göre dünya tanrı ile şeytan arasında yaşanan mücadeleden oluşmaktadır. Bu mücadeleyi tanrı kazanacak ve böylece dünya devleti kurulmuş olacaktır. Tanrı dünya devleti kurulmasının ardından başına ise papalar geçecektir. Yani papaların dünya devletinin başında olma düşüncesi bu anlayış tarafından desteklenmiştir. Anlaşılacağı üzere hedefleri için Haçlı seferlerini kullanmışlardır. Ancak Batı Avrupa'da bu süreçte en fazla zararı halk almıştır. Çünkü Frank ve Norman şövalye

⁵⁰⁷ Demirkent, I.(2014). s.25; Turan, O. (2017). s.128

⁵⁰⁸ Turan, O. (2017). s.128; İbn'ül-Esir Selçukluların giderek güçlenmesi ve sunniliğin zaferler kazanması üzerine Mısır Şii Fatimi halifelerinin de Frankları Suriye'ye rakiplerinin gücünü kırmak için çağırıldığını yazmaktadır. (Bkz. İbnü'l-Esir, (1987). C. 10, s.165)

⁵⁰⁹ Şimşir, M. (2018). Ortaçağlarda Düzenlenen Haçlı Seferlerinin Gerçek Nedenleri Üzerine Bir Çalışma, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sy. 45, s. 104-106

grupları giderek saldırgan hale gelmişlerdi. Artık kendilerini o kadar güçlü görüyorlardı ki baskı ve şiddet kullanarak isteklerini hep yaptırmaya çalışıyorlardı. Gözlerini ise artık içeriye çevirmişlerdi. Huzursuzluklar baş göstermeye başlamıştı. Üretimin durmasıyla da birlikte ekonomi giderek kötü hale gelmiş ve sefillik ülkenin her yerine yayılmıştı.⁵¹⁰ Papa ise bunlara engel olmak için barış çağrılarında bulunuyordu.

Papalık ile beraber çalışan Cluny tarikatı ise Kudüs sevgisini canlandırmak için fikirler öne çıkarıyordu. Papalık Cluny tarikatının yaydığı fikirlerle ülkedeki saldırganlığı dışarıya çevirmeye çalışıyordu. Bunun için en uygun yer ise onlara göre Kudüs'tü. O zaman da Kudüs Türklerin elindeydi. Türklerin Hristiyanlara kötü davrandıklarını, Hz İsa'nın mezarının Türklerin elinde olmasından dolayı utancı anlatarak Türkler'i hedef haline getirmişlerdi.⁵¹¹ Toplumunu Türklere karşı kışkırtıyorlardı. Haçlı seferlerine katılanların günahlarının bağışlanacağını, Kudüs'ün sokaklarından süt ve bal aktığı anlatılıyordu. Yaptıkları propaganlar da özellikle dükler, kontlar, şövalyelerde etkileniyordu. Hepsisi doğu da güç sahibi olmak istiyordu. Yapılan propagandalar sonuç vermiş ve Batı dünyasında Kudüs sevgisi başlamıştı. Batı da zenginlik demek toprak sahibi demektir. Topraklar zenginlerin elindeydi ve batı da artık toprak da kalmamıştı. Gözler artık doğuya çevrilmişti. Hristiyan dünyası 1054'te Latin ve Grek kilisesi olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Hristiyanlar teslis inancından dolayı anlaşmazlık yaşamışlar, birbirlerinin rakibi haline gelmişlerdi. Latin kilisesinin başında papa vardı. Batı Hristiyan dünyası ise Haçlı seferlerine hazırlanıyordu. Bizans ise Türklerin Anadolu'da yayılması üzerine sürekli papadan askeri olarak yardım istiyordu. Papa ise Grek kilisesine Latin kilisesi üstünlüğünü kabul ettirmek için bu durumu kullanmayı düşünüyordu. Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya başlayan Türk fetihlerinin durmaması üzerine Bizans imparatoru VII. Mihael çaresiz kalmış ve papa Gregoire'den yardım istemiştir. Yardım isteyen ilk Bizans imparatorudur. Yardım alabilmek için Katolik kilisesi ile bağlı olduğu Ortodoks kilisesini birleştirme sözünde bulundu. Papa ise Hristiyan dünyasına Türklere doğru harekete geçmek üzere çağrıda bulunmuştur. Bir Haçlı seferi gerçekleşmesede gözler İslam dünyasına çevrilmiştir.

Bizans'dan ikinci yardım isteğini imparator Aleksios 1091 yılın da Peçenek ve Çakaların ittifak yaparak İstanbul'u ele geçirmek için harekete geçtikleri sırada yapmıştır.⁵¹² Bu dönemde Haçlı propaganları en yoğun şekilde yapılıyordu. Papa ise bu yardım isteği üzerine harekete geçti. Diğer taraftan ise Avrupa'da afetler meydana gelmekteydi. Bu da

⁵¹⁰ Şimşir, M. (2018). Sy. 45, s. 110-113

⁵¹¹ Koca, S. (2016). s.97

⁵¹² Koca, S.(2016). s.98; Turan, O. (2017). s.128

Haçlı seferleri için bir sebep olmuştur. Kuraklık, sel baskını, salgın hastalıklar ard arda oluşmuştu. Üzerine bir de sefillik yaşayan halk perişan olmuştu. Halk adeta bir çare arıyordu. Papanın yaptığı propagandalar ise onlar için bir çare olmuştu. Bir taraftan papanın yardım çağrısı, bir taraftan halkın çektiği sıkıntılar ve huzura kavuşma isteği ile artık hareke geçeceklerdi. Papa II. Urbanus Clermont konsülünde 27 Kasım 1095 yılında çağrı yaptı ve Haçlı seferleri başlamış oldu.⁵¹³ Çağdaş bir tarihçi “Batı dünyasının bütün barbar kavimlerinin bir araya gelerek Anadolu’ya doğru harekete geçtikleri haberi önce bunu beklemeyen Bizans’ı daha sonra da Türkleri endişelendirmeye başladı.”⁵¹⁴ demektedir. Avrupa’dan farklı farklı pek çok milletten sayısız insan toplandı.

Gelen ilk kitle ise Keşiş Pierre l’Hermitte ile beraber gelmiştir.⁵¹⁵ Pierre l ‘Hermitte ayağında hiçbir şey olmadan, eşek ile bütün Almanya ve Fransa’yı dolaştı. 20 bin kişilik topladığı kitle ile harekete geçti. Geçtikleri her yerden onlara yeni katılanlar oluyordu ve giderek sayıları artıyordu. Fakat bu kitle düzenli bir ordu şeklinde değildi. İlk kitle düzensiz ve disiplinsizdi. İmparator Aleksios bu kitleyi Anadolu yakasına geçirdi. Haçlılar İzmit yolunda ilerliyorlardı. Karşılarına ne çıkıyorsa zarar veriyor, yakıp yıkıyorlardı. Kimseye merhamet etmiyorlardı. Batılı bir tarihçi onlar için akıldan ve insanlıktan mahrum vahşi hayvanlar demiştir.⁵¹⁶ İbn ul-Kalanisi’de söylenene göre sultanın kardeşi Davud etrafına topladığı Türkmenler ile bu kalabalığı İzmit’e varmadan durdurmayı başarmıştır. Bu kazanılan ilk başarı Türkleri cesaretlendirmiş ve gururlandırmıştır. Esirleri ve silahlarını kendi ırkdaşlarına gönderip Frankların savaş yeteneğinin olmadığını bildiriyordu.⁵¹⁷ Haçlılar 1 Ağustos 1096’da İstanbul’a ulaştılar. Aleksios ise gördükleri karşısında şaşkına döndü. Çünkü onlar sadece askeri yardım istemişler böyle bir Haçlı seferi istememişlerdi. Papalığında amacı Bizans’a yardım etmek değil doğuda hakimiyet kurmaktı. Bizans ise Haçlıların davranışlarından dolayı ülke topraklarının işgale uğradığını düşünüyordu. Daha önceleri hep planlar yapan imparator bu defa kendisi kandırılmıştı. Artık Haçlıları kendileri için daha tehlikeli görmeye başlamıştı.

Aleksios İstanbul’u kurtarmak için Haçlıları gemiye bindirerek Anadolu yakasına geçirdi ve günümüzde Yalova olarak adlandırılan yere getirdi. Aleksios asıl Haçlı birliği gelene kadar onlara burada beklemelerini söyledi. Amacı ise onları bir an önce Türklerle

---

⁵¹³ Altan, E. (2009). s. 76.

⁵¹⁴ Demirkent, I.(2014). s.25

⁵¹⁵ Demirkent, I. (2014). s.26

⁵¹⁶ Koca, S.(2016). s.99

⁵¹⁷ Turan, O. (2017). s.129

karşı karşıya getirmek ve Türkler karşısında yok olmalarını sağlamaktı. Beklediği gibi de oldu. Haçlılar onu dinlemedi ve İzmit-İznik yolunda ilerlediler. Burayı da kana boğdular, bölge de katliam yaptılar. Haçlılar ganimete hiç doymuyor hep daha fazlasını istiyorlardı. Kılıç Arslan Malatya'nın fethine giderken İznik'te kardeşi Davut'u (Kulan Arslan) bırakmıştı. Davud Haçlılar'ı İzmit civarında Kırkgeçit çayı civarında yendi. Çok az kişi kurtulabildi. Onlarda İstanbul'a götürüldü. Götürülenler arasında Pierre l'Hermite de vardı.

Bu olay gelecek olan diğer savaşların da sonucunun böyle olacağını düşündürmüştü. Ama düşündükleri gibi olmamıştır. Gelen ilk kitle düzensiz ve disiplinsiz olabilirdi. Fakat ardından gelen birlikler böyle olmamıştı. Kontlardan, düklerden, şövalyelerden oluşan asıl birlik şimdi 1096 yılının sonuna doğru geliyordu.⁵¹⁸ Verilen sayılara göre donanımlı 100.000 kişi, bunların dışında başka asker, kadın ve çocukların sayısı toplam 600.000 kişiydi.⁵¹⁹ Başlarında ise Lorraine Dükü Godefroi de Bouillon ve kardeşi Baudouin, Toulouse Kontu Raymond, Fransa Kralının kardeşi Hugue de Vermandie, Flandr Kontu Robert ve Norman reisi Bohemund ve yeğeni Tankred gibi isimler bulunmaktaydı. Onların amacı ise doğu da kendi devletlerini kurmaktı.

Bu isimlerden Kral Baudouin Franklardan oluşan büyük bir ordu toplamıştı. Baudouin Sicilya'yı ele geçiren Roger'in akrabası oluyordu. Roger'a haber göndererek "Büyük bir ordu topladım. Yanına gelecek oradan da İfrikıyye'ye gidecek ve orayı zapt edecek, böylece sana komşu olacağım." dedi.⁵²⁰ Bu haber üzerine Roger'da hemen adamlarını toplayarak onlarla görüşüp fikirlerini aldı. Adamları bu seferin hem kendileri hem de Hristiyan dünyası için çok iyi olduğunu bu şekilde Hristiyanlığında yayılacağını söylediler. Ancak Roger ayağa kalkarak yellendi. Sonra ise şu sözleri söyledi "Dinime yemin ederim ki bu yellenmem sizin konuştuklarınızdan bizim için daha iyidir." demiştir. Onlar bu nasıl olur diye merak ederek sordu. Roger ise " Onlar benim yanıma gelince çok fazla paraya, çok büyük çapta emeğe, onları ve yanımdaki askerleri İfrikıyye'ye götürecek fazlaca gemilere ihtiyaç duyacağım. Eğer saldırıya geçerlerse bu şehirler de onların olacak. Sicilya'dan gönderilecek yiyeceklerde onlara sarf edilecek. Ayrıca Sicilya'nın mahsullerinden elde edilen ve her yıl gönderilen paradan da olacağım. Eğer başarılı olamazlarsa benim topraklarıma dönmek durumunda kalacaklar ve ben de onların ülkemde yaptıklarına katlanmak zorunda kalacağım. Üstelik Temim 'sen bana ihanet ettin,

⁵¹⁸ Sevim A. – Merçil E. (2014). s.532

⁵¹⁹ Ekrem, R. (1993). Selçuk Tarihi Alp Aslan ve Bizanslılar-Kılıç Aslan ve Haçlılar, Muallim Ahmet Halip Kitaphanesi, İstanbul, s. 43; Turan, O. (2017). s.129

⁵²⁰ İbnü'l Esir, (1987). C. 10, s.226

aramızdaki anlaşmaya uymayarak bozdu; aramızdaki gidiş gelişler ve haberleşmede artık sona erecek. Ifrikiyye topraklarını ele geçirecek kendi topraklarına katacağım. Ne zaman fırsatını bulursak orayı ele geçireceğiz diyor.” dedi.⁵²¹ Roger kralın elçisini çağırdı. “Eğer Müslümanlara karşı Hristiyanlık adına kutsal bir savaşa girmeye kesin olarak karar verdiyseniz, ben Kudüs’ü ele geçirmeyi buna tercih ederim. Böylece Kudüs’ü onların elinden kurtarmış olursunuz ki bu sizin için övülesi bir olaydır. Ancak Ifrikiyye’ye gelince, oranın halkıyla aramızda daha önce yapmış olduğumuz yemin ve antlaşmalar var.” demiştir.⁵²² Bundan sonra ise tüm eksikliklerini giderip Suriye’ye doğru yola koyuldular. Bir rivayette anlatılana göre Şii Mısır Fatimileri Selçuklu Devleti’nin gücünü, Gazze’ye kadar Suriye şehirlerine sahip olduklarını, hatta Mısır ile aralarında onlara engel olacak bir yer kalmadığına, Atsız’ın Mısır’a gelip orayı kuşattığını görünce korktuklarını ve Franklar’a bir elçi gönderip onları Suriye’ye sefer için harekete geçirmeye ve Müslümanlar ile aralarına girmeleri için çağırdıkları anlatılır. Ama bu kesin bir bilgidir diyemeyiz.

Aleksios gelenlerin asıl amacının farkındaydı. Kendi gücünü kullanarak gelen bu Haçlı liderlerini hakimiyeti altında tutmak istiyordu. Bunun üzerine gelen Haçlılar İstanbul’da Bizans ile bir antlaşma yapmıştır. Bu antlaşmaya göre Bizans Haçlılara gerektiğinde yardım edecek, Haçlılar da aldığı yerleri Bizans’ın idaresine verecekti.

Haçlılar Bizans ile birleşerek İznik’e doğru yola çıktılar.⁵²³ Haçlıların başında bir başkomutan bulunmamaktaydı. Her komutan kendi birliğine komuta edecekti. Bütün kararları Haçlı liderlerinin olduğu bir meclis de alıyorlardı. Selçuklunun başkenti İznik uzunluğu 6 kilometreyi geçen surlarla çevriliydi. İçerisi çok büyük bir ordunun durabileceği kadar büyüktü. Dışarıdan sadece silahlarla alınması çok zor bir yerdi. Buraya geldiklerinde surları yıkmak için çalışmalarına başladılar. İznik’in ilk hedef olması Türkiye Selçuklu Devleti’nden kurtulması açısından Bizans imparatorunun da işine geliyordu. Bunun için de adım adım takip ediyor ve her şeyi fırsata çevirmeye çalışıyordu. Türkler ellerinden geleni yapıyorlar ve düşmanı ok yağmuruna tutuyorlardı. Kuşatma sürmesine rağmen Türkler gemileri sayesinde dışarıdan yardım almaya devam ediyorlardı.⁵²⁴ Haçlı liderleri aralarında bir plan yaparak İznik’i üç taraftan kuşattılar. İznik Nikephoros Botaneiates’in Bizans tahtında olduğu zamanlarda, Sultan Süleymanşah tarafından fethedilinceye kadar Bizans

⁵²¹ İbnü’l Esir, (1987). C. 10, s.226-227

⁵²² İbnü’l Esir, (1987). C. 10., s.228

⁵²³ Turan, O. (2017). s.129; Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 533; Runciman, S. (1992). s.116-117; Demirkent, I. (1997). Haçlı Seferleri, İstanbul, s.20; Demirkent, I. (2014). s.21-23

⁵²⁴ Demirkent, I.(2014). s.30

toprağıydı. İznik'teki Selçuklu birlikleri ise hemen bir karşı hareketler Haçlıları geri çekilmeye zorladılar. Ancak başarılı olamayınca surlardan içeri Türkler geri çekilmek zorunda kaldı. Türklerin yiyecek sıkıntısı olmasada zaman ilerledikçe şehirde bulunan halk açlık sıkıntısı yaşamaya başladı. Türkler kayıklar ile surların içine yiyecek taşıyorlardı. Ancak imparator Kios (Gemlik) körfezindeki kayıklar ile İznik gölüne getirterek Türklerin yiyecekleri getirdiği yolu kesti. Gelen yardımında kesilmesinin ardından Türklerin inancı zayıflamaya başlamıştı.

O sıra Kılıç Arslan Malatya kuşatmasındaydı.⁵²⁵ İznik'in Haçlılar tarafından kuşatılmasından sonra hemen şehre Kılıç Arslan'ı çağırdılar. Haberi alır almaz Kılıç Arslan yola çıktı.⁵²⁶ Kılıç Arslan mayısın sonuna doğru Karaca, Buldacı ve diğer Türk beyleriyle birlikte 30 günlük bir yolculuktan sonra İznik'e gelebildi.⁵²⁷ Geldiğinde ise şehrin etrafını tamamen sarmışlardı. Kılıç Arslan'ın gelmesi ise Türklerin Haçlılar karşısında başarılı olacakları inancını tekrar yerine getirmişti. Bizans Kios'da yaptıkları gemileri arabalarla getirip göle attı. Türkler bunu görünce şaşırıldılar. Kılıç Arslan İznik'e giremediğinden şehrin biraz aşağısında ordugahını kurdu. Kılıç Arslan Malatya'dan buraya gelirken onları yeneceğine emindi. Hatta bu yönde daha gelmeden onları cesaretlendiren bir mektup yazmıştı. Bu mektupta; “Şehrimizi ele geçirmek isteyen bu barbarlardan endişelenip korkmayın. Onlardan daha cesur ve kalabalık ordumuzla düşmanın yakınlarında bulunmaktayız ve peşimizden bize yardıma gelen orduyla birleşmeyi beklemekteyiz. Böylece daha kuvvetli olacağız ve onların ordularına saldırıya geçeceğiz. Bundan dolayı biz düşman ordusuyla mücadele ederken kapıları açmayın ve kapalı tutun. Çünkü düşman kapıyı açmak için zorlayacaktır. Böylece siz de bize yardımcı olacaksınız. Güneşin battığı çok uzak yerden gelen bu kalabalık ordudan sakın korkmayın. Geldikleri bu uzun yoldan dolayı yorgunlar ve mücadele etmek için halleri kalmadı. Yüklerini taşıyan atlar bile bizim gücümüzü yenebilecek durumda değil. Sizler, onlardan çok daha kalabalık ordulara karşı nasıl kolayca zafer kazandığımızı, bir günde onlardan 50 bin kişiyi yok ettiğimizi çok iyi hatırlarsınız. Korkmayın ve endişelenmeyin, çünkü sabah yedi olmadan önce size yardım edip düşmanı burdan göndereceğiz.” diye yazmaktaydı. Mektubu götüren iki adamından biri öldürüldü diğeri ise esir alındı. Esir alınandan ise Kılıç Arslan'ın birliği ve planı

---

⁵²⁵ Turan, O. (2017). s.128

⁵²⁶ Kılıç Arslan'ın Haçlılar ile mücadele edecek olması halkı çok sevindirdi. Bkz İbnü'l-Esîr, (1987). C. 10, s.333

⁵²⁷ Küçüksipahioğlu, B. (2005).“Birinci Haçlı Seferi'nin Bir Görgü Tanığı: Ramundus Agulers”, İÜEFTD, Sy. 41, İstanbul, s. 19; Demirkent, I. (2007). İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması (6 Mayıs-19 Haziran 1097).Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler- Bildiriler-İncelemeler,21-39

hakkında bilgi aldılar.⁵²⁸ Kılıç Arslan güney tarafta olan kont Raymon'a hemen saldırmanın başarıya giden yol olduğunu düşünüyordu. Fakat Flandre kontu Robert, Raymond'a yardıma gitti. Savaş sabah başlayıp akşama kadar devam etti. Yapılan savaşta ise Kılıç Arslan'ın düşüncesinin aksine başarısız oldular ve geri çekilmek zorunda kaldılar. İznik şehrini saran 4970 metre uzunluğunda, 11 metre yüksekliğindeki sur duvarları, 17 metre yüksekliğindeki 144 tane kare ve yarım yuvarlak kule ile güçlendirilmiş olup savunma bakımından çok iyi bir durumdaydı. Kuzeyde İstanbul kapısı, doğuda Lefke kapısı, güneyde Yenişehir kapısı ve batıda Göl kapısı vardı. Bu dört büyük kapıdan başka, şehrin güneybatı köşesinde ikinci bir göl kapısı ile surların diğer taraflarında da içeri girişi sağlayan küçük kapılar bulunuyordu.⁵²⁹ Şehre girmekte, savunmakta zor idi. Haçlılar şehit olan Türklerin kafalarını keserek surlardan içeri doğru attılar, bazılarını da kazıklara çakarak sur dışında dolaştırarak Türk askerlerinin moralini bozmaya çalışıyorlardı.

Kılıç Arslan Haçlı ordusunu yarıp şehre ulaşmayı planlamıştı. Fakat Haçlı ordusu sayıca Kılıç Arslan'ın ordusundan fazlaydı.⁵³⁰ Ve askerleri de son derece eğitimliydi. Kılıç Arslan daha fazla kayıp vermemek için geri çekilmişti. Kılıç Arslan Haçlı ordusunu fazla ciddiye almamıştı. Malatya seferine çıkarken önemli neyi varsa İznik'te bırakmıştı.⁵³¹ Artık Kılıç Arslan ordu daha fazla yıpranmadan düşmanı Anadolu'da durdurmayı planlıyordu. İznik'dekiler de artık yardım umudunu kesmişlerdi. Kılıç Arslan İznik'tekileri kaderlerinin tercihleri konusunda serbest bırakmıştı. Bundan böyle neyi uygun görüyorlarsa onu yapsınlar diye onlara haber göndermişti. Bunun ardından da buradan ayrılmıştır. Amacı diğer beylerden yardım alarak Anadolu'da onları durdurmaktı. İznik'tekiler hayatlarının kurtulması şartıyla şehri teslim etme kararı aldı. Fakat Haçlılar şehri düşürürse başlarına nelerin gelebileceğini tahmin ediyorlardı. Bundan dolayı Aleksios ile bağlantıya geçtiler. Kendilerine dokunulmamak şartıyla şehri teslim edeceklerini söylediler.⁵³² Aleksios'un da beklediği buydu. Çünkü Haçlıların eline şehrin geçmesini istemiyordu. Hem İznik'ten hem de ganimetten olacaktı. İmparator ordusunu gizlice göl tarafından gece içeri soktu. İmparator 40 bin kişilik bir orduyla komutanını göndererek şehri teslim aldı. Türkler Haçlıların katliamından kurtulmuş oldular. Haçlılar ise bunlardan habersiz bir plan yapmışlar ve tam

---

⁵²⁸ Çeçen, E. (2017). s. 65-66

⁵²⁹ Demirkent, I. (2014). s. 30

⁵³⁰ Koca, S.(2016). s.103

⁵³¹ Er, İ. H. (2006). Cennet Doğu'da Bir Yerededir/Haçlı Seferlerinin Değişen Yüzü, Ankara: Elips Kitap Yayınları, s. 81.

⁵³² Sevim A. – Merçil E.(2014). s.533; Turan, O. (2017), s.130

saldırıya geçmeye hazırlanırken burçlarda Bizans bayrağını gördüler.⁵³³ Haçlılar buna çok sinirlenseler de tepkilerini gizlediler.

26 Haziran 1097'de 6 aylık kuşatmanın sonucunda şehir düşmüştü. İki taraftan da çok kayıplar vermişlerdi. Aleksios İznik'te teslim olanlara iyi davranmış ve bedeli ödenmek şartıyla serbest olmalarına da izin vermişti. Bu esirler arasında Çaka'nın kızı olan Kılıç Arslan'ın karısı da bulunmaktaydı. Anna Komnena'da anlatılana göre Aleksios Kılıç Arslan'ı kendisine karşı yumuşatmak amacıyla ona jest olarak eşini ve çocuklarını fidye almadan serbest bırakacağını bildirmiştir. Aleksios Haçlıların ona yaptığı oyun karşısında böyle bir karar değişikliği yaşadığı büyük bir ihtimaldir. İznik uzun yıllar sonra tekrar Bizans'ın eline geçti. Osmanlı Devleti hükümdarı Orhan İznik'i alana kadar da Türklerin eline geçmemiştir.⁵³⁴ Bu haber Avrupa'da büyük bir coşkuyla karşılandı.

Zafer kazanmalarından aldıkları güçle Anadolu'da ilerlemeye başladılar.⁵³⁵ Haçlı birlikleri iki gün arayla grup grup Eskişehir'e doğru hareket ettiler.⁵³⁶ Tadikos onlara öncülük ediyordu. Kılıç Arslan ise bu sırada birlik toplamaya çalışıyordu. Bir yandan da Frankların ilerlemesine engel olmaya çalışıyordu. Kılıç Arslan Danışmend Gümüştekin, Kayseri Emiri Hasan'ı yardıma çağırdı. Kılıç Arslan Eskişehir'de (Dorylaion) birliklerini topladı ve hazırlanmaya başladı. Franklar ise Kılıç Arslan'ın peşinden geliyordu. Bura da ise Türkler doluydu. Haçlılar birinci kısım Bohemund liderliğinde, ikinci kısım ise Raymond liderliğinde olmak üzere iki koldan ilerliyorlardı. İlk gelen Haçlı ordusu arkadan gelen Haçlı birliğini beklemek için burada karargah kurdular. Kılıç Arslan tepelerin ardına ve vadinin içine gizlediği orduyla hiç beklemedikleri bir an da saldırdılar. Haçlılar hızla kayıp vermeye başladılar ve Türklerin bu ani saldırılarıyla şaşırıyorlardı. Şaşırdıkları diğer durum ise Türklerin savaş taktiği idi. Türkler hızla saldırıyor okları düşmanın üstüne boşaltıyor ve geri çekiliyorlardı.⁵³⁷ Ardından da hemen yeni Türk askerleri saldırıyordu. Bu şekilde Haçlı birliklerinin ön kısmında yer alanlar yavaş yavaş yok oluyordu. İki taraf elinden geleni yapsa da kayıplar veriyorlardı. Haçlılar daha önce hiç karşılaşmadıkları bu savaş taktiği yüzünden umutlarını iyice kaybetmeye başlamışlardı. Tam da bu sırada peşlerinden diğer Haçlı kuvvetleri de gelip destek olmaya başladılar. Kılıç Arslan ise birleşmelerine mani olamadı. Hatta bir de arkadan beklenmedik bir saldırı yaşadı. Haçlıların askerleri tam donanımlıydı.

⁵³³ Umar, B. (1998). Türkiye Halkının Orta Çağ Tarihi, Türkiye Türkleri Ulusunun Oluşması, İstanbul: İnkılap Kitabevi, s. 96

⁵³⁴ Turan, O. (2017). s.130

⁵³⁵ Sıbt İbnü'l-Cevzi, (1968). s.256

⁵³⁶ Demirkent, I. (2014). s.33

⁵³⁷ Koca, S. (2016). s.105

Türkler ellerinden geleni yapsalar da Haçlılar karşısında daha fazla dayanamadılar. Kılıç Arslan ordusunda daha fazla kayıp vermek istemiyordu. Çarpışarak hiç esir vermeden ordusunu geri çekti. Savaş alanında bıraktıkları her şeyi Haçlılar aldı. Kılıç Arslan Haçlıların ordusunun üstünlüğünden dolayı onları bir meydan savaşında yenemeyeceğini iyice anladı ve artık taktik değiştirmeye karar verdi. Düzenli ordu savaşından gerilla, gerilla savaşından da düzenli ordu savaşına geçmekteki yeteneklerini kullanacaklardı.⁵³⁸ Türkler savaşırken ellerinden ne geliyorsa yapmışlardı. Fakat Haçlılar sayıca onlardan çok daha fazlaydı. Savaşa katılan bir Haçlı yazar şöyle demiştir: “Türklerin metanet, kahramanlık ve savaş kabiliyetlerini kim ayrıntılarıyla anlatabilirki? Eğer Türkler Müslüman değil de Hristiyan olsalardı cesaret, kudret ve savaş yeteneği bakımından kimse onlarla rekabet edemezdi.”⁵³⁹

Eskişehir’de gerçekleşen Dorylaion Savaşı 4 Temmuz 1097’de sona erdi.⁵⁴⁰ Kılıç Arslan’ın söylediği söz Haçlıların bulunduğu durumu anlamamız açısından önemlidir: “Haçlıları yenerek, onları esir almayı düşünüyorduk. Ancak Franklar çok güçlü ve cesur çıktı. Franklar çok iyi durumdaki savaş aletleriyle, hiç korkmadan ölümü göze alarak ilerliyordu. Kana susamış hayvanlar gibi ordumuza saldırıyorlardı. Hiç esir almıyor herkesi öldürüyorlardı. Bütün milletler bizim oklarımızdan korkardı. Ancak oklarımız onların güçlü zırhları karşısında işe yaramıyor. Sayımız giderek azaldı. Kimse onlarla mücadele edip, karşılarında başarılı olamazlar.” demiştir.⁵⁴¹ Bu sözleri bize geri çekilme sebeplerini göstermektedir. Türkler gittikleri yerler de savaşı onlar kazanmış gibi yapmışlardır. Türkler bu savaşla birlikte aldıkları yerleri tek tek kaybetmeye ve Orta Anadolu’ya doğru çekilmeye başlamışlardır. Haçlılar savaşı kazandıktan sonra Konya’ya doğru harekete geçtiler. Türkler ise çekilirken Haçlıların kullanabilecekleri şeylere zarar veriyor ve Haçlılara ani baskınlar yapıyorlardı. Kılıç Arslan meydan da yapılacak bir savaştan gerilla savaşı yapmaya karar vermişti. Kılıç Arslan’ın amacı Haçlı ordusunu yıldırma, yıpratma, yorgun düşmüş Haçlı ordusunu bir darbeyle yenmekti. Haçlıların geçeceği yollar üzerinde kuyuları su içilemez hale getirdiler, yiyeceklere yok ettiler, yerleşim yerlerindeki toplulukları çıkarıp onları ve eşyalarını sakladılar. Ara sırada ani baskınlar yapıyorlardı. Böylece Haçlı ordusu sıkıntılar yaşamaya başlamıştı. Kılıç Arslan’ın taktiği işe yaramaya başlamıştı. Haçlılar ne yiyecek ne su bulamaz hale gelmişti. Bir yandan sıcak bir yandan da atlarında salgın hastalıklar başlamıştı. Çoğu şövalye yaya olarak yola devam etmek zorunda kalmıştı. Bu zorluklar

---

⁵³⁸ Koca, S. (2016). s.106

⁵³⁹ Demirkent, I. (2014). s.34-35

⁵⁴⁰ Turan, O. (2017). s.107

⁵⁴¹ Turan, O. (2017). s.132

üzerine bazı şövalyeler korkarak geri kaçmaya başlamıştı. Fakat onlar da yolda çektiği sıkıntılardan dolayı telef oldu. Ara da yapılan ani baskınlar da sayılarını giderek azaltmıştı.

Kılıç Arslan yanına aldığı beylerle Haçlılara bir darbe vurmak için hazırlanıyordu. Haçlılar da Akşehir-Konya yolunu izleyerek Ereğli’de toplanmışlardı.⁵⁴² Kılıç Arslan yanındaki beylerle Haçlı ordusunu yense de durduramadı ve ilerlemelerine engel olamadı. Haçlı ordusu ise ikiye ayrıldı. Bir kısım Gülek geçidini geçerek Kilikya’ya indi. Bir kısmı ise Kayseri’ye doğru ilerledi. Kayseri-Maraş yolunu izleyen Haçlılara karşı Hasan Bey burada elinden geleni yapsa da başarılı olamadı. Bunun üzerine geri çekilmek zorunda kaldı.⁵⁴³ Geri çekildiği dağ günümüzde onun adıyla anılmaktadır. Franklar Türklerin boşalttığı yerleri; Kayseri, Göksün, Tarsus, Adana, Mamistra şehirlerini ellerinden alıyorlardı.⁵⁴⁴

Bu çatışmalardan sonra Antakya’ya doğru ilerleyen⁵⁴⁵ Haçlı birliklerinin karşısına bir daha ordu çıkmadı. Ancak Göksün’den sonra yollar kötüleşmeye başladı. Haçlılar bu uçurum dolu yollar yüzünden çok kayıp vermeye başladılar. Kimse at üzerinde ilerlemeye cesaret edemedi. Şövalyeler artık yola yaya olarak devam ediyordu. Toros Dağlarını geçerek Çukurova yönünden ilerleyen Haçlılar da şanslı değildi. Onların karşısına da sık sık Çukurova civarındaki Türkler çıkmaktaydı. Bu Türkler onları tamamen durdurabilecek güçte değildi. Fakat Haçlılarda artık saldırılara dayanabilecek güçte değildi. Yine de Haçlılara engel olamadılar. Buradaki Türklere yardım gelmiş olsaydı Haçlılar’ın ilerlemesi bu kadar kolay olmazdı. Rivayet edilene göre Kılıç Arslan zor durum karşısında Büyük Selçuklu Devleti’nden yardım istemiştir. Fakat sultan buna inanmamıştır. Çünkü Keşiş Pierre’nin nasıl yenildiğini duymuş, diğerlerinin de böyle kolay olduğunu düşünmüştür.

Anadolu ve Karadeniz sahilleri Rumların eline geçmiştir. Çaka Beyliği ortadan kaldırılmıştır. Anadolu’nun sahil bölgeleri de Bizanslıların eline geçti. Başka yerlere saklanmış olan Ermeniler ise artık yavaş yavaş yerlerine gelmeye başlamışlardı. I. Haçlı Savaşı’nda verilen büyük kayıplardan sonra Kılıç Arslan Konya’yı kendisine başkent yaptı.

Franklar Suriye’yi ele geçirmeye karar verdiler. Müslüman ülkelerine gitmek için de İstanbul’a geldiler. Boğazı geçip karadan ilerleyeceklerdi. Ancak İstanbul’da Bizans

⁵⁴² Haçlıların Anadolu’da izlediği yollar için detaylı bilgi Bkz. Altan, E. (2001). Haçlı Ordularının Anadolu’da Geçtiği Yollar. Belleten, (LXV / 243), 573-575.

⁵⁴³ Demirkent, I.(2014). s.36

⁵⁴⁴ Turan, O. (2017). s.133

⁵⁴⁵ Ersan, M. (1998). “I. Haçlı Seferi Sırasında Kilikya (Çukurova’nın Haçlıların Eline Geçmesi)”, Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri 26-27 Mayıs 1997 Bildiriler, İÜEF. Yayınları, İstanbul, s. 66; İbnü’l-Esir, (1987). C. 10, s.227

imparatoru buradan geçmelerine izin vermeyeceğini söyledi. Onlara “İslam ülkelerine gitmek istiyorsanız Antakya’yı bana vereceğinize söz verin.” dedi.⁵⁴⁶ Onun gerçekteki amacı Frankların Müslüman topraklarına gitmelerini sağlamaktı. Bizans imparatoru Türklerin oraları iyi savunacağını biliyordu. Frankları yok edeceğine inanıyordu. Franklara Bizans’ın teklifi mantıklı geldi ve 1096-1097 yıllarında İstanbul yakınlarında boğazı geçerek Konya ve civarındaki yerlere geldiler. Kılıç Arslan’ın ülkesinden geçeceklerdi. Ancak I. Kılıç Arslan topraklarından geçmelerine izin vermedi. Yapılan savaşta ise Kılıç Arslan yenildi ve Franklar bu topraklardan geçerek Ermeni topraklarına geldiler. Ardından buradan da geçerek Antakya’ya geldiler.⁵⁴⁷

Çukurova yolunu kullanan Haçlılarla, Kayseri-Maraş yolunu kullanan Haçlılar ile Antakya’da birleştiler.⁵⁴⁸ Haçlıların amacı Antakya’yı ele geçirmektir. Çünkü Antakya’yı Hristiyanlığın yayılmasında etkili bir yer olarak görüyorlardı. Aynı zamanda Antakya doğu başpiskoposluğunun merkeziydi. Birleşerek Antakya’yı kuşattılar. Bu zamana kadar Haçlı liderlerinin arası iyiydi ve aralarında bir uyum vardı. Fakat bu kuşatma sırasında durum değişti. Antakya’yı kim idare edecek konusunda karar veremediler ve araları bozuldu. Norman reisi Bohemund idarenin kendisine verilmesini ve burada kendi devletini kurmak istiyordu. Diğer Haçlı liderleri ise durumun farkındaydı ve Antakya’yı ona vermek istemiyorlardı. Ancak kimin idare edeceği konusunda da karar veremiyorlardı. Bir tek Baudouin bu konuya karışmamıştı Çünkü Ermeniler onu Urfa’ya davet etmişlerdi.⁵⁴⁹ Baudouin ise bu fırsatı iyi değerlendirdi ve hiçbir şey yapmasına gerek kalmadan Urfa’yı ele geçirdi. Böylece kendi devletini 1098 de kurdu.⁵⁵⁰ Antakya ise kalın ve yüksek surları, su kaynakları sayesinde uzun süre kuşatmaya dayanabilirdi. Antakya’yı dört bir yandan kuşatmakta imkansızdı. İçerisinde halkın ihtiyaçlarını uzun süre karşılayabilecek her şey vardı.

Şehrin savunmasını ise Yağısıyan yapmaktaydı. Antakya’nın surlarında sayısı çok fazla nöbetçi kulesi bulunmaktaydı. Yağısıyan Haçlıların Antakya üzerine gelişini haber alınca endişelendi.⁵⁵¹ Antakyalı Müslümanlara dışarı çıkarak hendekler kazmalarını emir verdi. Müslümanların yanına da tanımadığı kimseyi göndermedi. Diğer gün ise bu defa da Hristiyanları çıkardı ve hendek kazdırdı. Yine onların yanına da yabancı kimseyi

⁵⁴⁶ İbnü’l-Esir, (1987). C.10, s.228

⁵⁴⁷ İbnü’l-Esir, (1987). C. 10, s.228; Turan, O. (2017). s.134-135

⁵⁴⁸ Altan, E. (2001). Haçlı Ordularının Anadolu’da Geçtiği Yollar, Belleten, (LXV / 243), 573-575.

⁵⁴⁹ Koca, S.(2016). s.108

⁵⁵⁰ Demirkent, I. (2014). s.37

⁵⁵¹ Runciman, S. (1992). I, s.135-140

göndermedi. Hristiyanlar ikinci vaktine kadar hendek kazdı. Daha sonra da onları şehre almadı. Ve onlara “ Antakya sizindir. Ancak Haçlılarla aramızda neler yaşanacağını görünceye kadar bana bağışlayacaksınız.” dedi.⁵⁵² Hristiyanlar ise karılarını ve çocuklarını merak ediyordu. Yağısıyan ise onların korunacağını söyledi. Bunun üzerine onlar şehre girmeyerek beklediler. Antakya'nın kuşatılması dokuz ay sürdü. Bu süre zarfında Yağısıyan çok büyük cesaret örnekleri sergilemiştir. Haçlıların ise yolda buraya gelirken çoğu ölmüştür. Yağısıyan söz verdiği gibi kuşatma boyunca da Hristiyanların ailelerini korumayı da başarmıştır.

Durum ne kadar iyi gibi gözükse de Yağısıyan'ı düşündüren iki durum vardı. Zamanında yardım alamamak ve içeriden birinin ihanetine uğramaktı. İki durum onu endişelendiriyordu. Endişesinde de haklı çıkmıştı. Haçlı kuşatması başlamasının üzerine çevresindeki beylerden ve Selçuklu meliklerinden yardım talebinde bulundu. Ancak türlü sebeplerden dolayı beklediği yardım zamanında gelmedi. Selçuklu komutanlarından Kürboğa'da yardım için gelenlerdi. Ancak o da yolda Urfa'yı kuşatmakla harcadığı zamandan dolayı Yağısıyan'ı zor duruma düşürdü. Ancak Antakya'nın düşmesinin asıl nedeni zamanında gelmeyen yardım değildi. Asıl neden Firuz isimindeki bir Ermeni dönmesiydi.

İbnü'l-Esir de ise bu isim Ruzbe adıyla tanınan biri olarak geçmektedir.⁵⁵³ Ruzbe zırh ustasıdır. Firuz, Bohemund ile iletişime geçerek onları gece şehre alacağına dair anlaştı. Ona pek çok mal ve toprak vereceklerini söylediler. Ruzbe vadi tarafındaki burcun muhafızıydı. Bu burç vadiye açılıyordu. Firuz anlaşmasının üzerine gece gizlice Haçlı birliklerini şehre aldı.⁵⁵⁴ Haçlılar buradaki demir parmaklıkları açıp içeri girdiler. Çok sayıdaki Haçlı iplerle yukarıya doğru çıkmayı başardı. Sayıları tam olarak 500 olunca trampet çaldılar. Halk ise günlerdir süren kuşatmadan ve tehlikeden dolayı uykusuzdu. Seher vaktiydi Yağısıyan trampet seslerine uyandı ve bu seslerin nereden geldiğini sordu. Gelen seslerin kaleden geldiğini burayı Haçlıların ele geçirdiğini söylediler. Ancak ses burçtan geliyordu. Yağısıyan ise yanına 30 kölesini de alarak kaçtı. Şehri savunan naip gelip onu sorduğunda Yağısıyan'ın kaçtığını öğrenince o da kaçtı. Bu gelişmeler Haçlıların lehine oldu. Halbuki Yağısıyan biraz bekleseydi durum farklı olabilirdi. Yağısıyan sabah olunca akıllandı. Ancak iş işten geçmişti. Üzüntüden delirmiş gibiydi. Kendisine geldiğinde yanında bulunanlara ‘ Ben neredeyim?’ diye sordu. Antakya'dan dört fersah uzaklıkta bir

⁵⁵² İbnü'l Esir, (1987). C. 10, s.229

⁵⁵³ İbnü'l-Esir, (1987). s.229

⁵⁵⁴ Demirkent, I. (1997). s.29-33; Demirkent, I. (2014). s.24-28

yerde olduğunu söylediler. Kalıp şehri savunmadığına, mücadele etmediğine çok pişman oldu. Üzüntüsünden dolayı bayılarak atından düştü. Yanındakiler ise onu tekrar atına bindirmek isteseler de artık Yağısıyan'ın hali yoktu. Anlaşılan o ki ölmek üzereydi. O civarda onu bırakıp gittiler. O sırada odun kesen bir Ermeni adam oradan geçiyordu. Yağısıyan'ı can çekişirken görünce öldürdü ve başını alarak Antakya'ya Haçlılara götürdü.

Planları işleyen Haçlılar ise ardından şehre girdiler. Antakya'yı savunanların hepsi öldürüldü. Bütün evler bile tahrip edildi. Haçlılar yine bir hile yaparak Yağısıyan'a kimse yardım etmesin diye Halep ve Dimaşk emirlerine mektup yazmışlardı. Mektupta ise "Biz sadece daha önce Rumların elindeki yerleri almaya geldik, başka yerleri ele geçirmek gibi bir niyetimiz yoktur." demiştir.⁵⁵⁵ İstemeyerek de olsa Antakya'nın idaresini Bohemund'a verdiler.⁵⁵⁶ Burada bir Haçlı prensliği kuruldu.⁵⁵⁷ Buranın idarecisine princeps unvanı verildi. Antakya'nın Bohemund'a verilmesi Bizans-Haçlı ilişkilerini de bozdu. Çünkü daha önce yaptıkları antlaşma gereği Haçlılar aldıkları yerleri Bizans'a vereceklerdi. Fakat Haçlılar antlaşmaya uymadılar.

Kıvamüddevele Kürboğa Haçlıların neler yaptığını öğrenince ve Antakya'nın işgal haberini alınca Suriye'ye doğru harekete geçti. Mercidabık'ta bir süre bekledi. Burada ona katılanlar oldu. Tutuş'un oğlu Dukak, Atabeg Tuğtekin, Hıms hakimi Cenahüddevele, Sincar hakimi Arslantaş, Süleyman b. Artuk ve diğer emirlerde Kürboğa'ya iltihak ettiler.⁵⁵⁸ Bunu öğrenince Haçlılar endişelendiler. Çünkü yiyecekleri azalmaya başlamışlardı. Kürboğa ise yol boyunca ona katılan Müslümanlara kötü davranmaya ve düşman kazanmaya başladı. Yanındakiler Kürboğa'ya ihanet etmeye karar verdiler. Haçlılar Antakya'da on iki gün kadar kaldılar. Burada güçlü olanlar kendilerine iyi bakıyorlardı. Zayıf olanlar ise ağaç yapraklarıyla beslenmek zorunda kalıyordu. Durumları giderek kötüleşince Kürboğa'ya haber gönderip buradan ayrılmak istediler. Fakat Kürboğa onlara zarar vererek onları buradan çıkartmak istiyordu. Haçlıların yanında Kral Baudouin, Saint Godefroi, Urfa kontu, liderleri ve Antakya prencipsi Bohemund bulunmaktaydı. Yanlarında bir de çok inandıkları rahip bulunmaktaydı. Rahip onlara burada bir kilise de Hz. İsa'nın mızrağı olduğunu, eğer bu mızrağı bulabilirlerse yeneceklerini söylemişti. Ancak bu mızrağı kendisi daha önce

⁵⁵⁵ İbnü'l Esir, (1987). C. 10, s.226

⁵⁵⁶ Koca, S. (2016). s.110; Haçlı yazarı Bohemond'un Haçlılara ihanet ettiğini yazmıştır. Bkz. Anonim Haçlı Tarihi.(2013) (Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum). (çev. Ergin Ayan). İstanbul: Selenge Yayınları, s.91-92

⁵⁵⁷ Turan, O. (2017). s.135

⁵⁵⁸ İbnü'l Esir, (1987). C. 10, s.230

saklamıştı zaten oraya. Rahip onlara üç gün oruç tutturdu. Dördüncü gün ise mızrağı sakladığı yere götürdü ve mızrağı arattırdı. Mızrak bulununca zafer sizin olacak dedi. Beşinci gün ise Antakya'dan grup grup dışarı çıkmaya başladılar. Kürboğa ve yanındakiler ise beklemekteydi. Kürboğa yanındakilere hepsi çıktığı zaman saldırın dedi. Halbuki Müslümanlar Haçlılar parça parça çıkarken saldırmanın daha doğru olduğuna inansalar da Kürboğa buna engel oldu. Nihayet bütün Haçlılar Antakya'dan çıkınca savaş başladı. Fakat Müslümanlar savaşı kaybetti. Kürboğa karşısındaki rakibi küçümsemişti. Parça parça Antakya'dan çıkan Haçlılara saldırılmasına engel olmuştu. Bu hataları onun kaybetmesine neden oldu. Müslümanlardan kalan ganimetleri Haçlılar ele geçirdi ve kötüye giden durumlarını düzelttiler.

Antakya'daki başarılarından sonra Haçlılar Maarratu'n-Numan'a gittiler. Buraya gelince karargah kurup beklemeye başladılar. Mücadele başladığında iki tarafta elinden geleni yapıyordu. Şehrin surları uzunluğunda burç yaptılar. Müslümanlar zarar görmese de daha sonra korkmaya başladılar. Büyük bir yere kapanırlarsa kendilerini iyi savunacaklarını sandılar. Diğerleri de onları görünce aynısını yapmaya başladı. Surlar böylece boş kalmaya başladı. Haçlılar ise bunu görünce fırsatı değerlendirerek merdivenlerle surlara çıktılar. Burada pek çok Müslümanı katlederek Irka'ya gittiler. Burayı ele geçiremeyip anlaşma yaptılar. Ardından Akka'ya gittiler. Ancak burayı da ele geçiremediler.

Haçlıların Kudüs yolunda artık önleri açılmıştı. Kudüs, Tacüddeve Tutuş'un hakimiyetinde olup burayı Türkmen emiri Artukoğlu Sökmen'e iktâ etmişti.⁵⁵⁹ Haçlılar Antakya'da çok güç kaybetmişlerdi. Bunu gören Fatimiler Kudüs'e gittiler. Ordularının başında el-Efdal b. Bedrü'l-Cemali vardı. Fatimiler Kudüs'ü kuşattılar. Kudüs'te Emir Sökmen, İlgazi, Sevinç ve Yakuti bulunmaktaydı. 40 gün boyunca mücadele ettiler. Şehri sonunda 1096 yılında Fatimiler ele geçirdi. El-Efdal buradakilere çok iyi davrandı ve istediği yerlere gidebileceklerini söyledi. Fatimiler buraya İftiharuddevle'yi tayin ettiler. Haçlılar gelene kadar İftiharuddevle burada kaldı. Haçlılar ise Akka kuşatmasında başarısız olmalarının ardından buraya geldiler. Kırk gün boyunca burayı kuşattıkları sürede iki burç yaptılar. Sıhveyn'de olan burç Müslümanlar tarafından yakıldı. O sırada ise şehrin diğer tarafından işgale başlandığı haberi geldi. Haçlılar kuzeyden şehre giriyorlardı. Burayı 15 Temmuz 1099 da işgal ettiler. Buradaki Müslümanlar kılıçtan geçirildi. Kaçabilenler Askalan'a gittiler. Mescidi Aksa'da yetmiş binden daha da fazla Müslüman öldürüldü.⁵⁶⁰

⁵⁵⁹ İbnü'l Esir, (1987). C. 10, s.235

⁵⁶⁰ Anonim Haçlı Tarihi.(2013). S.156; Demirkent, I. (1997). s.55-56; Runciman, S. (1992). C. I, s.220-221

Haçlılar Kubbetüs Sahra'nın gümüş kandillerini de aldılar. Bu kandillerin her biri üç bin altı yüz dirhemdi. Ağırlığı kırk Şam rıtlı gelen gümüş ocağı da aldılar.⁵⁶¹ Tarif etmesi uzunca ganimet ele geçirdiler. Haçlılar burayı tamamen ele geçirmelerinin ardından 70 bin Müslümanı katlederek burada Haçlı Krallığı oluşturdular. Godefroi de Bouillon Kutsal Mezarın Bekçisi unvanıyla Kudüs'e kral oldu. Bu haber Müslüman aleminde büyük bir yasa neden oldu. 1099 senesinde Kadı Ebu Sa'd el-Herevinin beraberinde Müslümanlar divanda Müslümanlara yapılanları anlattılar. Cuma günü camide tekrar bunu anlatarak halktan buna karşı yardım istediler. Yardım için gidenler bir şey elde edemedi geri geldiler.

Fatimiler burada Müslümanlara yapılanları öğrenince asker toplayıp Askalan üzerine gittiler. Bir elçi göndererek Haçlıları tehdit etti. Haçlılar ise elçiye göndererek onlarda oradan çıktı ve kısa süre sonra Fatimiler saldırdılar. Mısırlılar ise bu ani saldırıyı hiç beklemiyordu. Her ne kadar hemen silahlansalar da yenildiler. El-Efdal yenilince Askalan'a girdi. Beraberindeki bir kısmı da ağaçların arasında saklandı. Haçlılar ise bu ağaçları ateşe verdiler. Kaçan Fatimi askerlerinden yakalananlarda öldürüldü. El-Efdal ise Mısır'a geri döndü. Askalan'dakilerin Haçlılar'a altın vermesinin ardından Kudüs'e geri döndüler.

Kudüs lideri ve Suriye'de bulunan Haçlıların kralı Godefroi Akka şehrine yürüdüysede burada öldürüldü. Godefroi ölmeden evvel Yafa şehrini Tancred'e vermişti. Godefroi öldürülünce kardeşi olan Baudouin Kudüs'e gitti. Dımaşk hakimi Dukak bunu öğrenince saldırıya geçti ve Haçlıları yendi. Haçlılar aldıkları yenilgiden sonra Seruc'u işgal etti. Bu işgalin nedeni ise: Haçlılar daha önce Urfa'yı işgal etmişlerdi. Sökmen ise bu sene Seruc'ta asker toplayıp Haçlıların üzerine yürüdü. Ocak 1101 tarihinde Haçlılar Sökmen'i yendiler. Müslümanları yenen Haçlılar Seruc'a yürüdüler. Burayı ele geçirip burada da pek çok kişiyi öldürdüler. Bu sene içerisinde Haçlılar Hayfa'yı da ele geçirdiler. Nisan 1101 de ise Kaysariyye'yi ele geçirdiler.⁵⁶²

Danışmend'in Haçlılara karşı kazandığı savaş yeni bir savaşa neden olmuştur. Haçlılar Niksar'daki prensleri kurtarmaya çalışmıştır. Kılıç Arslan İznik-Eskişehir istikametinde ilerleyen haçlıları yıprattıktan sonra Ankara, Çankırı yoluyla Niksar'a gideceklerdi.⁵⁶³ Eskişehir'den Ankara'ya giden yola göre geçmesi daha zor Hacılar Yolu olarak bilinen yolu kullanacaklardı. Haçlılara Bizans komutanı Tzitas klavuzluk yapmaktaydı.⁵⁶⁴ Tzitas bölge Türklerin elinde diye, geçmesi her ne kadar daha zor da olsa

⁵⁶¹ İbnü'l Esir, (1987). C. 10, s.226

⁵⁶² İbnü'l Esir, (1987). C. 10, s.267

⁵⁶³ Turan, O. (2017). s.134

⁵⁶⁴ Demirkent, I.(2014). s.40

bu yolu seçmişti. Kılıç Arslan ise Haçlıların hedefini öğrenmişti. Tek başına mücadele etmenin zor olduğunu ise yaşadığı deneyimlerle görmüştü. Haçlıların hedefinin sadece Selçuklu toprakları olmadığını da farkındaydı. Haçlıların hedefinde Danişmendli toprakları da vardı. Kılıç Arslan, Danişmenli Gümüştekin'e mektup yazarak durumu anlattı. Gümüştekin ise endişelenerek sultanla hemen birleşmeye karar verdi. Kılıç Arslan diğer Türk beylerine de haber yollamış ve beraber hareket etmeyi önermişti. Doğu Anadolu ve Kuzey Suriye'deki Türkler de bu yardım çağrısı üzerine harekete geçmişlerdir. Ancak bütün bu birlikler toplanana kadar Kılıç Arslan Haçlılar ile bir mücadeleye girmemeliydi. Kılıç Arslan ise Haçlılar gelmeden önce önlerinden tarlaları ve su kaynaklarına zarar veriyordu. Ankara'yı da savunması oldukça zor bir yer olduğu için boşaltmışlardı. Haçlılar üç haftadan sonra Ankara'ya gelerek burayı ele geçirerek imparatora verdi. Tekrar Çankırı'ya doğru yürüyüşe geçtiler. Ankara'dan Amasya ve Niksar'a giden daha rahat yollar vardı. Ancak Tzitas bu yollar daha tehlikeli diye tercih etmemiştir. Büyük ihtimal elinden geldiğince Bizans topraklarından ilerlemek istemiştir. Haçlılar bir hafta sonra Çankırı'ya ulaştılar da sıkıntılar yaşamaya başladılar. Kılıç Arslan önden ilerleyerek yollarda Haçlıların kullanabileceği her şeye zarar vermişti.

Kılıç Arslan burada bir taktik uygulamıştı. Haçlılar Çankırı'ya geldiklerinde burada bütün Türk kuvvetleri birleşmişti. Ancak ne kadar birleşseler de yine de Haçlılar karşısında sayıları oldukça azdı. Haçlılar 200.000 kişiydi, Türkler ise 20.000.⁵⁶⁵ Kılıç Arslan hemen saldırmak yerine gerilla taktiği uygulamaya, Haçlılara direk saldırmadan yıpratma yolunu tercih etti. Haçlılar Çankırı'nın alınmasının zor olduğunu anlayınca buradan vazgeçerek yola devam ettiler. Ancak Türkler Haçlıları takip etmeye ve ani saldırılar yapmaya devam ettiler. Yapılan Türk saldırıları yüzünden Haçlı ordusu birbirine kenetlenerek ilerlemeye devam etti. Haçlıların parası olsa da yiyecek alabilecek yer bulamıyorlardı. Bu yüzden grup grup dağılarak yemek aramaya başladılar. Bir kısmı bir vadide başak buldu ve başakları pişirmek için ateş yakmaya başlarken Türkler dumanı gördüler ve derhal buraya geldiler. Burayı hemen ateşe verince hiç biri kurtulamadı. Haber diğerlerine duyulunca hemen bir araya gelerek tekrar devam ettiler.

4.2.1.1. Merzifon savaşı (5 Ağustos 1101)

Haçlılar 2 Ağustos tarihinde Merzifon civarında bir ovaya geldiler. Kılıç Arslan, Gümüştekin, Rıdvan, Belek ve Karaca komutasında Türk askerleri bir an da tepeler de

---

⁵⁶⁵ Demirkent, I.(2014). s.42

belirdi. Savaş naraları ile tepelerden hızla inmeye başladılar. Haçlılar bunu görünce hemen bir araya gelerek kamp kurdular. Etraflarını ise eşyalarıyla sardılar ki Türkler burayı aşamasın diye. Türkler ise Haçlıların siperleri etrafında atlarla gezinerek siperleri aşmaya çalışsalar da Haçlıların sayısı çok fazlaydı. Bir an da Haçlıların siperlerini yenerek başarılı olmaları çok zordu. Ertesi gün Konrad yanına 3000 Alman Haçlı'sını da alarak yiyecek bulmak için kamptan ayrıldı. İleri de boşaltılmış bir kaleye rastladılar. İçindeki yiyecekleri arabalarına yüklediler. Tam biraz ilerlediler ki Türklerin pususuna yakalandılar. Aslında Türkler tuzak kurmuştu. Çoğu Haçlı askeri öldü. Kaçanlar ise akşamüstü kamplarına geri döndüler.⁵⁶⁶ 4 Ağustos günü ise Türkler saldırmamıştı. Ancak etrafları sarılıydı. Ne yiyecek bulmak için ne de su bulmak için Haçlılar buradan ayrılamıyorlardı. Mecbur meydan savaşını kabul etmek zorunda kalacaklardı. 5 Ağustos tarihinde Haçlı ordusu beşe ayrılarak savaş düzenini aldı.⁵⁶⁷ Türklerin karşısına önce Lombard'ın grubu çıktı. Sayıca en fazla grup ona aitti. Daha fazla dayanamayan grubun yerini Konrad ve grubu aldı. Almanlar şiddetle çarpışsalar da geri çekildiler. Bundan sonra ise Burgoyndükü Etiyen, daha sonra Bluva kontu Etiyen'in ve daha da sonra da Bizans'ın Peçenek birlikleriyle desteklenmiş Tuluz kontu Raymond'un komutasındaki Fransızlar geçti. Ancak çarpışma biraz ilerleyip Peçenekler geri çekilince, Fransızların çoğu öldürüldü. Raymond ise yanında şövalyelerle bir tepeye kaçtı. Türklerin elinden zorla kurtarıldı. Merzifon yakınındaki bu savaş netliğe kavuşmamıştı. Kaçıştan başka çare akıllarına gelmiyordu. En iyisinin gece Türklere fark ettirmeden kaçmak olduğunu düşünüyorlardı.

Türkler ise bütün gece durmaksızın ar arda gelen Haçlı ordusuyla mücadele etmişlerdi. Yoruldukları için akşam kendi ordugahlarına çekilerek dinlenme kararı almışlardı. Sabaha kadar dinlenip ertesi gün Haçlı ordusuna karşı kesin bir zafer elde edilecekti. Ancak bir anda Haçlıların yavaş yavaş kaçmaya başladıkları haberini aldılar. Türk askerleri uyandırıldı. Haçlılar demekki korkmuş ve devam etme gücünü kendilerinde bulamamışlardı. Haçlıların ordugahına girildi. Kalan Haçlılar ya öldürüldü ya da esir alındı. Türkler hemen kaçan Haçlı birliklerinin peşine düştüler.⁵⁶⁸ Yakalayabildiklerini öldürdüler, kaçanlar ise Sinop'a sığındılar. Burası artık Bizans topraklarıydı. Türkler her ne kadar Haçlıları yenseler ve korkutsalar da Bizans topraklarında ilerlemeyi sakıncalı görüyorlardı.

⁵⁶⁶ Erer, R. (1993). Türklere Karşı Haçlı Seferleri. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 34

⁵⁶⁷ Demirkent, I.(2014). s.44

⁵⁶⁸ Demirkent, I. (2007), Antakya Prinkepsi Bohemond'un Esir Alınması, Niksar'da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması, Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler-Bildiriler-İncelemeler, 113-121; Batılı tarihçiler 1101 Haçlı seferini Haçlı seferleri arasına koymazlar. Çok büyük kayıplar vermelerine rağmen böyle yapmalarının nedeni bu yenilgilerini unutturmak içindir bkz. Erer, R. (1993). Türklere Karşı Haçlı Seferleri. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 34

Haçlılar ise Karadeniz boyunca ilerleyerek İstanbul'a ulaşmaya çalıştılar. Ancak Türkler daha bu zaferlerine sevinmeden ikinci Haçlı ordusunun Anadolu'ya geldiğinin haberini aldılar.

Bu defa Never kontu Giyyom idaresinde Fransızlar İstanbul'a geldi. Never kontu hiç zaman kaybetmeden önden giden Haçlı ordusuna yetişmek istiyordu. Bu yüzden hemen aynı yolu izleyerek yola çıktı. Ankara'ya kadar gelmiş olsa da onlara yetişemedi. Ankara'da ise kimse önden gelen Haçlı ordusunun nerede olduğunu bilmiyordu. Giyyom ise Türk topraklarına girmenin kendisi için faydalı olmayacağına inanıyordu. Ankara'dan Konya'ya giden en kısa yola doğru harekete geçmişti. Konya'dan Antakya'ya daha kolay ulaşabileceğini düşünüyordu. Yolda da önden gelen Haçlı ordusu hakkında bilgi sahibi olabileceğine inanıyordu. Kılıç Arslan ise hemen bunun haberini almıştı. Gümüştekin ile birlikte orduyu yolda yakaladı.⁵⁶⁹ Üç gün boyunca Haçlı ordusuna saldırsalar da başarılı olamadılar. Çünkü Haçlı ordusu henüz yıpranmamıştı. Kılıç Arslan ise bunun üzerine Haçlı ordusuna yorulduktan sonra saldırmanın daha doğru olacağına karar verdi. Bu Haçlı ordusu nihayet Konya'ya vardı. Konya ilk başkent olduğu zamanlara göre çok daha güçlüydü ve iyi savunuluyordu.⁵⁷⁰ Haçlılar ne kadar saldırsalar da başarılı olamadılar. Daha fazla burada durmanın gereksiz olduğunu düşündüler. Bir gün bura da kaldıktan sonra güneye doğru yola koyulmaya karar verdiler. Üç gün yürüyüşlerinin ardından doğru düzgün yiyecek ve içecek bulamadılar. Bir anda da etraflarını Türk askerleri sardı. Hemen hemen hepsi kılıçtan geçirildi. Sadece Giyyom ve yakınındakiler kalmıştı. Bunlar da Ermenek'e sığındılar. Gelen ikinci Haçlı ordusundan geriye sadece bunlar kalmıştı.

I. Kılıç Arslan'ın kazandığı ikinci zaferde henüz kesin sonuç değildi. Kılıç Arslan Never'in ordusu ile mücadele ederken üçüncü bir Haçlı ordusu Anadolu'ya geliyordu. Bu defa ordu Akitanyalı Fransızlar ile Bavyeralı Almanlar'dan oluşuyordu. Bu gelen Haçlı birliği Aleksios'un önerisini dinlemiş ve 1097 yılında gelen Haçlıların yolunu izlemişti.⁵⁷¹ İznik'den yola başladıklarında kolaylıkla ilerlediler. Ancak Selçuklu topraklarına girdikçe ilerlemeleri zor hale geldi. Kılıç Arslan ise bu birlik daha Selçuklu topraklarına girmeden haber almıştı. Hemen daha önce Haçlılar üzerinde uyguladığı aynı taktiği uygulamaya başladı. Yerleşim yerlerinde halk yerlerini boşaltarak başka yerlere çekildi. Haçlıların geçeceği yollarda yiyecek ve içecek yerlerine zararlar verildi. Haçlılar bu durum karşısında o kadar öfkeleniler ki, öfkelerini geçtikleri her yeri yakıp yıkarak gösterdiler. Kılıç Arslan

---

⁵⁶⁹ Turan, O. (2017). s.134

⁵⁷⁰ Demirkent, I.(2014). s.46

⁵⁷¹ Demirkent, I.(2014). s.48

bu sıralarda bundan önce gelen ikinci Haçlı birliğiyle uğraştığı için gelen bu birlikle askeri bir mücadelede bulunamadı.⁵⁷² İkinci Haçlı birliğini yendikten sonra hemen bu birlikle savaşmak istemedi. Çünkü ordunun dinlenmeye ihtiyacı vardı. Hem de Amasya bölgesinden gelecek olan Türk birlikleri ile birleşecekti. Çünkü Haçlıların sayısının çok fazla olduğunu biliyordu.

Kılıç Arslan ordusunu Ereğli'ye çekerek buraya gelen Türk birlikleriyle birleşti ve burada Haçlılar'ı beklemeye başladı. Haçlılar ise 5 Eylül tarihinde Ereğli ırmağının aktığı bataklık sayılabilecek Akgöl ovasına geldi. Burada oldukça bol su vardı. Haçlılar ise suyun hasretini çekmekteydiler. Buraya varır varmaz suya koşarken Haçlılar ok yağmuruna uğramaya başladı. Neye uğradıklarını anlamamışlardı. Türkler pusuda bekledikleri yerden çıkmaya başladılar. Kılıç Arslan, Gümüştekin ve Karaca Haçlı birliğini çemberlerini içlerine bir an da aldılar. Kimi Haçlı askeri kaçmaya veya saklanmaya çalışsada hepsi kılıçtan geçirildi. Mücadeleyi uzak bir tepeden izleyen Giyyom ise yanındaki 400 kişiyle kaçtı. Çok az sayıda kişi kaçıp canını kurtarabildi. Üç Haçlı seferinde de Haçlı liderleri kaçarak kendilerini kurtarmıştır. Böylece binlerce kişi Ereğli'de yok edildi. Sadece Haçlı liderleri Antakya'da bir araya gelerek Kudüs'e gelebildiler. Türklerin 1101 yılında Haçlı seferine karşı giriştikleri çetin mücadele, Ereğli yakınında yapılan savaşın kesin zaferi ile sonuçlanmış oldu.⁵⁷³ Bu başarılar Türklerin Anadolu'da varlığını koruyabilme mücadelesinde başarılı olduklarını göstermektedir.

Türkler 1097 deki Haçlı seferinden sonra Orta Anadolu'ya çekilmek zorunda kalmışlardı. Kılıç Arslan ise dört yıl boyunca ilk Haçlı seferinin izlerini silmeye çalışmıştır. Bu zafer Haçlıların yenilmez imajını da yıkmıştı. Türklerin ilk Haçlı seferindeki kaybolan kendilerine olan güvenini de geri getirmişti. Bundan sonra Anadolu'nun kimse tarafından ele geçirilemeyeceği kanıtlanmış oluyordu. Haçlıların Anadolu'da yok edilmesi Suriyelileri de tehlikeden korumuştur. Bu sefer Bizans ile Avrupalı devletlerin arasının açılmasına neden olmuştur. Avrupalı devletler Haçlı seferindeki yenilgilerinin sorumlusu olarak Bizans'ı görüyorlardı. Kurulan Kudüs, Antakya ve Urfa Haçlı devletlerine yardım ve insan gücü Anadolu'dan gidemeyecekti.

4.2.2. I. Mesud Dönemi ve İkinci Haçlı Seferi

Daha önce Türkleri Anadolu'dan atmak ve bütün Ortadoğu bölgesini ele geçirmek

---

⁵⁷² Sevim, A. (2005). Makaleler III. (Yayına Hazırlayanlar: E. Semih Yalçın, Süleyman Özbek). Ankara: Berikan Yayınları, 370; Usta, Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri, 84-86.

⁵⁷³ Demirkent, I. (2014). s. 50; Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 116;

amacıyla Haçlı seferlerinin düzenlendiğinden bahsetmiştik. Kudüs'ü kurtarma sloganı ile yola çıkmışlar ve büyük kitleler toplamışlardı.⁵⁷⁴ İlk olarak I.Kılıç Arslan döneminde Haçlılar ile mücadele edilmişti. I. Kılıç Arslan Haçlıları Dragos Çayı'nda yenilgiye uğratmıştı.⁵⁷⁵ Her ne kadar Türkler burada Haçlıları yenilgiye uğratsalar da Haçlıların Anadolu'da ilerlemesine engel olamadılar. Antakya, Kudüs, Trablusşam'ı ele geçirerek burada devlet kurdular. Ele geçirdikleri yerde çok büyük katliam ve yağmalar yaptılar. 1101 senesinde ise üç Haçlı ordusu da arka arkaya yenilgi alarak Türkleri buradan çıkarmanın zor olduğunu görmüş oldular. Bundan dolayı olacak ki 1147 yılına gelinceye dek Haçlılar buradan geçmeyi denemediler.⁵⁷⁶ 24 Aralık 1144 yılında İmadeddin Zengi Urfa'yı ele geçirdiğinde bu haber Müslümanları çok sevindirirken Hristiyan dünyasında bir panik oluşturdu. Bunun üzerine yeniden bir Haçlı seferi hazırlığına başladılar. 15 Eylül 1144 yılında İmadeddin Zengi öldü.⁵⁷⁷ İbnü'l-Esir'de ise bu tarih 14 Eylül 1146 olarak verilmektedir.⁵⁷⁸ Joscelin ise Zengi'nin ölüm haberini alınca Urfa'yı tekrar ele geçirmek için umutlandı. Bu sıralar da ise İmadeddin Zengi öldüğü için yerine Halep'te oğlu Nureddin Mahmut geçti.⁵⁷⁹ Nureddin Mahmud yapılan Haçlı hazırlığını öğrenmesi üzerine Urfa'daki Türkleri uyardı. Uyarılmalarına rağmen Ermenilerin şehrin kapısını Joscelin'e açtı. Zengi onlara merhametli, adaletli davranmasına rağmen Ermeniler karşılığını bu şekilde vermişti. Türk birlikleri ise kalenin içine çekildi. Nureddin Mahmud ise 5 günün sonunda Urfa'ya geldi. Nureddin'in birliğiyle gelmesi üzerine Joscelin kaçmaya çalıştı. Ermeniler de ihanetlerinden dolayı cezalandırılacaklarını bildikleri için Joscelin ile birlikte kaçmaya çalışılarda başarılı olamadılar.

Türkler Ermenilerin yaptığını karşılıksız bırakmadı ve onları Haçlılar ile birlikte kılıçtan geçirdiler.⁵⁸⁰ Belki de Türklere ihanet etmemiş olsalardı durum onlar için daha farklı olabilirdi. Joscelin Halep zindanlarına atıldı ve ömrünü Halep zindanında geçirdi. Karısı Beatrice ise kontlukta kalan toprakları Bizans imparatoru Manuel'e sattı ve Kudüs'e gitti. Urfa'nın kaybedildiği haberi Kudüs'e ulaşınca Kraliçe Melisende Antakya ile iletişime geçerek Antakya'nın idaresiyle papaya durumu bildirerek yeni bir Haçlı seferinin

---

⁵⁷⁴ Kaynaklarda II. Haçlı seferinin Urfa için olduğu geçmektedir. Ancak propaganda kısmına baktığımızda bu seferin Kudüs'ün fethi için olduğu söylenmektedir. Bunun nedeni ise büyük bir kitlenin ancak Kudüs'ün fethi için harekete geçeceğindedir. Bkz. Altan, E. (2003). İkinci Haçlı Seferi (1147-1148). Ankara: TTK Yayınları, 13-14

⁵⁷⁵ Sevim A. (2014). s.106

⁵⁷⁶ Kesik, M. (2003). s. 77

⁵⁷⁷ Demirkent, I. (1987). II, s.153

⁵⁷⁸ İbnü'l-Esir, (1987). C. 11, s.104

⁵⁷⁹ İbnü'l-Esir, (1987). C.11, s.106; Kök, B. (2007). Nureddin Zengi, Mahmud. DİA, (33), 259

⁵⁸⁰ Ebu'l-Ferec, (1987). C. II, s.383-384

hazırlanması konusunda Roma'ya elçi gönderilmesi hususunu danıştı. Cebele piskoposu Hugue'nin elçilik göreviyle görevlendirilmesine karar verildi. Hugue Bizans imparatorunun istekleri karşısında direnmiş, bu direnişte onu Latin Hristiyanlar arasında bir ün kazanmasını sağlamıştır. Mesajın Roma'ya çok acele gitmesi gerekmektedir. Fakat Hugue ancak 1145 sonbahar da Roma'ya ulaştı. Papa III. Eugenius mesajı Viterbo'da okudu. Roma o sıralar da papalığın aleyhinde olan bir grubun elinde olduğu için papa Viterbo'daydı.

Bu Haçlı seferine Alman Kralı III. Konrad'ın idaresinde Almanlar, Fransa Kralı VII. Louis'in idaresinde Fransızlar katıldı. Çağrıya ilk olumlu yanıt veren Fransa Kralı Louis oldu. Geri kalan şövalyeler, ileri gelenler, asiller, halkta kralı örnek aldı. Bernard de Clairvaux, papa ve Kral Louis tarafından yeni bir Haçlı seferine davet için görevlendirilmişti. O da Vezelay, Bourgounde, Lorraine ve Flandre bölgelerini gezerek vaazlarda bulundu.⁵⁸¹ Almanya o sene de ekonomik olarak sıkıntı yaşamaktaydı. Tarım ürünleri çok az olmuş ve kıtlık başlamıştı. Bernard'ın çağrısına Alman halkının hemen yanıt vermesinin nedeni halkın yaşadığı açlıktı.⁵⁸² Anlatılan doğunun zenginliklerini ele geçirmek istiyorlardı. Bernard, Kral Konrad'ı halkını kurtarmak için onların başına geçmesi hususunda onu ikna etti. Bundan sonra Konrad 1147 Mayıs ayında harekete geçti.⁵⁸³ Bayern, Regensburg ve Macaristan'a geldi. Macaristan'ı da geçerek Bizans sınırına geldi. Bütün kaynaklar da gelen bu Haçlı ordusunun ne kadar büyük olduğu anlatılmaktadır. Almanların ordusunun kaç kişiden oluştuğuna dair bilgi net değildir. Fakat çok kalabalık olduğu gerçektir. Niketas'ta yer alan bilgiye göre bütün kürekli gemiler, balıkçı kayıkları, yük taşıyan arabalar ve at taşıyan sallar Almanların karşıya geçmesini sağlamak amacıyla kullanıldı. İmparator ise birkaç görevlisine her gemi ile karşıya kaç kişi geçirildiyse bunun kaydının tutulmasını istedi. Bu görevliler ise sonunda saymaktan yoruldu ve dayanamayarak sayma işini yarıda bıraktılar.⁵⁸⁴ İmparatorun sayma işini Haçlıların Tuna nehrinden geçerken yaptırdığı yazmaktadır. Anonim Süryani görevlilerin Fransız ordusunu da katarak 395.000 kişi olduğunu, Kinnamos görevlilerin 900.000 den fazla olduğunu belirtmiştir.⁵⁸⁵ Ebu'l-Ferec ise 90.000 kişiden oluştuğunu yazmaktadır.⁵⁸⁶ Kaynaklardaki farklı sayılardan da anlayacağımız üzere kesin bir sayı vermemiz mümkün gözükmemektedir. Ancak o dönemde gelen ordunun sayısının çok fazla olduğu belli

⁵⁸¹ Kesik, M. (2003). s. 78

⁵⁸² Kesik, M. (2003). s.78

⁵⁸³ İbnü'l Esir, (1987). C. 11, s.129

⁵⁸⁴ Niketas Khoniates, (1995). S. 44

⁵⁸⁵ Kesik, M. (2003). S.80

⁵⁸⁶ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.384

olmaktadır.

Fransa ve Almanya Kralları sefer hazırlıklarını sürdürürken Bernard'ın vaazlarından etkilenen birkaç Flaman ve Fries'den oluşan küçük bir heyette deniz yoluyla Filistin'e doğru harekete geçti. Bu heyet 1147 sonbaharında İngiltere'den ayrılmışlardı.⁵⁸⁷ Fakat kötü giden hava şartları üzerine Portekiz sahilinde Douro'ya sığınmak zorunda kalmışlardır. Burada ise Müslümanlar ile Portekizliler şiddetli mücadeleler yaşamaktaydı. Portekiz Kontu Alfonso-Henri Lizbon'da bulunan Müslümanlar üzerine saldırı düzenlemeyi düşünüyordu. Ancak bunun için donanma desteğine ihtiyacı vardı. Tam da böyle dönemde Haçlılar gelmişti. Portekiz kontu hemen onlara elçi gönderdi. Haç için savaşmak istiyorlarsa Filistin'e kadar gitmelerine gerek olmadığını, burada da aynı şeyi yaptıklarını, çok zengin arazileri olduğunu söyleyip yardım istemişti. Flaman ve Friesler hemen bu teklifi kabul etti. İngilizler Kudüs'e sefere gitmek için yemin ettiklerinden bu teklif karşısında tereddüt ettiler. Ancak liderleri kabul edince onlar da bu teklifi kabul edip Portekizlilerle birleşip Lizbon'u kuşattılar.⁵⁸⁸ Müslümanlar ellerinden geleni yaparak kuşatmaya son vermeye çalışsalar da daha fazla dayanamadılar ve canlarına dokunulmaması şartıyla teslim oldular. Haçlılar ise sözlerinde durmadılar ve burada da katliam yaptılar. Bundan sonra ise bir kısmı doğuya devam ederken, bir kısmı Portekiz'de kaldı.

Alman ordusu nihayetinde Macaristan'a geldiğinde Bizans elçilik heyeti onları karşıladı. Bizans imparatoru Manuel Konrad'a ülkesine hangi niyetle geldiğini sormuştur. Bizans aleyhine hiçbir faaliyette bulunmayacağına dair söz istemiştir. Gelen Haçlılar yemin etmeleri gerekiyorsa hemen edeceklerini, çünkü Roma'nın aleyhine bir durum için gelmediklerini söylemiştir. İlk Haçlı seferinde Raymond de Toulouse Bizans imparatoru Aleksios'a yemin etmişti. Konrad'da Manuel'in isteği üzerine ilk Haçlı seferindeki yemine benzeyen yemini etti. Bizans heyeti ise Konrad'a Bizans sınırları içindeyken her türlü istediği yardımı yerine getireceklerini söyledi. Alman ordusu ilerlemeye devam ediyordu. İstanbul ve Konya'da gelen düşmana karşı önlem alınıyordu. Bir bekleyiş süreci başlamıştı. Bizans imparatoru Manuel ile Türkiye Selçuklu hükümdarı I. Mesud barış yapmışlar, gözlerini batıdan gelen ordulara çevirmişlerdi. Her ne kadar II. Haçlı seferi Türklere karşı düzenlense de yaşanan olaylardan dolayı Manuel çok endişeliydi. Bundan dolayı da sıkı önlemler almaya çalışıyordu. İmparator gelen Haçlıların ülkesine saldırmamasından endişeleniyordu. Bizans başkomutanı Aksukhos da Haçlıların gelişinden dolayı tedirgindi.

⁵⁸⁷ İbnü'l-Esir, (1987). C.11, s. 119

⁵⁸⁸ Kesik, M. (2003). s.79

Bizans imparatoru da komutanı Ahsukhos gibi endişelendiğinden dolayı danışmanlarıyla toplanarak durumu görüştü. Kaç ordunun ülkeden geçeceğini, ne kadar atlı ve ne kadar donanımlı ve sayısız yayanın bu ordular içinde olduğunu, hepsinin su gibi kan dökmekten gurur duyduğunu anlatmıştır. Bizans imparatoru koruyucu kalelerin hepsini tamir ettirerek savunmaya hazır duruma getirdi. Ordusunu demir uçlu mızraklar ve zırhlar ile donattı. Askerlerine atlar ve bol para dağıttı. Askerlerin bir kısmını surlara yerleştirdi. Bir kısmını da Alman ordusunu izlemekle görevlendirdi. Çünkü Alman askerleri de yağma yapmak ve yiyecek bulmak bahanesiyle yerinden ayrılmalarına engel olmaya çalışmıştır. Fakat Almanlarla çatışmalarını, iyi geçinmelerini emretmiştir.

Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud'a ise II. Haçlı seferinin haberi gitmişti. Sultan I. Mesud haberi alır almaz hemen harekete geçti. Haçlıların sayısının çok fazla olmasından dolayı doğudaki Müslüman liderlerden ve beylerden yardım istedi. Onları büyük tedbirler almaya çağırıyordu. Aynı zamanda da Selçuklu şehirlerini onarıyor, yıkılmış yerleri tamir ettiriyordu. Sultan I. Mesud I. Haçlı seferinde yaşananlardan dolayı, bu olayların tekrar yaşanabilme olasılığından dolayı endişeleniyor, elli yıl önce yaşanan olayları tekrar yaşamak istemiyordu.⁵⁸⁹

Almanların ordusu Balkanlar'da zaman zaman çatışmalar yaşarak İstanbul'a geldi. İmparator Manuel'de dedesi Aleksios gibi, Haçlıların burada bir araya gelmesinden dolayı endişe duyuyordu. Buna engel olmak için Fransız Haçlısı gelmeden Alman Haçlı ordusunu Anadolu kısmına geçirmek için uğraştı. Ama Alman Kralı Konrad imparatoru dinlemek niyetinde değildi. Konrad Fransız ordusunu beklemek ve onlarla birleşmek istiyordu. Fakat onunda istediği gibi olmadı. Çünkü Lorenliler, küçük Fransız grupları ve Almanlar arasında çatışmalar yaşandı.⁵⁹⁰ Bunun üzerine Konrad kendiliğinden Anadolu yakasına geçmek zorunda kaldı. Ancak imparator Manuel'den yolda yardımcı olmaları için rehber istedi. Manuelde'de Stephanos ve bir Bizans birliğini Konrad ve ordusuna rehberlik etmesi için verdi. Alman ordusu İstanbul Boğazı'nı geçerek Kadıköy'e (Khalkedon), buradan ise İznik'e doğru geldiler. Sultan Mesud ise Haçlıları sürekli takip ettiriyordu. Haçlıların giderek topraklarına yaklaşması ve tehlike oluşturmasından dolayı daha önce çağrı üzerine gelen yardımcı ordularla savaşa hazır hale gelmeye çalışıyordu. Bazı kaynaklar da Mesud'un

---

⁵⁸⁹ Kesik, M. (2003). s.81; Runciman, S (1992). C. II, s. 123-127; Turan. O. (2017). s. 212-214; Niketas imparatorun nasıl endişelendiğine dair bilgi vermektedir. Buna göre "İmparator endişeli, güvensizdi. Kuzu postu içinde kurtların ülkesine saldırıya geçmesinden veya kurt ve tilkinin ittifak etmiş olmasından endişeleniyordu. Bu nedenle Bizans danışmanlarını toplayarak onlarla görüştü" Bkz. Khoniates Niketas, s.41

⁵⁹⁰ Kesik, M. (2003). s.82

100.000 atlı askeri olduğu yazmaktadır. Bazı kaynaklarda da para ile asker tuttuğu yazmaktadır. Savaşa hazır hale gelen Mesud ise Haçlıları beklemeye başlamıştı. Alman Kralı Konrad İznik'te karargah kurmuştu. Manuel onu Türklerin ülkesine girmemesi konusunda uyarıya da o dinlemedi. Ordusunu ikiye ayıran Konrad hızlı bir şekilde Anadolu'yu aşmak istiyordu. Daha önce olanlara, ona söylenenlere kulak asmıyordu. Çünkü kendisine ve ordusuna çok güveniyor geçmişte yaşananları umursamıyordu. Savaşamayacak durumda olanları Alaşehir-Denizli yolundan Antalya'ya gönderdi. Kendi ise Akşehir-Konya istikametinde ilerleyecekti.⁵⁹¹

Konrad komutasında Haçlı ordusu İznik'ten 15 Ekim tarihinde doğuya doğru harekete geçti. İlk hafta yiyecek ve içecekleri de vardı ve sıkıntı yaşamadılar.⁵⁹² Zaten imparatorluk sınırındaydılar. Daha sonra ise Selçuklu sınırına geldiler. Bizanslı rehberler birkaç günde hedeflerine varabilecekleri kestirme bir yol olduğunu, yanlarına yeteri kadar yiyecek ve içecek almalarını söyledi. Onlarda rehberler ne dediyse onu yaptılar. Ama rehberlerin dediği sürede hedeflerine varamayınca Konrad rehberleri çağırıp neden böyle olduğunu sordu. Rehberler en geç 3 gün sonra Konya'ya ulaşacaklarını söylediler. Konrad'ın sakin kalmaktan ve kabul etmekten başka şansı yoktu. Ancak ertesi gün rehberler gizlice oradan kaçtı.⁵⁹³ Rehberlerin gizlice kaçması Konrad'a bildirilince derhal komutanları çağırdı. Toplantı yaparak bundan sonra nasıl bir yol izleyeceklerine dair tartıştılar. Bazı komutanlar geri dönmekten yanaydı. Çünkü bu ilerleyişin sonunu göremiyorlardı. Bazı komutanlar ise ileriye doğru devam etmekten yanaydı. Uzun tartışmalardan sonra ilerlemeye karar verdiler. Konrad'ında geri dönmeye niyeti yoktu. İlerleme kararı alsalar da hangi yoldan nasıl gidilecek hiçbir fikirleri yoktu. Etrafta artık Türkler de belirmeye başlamıştı.

Haçlılar sonunda Dorylaion civarındaki Sarısu ırmağına ulaştılar. Gelir gelmez hepsi suya doğru koştu. Kaç gündür askerler yürüyordu ve çok yorgun düşmüşlerdi. Artık hem askerlerin hem atların dinlenmesi gerekiyordu. Türkler ise Haçlı ordusunu takip ediyor, saldırmak için en iyi zamanı bekliyorlardı. Türklerin beklediği fırsat gelmişti. Bir anda Türkler dinlenmekte olan Haçlılara saldırdılar. Haçlılar bir an da neye uğradıklarını şaşırıyorlardı. Saldırıya karşılık vermek isteselerde zırhları ağır, hem kendileri hem de atları oldukça yorgun düşmüştü. Haçlı ordusunun sayısı Türklerden fazla olsa da karşılık veremediler. Türklerin ani saldırıları karşısında başta istekli olarak karşılık verseler de korkmaya başladılar. Türkler sürekli ok atıyorlardı. Hem atları hem de askerleri

---

⁵⁹¹ Kesik, M. (2003). s.83

⁵⁹² Demirkent, I.(1997). s.106

⁵⁹³ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.384

vuruyorlardı. Haçlılar Türkleri takip etmek isteseler de Türkler çok hızlı hareket ediyorlardı. Takip etmeye kalktıklarında da pusuda bekleyen Türk askerleri bir an da saldırıyordu. Almanlar her ne kadar savaşmak isteseler de sayıları yeterli değildi. Daha öncede böyle bir savaşta bulunmamışlardı. Haçlılar nereye doğru saldırmaya kalksa da karşılına Türk askerleri çıkıyordu ve geri çekilmek zorunda kalıyorlardı. 70.000 askerden geriye onda biri bile kalmadı. Bir kısmı öldürüldü, bir kısmı esir alındı, bir kısmı da açlıktan öldü. Manuel Alman Kralı Konrad'a at hediye etmişti. Fakat savaş sırasında Konrad atını kaybetti. Atını kaybedince zor anlar yaşadı⁵⁹⁴ ve bazı yakın komutanlarıyla kaçarak İznik'e gitti.⁵⁹⁵ I. Mesud 1 Temmuz 1097 de babası I. Kılıç Arslan'ın Dorylaion'daki yenilgisinin intikamını almış oldu. Haçlılara karşı büyük bir zafer kazanmakla kalmadılar. Aynı zamanda çok fazla ganimet elde ettiler. Bu ganimetleri doğudaki pazarlar da sattılar.

Fransa Kralı VII. Louis ise Metz'e geldi. Burada ordusunun toparlanması için bir süre bekledi. Fransız ordusunun kaç kişiden oluştuğuna dair kaynaklarda farklı sayılar yer almaktadır. Ebu'l-Ferec'de 50.000 kişiden oluştuğunu⁵⁹⁶, Süryani Mikhail'de ise bu sayı 5.000 kişi olarak geçmektedir.⁵⁹⁷ Almanlara göre sayıları daha azdır. Yine de verilen bu sayılarla kesin bir yorumda bulunmak doğru değildir. Regensburg'da karargah kurdular. Bizans imparatoru Manuel Demetrius ve Maurus adında elçileri Louis'e imparatorun mektubunu getirdiler. Mektubun sonundaki iki şart şöyleydi.⁵⁹⁸ Biri Louis Manuel'e ait bir yeri almayacaktı. Diğeri eğer ki Türklerden Bizans'a ait bir yeri alırlarsa Bizans'a geri vereceklerdir. Haçlılar ise bir araya gelerek şartları görüştüler. İlk şartı hemen kabul ettiler. İkinci şartın ise iki hükümdarın görüşmesine karar verildi. Bizanslılar da ihtiyaçlarının karşılanması konusunda Haçlılara söz verdiler. Fransızların önünden giden Almanların yaptıklarından dolayı Fransızlara güven duyulmadı. Bazı kaynaklarda Almanların ölmüş cesetlerinin etrafa mikrop yaydığını ve Fransız askerlerinin bundan zarar gördüğünü yazmaktadır. Yine de Fransızlar Almanların arkasından giderek şanlı oldular. Fransızlar Almanların Mesud karşısındaki yenilgisini öğrenince daha dikkatli hareket etmeye başladılar. Fransızlar Bizans topraklarından ilerleyerek daha az kayıp verdiler. Haçlı ordusu sonunda İstanbul'a vardı. İstanbul'da herkes Haçlıları karşılamak üzere dışarı çıktı. Bu karşılama kralın hoşuna gitti. İmparator gerekli iş birliğini yapabileceğini söyledi. Kral

⁵⁹⁴ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.385, kaybetmesi üzerine onun üç kontla birlikte savaş alanından kaçtığı yazmaktadır.

⁵⁹⁵ Turan, O. (1987). s.183

⁵⁹⁶ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.384

⁵⁹⁷ Kesik, M. (2003). s.85

⁵⁹⁸ Kesik, M. (2003). s.86

beraberindekilerle 4 Ekim 1147'de İstanbul'a girdi. Bizans imparatoru, Louis'e çok sıcak davrandı. Büyük ihtimal göstermelik bir ilgiydi. Louis Bizans imparatoru ile görüşürken Haçlı ordusu dışarıda bekledi. Ordu ihtiyaçlarını gideriyordu.

Manuel Fransızların bir an önce Anadolu'ya geçmesini istiyordu. Onların acele etmesi içinde Almanlarla ilgili hikayeler yaymıştı. Almanların hiçbir kayıp vermeden 14.000 kişiyi öldürdüklerini, Konya'ya vardıklarını ve halkın korkudan Almanlar gelmeden kaçtıklarını söyledi. Bunları duyan Fransız ordusu ise Bizans'ın istediği gibi heyecanlanmıştı. Kralın yavaştan alması üzerine söylenmeye başlamışlardı. Fransız askerleri Almanların yalandan başarılarını duydukça onları kıskanıyorlardı. Bizans'ın heyecanlandırması ve Fransız askerlerinin de sabırsızlanması üzerine sonunda Anadolu'ya geçme kararı aldılar. Bizans ise bunun üzerine hemen gemileri hazırladı. Fakat Bizans sözünde durmadı ve bir süre sonra karışıklık çıkararak Flaman askeri bahane ederek verdiği yardımı kesti. Ancak Louis'in ele geçireceği yerleri Manuel'e vereceğine dair yemin etmesiyle bu durum bitti. Böylece görüyoruz ki Bizans'ın planıyla Haçlılar Bizans'ın mektuptaki ikinci şartını da kabul etmiş oldular. Nihayet Fransız birlikleri İznik'e geldi ve İznik gölü civarında karargahlarını kurdular. Bu sıralarda da Friedrich von Schwaben liderliğindeki Alman asilleri geldiler.⁵⁹⁹

Bazı kayıtlara göre Alman asilleri Konrad tarafından gönderilmişti. Onlar yaşadıklarını Fransızlara anlatınca Fransızlar duydukları karşısında hayretlere düştüler. Büyük bir ordunun nasıl yok olduğunu sordular. Almanlar ise kendilerine fazla güvendiklerinden dolayı hata yaptıklarını ve Manuel'in yanlarına verdiği rehberlerin kaçtığını anlattılar. Almanlar Kral Konrad'ın zor durumda olduğunu ona yardım etmesini söylediler. Louis ise duydukları karşısında çok üzüldü. Derhal hazırlıklarını tamamlayıp Konrad'ın yanına gitti. İki kral birbirlerini görür görmez sarıldılar. Konrad başlarına gelenleri Louis'e anlattı ve birlikte şu şekilde karar aldılar: Louis Ulubat kalesinde Konrad'ı bekleyecekti, Konrad'da İznik'te erzak ihtiyacını giderdikten sonra kralın ardından gelmesine karar verildi.⁶⁰⁰ Alman askerlerinin birçoğu ise her şeyini kaybetmişti ve korkmaktaydılar. Bu yüzden çoğu İstanbul'a döndü. Bizanslılar Fransızlara yardım da etmediler. Fransızlarda yardım gelmemesinden dolayı yakın yerlere dağılarak buralar da yağmalar yaptılar. Fransızlar Ulubat'a geldiler ve burada Almanları beklediler. Almanlar ise Fransızlara doğru gelirken yiyecek hiçbir şey bulamadılar. Çünkü önden giden Fransızlar

⁵⁹⁹ Runciman, S. (1992). II, s.223

⁶⁰⁰ Kesik, M. (2003). s.88

her şeyi almışlardı. Bizanslıların baskınına uğradılar. Çok zor durumda kalan Konrad Louis'den yardım istedi. Louis Almanları Bizans'ın elinden kurtarmak için Soissons komutasında bir birlik gönderdi. Almanlar gönderilen bu yardım sayesinde Bizans'ın elinden kurtarılarak Louis'in yanına getirildi ve Louis onu teselli etti. Konrad yine başarısız olmasının nedeninin kendine fazla güvenmesi ve kibrinden dolayı olduğunu anlattı. Kendisine güveni kalmayan Konrad Fransız himayesinde devam etmek istediğini söyledi. Louis ise amcalarını akrabaları Metz piskoposunu ve onun kardeşi kont Renauld'u Konrad'ın yanına verdi. Bir kaynağa göre de Haçlılar harekete geçti ve Balıkesir civarındaki Esseron kalesine geldi. Louis daha zor olsa da Bizans topraklarından ilerlemeye çalışıyordu. Çünkü Selçuklu topraklarında ilerlemekten çekiniyordu. Runciman'a göre Manuel'in Fransızların Türklerden aldığı yenilgiden dolayı, bunun suçlusunu olarak kendisini gördüğünden, o sırada da Sicilya ile savaşa girdiğinden Türklerle arasını bozmak istememiş olabileceğini yazmıştır.⁶⁰¹ Bizans imparatoru da daha önce Almanların yaşadığından dolayı Bizans sınırından ilerlemelerini önermişti. Haçlılar yolu uzatarak Edremit'e gelerek kıyı yolundan da Bergama üzerinden Efes'e geldiler. Fransızlar Kral Louis liderliğinde önden gidiyor, Almanlar ise geriden geliyordu. Fransızlar Almanlar ile sürekli dalga geçmeye başlamıştı.⁶⁰² Bundan rahatsız olan Almanlar ise İstanbul'a döndü. Fransızların peşinden giderken Bizans imparatorundan İstanbul'a davet edilen bir mektup gelmişti. Alman Kralı Konrad daha önce hata yapmıştı. Hatasını da çok iyi anladığından Fransızları takip etmekten başka çare kalmamıştı. Fakat Fransızların davranışlarından da memnun değil, sadece çaresizdi. Bizans imparatorundan da davet mektubu gelince Konrad bunu fırsat bildi.

Kaynakların bazılarının da Bizans halkının imparatorunu göremediği için üzüldüğünü, ordusunda askerlerin sayısının azalmasından dolayı utandığını, başka bir kaynakta Fransızların onlarla dalga geçmesini, başka bir kaynak ise Fransızların güçlü olmasını kıskanmalarından dolayı İstanbul'a geri geldiğini yazmaktadır. Runciman ise Alman Kralı Konrad'ın hastalandığı için geri döndüğünü yazmaktadır.⁶⁰³ Demirkent'e göreyse Konrad Dorylaion Savaşı'ndaki yenilgiden sonra hastalanmış, ne yapacağı konusunda kararsız kalmış ve çok istemese de Fransızlarla beraber hareket etmiştir. Fakat hem yaşadığı olaylar hem de Fransızlar tarafından sürekli dalga konusu olmaya dayanamamış ve durumu Bizans imparatoru Manuel'e bildirmiştir. Manuel ise Konrad'ın İstanbul'a gelmesine dair cesaretlendirici bir mektup yazsa da bu mektup ancak Efes'e geldiklerinde eline ulaşmıştır.

⁶⁰¹ Runciman, S. (1992). II, s.225

⁶⁰² Kesik, M. (2003). s.89

⁶⁰³ Runciman, S. (1992). II, s. 224-225

Yani Demirkent'e göre hastalığı iyice ağırlaştığından dolayı değil, Manuel'in mektubu eline yeni geçtiği için o zaman dönmüştür.⁶⁰⁴

Konrad İstanbul'da çok iyi karşılandı ve çok iyi ağırlandı. Konrad kendisine karşı gösterilen ilgi sayesinde kısa sürede yorgunluğunu üzerinden attı. Konrad burada yeterince dinlendikten sonra Bizans filosu ile Filistin'e gitmek üzere harekete geçti. Bizans imparatoru Manuel'den bir miktar para da almıştı. Konrad'ın filosuna ise Nikephoros komuta etmekteydi. Haçlılar Efes'te iken Manuel bir mektup gönderdi. Türklerin onların üzerine doğru harekete geldiğini olabildiğince savaştan uzak durmaları gerektiği yazmaktaydı. Manuel onlara olabildiğince Bizans sınırlarını kullanmaları gerektiğini aynı zamanda da Haçlıların verdiği zararlar üzerine Bizans halkının intikam alma isteğini engelleyemeyeceğini de yazmıştır. Kral Louis gelen mektuplara cevap dahi vermedi. Ne kadar kendilerine güvenseler de Haçlı askerlerin arasındaki düzende bozulmaya başlamıştı. Haçlılar Efes'ten hareket ederek Decervion vadisinde ordugah kurdular.⁶⁰⁵ Bura da noeli kutladılar. Türkler ise bu fırsatı kaçırmayarak Haçlılar noeli kutlarken hiç beklemedikleri ve savunmasız oldukları bir an da ani bir saldırı düzenlediler. Bir yandan da şiddetli bir yağış vardı. Daha fazla dayanamayan Haçlılar birkaç gün sonra Denizli yoluna koyuldular. Kral Louis'de hazırlığını yaptı ve Denizli'ye doğru yola koyuldu.⁶⁰⁶ Yola devam ederken önlerine Menderes nehri çıktı ve bu nehri aşmak onlar için çok zor oldu. Türkler Haçlıların geçeceği yeri tutmuşlardı. Haçlıların yapacak bir şeyi kalmamıştı. Birbirlerine sıkıca bağlanıp oldukları yerleri korumaya çalıştılar. Menderes Nehri'nden geçmeye çalışan ilk grubu Türkler attıkları oklarla öldürdüler. Bunu gören diğer Haçlı ordusu korkmaya başladı. Fransızlarda ilk gün buradan geçemediler. Mecbur kalarak Haçlı ordusu geri çekilmek zorunda kaldı. Kral da başka çareleri kalmayınca Türklerin oklarının yetişemeyeceği uzaklıkta ordugahını kurmuş ve ertesi gün Türklere saldırmak istiyordu. Bu yüzden sabahın erken saatlerinde kalktı ve yemeğini yedikten hemen sonra hazırlanmaya başladı. Türkler de sabahın erken saatlerinde bekledikleri bu saldırı için hazırlanmaya başladılar.⁶⁰⁷

Haçlılar 1 Ocak 1148 de Antiokheia civarından nehri geçmeye çalıştılar. Fakat yine Türk oklarıyla karşılaştılar. Türkler önce Haçlıları ok yağmuruna tuttular sonra ise saldırılarına başladılar. Haçlı kayıtlarında bu şiddetli saldırılara karşı Fransızların başarıyla savunma yaptığı ve Türkleri kaçırmaya mecbur bıraktıklarından bahsetmektedir. Türklerin

⁶⁰⁴ Demirkent, I.(1997). s.67-68

⁶⁰⁵ Kesik, M. (2003). s.91

⁶⁰⁶ Turan, O. (2017). s.211

⁶⁰⁷ Runciman, S. (1992). II, s.225; Demirkent, I.(1997). s.107

hepsini öldürdüklerini, buna rağmen kendilerinin hiç kayıp vermedikleri anlatılmaktadır. Yine başka bir kaynakta Haçlıların Türklerin hepsini öldürdüğünü, yakalayabildiklerini esir aldıklarını, bazılarının kaçtığından bahsetmektedir. Fakat Haçlıların kaynaklarında bir kişi dışında Haçlıların uğradığı kayıplar anlatılmaz. Mantıklı düşünmek gerekirse Haçlıların sayısı Türklerden fazladır. Türklerin saldırıp geri çekilmeleriyle kayıplar vermeleri normaldir. Fakat kaynaklarda hiç Haçlıların kayıplarından bahsedilmemesi normal değildir. Çünkü onların da mutlaka kayıpları olmuştur.⁶⁰⁸ Niketas daha önce bahsettiğimiz Haçlıların ilk geçme teşebbüsünde Türklerin ok yağmuruna tutulduğundan bahsetmişti.⁶⁰⁹ Bu da demek oluyor ki daha ilk girişimlerinde bile çok fazla kayıplar vermişlerdir. Ancak Niketas daha sonra Haçlıların buradan geçişi büyük bir başarıymış gibi anlatmıştır. Niketas Haçlıların yaralandığını anlatırken, Türklerin ölümlerinin her yerde olduğunu, her yerin kanla dolduğunu yazmıştır.⁶¹⁰ Yine bir kaynakta Türklerin kaçarak Bizanslıların mevkillerine saklandıkları yazmaktadır. Fakat bu da mümkün gözükmemektedir. Bizanslılara ait bölgelere Türklerin saklanması olası gözükmemektedir. Bizans kralının da buna müsaade etmesi mümkün gözükmemektedir.⁶¹¹ Sonuç olarak Haçlılar Denizli'ye vardılar. Ancak bekledikleri gibi olmadı. Çünkü Denizli bomboştu. Halk burayı boşalttığı için hiçbir şey bulunmamaktaydı. Burada da planladıkları gibi olmayınca tekrar harekete geçtiler. Yolda devam ederken Almanların cesetlerini gördüler. Özellikle Fransızlar gördükleri manzara karşısında hayrete düştü ve çok korktu. Bunun üzerine tehlikeden dolayı hemen savaşa hazır duruma geçtiler. Yolda giderken pek çok zorluk yaşadılar. Dik ve zor yollarda ilerlerken bazen taşıdıkları yük bazense askerlerden uçurumdan düşenler oluyordu. Yükleri ise ağırdı. Ağır yüklerle bu yollardan geçmek onları çok zorluyordu. Özellikle Fransızlar arasında bağlantı kopmuştu. Bura da yaşananlarla ilgili kaynaklarda Odo de Deuil dışında bilgiye rastlanılmamıştır.⁶¹² Burada yaşananları onun anlattıklarından öğreniyoruz. Haçlılar burada ilerlerken artık dinlenmek için kamp kurmak istemişlerdi. Fakat yol dik ve engebeliydi. Kamp kurabilecek bir yer bulamamışlardı. Kraliçenin vasalı ve kralın dayısı kraldan ileri de bulunan bir düzlükte kamp kurmak üzere emir almışlardır.⁶¹³

Kralın dayısı Amadeus öncü birliğe komutanlık ediyordu. Kraliçenin vasalı ise Geoffroi'ydi. Kamp kurma emri üzerine ilerideki düzlüğe gittiler. Ancak buraya

---

⁶⁰⁸ Bazı kaynaklar da Türklerin püskürtülmesinde etkili olanın Kont Theobald'ın oğlu Henry, Maconlu William, Kral Louis ve Flandersli Theoderic olduğu yazmaktadır.

⁶⁰⁹ Niketas Khoniates, (1995), s.428; Turan, O. (2017). s.211

⁶¹⁰ Kesik, M. (2003). s.92

⁶¹¹ Demirkent, I.(1997). s.107

⁶¹² Kesik, M. (2003). s.93

⁶¹³ Kesik, M. (2003). s.93

baktıklarında düzlüğün etrafında hiçbir şey yoktu, buranın etrafı açıktı. Kumandanlara ise etrafı bu kadar açık bir yerde kamp kurmak mantıklı gelmedi. Çünkü her açıdan tehlikeliydi. Düzlüğün ilerisinde ise bir vadi bulunmaktaydı. Kraliçenin vasali kralın emrini uygulamadı ve o düzlük yerine vadiye gitti. Bunu yapmasıyla geride kalan birliğiyle arasında bağ kopmuş oldu. Kral Louis ise düzlükte kamp kurmak için hazırlıkları tamamlayarak ilerlemeye çalışıyordu. Kamp yerine ulaştıklarında ise gönderdiklerinin burada kamp kurmadıklarını gördü. Kral Louis durumu anlamak için civara adamlarını gönderdi. Ancak hiç beklemedikleri bu an da ani bir Türk saldırısı yaşadılar. Türkler burada akşama kadar Haçlılara saldırıda bulundular. Aralarında bağlantı da kopan Haçlılardan Türkler çok fazla da ganimet ele geçirerek geri çekildiler. I. Mesud bura da Fransız Haçlı ordusuna karşı büyük bir zafer kazanmış oldu. I. Mesud'un saldırısında kral hayatını çok zor kurtardı ve önemli birçok soyluda hayatını kaybetti.⁶¹⁴ Kral kayalığa çıkmış ve zırhı sayesinde gelen oklardan bu sayede korunuyordu. Yine anlatılanlara göre kralın sancağını taşıyan birlik olaylardan habersiz gerideydi. Öğrendiklerinde ise her şey için çok geçti. Türklerin geri çekilmesinin ardından hayatta kalmayı başaran Haçlıların ağlamaları ise her yerden duyuluyordu. Hepsini tanıdıklardan hayatta kalan var mı diye bakıyordu. Kaynaklardaki bilgiye göre Haçlılar bu büyük yenilgi için Geoffroi'yi suçlu bulmuş ve öldürmek istemişlerdi. Fakat daha sonra Amadeus'u da suçlu bulmalarıyla Geoffroi ölümden kurtulmuştu.⁶¹⁵ Hayatta kalan Haçlılar olası bir saldırı ihtimali üzerine sabaha kadar uyumayarak bekledi.

Bir rivayete göre Haçlıların sabaha karşı yola çıktıkları anlatılmaktadır. Artık daha dikkatli hareket ettiklerinden ve birçoğunun artık atının olmadığından bahsedilmiştir. Artık Haçlılar yorgun bir şekilde yollarına devam etmektedir. Yine aynı rivayette tüm bu olanlara rağmen şövalyelerin düzen ve disiplininin aynı şekilde devam ettiği, kralın bütün orduda düzeni sağlamak için birini görevlendirdiği anlatılmaktadır.⁶¹⁶

Haçlılar yollarına devam ederken artık Türklerin ani saldırıları da bitmişti. Her ne kadar Türkler ani saldırılarda bulunmasalar da Haçlıları Antalya'ya kadar takip ettiler.⁶¹⁷ Türklerle Haçlılar arasında ara sıra küçük çatışmalar oldu. Türkler her açıdan Haçlıları yenilgiye uğratmaya çalışıyordu. Haçlıların ilerledikleri yol üzerinde kullanabilecekleri şeylere hep zarar vermişlerdi. Bu yüzden Haçlılar yemek ve su ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için pek çok kişi ölmüştür. Kendilerine giderek daha da yük haline gelen

⁶¹⁴ Runciman, S. (1992). II, s.226

⁶¹⁵ Kesik, M. (2003). s.94

⁶¹⁶ Kesik, M. (2003). s.95

⁶¹⁷ Turan, O. (2017). s.211

arabalarını eşyalarını yakarak yüklerini hafiflettiler, yanlarına kendilerini yavaşlatacak hiçbir şey almadılar. Yaşadıklarından sonra Haçlılar Antalya'ya vardılar.⁶¹⁸ İslam kaynakları bu yaşananlardan bahsetmemektedir. Bizans kaynakları da bilgi verseler de ayrıntılı bir şekilde bahsetmemektedirler.

Nihayet Antalya'ya gelen Haçlıları, Antalya valisi Landulf karşıladı. Vali elinden geleni yapmaya çalışsa da burası Haçlıların tüm ihtiyaçlarını karşılayabileceği büyük bir yer değildi. Kış erzakları bile bitmek üzereydi. Fransızlar ise bütün bu yaşadıklarından Bizans'ı sorumlu tutuyorlardı. Kral Lois Antalya'da önemli kişileri de toplayarak yaptığı görüşmede Antakya'ya gidilme konusunda karara varamadılar. Kral Lois'in Antakya'ya kara yolundan gitmek isteğine diğerleri karşı çıkıyordu. Çünkü kara yolunun daha uzun süreceğini, atları da artık olmadığından yaya gitmenin de çok zor olacağını bunlardan dolayı deniz yoluyla gitmenin doğru olduğu görüşündeydiler. Onlar halktan birileriyle de görüşmüş ve deniz yoluyla gitmenin daha doğru olduğunu öğrenmişlerdi. Gemiyi ise Bizans'tan isteyeceklerdi. Çünkü Bizans gerektiğinde her türlü yardımı yapacaktı. Kralı da Antakya'ya denizden gitme konusunda sonunda ikna ettiler. Antakya valisi Landulf onlara gemi ayarlayacaktı.⁶¹⁹ Haçlı ordusu Antalya'da gelecek gemi için 5 hafta kadar kaldılar. Antalya'ya ilk geldikleri zaman bile kış erzakları bitmek üzereydi. Bu 5 haftalık süreçte erzaklar iyice tükenmeye başlamış ve bu da fiyatlara yansımıştı. Erzaklar bu kadar azalmışken fiyatların yükselmesi de normaldir. 5 haftanın sonunda beklenen gemiler geldi. Ancak gelen gemiler bütün Haçlı ordusunu alacak büyüklükte değildi. Gelen gemilere öncelikli olarak kral, asiller, piskoposlar binerek harekete geçtiler. Haçlı ordusunun büyük bir kısmına ise yer kalmadığından Antalya'da kaldılar.

Bura da kalanları Antalya valisi Landulf şehrin dışına çıkarmış ve burada kaderlerine terk etmiştir. Bir kısmı Antakya'ya yaya gitmeye çalışmıştır. Ancak civarda Türkler ise Haçlıları beklemektedir. Kimi yapılan saldırılar da kimi ise zorluklara dayanamayarak ölmüştür. Bizans'ın yardım etmediği Haçlılara ise Türklerin yardım ettiği, üç bin kadar Haçlının Türklerin himayesine geçtiği anlatılmaktadır. O dönemde yaşadıklarını ve şartlarını düşünürsek kararları mantıklıdır. I.Mesud ise Haçlıların Antakya'ya gitmesiyle II. Haçlı Seferi'nden tamamen kurtulmuş oluyordu.

Haçlılar Dımaşk'a bir saldırı düzenlediyse de yine başarılı olamadılar.⁶²⁰ Alman

⁶¹⁸ Antalya'da beş hafta kalan Haçlılar burada çok büyük erzak sıkıntısı yaşamıştır. Anlatılanlara göre bir yumurta beş-altı dinar olmuştur.

⁶¹⁹ Kesik, M. (2003). s.96

⁶²⁰ İbnü'l Esir, (1987). C. 11, s.422; Anonim Haçlı Tarihi.(2013). s, 71-79

Kralı Konrad Filistin'den Akka'ya, oradan da Selanik'e gitti. Burada imparator Manuel ile bir araya geldi. Noel'i İstanbul'da kutladı. Bizans İmparatoru Manuel ile düşmanları Sicilya Kralı Roger idi. Onun üzerine İtalya'ya beraber sefer düzenlemek için anlaştılar. Ancak Konrad daha sonra ülkesine döndü ve imparatora söz verdiği hiçbir şeyi yapmadı. Konrad'ın yerine daha sonra yeğeni Friedrich geçti. Fransa Kralı Louis ise 1149 'a kadar Kudüs'te kaldıktan sonra ülkesine gitmek üzere yola koyuldu.⁶²¹ Louis yaşadıklarının bütün sorumlusu olarak Bizans'ı görüyordu. Bizans'dan bir an önce intikam almak istiyordu. Yolda Güney İtalya'da Sicilya Kralı Roger ile bir araya geldi ve Bizans'tan intikam almak için bir sefer yapmaya karar verseler de daha sonra gerçekleşmedi.⁶²² Ancak IV. Haçlı Seferi'nde intikam planları gerçekleşecektir.

II. Haçlı seferi büyük hedeflerle başlamıştı. Avrupa'nın en güçlü iki hükümdarı seferin başındaydı. Fakat II. Haçlı Seferi Avrupalılar için tam bir hayal kırıklığıyla sonuçlandı.⁶²³ Yaşanan bu sefer Bizans ile Avrupalı devletlerin arasının da açılmasına neden olmuştur. I. Mesud II. Haçlı seferinin yaşattığı tehlikeden kurtulmuş ve Bizans ile de barış görüşmeleri içerisindeydi.⁶²⁴ Bizans ile yaptığı barış sayesinde de Haçlıların gitmesi üzerine doğu da Ermeniler ve Danişmendlilerle ilgilenebilecekti.

4.2.3. II. Kılıç Arslan ve III. Haçlı Seferi

Selahaddin Eyyübi 4 Temmuz 1187 senesinde Haçlıları Hittin Savaşı'nda yenmiş ve Kudüs'ü ele geçirmişti. Eyyübi'nin bu zaferi Avrupa'da büyük ses getirmiş, Alman imparatoru I. Friedrich Barbarossa ve İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard liderliğinde Haçlıların yeni bir sefer için harekete geçmesine neden olmuştur.⁶²⁵ Bu yeni düzenlenecek olan sefer direk Eyyübilere karşıydı. 1188 senesinde yapılacak bu seferin başında II. Friedrich Barbarossa bulunmaktadır.⁶²⁶ Barbarossa yola çıkmadan önce Bizans, Macar, Selçuklu hükümdarlarına mektup gönderdi. Topraklarından geçmek zorundaydı ve bunun için izin istedi. II. Kılıç Arslan ve İssak Angelos buna olumlu yanıt verdiler.⁶²⁷ Selçuklu ile Almanlar arasındaki iyi ilişkilerin başlangıcı 1171 senesine dayanır. Barbarossa'nın kardeşi Saksonya Dükası Henri, dönüşte Anadolu'dan geçerken II. Kılıç Arslan onu misafir etmişti.

⁶²¹ Kesik, M. (2003). s.97

⁶²² Demirkent, I. (1997). s.167-169

⁶²³ Altan, E. (2003). s. 64-65

⁶²⁴ Kesik, M. (2003). s.36

⁶²⁵ Turan, O. (2017). s.245; Şeşen, R. (1983). Salahaddin Devrinde Eyyübililer Devleti, İstanbul, s.73-75; Özbek, S. (2018). s. 79

⁶²⁶ Ayönü, Y. (2007). s. 101

⁶²⁷ Runciman, S. (1992). III, s.10

Asıl iyi ilişkilerin başlaması bu tarihten sonra olmuştur.⁶²⁸

II. Kılıç Arslan ve Kutbettin Melikşah elçilerini Alman imparatoruna gönderdiler. Elçiler imparatora istedikleri zaman bu topraklardan geçebileceğini ve ihtiyaçları olan ne varsa paraları ile satın alabileceklerini söylediler. Kaynaklarda baba ve oğulun iki ayrı elçi göndermelerine dikkat çekilmiştir. Anladığımız üzere ilk önce elçisini gönderen II. Kılıç Arslan'dır. Onun elçisi gittikten sonra Kutbettin Melikşah'ın elçisi gelmiştir. Friedrich Barbarossa elçiler gittikten sonra bu yolları rahatlıkla kullanabileceğini düşündü. Gelibolu'dan karşıya geçerek Alaşehir'e gelip, oradan güneye doğru hareket ederek Denizli'ye geldi. Denizli'den Uluborlu'ya geçerek Miryokefalon'un kuzeylerinden artık Selçuklu topraklarına girdi.⁶²⁹ Ancak Türkmenler bunu görünce saldırılarına başladı. Barbarossa aralarında yapılan antlaşmaya rağmen Türkmenlerin saldırıya geçmesine çok sinirlenmişlerdi. Bu Türkmenlerin çoğu Büyük Selçuklu Devleti dağıldıktan sonra batıya doğru gelen Türkmenlerdi. Türkmenler rahat durmuyor ve Almanların geçeceği yollarda kullanabilecekleri ne varsa zarar veriyorlardı. Barbarossa ise Türkmenleri kıskırtanın II. Kılıç Arslan olduğunu düşünüyordu. Antlaşmayı bozduğu için ona öfkelenmişti.⁶³⁰ Alman imparatorunun yanında bulunan Selçuklular ise bundan II. Kılıç Arslan'ın haberi olmadığını, Türkmenlerin söz dinlemediğini anlatmaya çalışıyordu. Fakat Türkmenlerin üstüne birde şehzadelerden Muhiddin Mesud ve Kutbeddin Melikşah'ta Haçlılara karşı harekete geçmişlerdi.⁶³¹ Bunlarda olunca Friedrich Barbarossa hedefini Konya'ya çevirdi.

Konya'ya doğru harekete geçen Barbarossa'yı Kutbeddin'in askerleri durdurmaya çalışmada başarılı olamayınca çekildiler. Mayısın sonlarına doğru Barbarossa Konya'ya girdi ve burayı yağmadılar. II. Kılıç Arslan ise yeniden barışı sağlamak için harekete geçti. Onun uğraşları sonucunda yeniden sağlanan barışla birlikte ordusunun ihtiyaçları karşılandı ve Barbarossa seferine devam etmek için Suriye'ye doğru yola çıktı. Fakat Silifke yakınlarına geldiklerinde Göksu'dan geçmeleri gerekiyordu. Ancak Friedrich Barbarossa burada boğuldu.⁶³² 1190 senesi haziran ayında bu III. Haçlı seferi de başarısız olmuş oldu.⁶³³

⁶²⁸ Çay, M. Abdulhaluk (1987). s.110

⁶²⁹ Runciman, S. (1992). III, s.12-13; Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 550-551

⁶³⁰ Cahen, C. (1984). s.124

⁶³¹ Demirkent, I.(1997). s.151-152

⁶³² Ayönü, Y. (2007). s. 103

⁶³³ Şeşen, R. (1987). s. 183-186; İbnü'l-Esir, (1987). C.12, s.81

4.3. Ermeniler ile İlişkiler

4.3.1. I.Mesud Dönemi

İmparator Ioannes Kilikya'ya sefer düzenlemiş ve dönüşte de Ermeni I. Leon ve ailesini de beraberinde İstanbul'a götürmüştü. Daha sonra ise 1145 senesinde oğlu II. Toros İstanbul'dan kaçıp Kilikya'ya yeniden geldi. Tekrar Kilikya'ya gelişine kadar bilgiler çok net değildir. Bu sıralarda ise Kilikya'da Hetum sülalesinin bulunduğunu ve onların Bizans'a bağlı olduğunu bilmekteyiz. II. Toros 1145 de buraya gelince etrafında ona inananları da topladı ve Kilikya Ermenilerinin başına geçti.⁶³⁴ Giderek güçlenmiş ve kaleleri tek tek ele geçirmeye başlamıştı.

Bizans kumandanı Andronikos ona yardım etmiş ve II. Toros Misis'i, Tarsus'u da de ele geçirmişti. Topraklarını daha da genişletmeye çalışıyordu. Fakat Toros'un bu şekilde topraklarını genişletmesi Manuel'i rahatsız etti. Manuel kendisi için tehdit olarak gördüğü Toros'a karşı Mesud ile birlikte hareket etme kararı aldı.⁶³⁵ Sultan Mesud'un böyle bir ittifaka dahil olmasının nedeni ise onun Türk topraklarına da saldırarak üç bin Türk'ün ölümüne bile neden olmasıdır. Bu yüzden Manuel'in bu teklifi Mesud'un çıkarları için çok uygun görünmekteydi. Mesud Yağıbasan'ı da yanına alarak Toros üzerine harekete geçti. Toros bunu öğrenince beraberindekiler ile dağlara kaçarak, geçitleri de tuttular. Mesud ise Toros'a bir elçi gönderdi: "Biz senin topraklarına zarar vermek için buraya gelmedik. Bize boyun eğ ve ele geçirdiğin toprakları imparatora geri ver. O zaman bizim için dost olmuş olacaksın." dedi.⁶³⁶ II. Toros ise hiç böyle bir şey beklemiyordu. Biraz yanında tuttuğu elçileri kendi elçileriyle birlikte bir cevapla gönderdi: "Bir hükümdar olan sizlere isteyerek boyun eğiyoruz. Çünkü siz bizim topraklarımıza zarar vermediniz. Bizim topraklarımızın büyümesini hiçbir zaman kıskanmadınız. Ancak bize ait olan toprakları Bizans'a vermek konusuna gelirse buna asla izin vermeyiz." demiştir.⁶³⁷ Sultan Mesud ise bu cevap üzerine onlara saldırmadı. Dostluk ve ittifak yemini ettirdikten sonra geri döndü.

1154 senesinde⁶³⁸ ise Manuel Mesud'a büyük bir miktarda hediyeler göndererek tekrar Ermeniler üzerine sefere çıkmasını istiyordu. Çünkü Ermenilere karşı içi hala soğumamıştı. Mesud ise önceki seferinden daha büyük bir şekilde hazırlık yaptırdı ve yola çıktı. Misis ve Anazarba kalelerini ele geçirmek istese de başarılı olamayınca Tell-Hamdun

⁶³⁴ Kesik, M. (2003). s.111

⁶³⁵ Ebu'l- Ferec, (1987). C. II, s.391-392

⁶³⁶ Kesik, M. (2003). s.112; Turan, O. (2017). s.216

⁶³⁷ Kesik, M. (2003). s.112

⁶³⁸ Ebu'l- Ferec (1987). C. II, s.392

'a hareket etti. Fakat bu kuşatma sırasında da fırtına çıktı. Fırtınayla beraber dolunun da yağmasıyla etrafta pek çok şey zarar gördü. Mesud ise Yakup Bey'in yanına asker vererek Antakya'ya sefer düzenlemesini emretti. Yakup Bey ise Antakya'ya gitmek üzere hareket ederken adamlarıyla birlikte öldürüldü. Olayın duyulmasıyla birlikte herkesin morali bozuldu. O dönem de bir de veba salgını ortaya çıkmıştı. Veba askerlerin arasında çok hızlı bir şekilde yayıldı. Sadece askerler değil atlarda bundan zarar gördü. Bu yüzden hastalanmayan askerler yola devam etmek zorunda kaldı. Yanlarına aldıkları pek çok malzemeyi bırakarak devam etmek zorunda kaldılar. Bunun üzerine başka çare kalmayınca Selçuklular geri çekilmeye başladı. Durumu gören Ermeniler ise yerlerinden çıkarak askerleri bir süre takip ettiler. Kötü gidişatın üstüne Mesud Toros ile antlaşma yapmaya mecbur kaldı. Mesud'un Kilikya üzerine bu ikinci seferi doğal afetler yüzünden başarısız oldu. Üzerine çok fazla da kayıp vermelerine neden oldu. Mesud Ermeniler üzerine tekrar sefere çıkmak istese de seferden dönüşünden on ay sonra akut humma hastalığından dolayı bir hafta yattıktan sonra ölmüştür.⁶³⁹ Ölüm tarihi Osman Turan'da 1155, İbnü'l-Esir'de ise 1152 olarak verilmektedir.

4.3.2. II. Kılıç Arslan Dönemi

Maraş'ın 1149 yılın da Selçuklular tarafından Haçlıların elinden alınmasından⁶⁴⁰ beri bölgede Ermeniler ile Selçukluların arası açılmış ve sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Türkiye Selçuklu hükümdarı I. Mesud'un ölümünün ardından ülkede taht mücadeleleri başlamıştı. Çukurova Ermeni Baronu II. Thoros'un kardeşi Stefan ise bundan faydalanmak istedi ve harekete geçti. Saldırıya geçmek içinde Maraş beyinin Ermeni köyüne girmesini bahane olarak kullanarak Maraş'a saldırdı. Bu sıralara da ise II. Kılıç Arslan bu tarafa doğru geldiği haberini aldılar. Stefan II. Kılıç Arslan ile mücadeleyi göze alamadığından burada bulunan her şeyi yakıp yağmaladı ve önemli her şeyi yanlarına alarak kaçtılar.⁶⁴¹ II. Kılıç Arslan buraya geldiğinde karşısında kimse olmadığından kolaylıkla Maraş'ı ele geçirdi. Burada kalanlara iyi davrandı ve Stefan'ın zarar verdiği her yeri onardı. Ayrıca geri dönenlere de sahip olduklarını vereceğini söyledi. Böylece II. Kılıç Arslan bölgede bozulan düzeni yeniden sağladı.

Ermeni Baronu Thoros ise II. Kılıç Arslan ile kardeşi yüzünden arasının bozulmasını istemiyordu. Arasını düzeltmek istediği için derhal harekete geçti. Daha önce kardeşi

⁶³⁹ İbnü'l Esir, (1987). C. 11, s.141-142; Urfalı Mateos Vakayi-Namesi ve Papaz Grigor'un Zeyli, Çev. Hrant D. Andreasyan, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000, s.301

⁶⁴⁰ Turan, O. (2017). s.213; Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 545

⁶⁴¹ Dağlı, R. (2011). s. 45

Stefan'ın işgal ettiği Pertus Kalesi'ni aralarındaki ilişkinin düzelmesi için bir adım olarak II. Kılıç Arslan'a verdi. II. Kılıç Arslan ise bu iyi niyet göstergesine karşılık olarak kalede bulunan Ermeni askerlerini serbest bıraktı.⁶⁴² Burada Maraş'taki meseleyi halleden II. Kılıç Arslan Behisni'ye yönelmek zorunda kalmıştı. Kılıç Arslan'ın amcası Gök Arslan Behisni'de Hristiyan halka iyi davranılması söylenmesine rağmen amcası buna uymadı.

Gök Arslan şehirde bulunan şehrin ileri gelenlerine, papazlara ve diğerlerine kötü davranıyordu. Hatta kötü muamelesi yetmiyormuş gibi halkı kaldıramayacağı ağır vergiler altında da eziyordu. Bunun üzerine eziyetlere dayanamayan halk şehre Ermeni emirini Thoros'un kardeşi Stefan'ı davet ettiler. Artık çareyi onda aramaya başladılar. Ancak halktan biri diğerlerine ihanet etti ve durumu Gök Arslan'a bildirdi. Gök Arslan durumu öğrenince çok sinirlendi ve buna kalkışanları kayalardan aşağı atarak öldürttü. Bunun üzerine şehirde kalan halk çok korktu ve şehri terk etmeye başladılar. Bu defa ise çareyi II. Kılıç Arslan'da aradılar. Gök Arslan'ı, II. Kılıç Arslan'a bildirdiler. II. Kılıç Arslan Behisni halkının bildirdiği durum üzerine bölgeye geldi. Bölgede tekrar huzur sağlandı. Gök Arslan'ın uygulamalarıyla boşalan şehir tekrar dolmaya başladı. Gök Arslan ise II. Kılıç Arslan'ın ona bir şey yapacağı korkusuyla kaçarak Nureddin Mahmud'a sığındı. II. Kılıç Arslan ise Behisni'ye yeni bir idareci atayarak 1175 tarihinde tekrar Konya'ya döndü.⁶⁴³

II. Kılıç Arslan devlete ait güney sınırlarını güvence altına almak özellikle Ermenilerden korumak istiyordu. Bunun için Arslanşah'ı Niğde'ye, Tuğrulşah'ı Elbistan'a, Sancarşah'ı Ereğli'ye atamıştır. II. Kılıç Arslan ile Ermeniler yaşadıkları bu ilk olaylardan sonra Ermeniler Kılıç Arslan'dan korkmuşlardır. II. Kılıç Arslan'da Ermenilerin durması üzerine Danışmendlilere ve Nureddin Mahmud'a yönelebilmıştır. Nureddin Mahmud zamanında I. Mesud ile ittifak yapmıştı. Ancak şimdi Nureddin Mahmud değişen dengeler üzerine II. Kılıç Arslan'ın Danışmendliler ile olan durumundan yararlanmak istedi. Harekete geçerek Selçuklu topraklarına saldırdı. Maraş, Behisni, Ayıntab, Raban ve Göksun'u ele geçirdi.⁶⁴⁴ II. Kılıç Arslan ise bu haberi alınca Nureddin Mahmud'la uğraşırken başka yerlerden de saldırı olmaması için Kudüs, Antakya, Sis'e elçiler gönderdi. Çünkü Kılıç Arslan, Nureddin'in ele geçirdiği toprakları geri almak için uğraşırken Ermeni ve Haçlıların bu fırsatı değerlendireceğini biliyordu. Gönderdiği elçiler sayesinde tehlikeleri önlemiş oldu. Sonra teker teker topraklarını geri almaya başladı. Bu sıralarda ise Nureddin Mahmud

⁶⁴² Urfalı Mateos, (2000). s.315-316

⁶⁴³ Sevim, A. (2002). Genel Çizgileriyle Selçuklu-Ermeni İlişkileri, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 23-24;

⁶⁴⁴ İbnü'l Esir, (1987). C. 11, s.314

Haçlıların geldiğinin haberini alması üzerine geri çekilmeye karar verdi. Raban hariç ele geçirdiği yerleri tekrar II. Kılıç Arslan'a vererek geri çekildi.⁶⁴⁵

1175 tarihinde Ermeni prensi Mıleh Khodoron öldürüldü. Yerine ise III. Ruben geçmişti.⁶⁴⁶ II. Kılıç Arslan Miryokefalon Savaşı'nda Bizans'ı yendikten sonra III. Ruben harekete geçerek Misis ve Adanayı işgal etti. Ardından Çukurova'da bulunan Türkmenlere saldırmaya başladı. Ermenilerin bu faaliyetleri Selahaddin Eyyübi'yi de rahatsız etmekteydi. Bunun üzerine II. Kılıç Arslan ve Selahaddin Eyyübi ortak düşmana karşı birlikte hareket etme kararı aldı.⁶⁴⁷ Selahaddin Eyyübi öncelikli olarak Maraş topraklarından girmeye başladı. II. Ruben ise bu ittifak karşısında duramayacağını biliyordu. Barış istemeye karar verdi. Esir olarak aldığı Türkmenleri bırakma ve tazminat ödeme şeklinde barış isteğinde bulundu. Hükümdarlar bu barış teklifini kabul ederek II. Ruben'i etkisiz hale getirdiklerini düşünerek tekrar ülkelerine döndüler.

4.4. Süryaniler ile İlişkiler

4.4.1. II. Kılıç Arslan Döneminde Süryaniler ile İlişkiler

II. Kılıç Arslan daha öncede bahsettiğimiz gibi doğu bölgesinde yaşayan halka her zaman iyi davranılmasını emretmiş ve gerektiği yerde becerilerinden yararlanmıştı. 1178 senesinde II. Kılıç Arslan Malatya'yı ele geçirdiğinde burada bulunan halka iyi davranılmış, halk refah içerisinde yaşamaya başlamıştı.⁶⁴⁸ Bunun üzerine Süryani Mihail ile II. Kılıç Arslan arasında ilişkiler iyi olmaya başlamıştı. Buna en önemli örneğimiz ise II. Kılıç Arslan'ın daveti üzerine Süryani Mihail'in Malatya'ya gelmesi ve devamında yaşananlardır.⁶⁴⁹ II. Kılıç Arslan 1182 yılında Malatya'ya gelen Mihail'i Hristiyan merasimlerine göre karşılamıştı. Ermeni vakanüvist Süryani Patrik Mihail'in Kılıç Arslan ile buluşmasını ve Kılıç Arslan'ın mektubuna eserinde yer vermiştir:

Onun verdiği bilgilere göre Kılıç Arslan 1181 senesinde Malatya'ya gelmiş ve onunla ilgilenmiştir. Kılıç Arslan dostça yaklaşarak ona altın ve asa vermesi herkesi şaşırtmıştır. Ertesi yıl sultan yine buraya gelmiş ve Theodorus bar Wahbun'un isyanından haberi olmuştur. Kılıç Arslan adamlarıyla onlara gönderdiği mektupta zor durumda olanların onun yanına gelmesini söylemiştir. Süryani Mihail kararsız kalmışken ertesi gün birçok atlının buraya geldiğini tatlının içinde acı olabileceğini düşünerek endişelendiğini

⁶⁴⁵ Urfalı Mateos, (2000). s. 318

⁶⁴⁶ Dağlı, R. (2011). s. 46

⁶⁴⁷ Turan, O. (2017). s.246-247

⁶⁴⁸ Turan, O. (2017). s.237; Çay, M. Abdulhaluk (1987). s.97

⁶⁴⁹ Ersan, M. (2007). s.80

belirtmiştir.

Ardından Mihail devam eder ve 1182'nci yılın temmuz ayının sekizi Perşembe günü akşamı, Malatya'nın civarına geldiklerini belirtir. Sabah geldiklerinde Kılıç Arslan beraberindekilerle geleneri karşılamıştır. Kılıç Arslan bize yolda gönderdiği haberciler aracılığıyla "Sultanın emiridir: Patriğin kabul edilme töreni Hristiyan kanunlarına göre, haç ve İncil ile mümkün olacaktır." diye haber vermiştir. Bu haberden sonra Hristiyanlar mumların sayısını arttırdı, mızraklara haçlar geçirerek, kasideler okumaya başladılar. Süryani Mihail vardıklarında Kılıç Arslan'ın onları sarılarak karşıladığını yazmaktadır. Sultan ile bir tercüman aracılığıyla konuşmuşlar ve Kılıç Arslan onları tüm dikkatiyle dinlemiştir. Bunu anlayan Süryani Mihail ise cümlelerini daha süsleyerek uzatarak konuşmuştur. Konuşmalarının çok içten olması gelenleri çok etkilemiş ve hepsi yaşadıkları o ana şükretmişlerdir. Hristiyan adetlere uygun bir şekilde kiliseye gitmişler ve Kılıç Arslan için dua etmişlerdir. Ertesi gün ise Kılıç Arslan manastırın vergisini kaldırdığını söyledi. Bir sonraki gün ise S. Petrus'un bakiyesini hamli mücevherlerle incil işlemeli saf altından bir el göndermiştir.⁶⁵⁰

Bir ay boyunca Malatya'da kalmışlardır. Kılıç Arslan her gün onlara hediyeler göndermiş ve Hristiyanlık ile ilgili merak ettiği ne varsa onlara sorular sormuştur. Sultan Malatya'dan gittiği zaman onlarında beraberinde gitmiştir. Yolda Kılıç Arslan'ın emri ile İranlı olan kendi filozofları Kemaleddin ile İncil'deki sözler hakkında sohbet etmişler ve bu durum Kılıç Arslan'ı sevindirmiştir.⁶⁵¹

II. Kılıç Arslan'da Süryani Mihail'e bir mektup göndermiştir: "Kapadokya, Suriye ve Ermenistan'ın yüce hükümdarı Kılıç Arslan, devletimize dost olan ve bizim başarılarımız için dua eden ve Mar Bar Çauma manastırında ikamet edip ordumuzun zaferinden mutlu olan filan patriğe, cenabı Allah'ın, devletimizin bu dönemdeki yükselişini onun duaları sayesinde bahsettiğini biliyoruz. Hakikatende, Romalılar imparatorun yeğeni çocukları ile birlikte meşhur Philadelphia'dan hareket edip yanımıza gelmiştir.

O, bizim tahtımızın önünden geçmiş ve bize boyun eğmiştir. Onu kırk bin askerle birlikte gönderdik. Bunu öğrenen askerler, bir yerde sayıca çok fazla olarak bir araya geldiler ve savaşa başladılar. Allah bizim ordumuzun zafer kazanmasına yardımcı oldu. Onun sayesinde zafer kazandık. Ordumuz tahtımızın karşısındaki tüm düşmanları takip edip

⁶⁵⁰ Dağlı, R. (2011), s. 48

⁶⁵¹ Süryani Patrik Mihail'in Vakainamesi, II. kısım: 1042-1195, Türkçe'ye çev. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesindeki Nüsha, İstanbul, 1944, s.263-264

yenilgiye uğrattılar ve öyle büyük yenilgi aldılarki uzun dönem bize karşı harekete geçemeyecek şekilde. Askerlerimiz Diadion'u ele geçirerek buradan deniz kıyısına kadar olan tüm toprakları ele geçirdiler. Şimdiye kadar Türklerin eline geçmemiş bu toprakları senin duaların sayesinde başardık. Sizden devletimiz için dua etmeye devam etmenizi istiyoruz.”⁶⁵²

Süryani Mihail'e göre başka yazılan mektuplar da bulunmaktadır. Bu mektuplarda yazılanlara da bakarak aralarındaki ilişkinin o dönem de olumlu yönde geliştiğini söylemek mümkündür.⁶⁵³

4.5. Gürcülerle İle İlişkiler

4.5.1. II. Kılıç Arslan Döneminde Gürcüler ile İlişkiler

Gürcüler ile Türkiye Selçuklu Devleti arasındaki ilişkiler Süleymanşah dönemine kadar götürülebilir. Alparslan'ın Kafkasya Seferi'ne giderken yanında Mansur ve Süleymanşah'ı da götürdüğü düşünülmektedir.⁶⁵⁴ Ancak bu döneme dair kaynak bulunmamaktadır. İznik merkez olmak üzere Süleymanşah tarafından Türkiye Selçuklu Devleti kurulduktan sonra Selçuklular kısa zamanda Marmara kıyılarına kadar ilerlemişlerdir. Süleymanşah öldükten sonra Anadolu'da Haçlılar ve Bizans ile mücadele edilmiştir. Bu sıralarda Gürcüler ile mücadeleler daha çok doğu bölgesindeki Türk beylikleri arasında yaşanmıştır. Gürcüler Kral David idaresinde Çoruh vadisine, Pasinlere ve Azerbeycan'a saldırılar düzenlemişlerdir. Fakat Kıpçaklar Gürcüleri desteklemekteydi ve Türkler Gürcüler karşısında başarılı olamadılar.

II. Kılıç Arslan dönemine baktığımızda ise, Kılıç Arslan buralardaki toprakları ele geçirerek Anadolu'da siyasi birliği sağlamaya çalışıyordu. Selçuklular Anadolu'da ilerleyişi üzerine Bizans, Selçukluya karşı ittifaklar kurmaya başlamıştır. Bu dönem de Bizans'ın başında Manuel bulunmaktaydı.⁶⁵⁵ Manuel Selçuklular karşısında bir taraftan Franklardan yardım istedi, bir taraftanda Danışmendli Yağıbasan ile de bir ittifak yaptı. Yağıbasan kardeşi Şahinşah'ı Kılıç Arslan'ın yerine hükümdar yapmak için bu ittifaka dahil etti. Gürcü hükümdarı III. Giorgi, Manuel ve kuzeni Andronikos ile iletişim kurmuştur. Bu da bize Giorgi'nin Bizans'ın oluşturduğu ittifaka destek verdiğini göstermektedir.

⁶⁵² Süryani Patrik Mihail'in Vakainamesi , (1944). s.268

⁶⁵³ Dağlı, R. (2011). s. 49

⁶⁵⁴ Özdemir, V. (2011). XII. ve XIII. Yüzyılda Türk-Gürcü Münasebetleri (Türkiye Selçukluları ve Doğu Anadolu Türk Beylikleri Döneminde), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s. 48

⁶⁵⁵ Çay, M. Abdulhaluk (1987). s.56

II. Kılıç Arslan ile Şahinşah arasında yaşanan mücadeleler sonucunda Şahinşah sırayla Meyyafarikin, Ahlat ve son olarak Azerbeycan'ı kaybederek Atabeg İldeniz'e kaçtı. Bir süre sonra İldeniz'inde ölümüyle Giorgi'nin yanına kaçan Şahinşah II. Kılıç Arslan'a karşı Bizans ile ittifak yapmak istiyordu. Gemiciler İstanbul'a geçerek Manuel'in yanına geldi. Bu gelişmeler Bizans ve Gürcülerin Selçukluya karşı beraber hareket ettiklerini göstermektedir.⁶⁵⁶

III. Giorgi'nin kızı Kraliçe Tamara'nın ilk zamanlarında sınırlarına yakın olan Türklere saldırmamışlardır. Ancak daha sonra Türkiye Selçuklu Devleti'nde iç karışıklıklar başlayıp doğu da ise beylikler giderek zayıflayınca Gürcüler saldırılara başladılar. Kraliçe Tamara zamanında kocası David Erzurum'a kadar ilerlemişti. Ancak şehri Saltuklu hükümdarı Nasireddin Muhammed ve halk başarılı bir şekilde savunmuş ve Gürcüler şehri ele geçirememişti. Bunun üzerine Gürcüler Saltuklu şehri Erzurum'u terk etmek zorunda kaldı.⁶⁵⁷

Erzurum'da başarılı olamamaları üzerine Gürcüler bu defa Kars'a yönelmişler ve burada başarılı olmuşlardır. İbnü'l- Esir'de bu olanlar için Türkler açısından yaşananlar büyük bir keder oldu denmektedir.⁶⁵⁸ Kars'ı aldıktan sonra Kraliçe Tamara burayı ünlü komutanı İvane'ye vererek şehrin güvenliğinden sorumlu tutulmuştur. Yaşanan bu gelişmeler Türk-İslam devletlerini endişelendirmiştir. Daha sonraları Türkiye Selçuklu Devleti Gürcülerin ilerleyişine son vermek amacıyla Rükneddin idaresinde Gürcistan üzerine sefere çıkmıştır.⁶⁵⁹

4.6. Kutalmışoğullarının Anadolu'daki Beylik ve Devletlerle İlişkilerinin Değerlendirmesi

Türkiye Selçuklu Devleti Anadolu'da kurulan ilk Türk devleti olması açısından büyük önem arz etmektedir. Türkiye Selçuklu Devleti kurucusu olan Süleymanşah ile ilgili olarak dönem kaynakları yeterli ve açık bilgiler içermemektedir. Bu bağlamda Süleymanşah'ın Anadolu'ya geliş süreci, Büyük Selçuklu Devleti'yle ilişkileri, kurduğu yeni siyasî teşekkülün ilk başkenti ve kuruluş yılı ile ilgili görüşleri daha önce anlatmıştık. Kutalmışoğullarının esir hayatından kurtuluş şekli ve Anadolu'ya geliş serüvenleri hakkında günümüz Selçuklu tarihçileri farklı görüşler ileri sürmektedir. Bunlar üç görüş etrafında

⁶⁵⁶ Özdemir, V. (2011). s. 49

⁶⁵⁷ Özdemir, V. (2011). s. 49

⁶⁵⁸ İbnü'l Esir, (1987). C. 12, s.156

⁶⁵⁹ Özdemir, V. (2011). s.50

toplanmıştır.⁶⁶⁰ Birinci görüş, Kutalmışoğullarının affedilerek Sultan Alp Arslan tarafından Anadolu'yu fetih ile görevlendirildikleri şeklindedir. İkinci görüş, Süleymanşah ve Mansur'un Malazgirt Savaşı'na katıldıklarını ve burada önemli hizmetlerde bulduklarını ifade ederek Sultan Alp Arslan vefat edince tahta geçen Melikşah'ın onları Anadolu'yu fetih için görevlendirdikleri ve adı geçen coğrafyada bulunan başıboş Türkmenler ile aralarında husumet bulunan emîrleri disiplin altına almak için görevlendirdiklerini belirtmektedir. Üçüncü görüş ise, Kutalmışoğullarının Sultan Alp Arslan'ın ölümüyle birlikte Büyük Selçuklu Devleti'nde ortaya çıkan siyasî karışıklıklardan yararlanarak kaçtıkları ve Güneydoğu Anadolu bölgesine geldiklerini belirtmektedir.⁶⁶¹

Nitekim Süleymanşah esareten kaçarak geldiği Güneydoğu Anadolu'da birtakım faaliyetlerde bulundu.⁶⁶² O kardeşlerini Atsız'ın elinden kurtarmak için bulunduğu girişimden başarısız olunca burada kısa sürede etrafına topladığı Türkmenlerle Bizans'ın hâkimiyeti altında bulunan Antakya üzerine yürüdü ve burada verdiği mücadelede başarılı oldu. Süleymanşah, Güneydoğu Anadolu'daki faaliyetlerinin ardından yönünü Orta-Anadolu'ya çevirdi. Onun adı geçen bölgeye yönelmesindeki sebep Atsız'ın itaatı altında bulunan Yabgulu Türkmenlerle Suriye bölgesinde etkili akınlarda bulunmasıdır. Bu giriştiği harekâtının devamında birçok korunaklı kaleyi ele geçirerek yöneticilerini ve hazinelerini el koydu. Mevcut kaynaklara göre Süleymanşah o dönem de Anadolu'nun durumundan yararlanarak İznik'i 1075 yılında elde etti ve burayı başkent yapmak suretiyle Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurdu.⁶⁶³ Süleymanşah 1075 tarihinde İznik'i ele geçirdikten sonra Sultan Melikşah'ın onu itaatı altına alması için Emîr Porsuk'u göndermişti.⁶⁶⁴ Emîr Porsuk İznik önlerine geldiğinde iki taraf arasındaki mücadelenin sonucunda Mansur öldürüldü. Ancak Emîr Porsuk, Bizans İmparatoru ile ittifak halinde olan Süleymanşah'a karşı başka bir başarı elde edemediği için geri dönmek zorunda kalmıştı. Süleymanşah, Büyük Selçuklu Devleti'ne karşı ilk başarısının ardından Bizans'ın iç işlerine karışarak yeni topraklar elde etmeyi sürdürdü.

İlhan Erdem makalesinde Süleymanşah'ın fetih politikası ile ilgili olarak: "Kuruluşu 1075 yılına tarihlenen bu devlet yirmi beş yıl yaşadı. İmparatorluk tarafından da tanınan yeni Selçuklu devletinin genişleme politikası ve gelişim çizgisi hep doğuya ve güneye doğru

---

⁶⁶⁰ Koca, S.(2016). s.58

⁶⁶¹ Demir, T. (2018). s. 192; Koca, S.(2016). s.58-59

⁶⁶² Turan, O. (2017). s.95

⁶⁶³ Sevim Al.- Merçil E. (2014). s. 521

⁶⁶⁴ Turan, O. (2017). s.92

oldu. Bu bilinçli bir tercihti. Zira Batıya veya Kuzeybatıya yönelmek yok olmakla eş anlamlı idi.” ifadesini kullanmaktadır.⁶⁶⁵ Onun buradaki faaliyetleri incelendiğinde Bizans’da meydana gelen iç karışıklıklardan faydalandığı anlaşılmaktadır. Aleksios, 4 Nisan 1081 tarihinde Bizans’ın yeni imparatoru olmasıyla birlikte Süleymanşah’ın da Bizans ile olan ilişkileri yeni bir döneme girmiş oldu.⁶⁶⁶ Çünkü Aleksios ile aralarında ittifak bulunmayan Süleymanşah kısa bir süre içerisinde akınlarını İstanbul Boğazı’na kadar genişletti. Gerçekleştirilen akınlar neticesinde Aleksios, Süleymanşah ile antlaşma yapmak zorunda kaldı.⁶⁶⁷ Nitekim bu antlaşma ile birlikte Türkiye Selçuklu Devleti, Bizans İmparatorluğu tarafından hukuken tanınmış oldu.

Süleymanşah’ın Bizans’a karşı uygulamış olduğu bu politika batılı tarihçiler tarafından yanlış yorumlanmış ve onun Bizans’ın hizmetinde olduğu görüşünün ortaya çıkarılmasına sebebiyet vermiştir. Bizim kanatimize göre Süleymanşah’ın, Bizansla olan ilişkisi tamamıyla siyasî çıkarlar nedeniyledir. O, Bizans’ın içindeki karışıklıklardan faydalanarak yeni topraklar elde etti ve akınlarını sürdürmeye devam etti. Bu durum Süleyman Şah’ın Bizans’ın koruyuculuğunu yaptığını ve hizmetine girdiğini göstermemektedir. Aksine Bizans İmparatorluğu’nun ne kadar zayıf bir durumda olduğunu ve kendi kuvvetleriyle herhangi bir mücadeleyi kazanamadığını göstermektedir. Süleymanşah, görüldüğü üzere Dragos Suyu antlaşmasının yapıldığı tarihe kadar sürekli olarak fetihlerini batıya doğru genişletmiştir. Bu antlaşmanın ardından onun fetihleri incelendiğinde yine gazâ politikası gereği olarak fetihlerini güneydoğu yönüne doğru genişletmiştir. Hâkimiyet alanına Batı Anadolu, Denizli ve Ankara havalisindeki meskun yerleri de kattı. 1081 yılında Dragos Suyu Antlaşması yapıldı. Bu antlaşma ile Bizans İmparatorluğu doğu sınırlarını güvence altına alırken Türkiye Selçuklu Devleti de batı sınırlarını güvence altına aldı.

Süleyman Şah, bu antlaşmayla birlikte yönünü Güneydoğu Anadolu’ya çevirdi. O, Anadolu’da Bizans hâkimiyetinin zayıflamasıyla bu durumu fırsata çeviren Philaretos Brachamios’un kurduğu Ermenî Prensiği’ne ait şehirleri elde etmek için harekete geçti. Süleymanşah başkente döndükten sonra burada fazla kalmadan Antakya valisi ve Philaretos’un oğlunun daveti üzerine yerine Ebû’l-Kasım’ı bırakarak Antakya seferine

---

⁶⁶⁵ Erdem, İ. (2011). “Türkiye Selçuklularında Fetih Metodu ve Uygulanışı”, I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler, C. 1, Selçuk Üniversitesi Selçuk Araştırmaları Merkezi Yay., Konya, s. 300.

⁶⁶⁶ Demir, T. (2018). s.67

⁶⁶⁷ Sevim A.– Merçil E. (2014), s. 525

çıktı.⁶⁶⁸ Bunun üzerine Tutuş, Nisan-Mayıs 1086 tarihinde Şam şehrinden Haleb'e doğru harekete geçti. Aynü Seylem adındaki mevkide 5 Haziran 1086 tarihinde mücadeleye girişti.⁶⁶⁹ Süleyman Şah'ın kuvvetleri bozguna uğradı ve hayatını kaybetti. Sultan Melikşah, düzenlediği Suriye seferi sonunda Süleyman Şah'ın oğullarını Büyük Selçuklu Devleti'nin başkenti İsfahan'a götürdü.⁶⁷⁰ Böylelikle Kılıç Arslan ve Kulan Arslan babalarıyla aynı kaderi paylaşmış oldular.

Kılıç Arslan ise babasından devraldığı tahtın başına geçtikten sonra karşılaştığı zorluklar ve ülkesinin içinde bulunduğu durum onun sürekli mücadele etmesini ve dağılan devleti tekrar kurmasını gerektirmişti. Babası Süleymanşah'ın ölümünün ardından altı buçuk yıl sonra devletin başına geçebilmişti. Karşılaştığı sorunların üstesinden gelmek onun için hiçte kolay olmamıştı. Siyasi ve askeri alanda güç ve enerji isteyen işlerle uğraşırken Avrupa'dan çok büyük bir Haçlı ordusu gelmiş, Kılıç Arslan hedeflerini bir kenara bırakarak Haçlılarla mücadele etmek zorunda kalmıştı. Anadolu'yu Haçlılara karşı savunmak ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin karşılaştığı zorlukların karşısında devleti ayakta tutabilmek için elinden geleni yapmıştı. I. Haçlı ordularının Anadolu'dan geçmesine engel olamamasına rağmen bu onun moralini bozmamış ve elinden geleni yapmaya çalışmıştı.⁶⁷¹ Ardından gelen üç Haçlı ordusunu Merzifon, Konya ve Ereğli'de yenmiş ve onlara Anadolu'dan kolay kolay geçemeyeceklerini göstermişti. Kılıç Arslan'ın 1101'de kazandığı mücadeleler Anadolu'da Türklerin kökleşmesi açısından oldukça önemli olmuştur. Fakat Süleymanşah ve Kılıç Arslan Anadolu'da tam olarak devletin temelleri sağlamlaşmadan topraklarını genişletme siyasetine başlamışlardı. Uyguladıkları siyaset ise onların hayatına mal olmuştur, Türkiye Selçuklu Devleti'nin de yıpranmasına neden olmuştur. Ancak daha sonra devletin başına geçen hükümdarlar daha tedbirli davranmış ve kendisinden önce başa geçen hükümdarların yaptıkları hataları yapmamaya çaba göstermişlerdir.⁶⁷²

I.Kılıç Arslan'dan sonra devletin başına geçen Sultan Mesud ise Danışmendli Muhammed'in ölümünün ardından Anadolu'da en güçlü kişi olmuştur. Danışmendliler arasındaki taht mücadelesinden yararlanarak bu beyliği hakimiyeti altına almaya çalışmıştır. Sultan Mesud Bizans Devleti'nin Selçuklulara karşı yaptıkları saldırılara karşı gereken cevabı vererek onların Türkleri Anadolu'dan atma hayallerine set çekmiştir. Gerçek anlamda

---

⁶⁶⁸ Koca, S.(2016). s.71; Sevim A.– Merçil E. (2014). s. 525

⁶⁶⁹ Turan, O. (2017). s.115

⁶⁷⁰ İbnü'l-Esir, (1987). C.10, s.135-136

⁶⁷¹ Demirkent, I.(2014). s.66

⁶⁷² Demirkent, I. (2014). s.66

devlet olma adımları ise yine onun zamanında olmuştur. Bu dönem de Anadolu'ya gelen göçebe Türkler yerleşik hayata geçmeye başlamışlar ve yerleştikleri bölgeleri Türk yurdu haline getirmişlerdir.⁶⁷³ Mesud, II. Haçlı Seferi için gelen Haçlı ordusunun Anadolu topraklarından geçmesine engel olmaya çalışmıştır.⁶⁷⁴ Haçlıları buradan tamamen atmak için Artuk ve Zengiler gibi diğer beyliklerle de işbirliği yapmıştır. Ermenilerin zaman zaman Anadolu topraklarına saldırması üzerine onları hakimiyeti altına almak için saldırmış, sonuncu saldırı hariç başarılı olmuş ve onların güçlerini kırmıştı. I. Mesud Türkiye Selçuklu Devleti'ni Anadolu'nun en güçlü devleti haline getirmiştir. Anadolu ilk defa bu dönem de Türkiye olarak adlandırılmış ve imar faaliyetleri bu dönem de başlamıştı. Mesud Anadolu'da siyasi birliği sağlamanın sadece toprak alma ile olmayacağını farkındaydı. Kendisinden sonra yerine geçecek oğluna çok güçlü bir devlet bırakmıştı.

Sultan Mesud'dan sonra devletin başına geçen II. Kılıç Arslan'ın uyguladığı siyasi faaliyetlerin Anadolu'nun Türkleşmesinde ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin sağlam temeller üzerine oturmasında çok önemli bir yeri vardır.⁶⁷⁵ Kılıç Arslan'ın siyaseti; duruma göre hareket yeteneği gösteren, karşısına çıkan fırsatları uygun koşullar sağlandığında en iyi şekilde değerlendirebilen kıvrak ve parlak bir zekâ üzerine kuruluydu. Kılıç Arslan'ın dış politikada takip ettiği yöntemlere bakacak olursak o, siyasi atmosferi iyi analiz eden, uygulayacağı siyasetin sonuçlarını kestirebilen ve bu yetenekleri sayesinde kesin ve cesurca kararlar alabilen bir liderdi.⁶⁷⁶ Kılıç Arslan devletinin geleceğini tehlikeye düşürebilecek şartlarla karşı karşıya geldiğinde ileri görüşlülüğü sayesinde daha yumuşak, daha esnek bir politika uygulamış, içinde bulunduğu durumlardan kurtulduktan sonra gerçek hedefi doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmüştür. Bununla beraber Kılıç Arslan savaş stratejisini belirlerken aynı anda birkaç cephede savaşmanın devlete zarar vereceğine inandığından dolayı bundan her zaman kaçınmıştır.

II. Kılıç Arslan, iktidarının önünde bir engel olarak gördüğü kardeşi Şâhinşah'ı ve Danişmendliler Beyliği'ni aşama aşama ortadan kaldırarak hâkimiyetini sağlamlaştırma yolunda ilk önemli adımını atmıştır. Kılıç Arslan daha sonra da diğer Türk beyliklerini itaat altına almaya çalışmıştır. II. Kılıç Arslan ile Selâhaddîn Eyyübî arasında güney ve doğu Anadolu Türk beylikleri üzerinde hâkimiyet kurma mücadelesi yüzünden sık sık gerginlik yaşanmaktaydı. Ancak Selçuklu Sultanı Orta Doğu'da önemli bir güç haline gelen

---

⁶⁷³ Kesik, M. (2003). s.137

⁶⁷⁴ Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 544

⁶⁷⁵ Turan, O. (2017). s.263

⁶⁷⁶ Dağlı, R. (2011). s. 123

Selâhaddîn Eyyûbî ile doğrudan mücadeleden çekindiği için bu beylikleri sadece itaat altına almakla yetinmiştir.⁶⁷⁷ Ayrıca Artuklular, Saltuklular ve Mengüçüklerle olan ilişkilerde bu beyliklerle kurulan akrabalık bağları önemli bir yere sahiptir. II. Kılıç Arslan'dan sonra gelen Selçuklu sultanları da Anadolu'da siyasi birliğin sağlanması ve merkezleştirilmesi yönündeki bu siyaseti kendilerine rehber edinmişler ve bu beylikleri zamanla hâkimiyetleri altına almışlardır. Yine Anadolu topraklarında yaşayan Ermeniler Kılıç Arslan'ın Anadolu'da siyasi birliği sağlamak amacıyla hâkimiyet altına alınmıştır. Buna karşın diğer Hıristiyan unsurlardan olan Süryaniler ise Kılıç Arslan'ın uyguladığı hoşgörü politikası sonucunda kendi istekleriyle Kılıç Arslan'a itaat etmişlerdir.

Kılıç Arslan'ın Anadolu sınırları içinde ortaya koyduğu hakimiyet mücadelesi onun dış siyasetinde uygulayacağı faaliyetlerin temelini oluşturmuştur. Kılıç Arslan dış siyasetini uygularken etrafındaki düşmanları ile olan ilişkilerinde yaptığı barış antlaşmaları ve verdiği tavizlerle bu unsurları dengelemeye çalışmıştır. Kılıç Arslan, 1159'dan itibaren Bizans önderliğinde aleyhine oluşturulan ittifakı ancak 1162 yılında İstanbul'a giderek etkisiz hale getirmeyi başarmıştır.⁶⁷⁸ Ustaca uyguladığı bu siyaset sayesinde uzunca bir süre Bizans'dan gelecek tehlikeleri önleyebilmişti. Aleyhine oluşan ittifakı bozmayı başardıktan sonra ilk olarak içerideki düşmanlarını etkisiz hale getirmeye odaklanmıştır. Bu şekilde içeriye dönük bir siyaset izlenmesi devletin ciddi anlamda güç kazanmasını sağlamıştır. Bu sıralarda dış politikada kendisini çok meşgul edecek olan Musul Atabegi Nureddin Mahmud meselesinden ciddi bir çaba harcamadan kurtulmuştur. Bu dönemde meydana gelen olayları kesin çizgilerle iç ve dış siyaset olayları olarak ayırmak oldukça zordur.

1176 yılında Bizanslılara karşı Miryokefalon'da ortaya konan mücadele, Türkler için Anadolu'da bir var olma savaşı olarak tarihe geçmiştir.⁶⁷⁹ Bu savaşla II. Kılıç Arslan Bizans imparatorluğuna karşı Türk tarihinin en önemli vatan savunmalarından birini yapmış ve kazandığı büyük zaferle Bizans'ın Anadolu'yu tekrar ele geçirme hayallerine son vermiştir. II. Kılıç Arslan'ın amacı, I. Haçlı Seferi sonucunda sahillerden çekilerek bir kara devleti haline gelen Türkiye Selçuklu Devleti'nin sınırlarını Ege, Akdeniz ve Karadeniz'e kadar genişleterek, etrafı düşmanla çevrilmiş bir kara devleti olmaktan kurtarmaktı. Karşılaştığı büyük sıkıntıların üstesinden gelmek için kimi zaman beyliklerle iş birliği yapan kimi zamanda onları egemenliği altına alan II. Kılıç Arslan, Anadolu'nun imarına da büyük önem vermiştir. Ayrıca doğudan batıya doğru gelişen Türkmen göçünde de kendisinden önceki

⁶⁷⁷ Dağlı, R. (2011). s. 124

⁶⁷⁸ Koca, S.(2016). s.193; Sevim A.– Merçil E. (2014). s. 548

⁶⁷⁹ Turan, O. (2017). s.233; Sevim A. – Merçil E. (2014). s. 549-550

Selçuklu hükümdarları gibi sistemli bir hale getirmiştir.⁶⁸⁰ Anadolu'ya yapılan sistemli Türkmen göçleri ile burası bir Türk yurdu haline gelmiş ve Anadolu'da kalıcı olmayı başarmışlardır.

---

⁶⁸⁰ Dağlı, R. (2011), s. 126

5. SONUÇ

Türklerin fetih politikası sonucunda Anadolu bir Türk vatanı haline gelmiştir. Bunun nedeni ise: Türk fetihlerinin ve Anadolu'ya göç hareketlerinin bir arada yapılmış olmasıdır. 1071 Malazgirt Savaşı ile Alp Arslan Bizans ordusunu büyük bir yenilgiye uğratmış ve savaş meydanında yaptığı antlaşmanın daha sonra geçersiz hale gelmesiyle, beylerine Anadolu'nun fethi emrini vermiştir. Bu emir üzerine başta Kutalmışoğulları olmak üzere pek çok Selçuklu ve Türkmen beyi Anadolu'ya gelmiş ve burada fetihlere başlamıştır.

Bizans ise her ne kadar Türklerin Anadolu'daki ilerleyişine engel olmak istese de Türklerin fetihleri karşısında başarılı olamamıştır. Bu fetihlerle birlikte Anadolu'da birçok Türk beylik ve devleti kurulmuştur. Anadolu'da kalıcı olarak kurulan ilk Türk devleti Türkiye Selçuklu Devleti olmuştur. Anadolu'da kalıcı Türk devletini kuran Süleymanşah'ın Türklük bilinci ve uyguladığı siyaset ile başladığı fetihler sonucunda Anadolu'da Türk yerleşmesi büyük ölçüde sağlanmıştır. Kalabalık Türkmen kitleleri Türkistan, Horosan ve Azerbeycan'dan Anadolu'ya göç ettirilerek yerleştirilmiş, bu sayede Anadolu'daki Türk nüfusu giderek artmıştır. Anadolu'da birçok bölge, ilçe, bucak, köy Türkçe isimler almıştır. Buraya gelen Türkler bir yandan Orta Anadolu'da ve Adalar Denizi'nde, bir yandan kuzeyde Karadeniz'de, güneyde ise Akdeniz kıyılarına kadar yayılma imkanı bulmuşlardır. Anadolu'da İznik merkez olmak üzere kurulan en büyük devlet olan Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu Kutalmışoğlu Süleymanşah bu dönemde Bizans'ın içinde bulunduğu karışıklıkları iyi değerlendirmiş ve Anadolu'da batı yönünde topraklarını genişletmeye devam etmiştir. Süleymanşah'ın uyguladığı toprak rejimi ile Bizans yönetiminde topraksız yerli Hristiyanlar özgür ve toprak sahibi olmuşlardır. Böylece Anadolu'da üretim artmıştır ve bu uygulama sayesinde Hristiyan halk Selçuklu yönetimine bağlanmıştır. Süleymanşah'tan sonra diğer Selçuklu hükümdarları da bu toprak rejimini devam ettirmişlerdir. Bu sayede Anadolu tam anlamıyla Türk hakimiyetine geçmiştir. Süleymanşah, Bizans ile yaptığı Dragos Suyu Antlaşması ile varlığını hukuki olarak kabullendirdikten sonra, İznik'te yerine Ebu'l-Kasım'ı bırakarak yönünü artık güneydoğuya çevirmiştir. Fakat Süleymanşah Aynü Seylem isimindeki mevkide Tutuş karşısında aldığı yenilgide ölmüştür.

Süleymanşah'tan sonra ise devletin başına I. Kılıç Arslan geçmiştir. I. Kılıç Arslan Anadolu'ya ancak babası Süleymanşah'ın ölümünden altı buçuk yıl sonra gelebilmişti. Devletin başına geçer geçmez Anadolu'da bozulan Selçuklu birliğini yeniden bir bayrak altında toplamaya çalışmış ve bu şekilde de Türkiye Selçuklu Devleti'nin ikinci kurucusu

olmuştur. I. Kılıç Arslan tahta geçtiği zaman karşılaştığı zorluklar ve ülkenin içinde bulunduğu durum onun hep mücadele etmesini ve devlette bozulan düzeni yeniden sağlamasını gerektirmiştir. Ancak ele aldığı sorunları çözmesi hiç kolay olmamıştı. Anadolu'nun fethi sırasında Kutalmışoğlu Süleymanşah tarafından kurulan Türkiye Selçuklu Devleti başta olmak üzere, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde kurulan Türk devletlerinin idaresi altındaki Anadolu'da Türk hakimiyeti kesinleşmeden batıdan gelen tehlikeyle karşı karşıya kalmışlardı. Bu tehlike 1096 senesinde Bizans'ın yardım isteğiyle başlayan Haçlı seferi idi. O zamana kadar görülmemiş büyüklükte Haçlı ordusunun Avrupa'dan gelmesi ile I. Kılıç Arslan her şeyi bir kenara bırakmak zorunda kalmıştı. I. Kılıç Arslan, 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'da kurulan Türk beyleri ile vatan toprağını korumak için Haçlı seferleri karşısında birlikte hareket etmiştir. Hedeflerini bir süre ertelemek zorunda kalan I. Kılıç Arslan, tek başına mücadele etmenin zor olacağını anlamış, Haçlı seferleri karşısında Danışmendilerden yardım almıştır. İlk Haçlı seferinin sonucu Türkiye Selçuklu Devleti için ağır olmuş ve devlet merkezinin İznik'ten Konya'ya taşınmasına neden olmuştur. Kılıç Arslan, I. Haçlı ordusunun Anadolu'dan geçmesine engel olamasa da moralini bozmayarak elinden geleni yapmış Merzifon, Ereğli ve Konya'da onları yenilgiye uğratmıştır. Kılıç Arslan devletin başında olduğu 14 yıl boyunca Anadolu'nun koruyucusu olmuş ve Türk tarihinin büyük hükümdarları arasına ismini yazdırmıştır. Kılıç Arslan'ın Büyük Selçuklu beylerine karşı giriştiği mücadele sırasında ölmesinden dolayı ise Türkiye Selçuklu Devleti tahtı üç yıl boş kalmıştır.

Kılıç Arslan'dan sonra Selçuklu Devleti'nin başına geçen I. Mesud Danışmendilerden aldığı desteği akıllıca kullanmıştır. I. Mesud devletin başına geçtiği zaman Selçuklu Devleti Konya ve civarından ibaretti. Bunun yanında bir de Konya'dan bağımsız bir devletmiş gibi Malatya'da hüküm süren kardeşi Tuğrul Arslan bulunmaktaydı. Anadolu'da iki ayrı Selçuklu Devleti var gibi gözükmekteydi. Sultan Mesud kayınpederi Emir Gazi'nin desteği ile tahta geçmişti ve yine ondan aldığı destekle kardeşinden kurtuldu. Bir süre Emir Gazi'ye bağlı olarak hakimiyetini sürdürsede onun ölümünden sonra Danışmendilerle eşit duruma geldiler. Ancak daha sonra beyliğin başına geçen Danışmendli Melik Muhammed'in ölümü ile başlayan taht kavgalarını iyi değerlendiren I. Mesud, Türkiye Selçuklu Devleti'ni Anadolu'nun en güçlü devleti haline getirdi. Bu dönemde Türkiye Selçuklu Devleti'ni yıkmak ve Anadolu'daki Türk varlığını tamamen bitirmek isteyen Haçlılara karşı engel olmayı başarmış, onlara karşı Artuk ve Zengilerle de iş birliği yaparak II. Haçlı seferinde onlara büyük bir yenilgi yaşatmıştır. Haçlılara Anadolu'yu mezar

yaparak Anadolu'nun Türk vatani olarak kalması için büyük çaba harcamıştır. Bu dönemden itibaren batı dünyası Anadolu'yu Türkiye olarak anmaya başlamıştır.

Türkiye Selçuklu Devleti bu süreçten sonra Anadolu'daki siyasi kudretini buradaki diğer beyliklere kabul ettirmeye başlamıştır. I. Mesud geride oğlu II. Kılıç Arslan'a Anadolu ve çevresine hükmeden bir devlet bırakmayı başarmıştır. Bunu kabul etmeyen Bizans ise Anadolu'yu Türklerden geri alma arzusu ile 1176 tarihinde harekete geçmiştir. I. Mesud'dan sonra devletin başına geçen Anadolu'yu korumakta kararlı olan II. Kılıç Arslan Malazgirt zaferinden sonra Türk tarihinin ikinci büyük zaferi olan Miryokefalon zaferi ile Bizans'ın Anadolu'daki siyasi gücüne son vermiştir. Bizans'a karşı büyük bir zafer kazanan II. Kılıç Arslan hedefleri önünde engel teşkil eden Danışmendlilerden ise aşama aşama kurtulmuştur. II. Kılıç Arslan Anadolu'nun her yerinde hakim olmak istiyordu. Ancak bu da burada bulunan beylikleri egemenliği altına almasıyla mümkündü. Bu dönemde Selahaddin Eyyübi' de Türk beylikleri üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmaktaydı. Onunla doğrudan karşı karşıya gelmek istemeyen II. Kılıç Arslan bu nedenle beylikleri itaati altına almakla yetinmiştir. Artuklular, Mengücekliler ve Saltuklular gibi beyliklerle akrabalık bağı kurmuş ve Ermenileri de hakimiyeti altına almayı başarmıştır. II. Kılıç Arslan devletin sınırlarını Ege, Karadeniz, Akdeniz' kadar genişletmiş ve devleti kara devleti olmaktan çıkarmıştır. II. Kılıç Arslan'dan sonra devletin başına geçen hükümdarlar da aynı siyaseti izlemiş ve beylikleri tek tek egemenlikleri altına almaya çalışmışlardır. II. Kılıç Arslan düşmanlarının bir daha ona karşı gelemeyecek şekilde ezdikten sonra, devleti iktisadi ve kültürel bakımdan da yükseltmeye ve şehirleri imar etmeye başladı.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin en büyük meselesi, Anadolu'da devletin siyasi birliğini sağlamak ve devleti doğal sınırlara ulaştırmaktı. Çünkü devletin ve toprakların korunması ancak bununla mümkün olabilirdi. Bunun önemini çok iyi anlayan Selçuklu hükümdarları bir yandan Anadolu'da bulunan Türk beylik ve devletlerini Selçuklu hakimiyetine almış, diğer yandan ise Anadolu'nun doğal sınırlarına ulaşmayı hedeflemiştir. Bu uğurda Selçuklu hükümdarları kimi zaman siyasi kudretini arttırmak için beyliklerle ortak düşmana karşı iş birliği yapmışlar, kimi zaman ise çıkarları doğrultusunda bu beyliklerle karşı karşıya gelmişlerdir. Selçuklular bu amaçlar doğrultusunda Danışmendli, Saltuklu, Mengücekliler ve Artuklu beyliklerini ortadan kaldırmış ve Trabzon Rum Devleti ile Kilikya Ermeni Baronluğunu da kendi hakimiyetleri altına alarak Anadolu'daki siyasi birliklerini büyük ölçüde tamamlamışlardır. Türkiye tarihinde yeni bir dönem olarak görebileceğimiz bu zamanlarda Selçuklu sultanları ve Anadolu'daki diğer beyler şehirlerden köylere kadar

Anadolu'daki bütün yerleşim yerlerine cami, medrese, türbe, çeşme, hamam, kervansaray, han gibi mimari yapılar yapmışlardır. Bu yapılar sayesinde Anadolu'nun yapısı sadece siyasi olarak değil, kültürel olarak da değişmiştir.

KAYNAKLAR

- AKSARAYI, (1943). **Müsameretü'l- Ahbar**, (Trc. M. Nuri Gençosman), Ankara.
- AKSARAYI, (2000). **Müsameretü'l-Ahbar**, (Çev. M. Öztürk), Ankara.
- ALEXIAD, Anna Komnena (1996). **Malazgirt sonrası**, (Çev. Bilge Umar), İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- ALPASLAN, İsmet (1984). **Ağrı Anadolu'nun Girişi kapısı**, Türk Kültürünün Araştırma Enstitüsü, Ankara: Ayyıldız Matbası.
- ALTAN, Ebru (2001). Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar. **Bellekten**, (LXV / 243), 573-575.
- ALTAN, Ebru (2003). İkinci Haçlı Seferi (1147-1148). Ankara: TTK Yayınları.
- ALTAN, Ebru (2009). "Anadolu'da Haçlılara Karşı Savaş (1097-1190)", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sy. 47, s. 76.
- ANONİM SELÇUKNAME, (1952). (nşr. ve trc. Feridun Nafiz Uzluk) , Ankara.
- ANONİM HAÇLI TARİHİ.(2013) (*Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum*). (çev. Ergin Ayan). İstanbul: Selenge Yayınları.
- ATAOĞLU, Remzi (1995). "Selçuklu- Artuklu Münasebetlerine Toplu Bir Bakış", **Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı**, İstanbul.
- ATÇEKEN, Zeki (1994). **Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi**, Konya.
- AYÖNÜ, Yusuf (2007). **Selçuklu-Bizans Münasebetleri**, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- CAHEN, Claude (1979.). **Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler**, Türkçe çev., Yıldız Moran, İstanbul .
- CAHEN, Claude (2000). **Osmanlılardan Önce Anadolu**, (Çev. Erol Üyepazarcı), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- CAHEN, Claude (1987). 'Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi', (Çev. Yaşar Yücel, Bahaeddin Yediyıldız), **Bellekten**, C.LI, S.201.
- ÇAY, Abdulhaluk (1987). **II. Kılıç Arslan**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ÇEÇEN, Esra (2017). **Türkiye Selçuklu Devleti İle Danışmendli Beyliği Arasındaki Askeri, Siyasi ve Sosyal İlişkiler**, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- DAĞLI, Rıfat (2011). **II. Kılıç Arslan Zamanında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Dış Siyaseti (1155-1192)**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DEMİR, Taner (2018). **I. Süleymanşah Dönemi Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DEMİRKENT, Işın (1987). **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi**, Ankara: Türk Tarih Kurumu, C.II.
- DEMİRKENT, Işın, **İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması (6 Mayıs-19 Haziran 1097)**. Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler- Bildiriler-İncelemeler, s. 21-39

- DEMİRKENT, Işın (1992). ‘ Haçlı Seferleri Dönemi Kalelerinden Ravendan’, *Bellekten*, C. LVI, sa.216.
- DEMİRKENT, Işın (1997). *Haçlı Seferleri*, İstanbul.
- DEMİRKENT, Işın (2000). “*Türk yaşam ve Kültürünün Bizans’a Etkilerinden Birkaç Örnek*” *Tarih Boyunca Türklerde Ev ve AileSemineri*, Bildiriler, İstanbul, s.145-154.
- DEMİRKENT, Işın (2001). *Ioannes Kinnamos’un Historia’sı* (1118-1176), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- DEMİRKENT, Işın (2007), *Antakya Prinkepsi Bohemond’un Esir Alınması, Niksar’da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması*, Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler-Bildiriler-İncelemeler, 113-121
- DEMİRKENT, Işın (2014). *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- DENİZLİ, Alper (2010). “*Bizans’a Sığınan Selçuklu Hanedan Üyeleri*”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon, s. 57.
- DIEHL, Charles (2006). *Bizans İmparatorluğu’nun Tarihi*, Türkçe çev., A. Göke Bozkurt, İstanbul
- DİRİMTEKİN, Feridun (1944), *Konya ve Düzbel* (1146-1176).
- EBU’L-FEREC (1987). *Ebu’l-Farac Tarihi*, (çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara: Türk Tarih Kurumu, C. I-II.
- EKREM, Reşat (1993). *Selçuk Tarihi Alp Aslan ve Bizanslılar-Kılıç Aslan ve Haçlılar*, İstanbul: Muallim Ahmet Halip Kitaphanesi.
- ER, İbrahim Halil (2006). *Cennet Doğu’da Bir Yerdedir/Haçlı Seferlerinin Değişen Yüzü*, Ankara: Elips Kitap Yayınları.
- ERER, Raşid (1993). *Türklere Karşı Haçlı Seferleri*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- ERDEM, İlhan (2001). “Türkiye Selçuklularında Fetih Metodu ve Uygulanışı”, I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler, C.1, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Araştırmaları Merkezi Yayınları*, Konya.
- ERDEM, İlhan (2002). *Doğu Anadolu Türk Devletleri*, Genel Türk Tarihi Orta Çağ, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 4, s.75-139
- ERDOĞAN, Merçil (1990). ‘Sultan Selahaddin Eyyübi’nin Anadolu’daki Türk Devletleriyle Münasebetleri’, *Bellekten*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, C. 54, s.417-425.
- ERDOĞAN, Merçil (2002). “Türkiye Selçukluları”, *Türkler*, ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, C. 6., Ankara: Yeni Türkiye Yay., s. 503-528.
- ERDOĞAN, Merçil (2008). *Büyük Selçuklu Devleti (Siyasî Tarih)*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ERSAN, Mehmet (1998). “I. Haçlı Seferi Sırasında Kilikya (Çukurova’nın Haçlıların Eline Geçmesi)”, Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhü Semineri, 26-27 Mayıs 1997 Bildiriler, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*.
- ERSAN, Mehmet (2007). *Selçuklular Zamanında Anadolu’da Ermeniler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları,

- GORDLEVSKİ, Vladimir (1988). *Anadolu Selçuklu Devleti* (Çev. Azer Yaran), Ankara: Onur Yayınları.
- GÖKSU, Erkan (2010). *Türkiye Selçuklularında Ordu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- GÜNALTAY, Mehmet Şemsettin (1991). *İslam Tarihinin Kaynakları Tarih ve Müverrihleri*, Endüslüs Yayınları.
- GÜNLER, Mevlüt (2010). *Türkiye Selçuklu Devleti'nde Saltanat Mücadeleleri ve Devlet İle Toplum Üzerinde Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- İBNÜ'L ESİR. (1987). *El- Kamil Fi Tarih*, (trc. Abdülkerim Özeydın), İstanbul: Bahar Yayınları, C. 9-10-11-12.
- KAFALI, Mustafa (2002). *Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi*, Genel Türk Tarihi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 10.
- KAFESOĞLU, İbrahim (1953). *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul.
- KAFESOĞLU, İbrahim (1972). *Selçuklu Tarihi*, İstanbul: M.E.B.
- KAFESOĞLU, İbrahim (1979-1980).“Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sy. 10-11, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul , s. 1-28
- KAFESOĞLU, İbrahim (1992). *“Selçuklular” Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara, C.1.
- KAYA, Abdullah (1998). *Selçuklu- Bizans İlişkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- KAYA, Abdullah (2014). ‘Başlangıcından 1071’e Kadar Türklerin Anadolu’ya Akınları Hakkında Değerlendirme’ , *Ekev Akademi Dergisi*, Sy.59, s. 211-232.
- KAYMAZ, Nejat (1964).“Anadolu Selçuklularının İnhitatinde İdare Mekanizmasının Rolü, I”, *TAD*, II, sa: 2-3, Ankara, s.123-124.
- KESİK, Muharrem (2003). *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- KHONİATES, Niketas (1995). *Historia*, (Çev. Fikret Işıltan), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- KILIÇ, Hulusi (1999). ‘*Ziyaüddin İbnü'l-Esir*’ DÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.I.
- KİNNAMOS, John, *Deeds of John and Manuel Comnenus*, İngilizce çev., Charles M. Brand, New York: Columbia university Press 1976; (Çev., Işın Demirkent), 2001, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- KÜÇÜKSİPAHİOĞLU, Birsal (2005). “Birinci Haçlı Seferi'nin Bir Görgü Tanığı: Raimundus Aguilers”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sy. 41, İstanbul, s. 19.
- KOCA, Salim (2003). *Türkiye Selçukluları Tarihi Malazgirt'ten Miryokefalan'a (1071–1176)*,II.
- KOCA, Salim (2006). “Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu ve I. Süleyman-Şâh”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygurluğu*, ed. Ahmet Yaşar Ocak, C. 1, , Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., s. 23-26.

- KOCA, Salim (2016). *Türkiye Selçukluları Tarihi*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- KÖYMEN, Mehmet Altay (1963). *Selçuklu Devri Türk Tarihi*, Ankara: Akyıldız Matbaası.
- KÖYMEN, Mehmet Altay (1976). *Tuğrul Bey ve Zamanı*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KÖYMEN, Mehmet Altay(1989).*Selçuklu Devri Türk Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- KÖYMEN, Mehmet Altay (1993). “Süleymanşah ve Anadolu Selçuklu Devletinin Kuruluşu”, *Bellekten*, Ankara : TTK., C.57, Sy. 218, s. 71-72.
- LAURENT, Jean (1988). Rum (Anadolu) Sultanlığının Menşei, çev. Yaşar Yücel, *Bellekten*, C. 52, sa. 202,Ankara: TTK., s. 219-226.
- MATEOS, Urfalı (2000). *Urfalı Mateos Vakayi- Namesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136-1162)*. (Türkçe’ye çev. Hrant D. Andreasyan). Ankara: TTK Yayınları.
- ÖNGÜL, Ali (2014). *Selçuklular Tarihi: Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, C. 2, İstanbul: Çamlıca Yay.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim (1994). “*Anadolu Selçukluları*”, *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Fetihden Sonra Anadolu’da Kurulan İlk Türk Devletleri Anadolu Beylikleri*, İstanbul: Kayıhan Yayınları, C.8.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim (2009). *Saltuklular, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. XXXVI, 54*
- ÖZBEK, Süleyman (2018). *Selçuklu- Eyyübi İlişkileri*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- ÖZDEMİR, Vahit (2011). *XII. ve XIII. Yüzyılda Türk-Gürcü Münasebetleri (Türkiye Selçukluları ve Doğu Anadolu Türk Beylikleri Döneminde)*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- ÖZMEN, Mehmet Emin (2007). *Anadolu Selçuklularının Artuklularla İlişkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- RAMSAY, William (1890). The Historical geography of Asia Minör, London; trc. Mihri Pektaş. (1961). *Anadolu’nun Tarihi Cografyası*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- RUNCİMAN, Steven (1992). *Haçlı Seferleri Tarihi*, (Çev. Fikret Işıltan), Ankara: Türk Tarih Kurumu, C. II.
- SAĞLIK, Muzaffer (2007). *Türkiye Selçuklu Devleti’nin Kuruluşuna Dair Meseleler*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SANDIKÇI, Sadık Kemal (1992). ‘*İbnü’l-Esir Kardeşler*’, OMÜ İlahiyat Fakültesi Degisi, Samsun, sa. 6.
- SEVİM, Ali (1962). ‘Artukluların Soyu ve Artuk Bey’, *Bellekten*, XXV, Sy. 101, s.121-123.
- SEVİM, Ali (1990). *Ünlü Selçuklu Komutanları Afşin, Atsız, Artuk ve Aksungur*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- SEVİM, Ali (1990). *Anadolu Fatihî Kutalmışoğlu Süleymanşah*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- SEVİM, Ali (2005). Makaleler III. (Yayına Hazırlayanlar: E. Semih Yalçın, Süleyman Özbek). Ankara: Berikan Yayınları; Usta, Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri.
- SEVİM, Ali (2014). *Anadolu’nun Fethi Selçuklular Dönemi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- SEVİM, Ali (2018). *Anadolu Fatih Kutalmışoğlu Süleymanşah*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- SEVİM Ali - MERÇİL Erdoğan, (2014). *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- SIBT İBN UL-CEVZİ, (1968). *Mir'at uz-zaman*, yay. Ali Sevim, Ankara.
- SUTTON, Michael Kors (1966).“Nureddin'in Faaliyeti”, Türkçe çev., K.Y. Kopruman, *TAD*, IV, sa. 6-7, Ankara, s.515.
- SÜRYANİ PATRİK MİHAİL'İN VAKAİNAMESİ, I-II. kısım: 1042-1195, Türkçe'ye çev. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesindeki Nüsha, İstanbul, 1944.
- SÜMER, Faruk (1998). *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- ŞEKERCİOĞLU, Hüseyin (1972). “17 Eylül 1176 Gelendost, Mryofatlın Zaferi'nin 796. yılı”, Türk Kültürü, Sy. 119, s.1172-1176.
- ŞEKER, Mehmet (2016). ‘Anadolu (Türkiye) Selçuklu Devletini'nin Kurucusu ve İlk Sultanı (1075-1086), *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*’, Sy.1, s.39-51.
- ŞEŞEN, Ramazan (1983). *Salahaddin Devrinde Eyyübiler Devleti*, İstanbul.
- ŞEŞEN, Ramazan (1987). *Selâhaddin Eyyübî ve Devlet*, İstanbul: Çağ Yayınları.
- ŞEŞEN, Ramazan (1998). *Müslümanlarda Tarih Coğrafya Yazıcılığı*, İslam Tarih Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı.
- ŞİMŞİR, Mehmet (2018). Ortaçağlarda Düzenlenen Haçlı Seferlerinin Gerçek Nedenleri Üzerine Bir Çalışma, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sy. 45, s. 95-120.
- TARİFCİ, Sinan (2015). *Anadolu'nun Türkleşmesi ve Türk Vatanı Haline Gelmesi Meselesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TAŞCI, Nihal (2008). *Anadolu Selçuklularının Batı Anadolu Politikası ve Bizansla Münasebetleri*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- TOGAN, Zeki Velidi (1946). *Umumi Türk Tarihine Giriş*, C. 1, İstanbul : Hak Kitabevi.
- TURAN, Osman (1965). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- TURAN, Osman (1970). “Süleyman-Şah I. (B. Kutalmış)”, *İA*, C.11, MEB, İstanbul s. 201-219.
- TURAN, Osman (1993). *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- TURAN, Osman (2003). *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul: Ötüken Yay.
- TURAN, Osman (2017). *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- UMAR, Bilge (1998). *Türkiye Halkının Orta Çağ Tarihi, Türkiye Türkleri Ulusunun Oluşması*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- YINANÇ, Mükrimin Halil (2009). *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, C.1

YİNANÇ, Mükrimin Halil (2013). *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, yay. haz. Refet Yinanç, C. 1, Ankara: TTK,

WITTEK, Paul (1944), *Menteşe Beyliği*, (trc. Şaiih Gökyay), Ankara: Türk Tarih Kurumu.

WITTEK, Paul“Von der Byzantinischen zur Türkischen Toponymie”, *Byzantion*, X (1935), s.44-45;Türkçe çev., Mihin Eren, “Bizanslılardan Türklere Geçen Yer Adları”, *SAD*, I, (1969), s.222-223.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : AYDOĞDU ÇOLAK, Pelin
Uyruğu : TC
Doğum tarihi ve yeri : 10.07.1992/ Altındağ
Medeni hali : Evli
e-mail : pelin_aydgdu@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayramı Veli Üniversitesi	2019
Lisans	Gazi Üniversitesi/ Edebiyat Fakültesi	2014
Lise	Tuzluca Yır Anadolu Lisesi	2010

Yabancı Dil

İngilizce

le.ahbv.edu.tr